

Proiect nr. 74/15.01.2015

**Studiu de fundamentare privind evoluția
istorico-urbanistică a localităților orașului
JIBOU**

**Proiectant: BIROUL DE ARHITECTURĂ Doina și Mircea NEJUR
mun. Zalău**

FIȘA PROIECTULUI

1. Denumirea lucrării : **Studiu de fundamentare privind evoluția istorico - urbanistică a localităților orașului Jibou - județul Sălaj**
2. Proiect nr./Faza : **Contract nr. 527/16.01.2015
Proiect nr. 74/15.01.2015; *Studiu***
3. Beneficiar : **PRIMĂRIA ORAȘULUI JIBOU**
4. Întocmit : **Birou de Arhitectură Doina & Mircea NEJUR
mun. Zalău, str. Parcului nr. 4, jud. Sălaj
Tel. 0260/662004; 0744171944**
5. Conține :
- ***Piese scrise***
- ***Piese desenate***

LISTA SI SEMNĂTURILE PROIECTANȚILOR

Nr. crt.	Numele si prenumele	Calitatea	Partea din proiect pentru care răspunde	Semnat.
1.	Nejur Mircea	arhitect, membru al Registrului Urbaniștilor din România	reglementări urbanistice	-
2.	Nejur Doina	arhitect, specialist, șef proiect urbanism istoric, membru al R.U.R.	reglementări urbanistice	-
3.	Nejur V. Minodora	arhitect	studiul zonelor de protecție mon. ist.	-
4.	Nejur Andrei	arhitect, membru al Registrului Urbaniștilor din România	studiul zonelor de protecție mon. ist.	-
5.	Savu Ovidiu	inginer	studiul topografic	-
6.	Bereczky Elisabeta	inginer geolog	studiul geologic	-
7.	Moroti Elisabeta	profesor	studiul arhivistic	-
8.	Dr. Sanda Băcuceș Crișan Dr. Ioan Bejinariu Drd. Dan Culic	arheologi Muzeul Județean de Istorie și Artă Sălaj	studiul arheologic	-

BORDEROU GENERAL

A. PIESE SCRISE

1. FIȘA PROIECTULUI
2. BORDEROU GENERAL
3. MEMORIU GENERAL
 - Elemente geografice, generalități
 - Evoluția demografică și locuirea
 - Monumente de for public, construcții comemorative și de semnal
 - Organizarea administrativă
 - Evenimente istorice în teritoriu
 - Monumente istorice de pe teritoriul orașului Jibou
 - Prezentarea localităților Jibou, Cuceu, Husia, Rona și Var
 - Scurt istoric al localităților
 - Evoluția urbanistică și edificii
 - Concluzii principale pentru Regulamentul local de urbanism
 - Bibliografie
 - Anexa nr. 1- Reguli restrictive pentru zona de protecție a monumentelor istorice și a zonelor de habitat cu identitate locală valoroasă
 - Anexa nr. 2- Acte normative din domeniul protecției monumentelor istorice
 - Fișe analitice ale obiectivelor propuse pentru clasare LMI

B. BORDEROU PIESE DESENATE

1. ÎNCADRAREA ÎN TERITORIU – SC. 1:25.000
2. REGLEMENTĂRI ISTORICO-URBANISTICE loc. Jibou SC: 1/5.000
3. REGLEMENTĂRI ISTORICO-URBANISTICE loc. Cuceu SC: 1/5.000
4. REGLEMENTĂRI ISTORICO-URBANISTICE loc. Husia SC: 1/5.000
5. REGLEMENTĂRI ISTORICO-URBANISTICE loc. Rona SC: 1/5.000
6. REGLEMENTĂRI ISTORICO-URBANISTICE loc. Var SC: 1/5.000

7. HARTA IOSEFINĂ – Încadrarea în teritoriu a localităților orașului Jibou
8. HARTA județului Sălaj 1876-1925
9. ORAȘUL JIBOU - Reprezentare cadastrală din perioada 1900
10. SATUL CUCEU - Reprezentare cadastrală din perioada 1900
11. SATUL HUSIA - Reprezentare cadastrală din perioada 1900
12. SATUL RONA - Reprezentare cadastrală din perioada 1900
13. SATUL VAR - Reprezentare cadastrală din perioada 1900
14. România în perioada interbelică 1918-1940

Elemente geografice, generalități

Orașul Jibou este situat la o distanță de 31 km față de municipiul Zalău, în zona de nord - est a părții centrale a județului Sălaj, în lunca râului Someș, cel mai important curs de apă care străbate plaiurile sălăjene.

Teritoriul său administrativ în suprafață totală de 6.466 de hectare, este învecinat la nord-est de comuna Năpradea, de comuna Băbeni la est, comuna Surduc la sud-est, comuna Creaca la sud, în partea de sud-vest de comuna Mirșid, comuna Dobrin în partea nord-vestică iar comuna Someș Odorhei în cea de nord.

În componența orașului, alături de localitatea Jibou intră un număr de 4 sate: Cuceu, Husia, Rona și Var iar ca număr de locuitori Jiboul este al treilea ca număr de locuitori și mărimea suprafeței administrative printre localitățile urbane ale județului Sălaj.

Legătura orașului cu reședința județului este asigurată în principal prin intermediul drumurilor naționale DN 1H și DN 1F și prin cel al drumurilor județene DJ 191 C și DJ 108 A.

Jiboul este un foarte important nod de cale ferată, de aici stabilindu-se legături spre principalele orașe din zonă, precum Baia Mare, Dej și Cluj, aspect care a influențat puternic în timp și viața economică și socială a urbei de pe Someș.

Relieful orașului face parte din subunitatea „Platforma Someșeană” a râului Someș, unitatea naturală a podișului Transilvaniei. În așa numita depresiune a Guruslăului, sunt situate localitățile Jibou, Rona, Husia și Var, satul Cuceu fiind așezat în partea de nord-vest a teritoriului. Orașul Jibou este situat într-o porțiune de terasă a văii Someșului, dezvoltată în mai multe trepte.

Pe teritoriul administrativ al orașului Jibou se individualizează două principale unități de relief și anume o zonă depresionară corespunzătoare culoarului depresionar al văii Someșului care deține cca. 25% din teritoriu și o altă zonă, deluroasă, corespunzătoare podișului Someșean, care deține cca. 75% din teritoriu.

Dintre subunitățile Podișului Someșan care interferează pe teritoriul administrativ al orașului Jibou menționăm prezența Dealurilor Sălajului la vest, unde este situată localitatea Cuceu, cea a Dealului Dumbrava la sud-vest între valea Apa Sărată și valea Agrijului, a Dealurilor Almaș - Agrij la sud, zonă în care este situată localitatea Var cât și prezența Culmii Prisnelului în partea de est a teritoriului unde sunt situate localitățile Rona și Husia. Zona deluroasă se caracterizează prin altitudini medii ce se mențin la 350 - 400 m. cu valori maxime ce ating 556 m. în vf. Dumbrava, 419 m. pentru vf. Ronei și respectiv 470 m la vf. Ticla.

Energia de relief este una accentuată iar versanții au o parte dominantă cu declivități mari.

Fragmentarea reliefului este mare, aceasta făcându-se de către o rețea hidrografică densă în teritoriul administrativ al orașului, care se găsește într-o zonă de convergență hidrografică.

Geologic predomină calcarele, mai ales în partea de sud, care au generat și un relief carstic evidențiat aici mai pregnant în jurul localității Var.

Pe malul drept al Someșului apar gresiile, cunoscute sub numele de calcarele de Rakoczi, denumirea fiind datorită unor evenimente istorice legate de acestea.

Marnele și argilele ocupă suprafețele cele mai întinse.

Rețeaua hidrografică se compune în principal din râul Someș, situat la cca. 1 km de vatra orașului, spre est cu o terasă bine dezvoltată, în care depozitele de pietriș cantonează o pânză de apă freatică în grosime de 1,20 ÷ 4,80 m., aceasta reprezentând sursa de apă potabilă pentru Jibou și alte localități din zonă.

Afluenții râului Someș care străbat zona studiată sunt valea Roșie, valea Firizei (sau Apa Sărată), valea Agrijului și o mică porțiune valea Almaș și pârâul Runcului care se află la sud de localitatea Jibou.

Majoritatea acestora au un caracter torențial și variații mari de debite. Pentru oprirea efectelor distructive produse de văi, au fost realizate lucrări de îndiguire și regularizare a râului Someș și a afluenților săi.

Amintim deasemenea prezența văii Fânețelor în partea de nord-vest a teritoriului, situată adiacent satului Cuceu.

Clima continental moderată se caracterizează prin următoarele elemente:

- temperatura medie anuală are valori cuprinse între 6° și 8° C;
- precipitațiile medii anuale au valori cuprinse între 700 - 750 mm;
- vânturile dominante au direcții diferite între sud, nord-vest, sud-est; din cauza configurației reliefului și a zonei de convergență hidrografică de la Jibou, curenții de aer se canalizează pe văi, iar datorită îngustării terasei între Var și satul Turbuța intensitatea lor este atenuată în aval.

Pentru zona de luncă sunt specifice inversiunile de temperatură, numărul mai mare de zile cu ceață, brumele timpurii, umiditatea aerului mai ridicată.

Inversiunile de temperatură determină apariția ceții. De obicei pătura de ceață este subțire și acoperă numai zona joasă. De multe ori fumul și impuritățile degajate din zona gării se ridică la o înălțime mică, de unde se extind pe orizontală menținându-se dimineața până când temperatura începe să crească. Acesta este un indiciu direct al inversiunilor de temperatură în timpul cărora aerul rece acumulat în zona joasă a depresiunii joacă rolul unui ecran ce nu permite dezvoltarea mișcărilor ascendente ale aerului și deci împrăștierea fumului.

Intensitatea mai redusă a acestor fenomene sau absența lor pe versanți, la care contribuie și orientarea favorabilă SE a versantului stâng al văii Someșului, mai ferit de vânturi, favorizează cultura viței de vie, a caisului, castanului, piersicului și a nukului, toate plante iubitoare de caldura și de un climat blând.

Prin regularizarea văii Firizei terenurile odată afectate de inundații au devenit proprii pentru construire.

Principalele resurse ale solului și subsolului sunt după cum urmează:

- zăcăminte de cărbuni din dealul Cigleanului;
- zăcăminte de gips din dealul Parangarului;
- zăcăminte de calcar de pe valea Someșului;
- izvoarele de ape curative de la Jibou;
- nisip cuarțos la Var;
- fondul forestier al Ocolului Silvic Jibou;
- terenul arabil, pășunile, care permit dezvoltarea sectorului zootehnic;

Forma localităților este puternic influențată de relieful terenului și de relația așezărilor cu principalele căi de comunicație și implicit de avantajele oferite de către acestea. Localizarea, structura, textura și funcțiile așezărilor răspund pe deplin condițiilor naturale specifice unui bazin (podis) clasic. Concentrarea este mare în lunci și terase, dar și pe platourile sau interfluviile extinse, oferind în principal o structură alungită.

Dacă inițial comunitățile aveau tendințe de tip adunat cu o dezvoltare oarecum areolară, în scopul protejării membrilor lor în fața diverselor pericole și atacuri, evoluția generală ulterioară a localităților orașului Jibou a cunoscut dezvoltări de tip liniar și tentacular, grație motivelor anterior invocate.

Constatăm astfel că orașul Jibou în jurul anului 1750, perioadă din care ne parvin hărți deja coerente, din acest punct de vedere era însă marcat de dominanta liniară stradală a direcției N-S, cu două mici ramificații vestice, principala fiind totuși cea a drumului actual de legătură cu Zalăul. Amploarea acesteitendințe, avea ulterior să fie atenuată de evoluțiile firești de îndesire și extinderi succesive. Satele Cuceu și Husia vor păstra structurile de tip adunat cu evoluție areolară iar satele Rona și Var vor fi tributare constrângerilor geografice. Rona va evolua predominant liniar, încorsetată de cursurile de apă iar Varul, inițial ascuns între dealuri din cauza nenumăratelor atacuri migratoare la care a fost supus, era înșirat pe direcția N-S, ca mai apoi, să capete o altă ramificație de tip liniar, pe direcția E-V, de-a lungul drumului național DN 1H, cale rutieră folosită din cele mai vechi timpuri.

Așezarea localităților componente ale orașului Jibou este ca în majoritatea cazurilor în luncile de văi și la contactul acestora cu dealurile.

Terasa de luncă a văii Someșului este bine reprezentată atât în amonte cât și în aval de Jibou, ea se menține ca altitudine între valorile de 2 ÷ 4 m. deasupra talvegului văii iar grosimea aluviunilor oscilează între 1,5 ÷ 2,5 m. Această altitudine mai ridicată a terasei de luncă are drept consecință

coborârea nivelului pânzei freatice și deci zvântarea mai accelerată a luncii; este ferită totodată de inundații, motiv pentru care a devenit favorabilă extinderii vetrelor de localități.

Altitudinea terasei de luncă oscilează între 184 m. și 200 m. spre zona de contact cu versantul. Lățimea este variabilă, între 300 m. cum este cazul satului Var și până la 600 - 700 m., chiar 800 m. în dreptul Jiboului și continuă a crește în lățime în aval de Jibou până la Benesat, sector al culoarului Someșului dintre Jibou și Benesat.

Îngustarea terasei de luncă între satele Var și Turbuța este generată de gresiile din versantul drept și de calcarele din versantul stâng.

Terasa de luncă este dezvoltată pe toți afluenții care converg la Jibou, în principal văile Apa Sărată și Agrijului, având lățimi între 100 și 400 m.

Podul terasei de luncă se menține plan, apar și denivelări sub forma unor meandre părăsite și microdepresiuni mlăștinoase, ca de exemplu în dreptul Jiboului între valea Agrijului, linia căii ferate și valea Firizei.

Pe partea dreaptă a văii Someșului, bine individualizată apare terasa a-III-a și constituie nivelul preferat de satele Rona și Husia. Se prezintă sub forma unor suprafețe plane foarte ușor înclinate spre Someș, atinge o lungime de câțiva kilometri, exemplu între Rona și Someș Guruslău, iar lățimea atinge câteva sute de metri, circa 500 - 700 m, între Rona și Husia. Terasa a-III-a mai apare în dreptul depoului căii ferate Jibou, bine individualizată, plană, aptă pentru construcții, cât și în zona grădinii botanice din orașul Jibou.

Evoluția demografică și locuirea

Atestările documentare ale localităților orașului sunt vechi, înscriindu-se în intervale comparabile cu ale altor comunități, regăsim în cazul de față consemnări între secolele XIII-XV. Jiboul își are prima mențiune documentară la 1219 (*villa Chybur*), Rona la 1338 (*poss Rona*), Cuceu la 1388 (*Kucho*), Husia la 1405 (*Hozywفالو*) iar Var, la 1469 (*Swrmezew*). Din documente aflăm că la 1543 Jiboul avea deja 383 de locuitori fiind o comunitate remarcabilă, Rona tot pe atunci avea 25 de suflete, iar Cuceul avea în anul 1549 un număr de 48 de locuitori.

Datorită năvălirilor și pustiirilor, satul Husia practic dispare până la 1682, dar la 1720 se consemnează aici deja prezența a 72 de suflete.

Primele date mai clare asupra numărului de locuitori ne parvin din acest an, recensământ de la care, comunitățile devenite ceva mai puțin încercate de năvălirile migratoare (cînd deseori localnicii se ascundeau sau chiar luau calea pribegiei), încep să se dezvolte constant.

Constatăm astfel că majoritatea satelor încep să cunoască cea mai intensă dezvoltare în perioada imediat următoare acestui an, când numărul de locuitori în șase decenii devine de aproximativ patru ori mai mare în Jibou

și Var spre exemplu. Următorul secol mărește în mod constant efectivele populației, anul 1850 consemnând deja și aici valori mari.

Creșteri remarcabile se constată și la numărul de case, dar ceva mai tâziu. Conform tabelului de mai jos, tragem concluzia că începând cu anul 1900, în peste 100 de ani, numărul de case a crescut de peste două ori.

Redăm mai jos valorile numărului de locuitori și cel aferent caselor (în măsura în care ele există) pentru anii **1850, 1900, 1930, 1956, 1966, 1977, 1992 și 2002**, care sunt extrase din evidențele păstrate de la **recensămintele populației și locuințelor** la Direcția județeană de statistică Sălaj. Prezentăm și valorile comunicate pentru Recensământul 2011.

An Recens.	nr. locuitori/nr. case (locuințe)								
	1850	1900	1930	1956	1966	1977	1992	2002	2011 Date provizorii
Jibou	1029/129	2544/452	3453/830	4527/-	4968/-	6544/642	10198/1399	9632/3209	-/-
Cuceu	836/172	944/216	1134/249	1106/-	972/-	859/307	539/261	506/262	-/-
Husia	285/41	344/76	403/97	469/-	423/-	354/115	276/103	294/105	-/-
Rona	343/60	404/75	447/102	515/-	528/-	450/139	425/134	371/139	-/-
Var	296/52	389/82	558/130	651/-	616/-	634/170	551/175	503/185	-/-
Total oraș Jibou	2789/454	4625/901	5995/1408	7268/-	7507/-	8841/1373	11989/2072	11306/2202 (3900)	10407/2398 (4229)
Nr. mediu loc./casă (clădire)	6,14	5,13	4,25	-	-	6,43	5,78	5,13	4,33

Creșterea numărului de locuitori datorată industrializării din perioada comunistă, aduce chiar o criză de locuințe, observăm că numărul de locuitori/casă era în 1977 la nivelul anului 1850, fenomen atenuat și echilibrat însă ulterior în timp și adus la valori comparabile cu mediile județene de la 2011.

În anul **1992** datele statistice confirmă la orașul Jibou, prezența a **11.989 locuitori, valoarea statistică cea mai mare** atinsă în istoria acestuia, spre deosebire de alte entități administrative de tip urban și rural care consemnau cele mai mari valori în anii 1941-1956, perioadă după care a început din diverse motive fenomenul de depopulare continuă la sate în favoarea dezvoltării orașelor care au cunoscut o puternică industrializare însoțită de atragerea forței de muncă.

Datorită industrializării produse la nivelul județului, interesul populației domiciliată în apropierea localităților urbane pentru locurile de muncă oferite de orașe, a crescut. După evenimentele din 1989, migrația forței de muncă și spre ofertele apărute din afara țării, a provocat o dată în plus diminuarea numărului populației și la nivelul urban care a scăzut și el destul de vertiginos. În anul **2011**, datele provizorii consemnează deja o populație de doar **10.407 locuitori** și respectiv **4.299 locuințe**, existente în 2398 clădiri ceea ce conduce la o medie de 2,35 de locuitori/ locuință și respectiv 4,33 de locuitori/clădire. Între cele două recensăminte au apărut 196 noi clădiri de locuit, o medie de aproximativ 22 clădiri noi/an.

Din totalul celor 2.223 de clădiri existente pe raza orașului la Recensământul 2002, clădiri de locuit erau 2.202. Majoritatea clădirilor erau individuale, cu o locuință aflată în proprietate privată, în număr de 1948 clădiri, iar de tip bloc, un număr de 80 de edificii. Din totalul celor 3.900 de locuințe, 3.813 erau în proprietate privată, 71 erau de stat, 7 erau private de grup și 9 aparțineau cultelor religioase.

În ceea ce privește indicele statistic al suprafeței locuibile pe o persoană, la Recensământul 2002, media județeană a acestui indicator era de 15,30 mp/persoană cu 2,7 mp mai mult față de recensământul anului 1992 iar cea aferentă mediului urban din județul Sălaj era de 12,40 mp/locuitor, indice valoric evident mai mic. La Recensământul 2002 orașul Jibou înregistra o medie de 14,60 mp. suprafață locuibilă/persoană, sub indicele mediu județean dar mai mare decât media urbană, mediu afectat încă de problemele locative derivate din exod și industrializare. Pentru o locuință medie, la orașul Jibou, valoarea care revenea era de 41,20 mp suprafață locuibilă; și acest indice fiind net peste valorile județene de 38,70 mp. și respectiv cele din mediul urban de 37,80 mp.

În 2011, pe teritoriul orașului, populația era majoritar de naționalitate română, 8.210 locuitori, 78,88 %, maghiarii fiind 1.192 persoane în procent de 11,45 % iar românii 584 de locuitori reprezentau 5,61 %.

În domeniul cultelor, se înregistrează o preponderență ortodoxă - 7153 locuitori (68,73 %), urmată de 1088 reformați, 746 penticostali, 402 bapțiști, 220 martorii lui Iehova și 127 greco catolici.

Potrivit evidențelor existente la nivelul Prefecturii Sălaj, pe teritoriul orașului se găseau în 2009 un număr de 603 persoane de etnie romă, din acestea 323 erau femeii iar 314 erau copiii. Dintre aceste persoane 267 au absolvit cel puțin 4 clase primare la acea dată. Menționăm că la recensământul 2011 un număr de 584 persoane și-au declarat apartenența la această comunitate, statistic neînregistrându-se aici creșteri ca în majoritatea situațiilor analizate în mediul rural, în fapt înregistrându-se tendința membrilor comunității rome de a se declara de altă etnie decât cea reală.

Principalele ocupații ale locuitorilor orașului Jibou și ai satelor aparținătoare, își au și aici începuturile în activitățile legate de agricultură. Cultivarea pământului, pomicultura și creșterea animalelor au fost de-a lungul timpului îndeletniciri de bază care au oferit suport material existenței milenare pentru importanta comunitate din partea locului. În structura suprafeței cultivate, ponderile cele mai mari le dețineau culturile de grâu și porumb.

Codrii falnici de stejar din împrejurimi au oferit totodată materia primă unor meșteri lemnari locali foarte pricepuți, care au realizat construcții și obiecte de uz curent de o reală valoare tehnică și artistică. Majoritatea caselor și anexelor agricole vechi erau construite din lemn și piatră de către meșteri locali pricepuți.

Anumite meserii s-au format și practicat în mod spontan în cadrul comunităților, mai ales acele activități legate direct de existența cotidiană în gospodăriile țărănești.

În Jibou și vecinătăți, erau și meșteșugari ce deserveau domeniul aferent: zidari, tâmplari, dogari, fierari și alți meșteșugari care ajutau la bunul mers al domeniului. Zona Jiboului și a satului Var a fost legată organic timp de secole, de prezența râului Someș, calea ideală de transport cu plute numite curb, mai mari decât cele de pe Mureș, de către celeri, a sării provenite din ocnele de la Cojocna, Dej și Turda. Primele informații de acest gen le avem din anul 1261. Existau aici puncte de vamă, locuri de popas organizate, hanuri, depozite și adăposturi pentru luntrași și animale. Drumul celerilor continua la Satu Mare iar de acolo pe Tisa la Solnoc.

Pe lângă meșteșugurile tradiționale, se regăseau și alte meserii: unii erau morari pricepuți sau coceau pâine în brutării, alții lucrau la pâlincării sau se ocupau cu fabricarea berii. Sticlarii se ocupau cu arderea potasei și fabricarea sticlei etc.

După anul 1750 începe înflorirea meșteșugurilor în Jibou cu relații de tip capitalist în formă incipientă; apar ateliere de postav, mătase, pălării, giulgiu, panglici și articole de piele, iobagii sânt formați ca fierari, lăcătuși, țesători, tăbăcari, fabricanți de funii, postăvari și panglicari.

Începând cu anul 1820 se foloseau deja mașini agricole noi și moderne aduse de la firma Berg din Viena. Pentru dezvoltarea pomiculturii și nu numai, se aduc din Ungaria, Austria, Franța, Italia și chiar și din America, căpșuni, caiși, piersici, pruni și peste 100 de soiuri de butași de viță de vie din soiurile maghiare, germane, spaniole, portugheze, franceze și italiene. Erau începuturile unor activități de excepție în lumea plantelor, care astăzi se regăsesc continuate la nivel de performanță, în mod fericit la Grădina Botanică a Institutului de Cercetări Biologice din Jibou.

Tradiția creșterii cailor de rasă a cunoscut noi succese în anul 1825, în urma înnoirii hergheliei familiei Wesselényi Jr. Se organizau vânzări de cai, publicate și în ziarele din Viena, Budapesta, Franța și Trieste.

Tot în domeniul creșterii animalelor, lâna de calitate obținută de la oile de rase nobile, concura cu cea din țară și din străinătate.

Satul Var avea pădure din belșug iar pe malul râurilor din zonă se cultivau nuiele, din care se împleteau coșuri pentru care localnicii erau renumiți și cutreierau târgurile din țară, ajungând uneori și în Ungaria. Meșteșugul împletiturilor de coșuri și nu numai, este păstrat în satul Var până în zilele noastre.

Arhitectura tradițională rezidențială specifică zonei este marcată de particularitățile survenite ca urmare a prezenței orașului Jibou, de-a lungul timpului, important centru administrativ și economic. Având statut de târg încă din prima parte a sec. XVI-lea, și prezența pentru lung timp a unor foarte influente familii, în special cea a baronului Wesselényi, cu o viziune economică și socială deschisă pentru nou, comunitatea a avut șansele

dezvoltării și în materie imobiliar-locativă. Casele locuitorilor s-au încadrat în linii generale din punct de vedere arhitectural în specificul cunoscut pentru județul Sălaj și etapele semnalate în timp. Începând cu secolele XVIII-XIX și continuând cu perioada dinaintea anului 1900, arhitectura locativă la sate a fost una relativ modestă. Casele se construiau în funcție de condițiile naturale și în raport de avere și stare socială. La începuturi, casele țăranilor săraci erau din păcate clădiri scunde, din scânduri bătute cu lipitură din paie și lut, sau numai din chirpici cu ferestre foarte mici, cu acoperișul din snopi de paie legați între ei cu nuiiele de salcie. Acestea erau formate dintr-o singură încăpere, unde trăia întreaga familie.

Țăranii îmblăteau secara cu "îmblăcii" pentru a se putea folosi paietele la acoperișul caselor și a celorlalte edificii. Cu timpul, lucrurile s-au îmbunătățit. Gospodăriile locale vechi păstrate sunt constituite din case de tip monovolum, inițial cu structură din lemn, prispă pe o latură sau mai multe și acoperiș în două sau patru ape, învelit cu țiglă ceramică. Anexele gospodărești sunt reprezentate de grajdul pentru animale și șură adosată. Separat regăsim cotețele pentru porci realizate tot din lemn masiv și anexele pentru cereale. Majoritatea gospodăriilor au câte o fântână pentru nevoile familiei, acoperită și frumos decorată în multe cazuri. Toate casele dispuneau din vechime de grădini de zarzavat și creșteau pentru uz personal, animale pe lângă casă, situație păstrată din fericire în majoritatea gospodăriilor rurale până în zilele noastre, aspect important pentru independența și siguranța traiului zilnic.

Casele anilor 1925-30, perioadă interbelică caracterizată printr-o evidentă prosperitate, au început să fie ridicate din cărămidă arsă, dar respectând simplitatea și decența plasticii arhitecturale a precursorilor din lemn. De această dată prispele sunt tot pe o latură dar cu stâlpi din zidărie. Gospodarii de frunte își construiau uneori spre curte și un foișor, care se realiza cu structura din lemn sau ulterior din zidărie la casele din cărămidă.

La nivelul orașului Jibou lucrurile însă se prezentau diferit, pentru anumite păături sociale cu o situație materială prosperă, diferită de cea a maselor largi. Prezența nobililor și a breslelor de meșteșugari, a adus edificiilor orașului, o dezvoltare și rafinare funcțională. Casele acestora din urmă erau completate la fațadă cu spații destinate serviciilor și comerțului.

Se remarcă în mod special, frumusețea reședințelor nobiliare, în frunte cu cele ale familiei Wesselényi, edificiile păstrate în zilele noastre fiind începute în anul 1779. Aici și-au adus aportul arhitecți, ingineri, constructori, peisagiști și artiști plastici talentați din Ungaria, Austria și din țară. Notabilă este în această categorie și reședința fam. Beldy ridicată la începutul sec. XX.

Remarcăm deasemenea casele care au deservit încă de la începuturi, angajații CFR, prezențe ale unor activități concertate, realizate cu răspundere profesională de către oameni cu pregătire în domeniu. În același registru de armonie arhitecturală, seriozitate și rigoare regăsim clădirile interbelice de factură modernă, ce adăposteau angajații de la grădina botanică de pe lângă

ansamblul castelului Wesselényi, zonă în care a locuit profesorul Vasile Fati, fondatorul centrului de cercetare biologică, care îi poartă astăzi numele.

Jibou, str. T. Vladimirescu nr. 8, aici găsim o casă foarte veche cu prispă pe două laturi și stâlpi sculpați din lemn.

În Cuceu la nr. . o casă din lemn cu prispă perimetrală frumos decorată, propusă pentru clasare în LMI.

Detaliu cu intrarea frumoasei case din Cuceu.

Jibou, str. Libertății nr. 14, o clădire vernaculară cu spațiu comercial la parter, veche de peste 300 de ani propusă și ea pentru clasare LMI.

Cuceu nr. ... (în vecinătate un alt exemplu valoros de casă din lemn cu târnaț pe o latură și frumoase decorații din tencuială.

Cuceu, la nr. .. o casă de gospodar, cu târnaț și foișor cu decoruri din lemn traforat; din păcate ferestrele la stradă au fost înlocuite în mod nefericit cu ferestre tip bloc.

Satul Rona - Casă cu prispă pe trei laturi și vis-a-vis la nr. 25, una de factură mai nouă, monovolum, cu târnațul doar parțial, cu arcade, ulterior închise cu tâmplării.

Satul Var - Casă cu târnaț (din zidărie)

Husia- Casă cu prispă decorată la nr. 100

Satul Rona - Anexe tradiționale (la intrarea în sat, cu uși din lemn decorate cu traforuri) și imaginea din dreapta, o variantă mai nouă la nr. ...

Grija pentru decorarea ușilor de șură este specifică gospodăriilor din comunitățile „de pe Someș”; este prezentă în mod evident și pe teritoriul administrativ al Jiboului.

Satul Husia – anexe gospodărești tradiționale cu porți decorate la nr. 74/A și nr. 20

Parcelele gospodăriilor sunt de dimensiuni variabile, adeseori dictate și de natura amplasamentului. În sate ele au deschideri ale fronturilor de aproximativ 20-25 m. și adâncimi de 70-250 m. la Cuceu; de 25-30 m. front și respectiv adâncimi de 50-150 m. la Husia; de 20-35 m. și respectiv 70-200 m. la Rona și fronturi de 15-35 m. cu adâncimi de 60-225 m. în cazul satului Var. Casele mai noi, din economie de teren, la periferii, au fronturi mai reduse de obicei, care se încadrează în jurul valorilor de 15 m. Jiboul, fiind oraș cu tradiții, cunoaște particularități. Fronturile sunt cu deschideri variind între 15 și 35 m. chiar și în zonele istorice iar adâncimile merg între 30 și aproximativ 200 m.

Carte poștală din perioada interbelică, cu fronturi de case din orașul Jbou, dispuse paralel cu drumul.

Jibou, Castelul Beldy - o frumoasă reședință nobiliară în stil neorenascentist

Casă interbelică din Jibou, str. Libertății nr. 12, culoarea roz a zugrăvelilor de dată recentă este neinspirată.

Jibou, P-ța. 1 Decembrie 1918 nr. .. intervențiile la golurile din dreapta sunt nepotrivite

Jibou, țesut urban istoric valoros, apt pentru cuprinderea într-o zonă construită protejată.

Jibou, str. T. Vladimirescu nr. 4, o casă cu târnaț parțial și magazin la stradă. În spatele clădirii, în plan retras, imobilul grădiniței are o arhitectură de calitate, care trebuie păstrată.

Jibou, str. T. Vladimirescu nr.50, o variantă asemănătoare de locuință și comerț la stradă.

Casă parohială reformată și o clădire de dată recentă, ca arhitectură însă străină de spiritul locului și valoarea deosebită a bisericii din imediata vecinătate.

**Jibou, str. Libertății nr.22
actualmente cabinet medical.**

**Jibou, str. 22 Decembrie 1989, nr. 10
case din fosta administrare CFR.**

Halta Var- canton CFR cu locuință de serviciu.

Halta Cuceu, în mod paradoxal, amplasată la limită pe teritoriul com. Mirșid.

Haltă CFR la ieșirea din Jibou

Jibou, aliniament coerent de case de locuit pe str. 22 Decembrie 1989, integrate în țesutul urban.

Str. Parcului nr. 10

Str. Parcului nr. 8

Casele de la nr. 4-14, construite în bună parte în perioada interbelică, situate pe strada Wesselenyi Miklos, în zona de acces la grădina botanică, crează un front valoros și unitar și trebuie protejate.

Blocuri din perioada anilor '80 realizate din panouri prefabricate, amplasate în centrul orașului, în locul vechilor fronturi de spații comerciale demolate. O parte din vechiul parc se păstrează.

Monumente de for public, construcții comemorative și de semnal

Pe teritoriul administrativ al orașului Jibou se află câteva monumente și construcții comemorative și de semnal, atât pe raza orașului Jibou cât și pe teritoriul satelor aparținătoare.

În sensul prevederilor Legii monumentelor de for public, nr. 120/2006, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 403 din 10.05.2006, monumentele de for public sunt bunuri imobile, lucrări de artă plastică, artă monumentală, construcții sau amenajări neutilitare, având caracter decorativ, comemorativ și de semnal, amplasate în spații publice, într-o zonă de

protecție, pe terenuri aflate în domeniul public sau privat al statului ori al unităților administrativ-teritoriale.

Monumentul sergentului erou Ilie Popa din Regimentul 15 infanterie, căzut pe câmpul de onoare la 20 ian. 1919, se află în cimitirul ortodox.

Un monument deosebit de important este **Monumentul „Unității Naționale”**. Amplasat în cimitir, monumentul care este înalt de 3 m și are formă paralelipipedică, este făcut din fier-beton după planurile arhitectului Fulian Vincenzo Vecilio, având 2 plăci de marmură, pe care sunt încrustate următoarele: *"Mort pentru înfăptuirea României Mare, sergent Ilie Popa, Regimentul 15 infanterie, pe câmpul de onoare la 20 ianuarie 1919-Ridicat de ASTRA, prin Dr. Aurel Hetco, fost comandant al gardelor naționale din Jibou și jur cu concursul tineretului de la sate 1920"*¹. Monumentul Unității Naționale a devenit loc de pelerinaj și factor de educație patriotică pentru urmași.

Tatăl scriitorului **Ion Agârbiceanu**, a fost printre primii care s-au înscris în filiala din Jibou a Despărțământului ASTREI. Pentru că părintele lui Agârbiceanu s-a mutat pe la începutul secolului XX, de la Cenade la Someș-Odorhei, în calitate de administrator de păduri și mai apoi al moșiilor unuia dintre marii proprietari de aici, scriitorul publicist Ion Agârbiceanu, a petrecut o parte a vacanțelor studențești în casa și curtea părintească, iar ceva mai târziu, la casa fratelui său, căsătorit și stabilit în Jibou. În anul școlar 2001-2002 la inițiativa directorului Aurel Pășcuț, Liceul Teoretic din Jibou a fost „botezat”, scriitorul ardelean Ion Agârbiceanu devenind patronul spiritual al lăcașului de învățământ.

Statuia scriitorului, dezvelită în anul 2001, se află în fața liceului care-i poartă numele și este opera sculptorului Sepsi József din Zalău.

¹ I. Ivănescu, Monumentul "Unității Naționale", în Caiete Silvane, nr. 6, 2005.

Statuia scriitorului Ion Agârbiceanu

În cadrul Școlii Gimnaziale „Lucian Blaga”, la 26 mai 2002 au fost dezvelite bustul ilustrului poet și gânditor **Lucian Blaga**, operă a sculptorului Victor Gaga, precum și placa purtând numele școlii.

**Bustul poetului
Lucian Blaga**

**Bustul marelui poet
O. Goga se află în incinta Liceului
tehnologic cu același nume din Jibou**

Un alt monument reprezentativ din partea locului, se află în Vârful Piscuiului din vecinătatea orașului. Este o cruce albă sudată din țevă de 20 cm. diametru, înaltă de 11 m și care se zice că ar cântări o tonă.

Se numește generic „**Crucea lui Ivănescu**”, după numele profesorului de istorie de la Liceul „Ion Agârbiceanu”. Aceasta a fost făcută la Întreprinderea Minieră Jibou, de către inginerul Sabău, purtată cu tractorul

până în vârf. Postamentul crucii a fost realizat cu ajutorul elevilor de la liceu, care au cărat materialele de construcție².

Bustul „întemeietorului” Grădinii Botanice din Jibou, profesorul Vasile Fati (1932-2007)

Întemeietorul Grădinii Botanice din Jibou, **Vasile Fati** a fost omagiat prin dezvelirea unui bust, care îl reprezintă. Ceremonia de dezvelire a avut loc în 2008, la un an după moartea regretatului om de știință, fiind opera sculptorului sălăjean Iosif Sepsi și a marcat totodată 40 de ani de la înființarea Grădinii Botanice, care azi îi poartă numele.

O altă statuie aparținând unei personalități reprezentative pentru istoria locului este cea a baronului Wesselényi.

Statuia baronului Wesselényi Miklós amplasată în incinta bisericii reformate, în stânga intrării, a fost dezvelită în anul 2004.

² Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010.

Monument ridicat în incinta bisericii în anul 1985, prin grija preotului paroh al bisericii ortodoxe Cuceu și a fiilor satului, pentru cinstirea eroilor căzuți pentru patrie.

La acestea se adaugă prezența unor răstigniri, simboluri creștine aflate la intersecție de drumuri, puncte de orientare ale călătorilor și localnicilor, după tradiția locului, sau amplasate în incinta unor biserici sau gospodării locale.

Răstignire din incinta aceleiași biserici de la Cuceu

Răstigniri pe lângă bisericile din satul Var. Cea veche din lemn, cât și crucea din piatră, de la biserica monument istoric din același sat, se impun a fi protejate și restaurate.

Cruce din piatră aferentă ansamblului bisericii de lemn din satul Var.

Imagine veche preluare internet

(ro.wikipedia.org/wiki/Var)

Rona- la răscruce de drumuri, o frumoasă răstignire sculptată în lemn, aflată în incinta casei cu nr. 44.

Monumentul ridicat în memoria Voievodului Gelu și a oștenilor acestuia, amplasat în apropierea primăriei, în anul 2003, este din păcate o realizare modestă, lipsită de profesionalism, care se impune a fi înlocuită cu o realizare artistică demnă de noblețea temei.

Organizarea administrativă

Vechea organizare administrativă a zonei din care face parte teritoriul orașului, era una de natură rurală cu obști teritoriale de diferite dimensiuni și cu recunoașterea unor ierarhizări însoțite de responsabilități. Juzii, cnejii, oamenii buni și bătrâni (*homines boni et veterani*), au devenit cu timpul elita economică din administrația locală; criteriul unic de departajare era pământul – mărimea posesiei. Existau denumiri de cnezate, țări, codri. Juzii aveau atribuții administrative, fiscale, judecătorești și militare. Zona teritorială a localităților de „pe Someș” ținea în sec. IX-X de Voievodatul lui Gelu.

La începutul evului mediu, Jiboul și satele vecine au făcut parte din Voievodatul lui Gelu Românul, căzut eroic nu departe de Jibou, la vărsarea Căpușului în Almaș, în lupta împotriva cuceritorilor conduși de Tuhutum, trimisul lui Arpad, așa cum ne mărturisește Cronica lui Anonymus (*Faptele Ungurilor - Gesta Hungarorum*) redactată în a doua jumătate a sec. al XII-lea. Documentul este unul foarte relevant și pentru atestarea structurilor administrative ale vremii.

Cucerirea teritoriului intracarpatic de către regalitatea maghiară la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea a adus cu sine și modelul de administrare teritorială preluat din Apus, având la bază interesele politice și economico - sociale de întărire și apărare a teritoriului, adică înființarea de noi comitate peste vechile țări, voivodate și cnezate românești. Trecerea și peste „Țara lui Menumorut” și împărțirea ei în comitatele Zotmar, Solnocul Interior, Exterior și Mijlociu sunt amintite în documentele de la cumpăna secolelor 12 și 13. Se atestă astfel faptul că ele existau și în jurul anilor 1200. (OC.p.156)

Constituirea în jurul unei cetăți sau a unui castru a comitatului o explică chiar numele de *vármegye*, care este format din termenii *vár* = cetate și *megye* = *hotar*, *ținut*, ultimul termen fiind întâlnit în documentele medievale sub forma de *mega*, după cum reiese din actul de hotărnicire a Abației Tihany, emis în 1055 de regele Andrei I (1046-1060) (*Acta terrae septemcastrensis II. 2003. pag.155*).

În anul 1387, Jiboul aparține de Cetatea Cheud, "*Castrum Aranyos*". Această cetate este amintită și în anul 1383.

Jiboul alături de satele Poptelec, Cuceu, Firminiș era trecut între așezările locuite de români³. Cetatea Cheud, cu satele aparținătoare au fost dăruite de regele *Sigismund* în anul 1388, fiului lui *Kusalyi Jakcsi*.

Comitatele maghiare au suferit numeroase modificări, în perioada Regatului Ungariei de până la Bătălia de la Mohacs din 1526 și în perioada vasalității față de Turcia a principatului Transilvania, cât și în perioada apartenenței directe la Austria, de până în anul 1867.

³ Rusu Adrian Andrei, Cetăți medievale timpurii, în Acta Musei Porolissensis, vol. II, 1978, pag. 101.

În anul 1543, Jiboul aparținea de Comitatul Solnocul de Mijloc. Începând cu anul 1545, localitatea Jibou a aparținut de Cetatea Hodod, pentru ca la 1553 să aparțină de Cetatea Chioar.

Revenirea la Cetatea Hododului are loc în anul 1564 și după această dată evenimentele se leagă de aceasta, până ce împreună cu cetatea, în anul 1584, este dobândită de către *Wesselényi Ferencz*. În mai multe documente începând cu anul 1582 Jiboul apare ca Oppidum, târg.

Ultimele modificari administrative ale comitatelor au avut loc după instaurarea monarhiei dualiste în Imperiu și includerea Transilvaniei în noul regat al Ungariei.

Noul comitat Sălaj avea să fie compus din fostele comitate Crasna și Solnocul de Mijloc plus Plasa Unguraș din Comitatul Dăbâca. Centrul de reședință era orașul Zălau și avea în subordine 10 plase printre care și Plasa Jibou.

Din punct de vedere administrativ, localitatea Jibou, până în 1797 a făcut parte din Plasa Cehu Silvaniei, Comitatul Solnocul de Mijloc.

În anul 1797 apare menționată prima dată Plasa Jibou, din care făcea parte localitatea Jibou și localitățile de pe Valea Someșului.

Devine centru juridic și administrativ în anul 1876, fiind sediul de pretură al Plasei Jibou. Aici își stabilește sediul judecătoria de ocol, notariatul cercual și jandarmeria. Se înființează atunci și un oficiu poștal cu post de telegrafie.

La cererea conducerii Ținutului Someș, din care făcea parte și Plasa Jibou, în aprilie 1940, s-a întocmit de către organele locale de stat, o situație privind populația existentă a județului Sălaj, statistică diferențiată pe localități și după naționalitate.

În anul 1950 s-au desființat vechile structuri administrative, înființându-se altele noi, după modelul sovietic. Plasa Jibou a devenit Raionul Jibou cu centrul în această localitate. De acest raion a aparținut între anii 1950-1952 chiar și Zălaul, actuala reședință de județ.

Din anul 1968, reorganizarea teritorială a țării a reînființat județul Sălaj. După anul 1968, orașul a păstrat din punct de vedere administrativ situația din prezent.

Harta județul Sălaj în perioada interbelică

Rezervații naturale și monumente ale naturii

Calcarele de Rona, (monument al naturii) este o arie protejată de interes național ce corespunde categoriei a III-a IUCN (rezervație naturală, tip geologic) situată pe teritoriul administrativ al orașului Jibou.

Rezervația naturală a fost declarată arie protejată prin Legea Nr. 5 din 6 martie 2000 (privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate) și prezintă depozite lacustre formate din calcare albe-cenușii și bej-ruginii, alternând cu marne cenușii-albăstrui așezate în strate monoclinale cu conținut numeros de resturi fosile de moluște, schelete de pești ori reptile.

Suprafața ariei este de 0,50 ha. și a fost înființată în anul 2000.

Jiboul dispune deasemenea de **Situri Natura 2000**, (ce se cer a fi cuprinse și figurate la rândul lor în coordonate Stereo 1970 pe planșa de Încadrare în teritoriul administrativ U01), situri constituite în conformitate cu HG nr. 971/2011 pt. modificarea și completarea HG nr. 1.284/2007. Frumusețea peisajului locului este întregită de prezența unor specii de păsări și pești ce se impune a fi protejate.

Indicativele aferente sunt : ROSPA 0114 desemnată pt. 20 de specii de păsări din anexa I la OUG nr. 57/2007 și ROSCI 0435 desemnată pentru speciile de pești din anexa III a OUG nr. 57/2007.

Toate sunt locații deosebite, frumoase, care trebuie cunoscute și protejate.

Evenimente istorice în teritoriu

- 1219-** Atestarea documentară a orașului Jibou;
- 1236-** Pustiiri mongole;
- 1241-** Atacuri tătare;
- 1261-** Se consemnează transportul sării provenite din ocnele de la Turda, Cojocna și Dej, realizat cu plutele, pe râul Someș;
- 1338-** Atestarea documentară a satului Rona;
- 1388-** Atestarea documentară a satului Cuceu;
- 1391-** Se înființează mănăstirea din *Perii*, Maramureș cu aprobarea patriarhului *Antoniu* din Constantinopol, între ținuturile aparținătoare de aceasta menționându-se și Sălajul;
- 1405-** Atestarea documentară a satului Husia;
- 1437-1438,** Răscoala de la Bobîlna;
- 1469-** Atestarea documentară a satului Var;
- 1492-** Satul Var este consemnat ca loc de trecere cu vamă;
- 1514-** Răscoala condusă de Gh. Doja;
- 1526-** Lupta de la Mohacs, armata maghiară este zdrobită de către turci, care ocupă Buda și transformă o parte a țării în pașalâc; în vîltoarea luptelor, austriecii și turcii au ocupat în mai multe rânduri regiunea și au pustiit-o prin jafuri și pârjoliri;
- 1532-** Atacuri ale trupelor germane și spaniole aflate în trecere;
- 1558-** Turcii dau foc bisericii romano-catolice, actualmente reformată;
- 1568-** Pustiiri tătare;
- 1571-** Jiboul percepe tricesima la vamă, prin decret;
- 1582-** Jiboul apare în documente ca „*Oppidum*”, târg, oraș;
- 1585-** *Sigismund Báthori* dă episcopului român *Spiridon* facultate jurisdicțională și peste bisericile române din Comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc;
- 1599** – Mihai Viteazul ocupă temporar Transilvania;
- 1599-** Înființarea Mitropoliei române din Bălgrad (Alba-Iulia) biserica română din Sălaj (Comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc) aparține jurisdicției acelor mitropoliți;
- 1599-** Locul de descărcare al sării provenită de la Ocna Dej este mutat până la 1610 de la Jibou, la Var;
- 1638-** Jiboul apare în documente cu titlul de târg (*oppidum*)
- 1639-** Se introduce cultura porumbului în zona Ardealului, cultură care se dezvoltă intens în rândul țăranilor deoarece nu se dădea dijmă după ea;
- 1641-** Trupele lui Gh. Rakoczi trec prin localitățile Jiboului;
- 1644-** Trupele lui Gh. Rakoczi trec prin localitățile Jiboului;
- 1647-** Românii obțin dreptul de a-și înființa biserici și de a avea preoți;
- 1660-** Localitățile Jibou și Rona sunt pustiite de turcii lui Ali Pașa, sprijiniți și de tătari;

1665- și 1670- Turbuța și Rona pustiite de turci și tătari;

1678- Introducerea interdicției înnoobilării preoților români;

1697- Două regimente de trupe austriece pustiesc zona;

1697 și 1700- Au loc Sinoadele prin care se semnează recunoașterea Papei ca și cap al bisericii române, deci unirea cu Roma, preoții și populația din majoritatea satelor comunei recunosc și se organizează conform acestei confesiuni;

1703- Au loc năvăliri și pustiiri, Jiboul are consemnate 23 sesii ca fiind pustii;

1703- Alăturarea localnicilor la mișcarea curuților;

1705- (11.XI) Lupta de la Jibou, ultima tentativă a nobilimii maghiare de a se împotrivi dominației habsburgice; biserica reformată din Jibou grav distrusă de ariergarda armatei imperiale;

1717- Pustiiri tătare ale localităților de pe valea Someșului;

1728- Pustiiri tătare ale localităților de pe valea Someșului;

1748- Pustiiri tătare ale localităților de pe valea Someșului;

1750- Începe înflorirea meșteșugurilor în Jibou cu relații de tip capitalist; apar ateliere de postav, mătase, pălării, giulgiu, panglici și articole de piele, iobagii sânt formați ca fierari, lăcătuși, țesători, tăbăcari, fabricanți de funii, postăvari și panglicari;

1761- Episcopia ortodoxă suprimată (după anul 1700), este reînființată și mai bine organizată după Edictul de Toleranță al lui Iosif al II-lea, din anul 1781;

1787- Edict de desființare a așezămintelor monahale;

1797- Apare menționată prima dată Plasa Jibou;

1800- Se construiește biserica de lemn din satul Husia, păstrată și azi;

1815- Se construiește o biserică de lemn și o școală confesională în satul Husia;

1820- Se folosesc mașini agricole noi și moderne de la firma Berg din Viena; se aduc din Ungaria, Austria, Franța, Italia și chiar și din America căpșuni, caiși, piersici, pruni și peste 100 de soiuri de butași de viță de vie din soiurile maghiare, germane, spaniole, portugheze, franceze și italiene;

1821- Se edifică o biserică nouă de lemn în satul Var, păstrată și azi și se introduce registrul matricol bisericesc;

1822- Se introduce registrul matricol bisericesc în satul Cuceu;

1825- În urma înnoirii hergheliei, familia Wesselényi Jr. organizează o mare vânzare de cai, publicată și în ziarele din Viena, Budapesta, Franța și Trieste; Lâna de calitate obținută de la oile de rase nobile, concurează cu cea din țară și din străinătate;

1840- Se obțin rezultate bune în creșterea viermilor de mătase;

1846- Andrei Șaguna este numit vicar al Eparhiei ortodoxe;

1848- Revirimentul bisericii ortodoxe din Transilvania prin numirea lui Andrei Șaguna ca episcop; el a dat bisericii ortodoxe o lege proprie de organizare „Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania”, a reorganizat cursurile de teologie și a cerut preoților să se pregătească continuu;

1849- Nouă biserică ortodoxă din lemn în satul Rona;

1850- Nouă școală din lemn în satul Rona;

1850- Vicarul Alexandru Sterca Șuluțiu convoacă la Șimleul-Silvaniei, Sinodul care va stabili înființarea de școli, obligativitatea frecvenței școlare, recrutarea învățătorilor și plata acestora;

1858- Se edifică o biserică nouă de zid în satul Cuceu;

1859- Apele curative de la Jibou sunt menționate într-un studiu realizat la Debrețin;

1860- Începe să se construiască un drum de piatră între Zalău și Jibou (terminat în anul 1861);

1874- Se demarează din inițiativa împăratului Francisc al II-lea al Austriei, realizarea primelor cărți funciare pe teritoriile subordonate;

1876- Localitățile orașului Jibou sunt incluse în nou înființatul Comitat Sălaj-Plasa Jibou;

1880- Ia ființă Consorțiul Căilor Ferate „Valea Someșului”; calea ferată Dej-Zalău cu 11 gări se inaugurează la 1 oct. 1890, iar tronsonul Jibou-Baia Mare, cu 10 gări după alți 9 ani;

1885- Crâșmăritul și morăritul devin în acest an libere;

1897- Ia ființă al doilea institut de credit și economii al Sălajului, „Sălăjeana”

1907- Documentele menționează o școală „din piatră” în satul Cuceu, care se va extinde după 1945;

1912- Nou local de școală în satul Husia;

1918 – În localități au loc acțiuni revoluționare. Se crează Consiliul Național Român local. Reprezentanți din sate, în frunte cu preoții, votează la Alba Iulia Unirea Ardealului cu România. Din punct de vedere administrativ se integrează în județul Sălaj. Se reînființează învățământul în limba română;

1925- Intră în vigoare Legea de unificare administrativă, toate satele devin comune rurale cu buget propriu, primar și consiliu local propriu;

1928- Se inaugurează noul local de școală în satul Var;

1934 -1937- Se realizează o serie de lucrări edilitare, care schimbă aspectul satelor comunei. Au fost reparate și pietruite drumurile comunale, s-au curățat șanțurile pentru ca apa să nu mai inunde aceste drumuri, au fost reparate poduri și s-au reparat și adeseori s-au construit edificii publice;

1940-1944- Sălajul, ca și alte județe, au fost anexate Ungariei horticiste;

1945- Reforma agrară;

1948- Trecerea forțată a populației de religie greco-catolică la religia ortodoxă;

1949-1961- Are loc procesul de colectivizare forțată în satele din Ardeal;

1950- Localitățile sunt arondate d.p.d.v. administrativ la Raionul Jibou, Regiunea Cluj; Varul aparține de com. Tihău

1965-1970 – Are loc electrificarea satelor aparținătoare orașului;

1968- Se reînființează județul Sălaj, orașul Jibou devenind d.p.d.v. administrativ în forma actuală.

Monumente istorice de pe teritoriul orașului Jibou

În domeniul monumentelor istorice, pînă în prezent pe teritoriul orașului Jibou pe Lista monumentelor istorice aprobată prin O.M.C.P.N. nr. 2361/12.07.2010, figurează următoarele obiective istorice:

Nr. crt.	Obs. Nr. locației pe planșă	Cod LMI 2010 Cod RAN	Denumire	Localitate	Adresa	Datare
87	1.	SJ-I-s-B-04882 <u>139839.01</u>	Așezare	Sat aparținător CUCEU, oraș JIBOU	„Cuceu Sec”	Epoca bronzului
88	4	SJ-I-s-B-04883	Așezare	Sat aparținător CUCEU, oraș JIBOU	„Pe lab”	Epoca bronzului
89	4	SJ-I-s-B-04884	Așezare	Sat aparținător CUCEU, oraș JIBOU	„Pe lab”	Sec. II-III p. Chr. Epoca romană
144	5	SJ-I-s-B-04910 <u>139820.01</u>	Așezare	oraș JIBOU	„Tulso nagyarak”	Epoca bronzului cultura Suci de Sus
145	Pe teritoriul com. Creaca	SJ-I-s-B-04911	Sistem de supraveghere și apărare a limesului Daciei în sectorul Jibou	oraș JIBOU		Sec. II-III p. Chr. Epoca romană
146	Pe teritoriul com. Creaca	SJ-I-s-B-04911.01	Turn roman	oraș JIBOU	„Dealul Dumbrava”	Sec. II-III p. Chr. Epoca romană
147	Pe teritoriul com. Creaca, Se propune declasarea neidentificat	SJ-I-s-B-04911.02	Turn roman	oraș JIBOU	„Vârful Cigleanului”	Sec. II-III p. Chr. Epoca romană
279	neidentificat	SJ-I-s-B-04975 <u>139866.01</u>	Turn roman	Sat aparținător VAR, oraș JIBOU	„Dealul Tărăbailor”	Sec. II-III p. Chr. Epoca romană
399	11.	SJ-II-m-B-05065	Biserica de lemn „Sf. Arhangheli”	Sat aparținător HUSIA, oraș JIBOU	19A	1800
409	12.	SJ-II-a-A-05075	Ansamblul castelului Wesselenyi	oraș JIBOU	Str. Parcului nr. 14 actualmente str. Wesselenyi Miklos nr. 16-16A	1779-1810
410	12.	SJ-II-m-A-05075.01	Castel	oraș JIBOU	idem	1779-1810
411	12.	SJ-II-s-A-05075.02	Parc	oraș JIBOU	idem	1779-1810
412	12.	SJ-II-m-A-05075.03	Curie	oraș JIBOU	idem	1702
413	12.	SJ-II-m-B-05075.04	Manej	oraș JIBOU	idem	1779 (1771)
414	12.	SJ-II-m-B-05075.05	Seră	oraș JIBOU	idem	1779-1810
415	12.	SJ-II-m-B-05075.06	Grajd	oraș JIBOU	idem	1779
416	12.	SJ-II-m-B-05075.07	Șură	oraș JIBOU	idem	1810
417	13.	SJ-II-a-B-05076	Ansamblul castelului Beldy	oraș JIBOU	Str. Stejarilor nr. 287 „Sub Cert” (nr. nou 199)	înc. sec. XX
418	13.	SJ-II-m-B-05076.01	Castelul Beldy	oraș JIBOU	Str. Stejarilor nr. 287 „Sub Cert” (nr. nou 199)	înc. sec. XX
419	13.	SJ-II-s-B-05076.02	Parcul castelului	oraș JIBOU	Str. Stejarilor nr. 287 „Sub Cert” (nr. nou 199)	înc. sec. XX

496	14.	SJ-II-m-B-05140	Biserica de lemn „Sf. Apostoli Petru și Pavel”	Sat aparținător VAR, oraș JIBOU	Nr. 72	înc. sec. XVIII
546	12.	SJ-IV-m-A-05075.08	Criptă-ruine	oraș JIBOU	Str. Parcului nr. 14 actualmente str. Wesselenyi Miklos nr. 16-16A	1779-1810

Menționăm că datele din adresa Ansamblului castelului Wesselenyi și respectiv cea a Ansamblului castelului Beldy au suferit modificări, denumirea străzii și nr. în primul caz fiind actualmente Wesselenyi Miklos nr.16;16A iar în cazul al doilea numărul poștal actual fiind 199.

În evidențele **Repertoriului Arheologic Național**, varianta 2015 regăsim însă un număr de 12 obiective arheologice, față de care, în urma analizării de către reprezentanții muzeului județean, s-au formulat și observațiile aferente:

Cod RAN Observații, Poziția pe hartă	Denumire Observații	Categorie	Tip Observații	Județ	Localitate	Cronologie
139839.04 2	Situl arheologic de la Cuceu - Valea Bochii	locuire civilă	așezare	Sălaj	Cuceu, ORAS JIBOU	Neolitic, Epoca medievală / sec. VIII-IX
139866.01 neidentificat	Turnul roman de la Var - Dealul Tărăbailor. la SV de sat, dincolo de Valea Seacă, pe vârful izolat și împădurit, lângă semnul geodezic	fortificație	turn	Sălaj	Var, ORAS JIBOU	Epoca romană / sec. II - III
139820.07 neidentificat	Așezarea medievală de la Jibou	locuire	așezare	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca romană
139820.06 neidentificat	Valul din epoca romană de la Jibou - Dealul Cerăt. La nord-est de oras, în dreptul podului peste Valea Agrijului, pe lunca și pe panta de vest a dealului	fortificație	turn	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca romană
139820.05 Pe teritoriul com. Creaca	Turnul din epoca romană de la Jibou - La gropi pe Cerăt sau Moara Cășoanii	fortificație	turn șanț de fapt	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca romană
139839.05 3	Așezarea din epoca migrațiilor de la Cuceu - Pe Deal sau Valea Bochii II	locuire civilă	așezare	Sălaj	Cuceu, ORAS JIBOU	Epoca migrațiilor / sec. VII-XI
139839.01 1	Situl arheologic de la Cuceu - Cuceu Sec	locuire civilă	așezare	Sălaj	Cuceu, ORAS JIBOU	Epoca bronzului
139857.01 9	Obiecte neolitice la Rona-Dealul Rakoczi	-descoperire izolată neidentificată -Fortificație	obiect izolat Șanț și val	Sălaj	Rona, ORAS JIBOU	Neolitic -Epoca romană
139839.02 4	Așezarea Suci de Sus de la Cuceu - Pe lab. lângă drumul spre Firminis, sub pădure, spre Dobrin	locuire civilă	așezare	Sălaj	Cuceu, ORAS JIBOU	Epoca bronzului, Epoca migrațiilor, Epoca romană / sec. VII-VIII, sec. II-III, sec. III-IV
139820.01 5	Așezarea din epoca bronzului de la Jibou - Tulso nagyárok	locuire civilă	așezare	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca bronzului, Eneolitic
139820.03 	Turnul roman de la Jibou - Vârful Cigleanului. sau Baroneasa la V de satul Ciglean	fortificație	turn	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca romană / sec. II - III

Pe teritoriul com. Creaca, se propune declararea						
139820.02 Pe teritoriul com. Creaca	Turnul roman de la Jibou - Dealul Dumbrava la NV de satul Creaca	fortificație	turn	Sălaj	Jibou, ORAS JIBOU	Epoca romană / sec. II - III

Patrimoniul arheologic a fost identificat de către reprezentanții Muzeului județean de istorie și artă Sălaj din Zalău, care au întocmit Studiul de fundamentare pentru definirea, instituirea și delimitarea zonelor protejate care cuprind patrimoniul arheologic pe teritoriul orașului Jibou, (anexat prezentului studiu).

Prezentăm mai jos monumentele de arhitectură și siturile arheologice de pe teritoriul administrativ al orașului.

Orașul Jibou având în componență satele Cuceu, Husia, Rona și Var este amplasat în partea de nord-est a județului Sălaj, pe malul stâng al Someșului, la confluența acestuia cu râurile Agrij și Almaș. Din punct de vedere istoric, fiind situat la granița imperiului roman, era de așteptat ca pe teritoriul administrativ Jibou, să existe elemente ale sistemului defensiv roman.

1. Cuceu- „Cuceu sec” COD LMI: SJ-I-s-B-04882, COD RAN: 139839.01 (Hartă nr. 1) Situl se află la ieșirea din sat spre Dobrin, pe partea dreaptă a drumului comunal, pe o terasă ușor înclinată spre grajdurile fostului CAP. Așezarea a fost identificată în urma cercetărilor arheologice de teren în anul 1979. Materialele ceramice recoltate atribuie așezarea culturii Wietenberg și Suci de Sus (Lako 1983, p. 74, Bejinariu 200, p. 104.) Zona de protecție a sitului este stabilită după cum urmează: la N limită de proprietate, la S limită de proprietate, la E drum de țară, la V drum de țară.

2. Cuceu- „Valea Bochii I” COD RAN: 139839.04 (Hartă nr. 2) partea dreaptă a șoselei Zalău-Jibou, în spatele caselor aflate vis a vis de halta Cuceu, la poalele terasei înalte. Situl aparține evului mediu timpuriu. Situl a beneficiat de mai multe campanii de cercetare, cercetări sistematice în 1978, Alexandru V. Matei și cercetări arheologice preventive 1999 Dan Băcuet, Sanda Băcuet. În anul 1978 au fost cercetate 4 complexe (2 locuințe, 1 groapă, 1 instalație de foc în aer liber. În cercetările din anul 1999, printre complexe medievale timpurii au apărut urmele unui complex neolitic care a constat într-o grupare de zdrobitoare și fragmente ceramice: Au fost cercetate 5 locuințe medievale, 4 gropi, 1 instalație de foc în aer liber din care provine ceramică medievală lucrată cu mâna, decorată cu benzi de linii în val sau benzi de linii, provenite de la oale, tăvițe sau țesturi. Pe lângă ceramică au fost identificate cuțite, catrame, vârfuri de săgeată, ace/sule, amnare, foarfecă, toate confecționate din fier. (Băcuet Crișan 2006, p. 29-50). Zona de protecție a sitului este stabilită după cum urmează: la N limite de proprietate

și șoseaua Zalău- Jibou la S limite de proprietate și drum de țară, la E limite de proprietate iar la V limite de proprietate.

3. Cuceu- „Valea Bochii II” sau „Pe Deal” COD RAN: 139839.05. (Hartă nr. 3) Așezarea identificată prin cercetări arheologice de teren în anul 1999 este amplasată pe un bot de deal prelung cu un platou în partea superioară care delimitează punctul Pogor, aflat vis a vis de halta CFR Cuceu de așezarea de la Valea Bochii. Situl aparține epocii bronzului și evului mediu timpuriu. (Băcueț Crișan 2006, pl.92/5). Zona de protecție a sitului este stabilită după cum urmează: NE și NV limite de proprietate , SE și SV limite de proprietate.

4. Cuceu- „Pe lab”/„Fânațe”, COD LMI: SJ-I-s-B-04883 și SJ-I-s-B-04884, COD RAN: 139839.02 (Hartă nr. 4) așezare identificată prin cercetări de teren în anul 1979 (Matei 1980, p. 235-236). Așezarea este amplasată pe terasa din partea stângă a văii Fânațelor, de o parte și de alta a unui drum de țară, sub pădurea Dobrinului. Au fost identificate materiale ceramice aparținând epocii bronzului, epocii romane și evului mediu timpuriu. Răspândirea materialului ceramic indică 2 așezări separate de o vâlcea. A fost stabilită o singură zonă de protecție după cum urmează: la N liziera de copaci a pădurii Dobrinului, la E limită de proprietate, la V limită de proprietate, la S valea Fânațelor și drum de țară.

5. Jibou- „Tulsó Nagyárok” COD LMI: SJ-I-s-B-04910, Cod RAN: 139820.01 (Hartă nr. 5) Un alt punct care apare în literatura veche de specialitate (Roska 1942, p. 312, nr. 5) este o așezare din perioada epocii bronzului. Cercetarea arheologică de teren efectuată în anul 2015 pentru verificarea siturilor cunoscute anterior nu a dus la identificarea unei așezări în acest punct. Totuși în apropiere, pe partea stângă a șoselei Jibou-Popeni, pe malul *Văii Sărata*, au fost găsite fragmente mici de ceramică. Posibil ca acesta să fie punctul cunoscut ca *Tulsó nagyárok*. Zona de protecție a sitului a fost stabilită după cum urmează: la N- valea Sărata, la S lizieră pădure, la E limită de proprietate, la V limită de proprietate.

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani, dar mai ales în 2014-2015, au dus la identificarea pe teritoriul orașului Jibou la noi puncte cu descoperiri după cum urmează:

6. Jibou „Grădina Botanică” (hartă nr. 6). În cadrul cercetărilor de teren au fost găsite fragmente ceramice în lateralul drumului care duce de la poarta de acces a Grădinii Botanice (poarta de jos, cea pentru vizitatori) în zona colțului de est al corpului A, respectiv latura nordică a acestuia până la zidul de incintă al grădinii și până la serele sferice. Materialul ceramic atribuie situl epocii bronzului. Deși tot ansamblul este protejat, făcând parte din Castelul Wesseleny menționăm și o limită de protecție pentru situl de epoca

bronzului: la N castel, SE limite de proprietate, NE limite de proprietate și serele sferice din grădina botanică, NV castel). Dat fiind faptul că este vorba de spațiul ocupat în vecinătate și de clădirile anexe ale ansamblului castelului Wesselény, am procedat la materializarea pe hartă a unei zone de protecție unice care să cuprindă și aceste clădiri, descrisă la punctul 12.

7. Jibou- Valul și șanțul roman de pe „Dosul Șanțului” (pe hartă nr. 7), vizibil de pe drumul care duce spre Var, în buza terasei Dealului „Dosul Șanțului” a fost distrus de tranșee făcute în prima jumătate a secolului al XX-lea. Limita de protecție a fost stabilită la 10 m de o parte și de alta a valului).

8. Jibou- „fostul CAP” (hartă nr. 8). Ceramica a fost găsită la implantarea noilor stâlpi de curent, între calea ferată și fostul CAP. Situl este amplasat pe o terasă a văii Someșului. Zona de protecție a sitului este stabilită: la N limita de proprietate, la S limita de proprietate, la V drum de țară paralel cu calea ferată, la E limita de proprietate.

9. Rona- „Dealul lui Rakoczky”, COD RAN: 139857.01 (hartă nr. 9) șanț și val, pe culmea dealului. Zona de protecție a sitului a fost stabilită la 10 m. de o parte și de alta. Tot din acest punct în literatura de specialitate este pomenit un nucleu de obsidian (Lako 1981, p. 69), dar fără a avea un punct de descoperire mai exact situl de proveniență nu a putut fi identificat.

10. Rona- „Foglașiu” În cercetările de teren pe coama dealului de deasupra Ronei (*Foglașiu*) a fost identificat un val roman (hartă nr. 10), probabil o continuare a celui de pe dealul lui Rakoczky. Zona de protecție este stabilită la 10 m. de o parte și de alta a sitului.

11. Husia- Biserica de lemn, COD LMI: SJ-II-m-B-05065. (hartă nr. 11), Edificiul de cult datând din anul 1800, cu hramul „Sf. Arhangheli” este situat la nr. 19 A și a suferit din păcate, de-a lungul timpului, lucrări de reparații și consolidare total inadecvate. A fost extinsă și restaurată în anul 1911, iar mai apoi în anii 1975-1979, „întărită cu legături de fier și contraforți de zid, acoperită cu tablă, electricată și apoi pictată”. Actualmente aspectul bisericii lasă mult de dorit. Se impun lucrări de reabilitare și refacere care să fie realizate de către profesioniști în materie de monumente istorice, atât în domeniul proiectării cât și al execuției. Zona de protecție este delimitată după cum urmează: N, E și S- limite de proprietate, V-gospodăria cu nr. 20, torent și limite de proprietate.

Biserica ortodoxă „Sfinții Arhangheli” din satul Husia, a fost din păcate tencuită și „fortificată”

12. Jibou- Ansamblul Castelului Wesselenyi, COD LMI: SJ-II-a-A-05075 (hartă nr. 12), Este vorba despre spațiul ocupat de castel, clădirile anexe ale castelului Wesseleny, curie, maneaj, seră, grajd, șură cât și de parcul adiacent, toate situate pe str. Wesselenyi Miklos la nr.16;16A. Corpul castelului, aripa nordică, este cea mai veche structură existentă și are regim de înălțime parter și etaj. Rezalitul central al corpului nordic este flancat de două aripi cu câte un pavilion de colț la capete, acestea îndeplinind pe vremuri funcțiuni de magazii și depozite și având regim de înălțime parter și respectiv parter și etaj (aripa de sud). Zidurile sunt din cărămidă și piatră iar unele goluri, cele cu terminații semicirculare au chenare din alabastru. Se regăsesc decorații parietale, o logie principală cu parapet cu baluștri din gresie și o scară monumentală. cu arcade despărțite de pilaștri cu capiteluri compozite. Aticul baroc al fațadei rezaliturii era inițial decorat cu șase urne din piatră. Din aripa sudică, neterminată, s-au păstrat două corpuri cu regim parter, în zona pavilioanelor de colț. Acestea sunt prevăzute cu portice clasicizante cu timpane triunghiulare, susținute de câte șase coloane cu capiteluri toscane realizate din piatră. Regăsim detalii de aceeași factură și în corpul izolat al Casei Romane situată în zona de vest a ansamblului. Golurile frontale ale corpului nord-estic sunt moderne, au fost modificate într-o perioadă recentă și contrastează cu imaginea restului fațadelor. Învelitorile sunt din țiglă ceramică și tablă zincată iar șarpanta îmbină elemente de tip baroc și eclectic.

Ansamblul datează din secolul al XVIII-lea, când au început primele lucrări pe amplasamentul vechii reședințe întărite a familiei Wesselenyi (sec. al XVII-lea). Este considerat unul dintre cele mai mari castele baroce transilvănene și reprezintă unul dintre monumentele importante de arhitectură ale județului Sălaj. Clădirea fostului grajd al castelului, are pe latura sa nordică un relief în piatră cu blazonul familiei și un altorelief reprezentând un cal în trap. Cripta familiei Wesseleny, situată pe dealul de deasupra castelului, a fost vandalizată și se află într-o stare avansată de degradare.

Ansamblu „Castel Wesselenyi”, în baza legii nr. 10/2001, a fost retrocedat foștilor proprietari și este amplasat în interiorul Grădinii Botanice Jibou.

Ansamblul castelului construit în stil baroc târziu, este situat pe o suprafață de 13.076 mp. S-a stabilit o zonă de protecție care să cuprindă tot ansamblul

Castelului Wesseleny și zonele adiacente. Aceasta este delimitată astfel: N- limite de proprietate și străzi, E- str. Libertății, S- str. Libertății, limite de proprietate, stradă, str. Teilor, limite de proprietate, V- pădure.

Castelul, Parcul și Grajdul din ansamblul Castelului Wesseleny

„Casa Romană” anexă din același ansamblu

13. Jibou- Ansamblul Castelului Beldy, COD LMI: SJ-II-a-B-05076, (hartă nr. 13), este constituit din castelul propriu-zis construit în stil neorenascentist, legat de două corpuri anexă, (se pare mai vechi) și parcul castelului. Lucrările aparțin începutului de sec. XX, (1903) se află într-o incintă izolată, în zona „Sub Cert” situată în mijlocul pădurii, pe str. Stejarilor, (nr. 287 în evidențele LMI), actualmente nr. 199. Stejari seculari se păstrează și azi aici, fiind necesară o abordare integrată a întregului ansamblu în activitatea de reabilitare care se impune și aici. Clădirea aparține familiei grofului Béldy Kálmán, căsătorit cu Pálma, fiica grofului Wesselényi Béla. Castelul, cu regim de înălțime subsol, parter și etaj la corpul principal și doar parter la restul clădirilor, însumează aproximativ 1100 mp. Era dotat cu teren de tenis, hipodrom și un parc frumos amenajat. Consiliul Județean a cumpărat în anul 2009 castelul de la moștenitorii foștilor proprietari, cărora le-a fost retrocedat imobilul cu cele aproape 5 ha. de teren aferent în anul 2000. Datorită degradărilor suferite de-a lungul anilor, se impun măsuri urgente de reabilitare ale întregului ansamblu. Zona de protecție este delimitată de întreg perimetrul incintei, care este unul generos și înconjurat de o pădure de stejari.

Castelul Beldy

Stejar secular din incinta castelului Beldy care trebuie deasemenea protejat.

14. Var- Biserica de lemn „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, COD LMI: SJ-II-m-B-05140, (hartă nr. 14), se află situată la nr. 72 și datează de la începutul sec. XVIII. Se impun măsuri de rehabilitare atât pentru biserică, edificiu din lemn de stejar cu turlă și prispă pe o latură, cu 8 stâlpi din lemn cu umerase, frumos decorați cât și pentru întreg ansamblul incintei unde se găsesc o cruce din piatră, o răstignire din lemn și alte câteva cruci tot din lemn, toate cu serioase probleme de degradare. Momentan biserică este învelită cu tablă. Monumentul istoric este înconjurat de vechiul cimitir al satului. Zona de protecție este delimitată astfel: N- gospodăria cu nr. 42, limite de proprietate, E-limite de proprietate, S-limite de proprietate, V-limite de proprietate.

Biserica ortodoxă din satul Var

Propuneri noi de clasare a unor construcții în L.M.I.

Cercetările în teren au dus la observarea unor construcții valoroase care ar putea fi incluse în Lista Monumentelor Istorice, după cum urmează:

15. Jibou- Zona construită protejată propusă „Zona centrală Jibou” (hartă nr. 15), este constituită dintr-un țesut urban valoros care cuprinde frumoase clădiri vechi de sec. XVIII-XX, (CP) majoritar de factură eclectică și mai ales câteva edificii propuse spre clasare LMI datorită valorilor special (pozițiile: 17, 18, 19, 20, 21, 22 și 23 prezentate mai jos). Este delimitată astfel: N- limite de proprietate și limita nordică a gospodăriei din str. T. Vladimirescu nr. 8), E- str. T. Vladimirescu, P-ța 1 Decembrie 1918 și biserica nouă ortodoxă, S- limite de proprietate și str. Crișan, V- gospodăriile din str. Libertății nr. 62-64 și limite de proprietate.

Jibou, str. Libertății, țesut urban istoric valoros, apt pentru cuprinderea într-o zonă construită protejată.

16. Cuceu- „Zona construită protejată” propusă (hartă nr. 16), este constituită dintr-un țesut urban valoros și cuprinde o sumă de case de locuit cu valoare de patrimoniu construit local (CP) dintre care una propusă spre clasare LMI (poz. 25 prezentată mai jos), precum și clădiri social-culturale cu același statut (CP) protejat propus: biserica ortodoxă, căminul cultural și magazinul. Este delimitată astfel: N- drum, E- drum și limite de proprietate, S- limită cimitir și limite de proprietate, V- limite de proprietate.

17. Jibou- Biserica Reformată. (hartă nr. 17), este situată în Piața 1 Decembrie 1918, nr. 15 și a fost pomenită documentar pentru prima dată în anul 1460. Inițial a fost biserică romano-catolică din care azi se mai păstrează corul cu închidere în trei laturi, iar pe latura de sud se mai găsește un ancadrament de fereastră gotică. Nava a fost reconstruită în mai multe rânduri, deoarece în anul 1658 a fost incendiată de tătari, în 1705 de lobonți, trupele sârbești ce constituiau ariergarda armatei imperiale iar mai apoi de turci, ultima intervenție majoră fiind făcută în secolul al XVIII-lea. În timpul curentului reformat, la 1582 a fost preluată de credincioșii reformați.

Biserica și-a dobândit alura barocă actuală în 1749, când Wesselényi István și soția sa Dániel Polixéna au refăcut-o. Despre aceasta vorbește inscripția de deasupra intrării principale, în centrul căreia stau blazoanele reunite ale celor două familii.

În anul 1749 au fost cioplite din marmură cenușie (așa numitul „alabastru”) de Jibou piesele cele mai valoroase ale bisericii, amvonul în formă de potir, unic printre construcțiile de acest fel și tăblia mesei altarului.

Biserica a suferit reparații mai mari în anii 1772, 1879 și 1887. În 1892 acoperișul a fost schimbat cu unul de tablă. Ultima dată biserica a fost renovată în 1970, tencuită și vopsită, iar tabla de pe acoperiș a fost înlocuită în anul 1979.

Tavanul bisericii seamănă cu o tablă de șah monocoloră, deoarece el este împărțit în „casete”, câmpuri pătrate, vopsite simplu, opera unui meșter necunoscut.

Conform preceptelor protestante, formulate de doctrina lui Jean Calvin, pereții sunt simpli, fără fresce, statui, icoane sau tablouri.

Pictura inițială a rămas numai în mijlocul tavanului, unde este pictat un soare imens.

Biserica a dispus și de o orgă, care este menționată pe la 1800 pentru prima dată. Când n-a mai putut fi utilizată, a fost înlocuită cu un instrument construit în stilul barocului târziu, de către meșterul Colonics István din Târgu Secuiesc. Cum țevile ei erau turnate din plumb, în 1917 ea a fost dezasamblată, cea mai mare parte a tuburilor fiind rechiziționate de către armată pentru a fi transformate în gloanțe. Însă în anul 1923, cu ajutorul enoriașilor s-a cumpărat o altă orgă.

Despre primul clopot se cunoaște doar faptul că avea o greutate de 484 pfunzi și avea un sunet plăcut. Însă în 1806 acesta a crăpat și a fost nevoie să fie turnat din nou de către meșterul Lázár Áron. Pe lângă acest clopot mai era și un clopot mai mic despre care se cunoaște doar faptul că a fost rechiziționat de către armata maghiară în anul 1848.

Un alt clopot care durează din 1853, a fost turnat de către meșterul din Sătmar, Pap Antal.

Două clopote au fost rechiziționate la 28 februarie 1917 de către armata maghiară. Din nou, enoriașii reușesc după război prin anul 1920 să achiziționeze un clopot de 367 kg din atelierul meșterului Spireanu din București. Clopotul mai mic este o donație din partea văduvei Lörincz B. Isvánné Mészáros Ágnes în anul 1925. Din nou clopotul cel mai mare a fost apoi rechiziționat în al doilea război mondial. Clopotul de 600 kg a fost turnat de Kiss Elek din Târgu Mureș în anul 1980. Cele 3 clopote cheamă din nou enoriașii la sfânta slujbă.

Biserica a avut și un ceas care arăta trecerea timpului. Acest lucru este adevărat de faptul că în anul 1772 curatorul Féjer György a cumpărat de 48 denari ulei pentru ceas. Acest prim orologiu n-a supraviețuit decât până prin 1853, când s-a achiziționat un nou mecanism, care a fost la rândul său înlocuit în anul 1919.

O altă reabilitare mai importantă a bisericii a avut loc în anul 1934 cu ajutorul Asociației de Femei care a adunat bani și a renovat întreaga biserică în interior. În anii următori aceeași asociație a renovat și partea exterioară a bisericii. Încă din anul 1931 curentul electric a fost introdus în biserică pentru

suma de 12.500 lei. Toate lucrările au fost executate de către firma lui Floriansics Alexandru.

Pe timpul preotului Veress Sándor a început să se construiască, pe terenul preoțesc, o clădire care a devenit sediul casei de credit. Din anul 1930 una dintre încăperile clădirii a devenit loc de adunare pentru comunitate iar cu timpul se va transforma în casă de cultură pentru comunitatea reformată.

Intrarea trupelor rusești în toamna anului 1944 au determinat comunitatea reformată să ascundă o parte din bunurile sale în fântâna bisericii, deoarece aceste trupe se dedau la distrugeri.

Lângă intrarea principală a bisericii se pot vedea două pietre de mormânt care au ajuns aici în anul 1995 prin hotărârea prezbiteriului și cu aprobarea muzeului de istorie. Dintre numeroasele pietre de mormânt în stil baroc și renescentist care înconjurau cripta familiei Wesselényi, au rămas numai cele două. Pe una se poate citi numele Caterinei Bánf(fy).

În anul 1996 la 8 decembrie, comunitatea reformată a pus o tablă comemorativă în cinstea marelui Wesselényi pe peretele interior al bisericii, care a reprezentat lucrarea lui Starmüller Géza. Există și o inscripție: *"S-a născut în Jibou și aici așteaptă învierea Wesselényi Miklós, 1796-1850."* Lângă această tablă se află și blazonul familiei Wesselényi.

Biserica a primit sub formă de danie de la Wesselényi István și Daniél Polixena, între anii 1750-1751, mai multe obiecte de cult. De asemenea a mai primit în 1782 alte obiecte și de la Cserey Heléna, soția lui Wesselényi Miklós Sr., ca și de la alți enoriași.

Statuia lui Wesselényi Miklós, realizată de sculptorul József Sepsi, aflată în curtea bisericii, a fost dezvelită în anul 2004. Odată cu realizarea noii case parohiale, la câțiva metri de biserică, au fost observate oseminte umane, drept pentru care este foarte posibilă prezența unui cimitir adiacent, sit arheologic cu același statut istoric protejat.

Imagine actuală

Biserica reformată și actuala primărie
(carte poștală din perioada interbelică.)

18. Jibou- Spitalul orășenesc (hartă nr. 18), a fost inițial clădirea Judecătoriei și este situată pe str. Libertății la nr. 28. A fost construită în anul 1906 în stil eclectic, puțin înaintea Băncii de Economii, actuala primărie.

Lângă clădirea cu două nivele se afla un edificiu fără etaj dar cu beci, cu funcțiunea de închisoare. Peste pereții masivi s-a mai ridicat un etaj. După război, în anul 1945, clădirea a devenit spital, iar acum este renovată și își păstrează funcțiunea.

Spitalul orașenesc, clădire eclectică de la sf. sec. XIX

19. Jibou- Primăria (hartă nr. 19), Clădirea primăriei, situată în P-ța 1 Decembrie 1918 nr. 16, a fost construită între anii 1906 și 1907. Edificiul realizat în stil eclectic, fost inițial sediu al băncii de economii iar după război a devenit școală. În anul 1974, clădirea a devenit sediu de primărie. A suferit de-a lungul timpului lucrări de reparații și modernizare, unele din păcate mai puțin inspirate.

Primăria orașului Jibou, realizată la sf. sec. XIX

20. Jibou- Casă cu arhitectură vernaculară, databilă probabil în secolul al XVIII-lea. Strada Libertății nr. 14; (hartă nr. 20), este o construcție veche cu structura de rezistență din lemn, are prispă pe 2 laturi, cu stâlpi ciopliți decorativ și învelitoarea din țigle solzi. Regăsim încă aici, probabil cel mai vechi spațiu comercial spre stradă, situat la parter, unde terenul coboară. Proporțiile arhitecturale ale edificiului sunt armonioase, la scară umană, casa încă este locuită de o persoană în vârstă și stă mărturie unor vremuri de mult trecute.

Casă vernaculară, str. Libertății 14

21. Jibou- Biserica romano-catolică; (hartă nr. 21), se află pe str. Libertății, la nr. 5. La mijlocul sec. XIX, în orașul Jibou, comunitatea catolică era foarte restrânsă. Datorită etnicilor de religie romano-catolică implicați în activitățile de construire a căii ferate din zona Jiboului, stabiliți aici, până în anul 1880 ea a sporit de la 10 la 110 credincioși în anul 1880 și la 213 în 1890. S-a impus ridicarea unei noi biserici catolice a cărei construcție a fost

realizată de meșteri polonezi și italieni și finalizată în anul 1886, sfințită la 15 august cu hramul "*Adormirea Maicii Domnului*". Amplasată în interior, pe peretele răsăritean, o cruce mare de lemn semnalează anii când prin Jibou s-au perindat misiunile călugărești, primite cu mult drag de către localnici în anii 1944 și 2009.

Biserica adăpostește 3 altare: 1 altar principal, o masă de altar pentru ceremonialul liturgic și un altar secundar, amplasat în dreapta, închinat "inimii lui Isus".

Altarul principal a fost donat de familia Wesselényi, iar perechea de coloane, care se înalță și încadrează icoana pictată la Viena, în 1884, a fost donată ulterior de familia Merza.

Pereții interiori sunt decorați cu mai multe fresce viu colorate. În stânga și în dreapta altarului principal, se află portretele regilor Sfântul Ladislau (Szent László) și Sfântul Ștefan (Szent István). Pe tavan sunt reprezentate 2 scene: predica de pe munte și un grup de îngeri care cântă în cor, acompaniați la un armoniu. Arcada care desparte altarul de nava principală este împodobită cu imaginea unui ostensoriu, înconjurat cu 3 spice de grâu și o viță de vie cu 4 ciorchini de struguri, alți îngeri și îngerăși.

Interioarele ferestrelor sunt decorate și ele fiecare cu motive în lanț.

Amplasate pe altare, socluri independente ori în nișe, se află mai multe statuete ale Fecioarei Maria (printre care una de la Lourdes și una de la Medjugorje), și un Sfânt Iosif⁴.

Sus la balcon, în spațiul rezervat corului se află un armoniu cu 13 registre, în stare de perfectă funcționare, construit de firma lui Hörl Nandor din Budapesta.

În vârful turnului clopotniței se află 3 clopote, 2 mari și unul mic. Toate sunt niște rarități în regiune, deoarece prezintă o anumită particularitate constructivă, dovadă că au fost turnate în atelierul lui Novotny Antal din Timișoara. În partea de sus a fiecărui clopot sunt practicate mai multe deschideri identice de forma "cheilor", din cutia de rezonanță a viorilor. Inovația meșterului bănățean face ca sunetul clopotelor făurite de el să fie mai plin și mai plăcut auzului. Pe unul dintre clopotele mari se poate citi următorul text: "*Templo munknak Zsibó Róm.Kath. Lakasai. 1912*" (Pentru Biserica Noastră locuitorii Rom[ano]. Cat[olici] din Jibou 1912).

Pe celălalt clopot mare, se află o altă inscripție, destinată să dezvăluie faptul că reprezintă o donație din partea văduvei lui Merza Lázár.

Ultima dată, biserica a fost renovată în anul 1979.

⁴ Petri Mór, Szilágy Op. cit., vol. III, pag. 845.

Biserica romano-catolică azi

Vedere cu str. Libertății și bisericile reformată reconstruită la 1749 și cea romano-catolică ridicată din anul 1886 (*carte poștală trimisă în august 1943, publicată de Librăria Vegh David din Jibou prin tipografia „Illustratia“ din Gherla; Sursa : Muzeul Zempléni, Szerencs*).

22. Jibou- Biserica ortodoxă veche (hartă nr. 22), este situată în P-ța 1 Decembrie 1918 la nr. 7 și a fost ridicată în anul 1930, proiectul realizat în spiritul vremii interbelice, aparținând arh. Alexandru Floriancici. Fosta biserică ortodoxă era una modestă, din lemn, situată pe fosta stradă a Bisericii Vechi, astăzi strada Eroilor, la nord de grădina botanică.

23. Jibou- Sediul protopopiatului ortodox, (fost Cazino), (hartă nr. 23),

La sfârșitul secolului XIX Wesselényi Miklós și micii moșieri din zonă au pus bazele cazinoului domnesc din Jibou, aflat azi pe str. T. Vladimirescu nr. 3. După naționalizare, clădirea a devenit poștă, cabinet medical, iar acum este sediul arhiepiscopiei ortodoxe. A fost renovată, dar cu renunțarea la o bună parte din frumosul coronament terminal al pereților.

Cazinoul la sfârșitul sec. XIX și azi

24. Jibou- Gara, (hartă nr. 24) este situată pe str. 22 Decembrie 1989 nr. 20 și a fost edificată în primul deceniu al sec. XX. A fost refăcută și extinsă în anul 1949. Se bucură de rigoarea specifică domeniului CFR cât și de

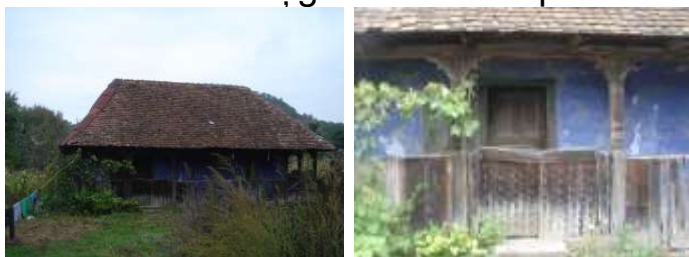
aportul unor proiectanți cu respect pentru meserie. Zona de protecție este delimitată astfel: N- limita nordică de proprietate imobile situate vis-a-vis, E, S, V- limitele de proprietate CFR.

în anul 1949

Gara din Jibou, refăcută și dezvoltată

25. Cuceu- Casă din lemn (hartă nr. 25), (f.n.) este o construcție cu structură din lemn de stejar , actualmente nelocuită, estimată a fi de sec. XVIII - înc. sec XIX. Poziționarea sa paralelă cu drumul, în zona străzii adiacente bisericii ortodoxe și căminului cultural, se regăsește și în reprezentările iosefine. Clădirea se află în interiorul zonei construite protejate propuse pentru satul Cuceu, toate aceste aspecte conferă un plus de credibilitate ideii că a aparținut pe vremuri unor vrednici gospodari ai locului. Edificiul are prispă perimetrală pe trei laturi, stâlpi cu umerăși frumos sculptați și o șarpantă care după proporții, inițial avea învelitoarea din paie, actualmente din țiglă ceramică tip solzi.

26. Jibou- „Tezaurul de bronzuri” situat pe dealul Ciglentir (hartă nr. 26), Ciglentir, este o descoperire arheologică „întâmplătoare” de dată recentă, efectuată de un cetățean din Jibou, cu detectorul de metale. Anterior acestei descoperiri din zona cu pricina nu se cunoștea nimic. De-a lungul timpului, în zonă s-au construit o serie de hale din parcul industrial și au fost realizate excavații pentru utilitățile aferente.

Avem de-a face cu o așezare cu două etape de locuire de la sfârșitul epocii bronzului - începutul primei epoci a fierului. Depozitul a fost îngropat în această așezare, dar a fost deranjat în decursul timpului până la descoperirea lui. Localizarea exactă în teren (limitele sitului) nu au fost precizate. Zona cu vestigii de peste 4,5 ha. este localizată aproximativ la nord-estul dealului Ciglentir, loc strategic, foarte bun deoarece ține sub control gura de vărsare a Agrijului în Someș cu zona ultimului cot de la Jibou. O parte din așezare a fost probabil afectată de amenajările genistice din al II-lea război mondial.

Zona de protecție este delimitată astfel: N- limita spații CFR, E- limite de proprietate, S-pârâu, V- limite de proprietate.

27. Jibou- „Ruina capelei familiei Wesselényi” (hartă nr. 28), este o clădire izolată, din piatră, situată pe dealul de deasupra castelului. Cripta a fost construită la începutul secolului XVIII. În interior au fost 12 cavități închise cu plăci funerare. Ultimul membru al familiei înmormântat aici, a fost Wesselényi István, în anul 1851. Cripta a fost jefuită și distrusă, pietrele funerare luate, doar două pietre funerare se mai păstrează azi în biserica reformată. Clădirea ar trebui să facă obiectul unor lucrări de reabilitare. Zona de protecție este delimitată astfel: N- drum, E- drum, S- limite de proprietate, V- drum.

Ruina capelei (criptei) familiei Wesselényi

28. Jibou „Mânzărie” (hartă nr. 28). Imobilul, fostă proprietate a baronului, dar independentă ca amplasare de castelul Wesselényi, se află în dreapta drumului care duce spre satul Rona. Clădirea care în urmă cu câțiva ani mai păstra acoperișul, a avut rolul de a adăposti mânzii de rasă ai hergheliei familiei nobiliare. Clădirea este în fază avansată de degradare și necesită lucrări urgent de reabilitare. Zona de protecție este delimitată astfel: N- limite de proprietate, E- drum, S- limite de proprietate, V- limite de proprietate.

Ruinele vechiului grajd de creștere a mânjilor de rasă. Mânzăria aparține de domeniul Castelului Wesselényi

Aducem totodată următoarele precizări pentru clarificarea unor inadvertențe și efectuarea modificărilor care se impun atât în LMI cât și în RAN:

- **„Moara Căsoanii”**, este în realitate situat pe teritoriul comunei Creaca, satul Prodănești, obiectivul arheologic a fost socotit inițial ca fiind pe teritoriul Jiboului, a fost reidentificat un sanț al limes-ului roman pe malul drept al Agrijului, perpendicular pe vale, vizibil pe panta dealului, din apropierea locului „Moara Căsoanii”, până în apropierea releelor. Se

află pe teritoriul comunei Creaca, satul Prodănești), cu limite de protecție cca. 10 m. de o parte și de alta. Este foarte posibil ca punctul „**Pe Cerăt**”, **COD RAN: 139820.05** să fie același cu valul identificat de la „*Moara Căsoanii*” spre relee singura zonă care se potrivește descrierii geografice. **Se propun corecturi în ceea ce privește apartenența teritorială în evidențele RAN.**

- „**Prodănești**”, inițial era socotit ca fiind la Jibou, în realitate este vorba de satul Prodănești, de pe teritoriul comunei Creaca, segment de val al *limes*-ului roman, situat în stânga șoselei Prodănești-Jibou, pe malul stâng al Agrijului, vizibil încă în livadă. Limita de protecție este stabilită la 10 m. de o parte și de alta a valului.
- **Cuceu- „Togul mic”** Din acest punct provine o descoperire monetară; în anul 1982 aici a fost descoperit un tezaur monetar depus într-un vas din bronz. Tezaurul a constat în 523 de piese, denari și tetradrahme având o greutate de 2,406 kg argint. Fiind vorba de o descoperire izolată aceasta nu se constituie într-un sit, o amintim doar ca istoric al zonei (*Chirilă, Matei 1983*).
- **Jibou.** De pe teritoriul orașului, dar fără prea multe date sunt amintite un topor de piatră eneolitic din malul Someșului și mai multe piese din bronz, fără indicarea locului de descoperire. Literatura veche de specialitate pomenește un depozit de bronzuri care provine din punctul „Sub Pogor” dar despre care nu se mai știe nimic (Roska 1942, p. 312, nr. 5).
- **Jibou- „La Gropi pe Cerăt”, Cod RAN: 139820.05** În literatura de specialitate, aici este amintit un turn din epoca romană. În repertoriul arheologic al județului Sălaj, Gudea precizează un posibil turn roman, neexistând urme sigure, nefiind identificate cărămizi sau materiale ceramice (Gudea 1997, p. 84). Același toponim Jibou „**Pe Cerăt**” sau „Dealul Cerăt”, este zona de identificare a unui val din epoca romană, **COD RAN: 139820.06**, amplasat la nord-est de oraș, în dreptul podului peste Valea Agrijului, pe lunca și pe panta de vest a dealului. Din literatura de specialitate aflăm faptul că în anul 1981 au fost efectuate sondaje arheologice care nu au dus la apariția unor materiale arheologice și nici nu s-au tras concluzii referitoare la caracterul valului. Analiza toponimiei și cercetările de teren efectuate au dus la următoarea concluzie: punctul Cerăt este amplasat în zona de N a orașului la drumul spre Someș Odorhei, și în nici un caz la NE de oraș, la E de râul Agrij care dealtfel se varsă în Someș la E de oraș.
- **Jibou - „Vârful Cigleanului” COD LMI: SJ-I-s-B-04911.02, Cod RAN: 139820.03.** La vest de satul Ciglean se află un turn roman. Toponimul mai este cunoscut ca „Baroneasa”, este localizat în realitate pe teritoriul Cigleanului, com. Creaca și nu al Jiboului. Pe acest vârf a fost identificată o groapă cu marginile ușor mai înalțate, având aspectul rămășițelor unui turn. Ferenci în 1941, afirma că a fost distrus de lucrări

militare din timpul războiului mondial. În cadrul cercetărilor ulterioare nu au fost identificate materiale arheologice, turnul fiind doar presupus și nu identificat ca atare. În aceste condiții nu putem include punctul Vârful Cigleanului în cadrul Planului Urbanistic Jibou. Este necesară declasarea și stergerea codurilor din LMI și RAN

- **Jibou- așezarea medievală sec. XIII, COD RAN: 139820.07**, este vorba de atestarea documentară a localității și nu de un monument în sine care poate fi delimitat.
- De pe teritoriul localității literatura veche de specialitate amintește o descoperire din anul 1880, un depozit de bronzuri în mina de sare din localitate. Din păcate este o localizare greșită, este vorba de localitatea Rona din județul Maramureș.
- **Var- „Dealul Tărăboilor”, COD LMI: SJ-I-s-B-04975, COD RAN: 139866.01**, pe vârful dealului este pomenit un posibil turn roman. Cercetările efectuate în anul 2010 și 2015 nu au dus la identificarea acestui punct.
- Din păcate o parte din unele descoperiri vechi nu sunt localizate cu exactitate, nefiind astfel în măsură să propunem un sit, localizarea largă „pe dealul lui Rakoczky” nu a dus la identificare acestora.
- O clădire cu funcțiuni similare „Mânzăriei”, situată pe o locație adiacentă la drumul DJ 108A, se degradează pe zi ce trece. Imobilul se află pe teritoriul administrativ vecin al comunei Someș Odorhei, a aparținut de anexele castelului Beldy și a fost victima unei tentative nereușite de supraetajare.

Grajd care a aparținut de Castelul Beldy aflat acum pe teritoriul com. S. Odorhei

Concluzii principale pentru Regulamentul local de urbanism

Așezările umane componente ale UAT Jibou au avut o evoluție istorică frământată, plină de particularități, evenimente și fenomene de autoreglare care și-au pus amprenta în dezvoltarea acestora, conducând la prezența unor entități antropice cu individualități aparte. Localitățile, adevărate organisme vii cu o reală conștiință publică, trebuie tratate atât individual, cu eliminarea tiparelor și modelelor preconceptuate și abordarea în cazul fiecăreia ca entitate antropică aparte cât și în ansamblu, ca formă administrativă în continuă dezvoltare.

Grija față de elementele componente ale așezărilor trebuie să fie distribuită în mod egal, cu atenție sporită față de elementele valoroase semnalate în studiu. Dezvoltarea durabilă a orașului și satelor nu se poate face fără respectarea trecutului și a identității acestora.

Pe teritoriul orașului Jibou au fost identificate 11 puncte cu descoperiri arheologice, dintre acestea 6 situri sunt incluse în Repertoriul Arheologic Național iar 3 sunt clasate în LMI. Din punct de vedere al datării lor, siturile se atribuie din neolitic și până în evul mediu timpuriu.

Cele 22 de poziții înscrise în **LMI** includ 8 locații arheologice și restul clădiri. Se impun modificări, în sensul că 3 locații (din care una se va declasa) sunt la com. Creaca.

În listele **RAN** care cuprind 12 poziții, se impun deasemenea efectuarea unor corecturi, 3 locații aparțin de com. Creaca, din care una este în realitate distrusă, deci trebuie eliminată din tabel, iar 4 locații sunt neidentificate

S-au formulat deasemenea propuneri de clasare pentru 9 clădiri declarate și „CP” până la parcurgerea etapelor legale necesare și s-au instituit două **Zone construite protejate, Centrul istoric al Jiboului și cel al satului Cuceu (zone centrale).**

Recomandăm ca pe viitor, orice construcție sau intervenție în zonele cu potențial arheologic (delimitate pe planșe și descrise), să se facă sub strictă supraveghere de specialitate, precum și efectuarea, dacă va fi cazul a unor săpături arheologice preventive !

Pentru clădirile de locuit, anexele agricole și alte obiective prezentate în Studiul istoric notate „CP” se propun măsuri suplimentare de protecție, în sensul **declarării lor ca zone construite protejate și instituirii obligativității obținerii unui punct de vedere avizat din partea Direcției județene pentru Cultură Sălaj**, prealabil oricărui demers investițional asupra acestora. Aceste construcții sunt după cum urmează:

Orașul Jibou-

-Str. Libertății numerele: 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 19, 22, 23, 26, 28, 34, 38, 46, 53, 60, 62, 65;

-Str. Spitalului numerele: 5 și 13 /1;

-Str. Wesselenyi Miklos numerele: 4, 6, 8, 10, 12, 14; capela fam. Wesselenyi (cripta) și mânăria;

-Piața 1 Decembrie 1918: primăria, biserica reformată, biserica ortodoxă veche, ambulatoriul de specialitate și imobilul din imediata vecinătate (stânga);

-Str. Tudor Vladimirescu numerele: 3, 4, 5, 8, 26, 30, 37, 47, 50, 55, 60;

-Str. Eroilor nr. 2;

-Str. 1Mai: fostul Hotel Unio (și fost sediu al meșteșugarilor) și nr. ... (clădirea din dreapta stației Petrom);

-Str. Cloșca nr. 15;

-Str. Gh. Doja nr. 5;

-Str. Traian nr. 4 și 11;

-Str.22 Decembrie 1989 numerele: 8, 10, 20 (Stația CFR și clădirea adiacentă) și dispensarul CFR.

Satul Cuceu- Școala, Căminul cultural, Magazinul sătesc, Biserica ortodoxă și monumentul eroilor, Casele și anexele gospodărești de la numerele: 6, 20, 23, 100, 104, 114, 115, 148, 152, fn, fn, fn, fn, 227, 229, 230, 284, 309, fn, fn, fn (casa roz cu arcade), fn (casa propusă pt. clasare situată vis-à-vis de nr 248);

Satul Husia- Școala generală, Magazinul sătesc, Casele și anexele gospodărești de la numerele: 20, 45, f.n., 54, 58, 74, 74 A, 90, 100, 120;

Satul Rona- Școala generală, Căminul cultural, Biserica ortodoxă, Magazinul sătesc, Răstignirea de la nr. 44, Casele și anexele gospodărești de la numerele: 7, 25, f.n., 68, f.n., 122, f.n., f.n..

Satul Var- Școala generală, Căminul cultural, Magazinul sătesc, Halta CFR, Casele și anexele gospodărești de la numerele: fn, fn (casă lângă bis. baptistă), fn, 42, 44, fn, fn, fn.

Toate aceste 121 de locații (57 în Jibou și 64 în cele 4 sate) au fost figurate pe planșele de "Reglementări urbanistice" ale localităților respective, inclusiv zonele de protecție aferente fiecărui obiectiv istoric în parte.

Orice demers investițional în limitele zonelor de protecție ale monumentelor menționate, obligă la obținerea prealabilă a unui aviz din partea Ministerului Culturii, indiferent dacă situarea este în intravilanul sau în extravilanul localităților.

Fiind o zonă intens locuită din cele mai vechi timpuri, este foarte probabil să apară și alte descoperiri arheologice. În consecință în cazul în care pe amplasamentul delimitat de prezentul P.U.G. se constată că apar zone cu potențial arheologic evidențiat întâmplător ca urmare a acțiunilor umane, altele decât cercetarea arheologică (lucrări de construcții, lucrări de prospecțiuni geologice, lucrări agricole) sau ca urmare a acțiunii factorilor naturali (seisme, alunecări de teren, eroziunea solului, etc.) se vor respecta prevederile legislației privind protecția patrimoniului arheologic - Ordonanța Guvernului nr. 43/2000 - republicată (M. Of. 352/2005) privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național).

Încheiem cu recomandarea de a respecta cu mare grijă istoria și specificul local al comunităților, materializate prin prezența unor importante situri arheologice cât și a unor monumente istorice și clădiri cu identitate locală valoroasă, care au statut de zonă construită protejată. Este obligatorie respectarea legislației de profil și prevederile din Regulamentul local de urbanism, iar orice intervenție în zonele indicate prin studiu, trebuie să respecte punctul de vedere prealabil al DJC Sălaj.

Reamintim și pe această cale obligativitatea autorităților de a nu autoriza nici un fel de lucrări de construire în zonele construite protejate și

zonele de protecție propuse indicate pentru monumentele istorice ce urmează a fi clasate, fără avizul Direcției județene pentru cultură Sălaj, potrivit **Legii nr 422/2001**. În viitorul apropiat este necesară întocmirea planurilor urbanistice zonale cu prioritate pentru zonele centrale ale celor 5 localități. Recomandăm contactarea instituției mai sus amintită, prealabil demarării oricărui demers investițional în zonele menționate și figurate pe planșele de reglementări ale tuturor localităților.

Specialist prot. monumentelor
arh. Nejur Doina

Bibliografie:

1. Coriolan Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, Buc., 1968.
2. Petri Mór, Szilágy Vármegy Monográphiaja, vol I-II, 1900.
3. Petri Mór, Szilágy Vármegy Monográphiaja, vol III-IV 1900.
4. Recensământul din anul 1850, Transilvania, Edit. Staff, 1996.
5. Recensământul din anul 1857, Transilvania, Edit. Staff, 1996.
6. Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1999.
7. Recensământul general al populației României pe anul 1930.
8. Recensământul general al populației României pe anul 1956.
9. A Magyar Korona Országának Mezőgazgatási statistika, vol I, 1897.
10. Cartea Școlilor Sălăjene, Zalău, 2010.
11. Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914, 1930.
12. Memorandul 1892-1894, Edit. Progresul Românesc, București, 1994.
13. Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000.
14. Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica Țării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008.
15. David Prodan, Iobăgia în Transilvania în sec. al XVI-lea, vol. II, Edit. Academiei, București, 1968.
16. D. Stoica și Ioan P. Lazăr, Schiță monografică a Sălajului, 1908.
17. Elisabeta Moroti, Revoluția de la 1848 în Sălajul istoric în Acta Musei Porolissensis, Zalău, vol. XXII.
18. Mihai Viteazul și Sălajul, 1976, Zalău.
19. Wagner Ernest, Populația Sălajului la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, VI, Zalău, 1982.
20. Rusu Adrian Andrei, Cetăți medievale timpurii, în Acta Musei Porolissensis, vol. II, 1978.

21. Kovács Geza, Situația iobăgimii din Sălaj la începutul secolului al XIX-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. V, 1981.
22. Kovács Geza, Despre răspândirea meșteșugurilor la sate în Sălaj în sec. al XIX-lea, în Acta Musei Porolissensis, Nr. X, 1986.
23. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Colecția familiei Gencsi.
24. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond B.N.R. Zalău, Monografia Județului Sălaj pe anul 1937.
25. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura Județului Sălaj, Cartea de aur.
26. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Prefectura Județului Sălaj, Monografiile sanitare ale comunelor Husia, și Rona pe anul 1938.
27. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Revizoratul școlar, Monografia școlii Husia și Var.
28. Gabriel Vasiliu, Din toponimia satelor: Cuceu, Husia, Rona, Var, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987.
29. Hodor Károly, Doboka Vármegye, Esmértetése, Kolozsvár, 1837.
30. I. Bolovan, Mișcări sociale în Sălaj în primăvara anului 1848, în A. M. P., Vol. XI.
31. Localitățile Județului Sălaj, Zalău, 1971.
32. Șematismul Venerabilului Cler al Arhidiecezei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pe anul 1900, 1929 Blaj.
33. Anuarul Episcopiei Ortodoxe al Sălajului pe anul 2013.
34. Szilágyssági Magyarok, Kriterion, 1999.
35. Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010.
36. Cornelia Măluțan, Drumurile sării în N-V Transilvaniei medievale, 1984.
37. E. Lazăr, 100 de ani de transport feroviar pe Valea Someșului sălăjean, în Acta Musei Napocensis, 1978.
38. Tóth Ernő, I és II Apafi Mihály Erdélyi fejedelmek naplója, 1634-1694.
39. Szilágyi Sándor, Az Erdély hódottság és végvárai Rajzok és Tanulmányok, vol. II.
40. Lakó Éva, Lupta de la Jibou condusă de Francisk Rákóczi al II-lea și imaginea acesteia în epoca contemporană, în Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005.
41. I. Ciocian, Aspecte privind viața social-economică în Comitatul Solnocul de Mijloc în deceniile VIII al secolului al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. XII, Zalău, 1988.
42. Elena Musca, Centrul de olari de la Tihău, în Acta Musei Porolissensis, nr. XIX.
43. Hossu, Valer – Anii revoluționari 1848-1849 în Valea Someșului sălăjean, în A.M.P., nr. 2, 1978.
44. Paul Abrudan, Documente sălăjene inedite referitoare la răscoala din 1784 și la revoluția de la 1848-1849 în Sălaj, în A.M.P., vol. V.

- 45.I. Ciocian, Lupta Bisericii Române Unite din Sălaj în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992.
- 46.Paul Abrudan, Tablou despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981.
- 47.Pop Marin, Zona Jiboului de la reformă la colectivizare (1921-1962), Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005.
- 48.I. Sabău, Industria carboniferă în Sălaj între 1910-1922, în A.M.P., nr. IX.
- 49.Gh. Robescu, Aspecte privind dezvoltarea industriei miniere carbonifere în Județul Sălaj între cele 2 războaie mondiale, în A.M.P., nr. V, 1981.
- 50.Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II.
- 51.I. Ivănescu, Jiboul la 800 de ani.
- 52.P. Abrudan, Documente inedite privind unele acțiuni culturale ale sălăjenilor în primul deceniu după Unirea Transilvaniei cu România, în A.M.P., nr. VI, 1982.
- 53.I. Musca, Despărțământul Jibou al ASTREI (1912-1918), în Caiete Silvane, nr. VI, 2005.
- 54.I. Musca, Membrii sălăjeni ai ASTREI (1861-1918), în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992.
- 55.V Dărăban-D. E. Goron, Contribuții la istoria presei românești în Sălaj, în A.M.P., nr. VI, 1982.
- 56.I. Ivănescu, Câteva aspecte din lupta antirevizionistă din Sălaj în perioada 1933-1940, în A.M.P., nr. V.
- 57.V. Ciubăncan, Populația Sălajului între 1910-1941, în A.M.P., nr. IV, Zalău, 1980.
- 58.V. Ciubăncan, Date noi privind contribuția populației sălăjene la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981.
- 59.Wagner Ernest, Aspecte ale reorganizării aparatului de stat și ale refacerii economiei în Județul Sălaj, în A.M.P., nr. V, 1981.
- 60.Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, Regiunea Cluj, vol. I.
- 61.Sălaj, Monografie, Edit. Sport Turism, București, 1980.
- 62.Crăciun Țirlea, Dezvoltarea industrială în Județul Sălaj, 1965-1986, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987.
- 63.I. I. Drăgoescu, Arta populară din Județul Sălaj în Festivalul Național "Cântarea României" edițiile I-V, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987.
- 64.Ileana Petrean Păușan, Grădina Botanică din Jibou-un pom al cunoașterii într-un Eden Sălăjean, în Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005.
- 65.Györfi-Deák György, "Techergheli Sălăjene, edit. Caiete Silvane, Zalău, 2013.
- 66.Eva Iacob Ianchiș, Monografia Istorică a orașului Jibou.
- 67.I. Ivănescu, Monumentul "Unității Naționale", în Caiete Silvane, nr. 6, 2005.
- 68.Viorel Tăutan, Ion Agârbiceanu la Jibou, în Caiete Silvane, nr. 6, 2005.
- 69.Anuarul Episcopiei Sălajului, nr. 6, 2013.

- 70.D. Ilea, Monografia școlii primare din comuna Jibou, Tip. Luceafărul, Zalău, 1937.
- 71.V Dărăban, Miklós Wesselényi-între democrație și naționalism, în A.M.P., nr. IX, 1985.
- 72.Sălaj-Oameni și opere. Dicționar bibliografic.
- 73.Elena Musca, Colecții și colecționari Jibouani, în Caiete Silvane, nr 6, 2005.
- 74.Kovács Geza, Structura populației din Sălaj la Mijlocul secolului al XVI-lea, în A.M.P., nr. XIX, Zalău, 1995.
- 75.Populație și societate. Studii de demografie istorică, vol. I, Cluj, 1972.
76. Al. V. Matei , Repertoriul așezărilor aparținând dacilor liberi (sec. II-IV) descoperite pe teritoriul județului Sălaj, in Acta MP, IV. 1980, p. 229-243
77. E. Lako, Repertoriul topografic al epocii bronzului și Hallstattului timpuriu în județul Sălaj, AMP, VII 1983, p. 74
78. I. Bejinariu, Considerații privind cultura Wietenberg din județul Sălaj, Studia archaeologica et historica Nicolao Gudea dicata, 2001, p. 104
79. Dan Băcueț Crișan, Așezările medievale timpurii de la Popeni „Pe Pogor” și Cuceu „ Valea Bochii”, 2006, p. 29-50
80. N. Gudea, Limesul de pe munții Meseș, Zalău 1997.

Localitatea Jibou

Vedere a orașului Jibou dinspre satul Rona

Scurt istoric al localității

Jiboul este cel de-al treilea oraș ca mărime al județului Sălaj, este situat în partea de N-E a teritoriului acestuia, este un important centru polarizator având o serie de legături funcționale cu mun. Zalău și comunele din zona adiacentă. Orașul este principalul nod de cale ferată al județului, poziție favorizantă care i-a conferit funcțiuni mixte în domeniul industrial, agricol și cel al serviciilor.

Prima mențiune documentară a localității datează din anul 1205, numele așezării fiind înscris în Registrul de la Oradea sub numele de „*Villa Chibur*”, „*Tibur*”. Această mențiune apare în legătură cu reclamația numiților „*Tekene*” și „*Pósa*”, contra concetățenilor lor *András* și *Tobiás*. Documentele amintesc însă că în fața probei fierului înroșit, reclamanții și-au retras

pângerea. Această atestare documentară aparține lui Pétri Mór în lucrarea "*Szilágy Vármegye Monographiája*" vol. IV¹.

Autorul bazându-se pe surse documentare istorice medievale, ajunge la concluzia că localitatea Jibou era la început o cetate, o fortăreață, care avea sarcini de apărare împotriva incursiunilor tătare.

Desigur localitatea Jibou, ca și comunitate umană, exista sigur și înainte de anul 1205, dovezile arheologice fiind în acest sens concludente.

La începutul evului mediu, Jiboul va face parte din Voievodatul lui Gelu Românul, căzut eroic nu departe de Jibou, la vărsarea Căpușului în Almaș, în lupta împotriva cuceritorilor lui Tuhutum, trimisul lui Arpad, așa cum mărturisește Cronica lui Anonimus.

Fie ca sat, fie ca oraș, Jiboul a apărut foarte des în actele oficiale și în însemnări, deoarece îndeplinea un rol foarte important de-a lungul râului Someș, cale de apă, care întotdeauna a fost dublată de drumul de pe mal, drumul sării extrase din Ocna Dejului și nu numai.

Deși o vreme a fost sat, localitatea a figurat apoi sub numele de *Oppidum*, târg, în mai multe documente din anii 1582 și 1668.

Denumirile sub care a apărut localitatea de-a lungul timpului au fost: *Chibur?*, 1205-1235; *Villa Chibur*, 1219; *Zsibotheleke*, 1387; *Ysybo*, 1423; *Zybo*, 1460; *Sybo*, 1475; *Sibo*, 1545; *Szybo*, 1565; *Oppidum Sibó*, 1565; *Zsibo*, 1582; *Dsibo*, 1733; *Zsibou*, 1750; *Sibeu*, 1850; *Sibó*, *Jibău*, 1854².

Numele orașului provine de la un nume de persoană, un hipocoristic de la antroponimul Iosif, Sib(u)³.

Ceea ce trebuie să remarcăm este faptul că orice schimbare de nume a localității arată că până la sfârșitul sec al XVI-lea, comunitatea stabilă și prosperă de pe stânga Someșului se numea și *Oláhfalú*, ceea ce atestă existența populației românești.

Ca și alte moșii, moșia Jibou a fost împărțită de-a lungul timpului între diferiți moștenitori, a fost dată ca zestre, a fost schimbată, amanetată, răscumpărată sau donată în mai multe rânduri.

Într-un document din anul 1281 se arată că fiul lui *Fyle Bán*, comitele *Ștefan*, se ceartă cu episcopul Transilvaniei, *Ioan*, pentru moșia *Villa Sibó*.

În anul 1387, Jiboul aparținea de Cetatea Cheud, „*Castrum Aranyos*”. Această cetate era amintită încă din anul 1383.

Jiboul alături de satele Poptelec, Cuceu, Firminiș era trecut pe atunci între așezări locuite de români⁴. Cetatea Cheud, cu satele aparținătoare au fost dăruite de regele *Sigismund* în 1388, fiului lui *Kusalyi Jakcsi*.

Din anul 1545, localitatea Jibou a aparținut de Cetatea Hodod, pentru ca la 1553 să aparțină de Cetatea Chioar.

¹ Petri Mór, *Szilágy Vármegye Monographia*, vol. IV, pag. 837.

² Coriolan Suci, *Dicționar Istoric al localităților din Transilvania*, Editura Academiei R.S.R., vol I, pag. 316.

³ Gheorghe Chende-Roman, *Toponimie. Din onomastica țării Silvaniei*, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 144.

⁴ Rusu Adrian Andrei, *Cetăți medievale timpurii*, în *Acta Musei Porolissensis*, vol. II, 1978, pag. 101.

Revenirea la Cetatea Hododului are loc în anul 1564 și după această dată evenimentele se leagă de cetate până ce împreună cu aceasta, în anul 1584, este dobândită de către *Wesselényi Ferencz*.

În documente, numele localității apare în următoarele forme: *Sybo* (1423, 1545, 1570); *Sibo* (1545, 1548, 1577, 1581, 1582); *Oppidum Sibó* (1582, 1584).

Istoria Jiboului se continuă cu actul din 1423, când regele *Sigismund* poruncește Capitlului din Oradea ca în posesiunile lui *Jakcsi Dénes*, să fie introdus celălalt fiu al lui *Kusaly Jakcsi György, János*⁵.

În anul 1545 este introdus în stăpânirea moșiei, *Jakcsi Mihály*, care este în conflict cu văduva lui *Jakcsi János*. În același timp fiica lui *Jakcsi Mihály* senior, *Klára*, solicita dota, partea sa de moșie.

După cum se poate observa, stăpânii vechi ai cetății Hodod și implicit ai Jiboului, până spre sfârșitul sec al XVI-lea, au fost cei din familia *Jakcsi*.

Jakcsi Mihály va fi citat în anul 1548, de către văduva lui *Dobrokai Palkó Ferencz* ca să-i dea partea din moștenirea ce i se cuvenea de la *Jakcsi György*.

Unul din evenimentele importante, era donația sub formă de donație nouă, a cetății și domeniului Hododului împreună cu 20 de moșii și alte 10 părți de moșii, lui *Jakcsi Boldizsár* și *Jakcsi Mihály*. Jiboul figura aici printre moșiile întregi. În testamentele întocmite în anii 1577 și 1581, *Jakcsi Boldizsár* subliniază faptul că dacă ar muri fără urmași, proprietățile sale să-i revină soției sale, *Révai Anna* contra unei sume de 6.000 de florini⁶.

Într-adevăr în anul 1582 *Jakcsi Boldizsár* moare fără a avea urmași, iar spre Hodod și Jibou își ațintesc privirile *Jakabfi Ambrus* și *Móricz*, care se opuneau văduvei *Révai Anna*.

În anul 1584, Hododul însă a fost scos la licitație și *Ștefan Báthori* rege al Poloniei și principe al Transilvaniei, dăruiește cetatea cu toate cele aparținătoare, lui *Wesselényi Ferencz*, pentru merite deosebite. Acesta din urmă îndeplinise funcția de comandant al gărzii palatului și căpitan de *Lipnik*, subliniindu-se faptul că și-a pus viața în primejdie în războiul din Ardeal, purtat contra lui *Corniathi Bekes Gáspári*, cât și în războiul din Polonia unde a fost de folos regelui. Pentru toate aceste fapte, regele îi dăruiește cetatea Hodod, orașul Jibou și cele 17 moșii întregi și 7 părți de moșii în Comitatul Solnocul de Mijloc, care aparținuseră anterior lui *Jakcsi Boldizsár*.

Pentru aducerea la îndeplinire se însărcinează Conventul de la Cluj-Mănăstur. Împotriva introducerii în unele proprietăți s-au manifestat cei din familia *Jakcsi*. Se cerea mai ales partea de dotă pentru fetele din această familie.

Din acest moment cetatea Hodod și Jiboul vor trece în mâinile familiei *Wesselényi* pentru o foarte lungă perioadă de timp⁷.

⁵ Petri Mór, Szilágy Vármegy Monographia, vol. III, pag. 137.

⁶ Idem, vol. III, pag. 139.

⁷ Szilágyssági Magyarok, Kritérium, 1999, pag. 654.

Ca urmare a înțelegerii realizate între frații *Wesselényi Pál* și respectiv *István*, cetatea Hododului și Jiboul cu toate cele aparținătoare, ajung la *Wesselényi Pál*.

În anul 1618, proprietatea Jibou a fost transcrisă de către *Wesselényi Pál* pe numele soției sale *Gyulafi Zsuzsánna* pentru suma de 4.500 florini. *Pál* a mărturisit în fața Conventului din Lelei (azi în Cehia) că a fost nevoit să amaneze întreaga sa proprietate în Jibou, localitate în Comitatul Solnocul de Mijloc, lui *Wesselényi István*, care-și vânduse proprietățile din Polonia și că soția sa *Gyulafi Zsuzsánna* a depus cei 4.500 florini pentru recuperarea proprietății.

Deoarece soția lui *Liszi Ferencz* a ocupat casa de vamă din Var, *Bethlen Anna* protestează împotriva acestui lucru.

În anul 1638 Jiboul ajunge în stăpânirea lui *Wesselényi István*.

Văduva lui *Wesselényi István*, *Lónyai Anna*, din imbold matern lasă să treacă averea sa din Hodod, cu toate satele, orașele aparținătoare, împreună cu toate veniturile, pe seama lui *Wesselényi Pál*.

În acest document Jiboul apare din nou sub titlul de târg (Oppidum)⁸.

Slujitorul lui *Lónyai Anna* declara însă la 11 iulie 1669, că stăpâna sa își menținea însă dreptul de a recupera bunurile sale și de a reocupa orașul Jibou.

Prin actul din 19 septembrie 1677, *Wesselényi Pál* transcrie toate proprietățile și averile sale, din proprie voință și din iubire conjugală pe seama soției sale *Béldi Zsuzsánna*, în schimbul sumei de 10.000 de florini. Această sumă se mărește în anul 1690 cu încă 6.000 de florini⁹.

Când în anul 1703 *Wesselényi István* a fost introdus în stăpânirea Jiboului, contra sa se ridică *Béldi Zsuzsánna*. Din acest moment se reliefează ramura *Wesselényi* din Jibou, culminând cu *Wesselényi Miklós Sr.* și *Wesselényi Miklós Jr.*, de a căror prezență se leagă multe evenimente.

În anul 1761, în vederea recuperării averilor strămoșești, *Wesselényi Farkas* protestata în fața Conventului din Cluj-Mănăștur.

Din punct de vedere financiar, se știe că după lupta de la Mohacs din anul 1526, baza de impozitare folosită a fost „poarta”. Numărul porților X 4 familii X 5 persoane a stat un timp la baza calculării numărului populației.

În anul 1543 iobagii lui *Jákcsi Mihály* din așezarea Jibou, localizată în Comitatul Solnocul de Mijloc erau impozitați după 18 porți, fiind scutiți un jude, 7 libertini, 12 săraci și 4 case noi.

În anul 1549 moșia Jibou nu a permis să se facă conscriere declarând că și-a câștigat libertatea de la regele Ioan.

Pentru anul 1550 iobagii lui *Jákcsi Mihály* au fost impozitați după 24 de porți¹⁰.

⁸ Ibidem.

⁹ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 839.

¹⁰ Ibidem, pag. 838.

În conscripția din 1553 iobagii aceluiași stăpân din așezarea Jibou, aparținând de zona Chioar, din Comitatul Solnocul de Mijloc, au fost impuși după 14 porți.

Tot *Jákcsi* apare ca și stăpân de moșie și în anul următor, fiind conscriși printre alții, 2 juzi, 16 săraci, un cioplitor în lemn, un morar, o casă de vamă și o casă nouă, cât și 14 porți.

Deja la 1564 Jiboul ce aparținea de cetatea Hodod nu ar fi permis să fie conscriși iobagii orfanilor lui *Jákcsi*.

Într-un decret adoptat la Cluj la data de 9 noiembrie 1571, localității Jibou i se dă dreptul de a percepe tricesima (a 30-a parte din valoarea bunului, la vamă).

La Jibou, ce aparținea de Comitatul Solnocul de Mijloc, erau recenzați la 1570 iobagii lui *Jákcsi Boldizsár* după 22 de porți.

Ajungând în proprietatea familiei *Wesselényi*, la 1604 se plăteau ca impozit 6 florini după 3 case.

Dacă socotim că la 1543 existau 383 de locuitori, la 1570, 440 de locuitori, numărul lor scade la 254 de locuitori în anul 1703, ceea ce se datorează năvălirilor și pustiirilor din aceste locuri.

Cu ocazia inventarului bunurilor lui *Wesselényi István* din anul 1703, se arată că exista la Jibou o „curie”, care a fost pustiită de pe vremea bătrânului *Wesselényi István* și cu toate că au început să restaureze aceste clădiri, din cauza luptelor, toate au fost pustiite și distruse chiar și ferestrele. Deși exista și o grădină, cu multe legume și plante, toate au fost distruse și chiar și gardurile dintre compartimente au fost arse¹¹.

Au fost cărate de către trupe 2 stoguri de grâu de 200-250 clăi și un stog de 100 de clăi de grâu, de asemenea din grâul de anul trecut, un stog de 40 de clăi și o claie de fân evaluată cam la 4 care.

La Jibou în anul 1703, numărul iobagilor se ridica la 49 și mai existau 12 zilieri care slujeau cu meșteșugurile lor. Mai rămăseseră și 23 de sesii pustii.

Iobagii slujeau în fiecare săptămână 3 zile cu vitele, iar cei fără vite, cu palmele la ce va fi nevoie.

Darea se rezuma la câte-o găină de Crăciun sau la ocazii speciale. Cei bătrâni au mai declarat că înainte de căderea Oradiei în mâinile turcilor, cei ce locuiau pe domeniul Jibou au fost obligați să plătească o sumă de bani de Sf. Mihai.

În ceea ce privește cârciumăritul, de la Sf. Mihai până la Anul Nou, era al satului, iar după aceea era al stăpânului de pământ. Pădurea era comună cu stăpânul feudal, iar când exista producție bună de ghindă, porcii stăpânului și ai țăranilor erau lăsați împreună în pădure. La fiecare 10 porci, erau datori cu un porc drept dijmă, sau la schimb cu 10 denari. În anul când producția de ghindă era puțină, erau datori cu un singur porc, deși puteau

¹¹ Idem, vol. II, pag. 97.

avea 20 de porci sau mai mulți. Cei care aveau sub 10 porci nu datorau nici o dijmă.

Și albinele erau dijmuite; după 10 familii datorau o familie stăpânului, sau familia putea fi răscumpărată cu 12 denari. De asemenea iobagii datorau dijmă din struguri, care era la latitudinea stăpânului.

Punctele de vamă luau de la fiecare căruță încărcată 4 denari, iar pentru o căruță goală, 1 denar.

După 1703 însă lucrurile s-au schimbat, pretinzând de la fiecare nobil pentru o căruță încărcată 6 denari, iar pentru o căruță goală, 3 denari. Pentru țăranii iobagi situația era însă mult mai grea, ei trebuind să plătească pentru o căruță încărcată 12 denari, iar pentru o căruță goală, 3 denari.

Pe moșia lui *Wesselényi István* exista și o moară, pe Valea Agrijului, având 3 pietre de moară, dar stăvilarul avea ceva probleme. Casa de moară era bună la acea dată, iar moara când se învârtea bine, într-un an producea 500-600 vici de făină, din care 1/4 revenea morarului.

Zona Sălajului și respectiv Jiboul s-au remarcat în ceea ce privește transportul sării de la Ocna Dej, spre Ungaria, Austria și alte regiuni ale Europei.

Jiboul se află situat în punctul unde apele Someșului își schimbă radical direcția la poalele Piscului Rodnei. Cândva Someșul era una dintre principalele artere pe apă, pe care se transportau bolovanii de sare extrași din Ocna Dejului. Pornită din Dej, sarea ajungea în târgul Jibou, apoi prin strâmtoarea Țicăului, la Satu-Mare (al cărui nume se trage de la numele german "Salmarkt"-târg de sare), ca mai apoi să ajungă pe Tisa până la Solnoc.

Nu se știe exact când a început transportul sării pe apă, cert este că ocnele de sare de la Turda, Cojocna și Dej au intrat în stăpânirea regalității maghiare, după cucerirea Transilvaniei, deoarece sarea constituia un monopol regal și o sursă aducătoare de venituri mai mari decât monedele de aur și argint.

Transportul someșan este amintit într-un pergament emis în anul 1261 unde se arată: "*Primăvara mai întâi și mai ales sarea noastră regală s-o transporte în navele lor numite curb, în apa amintită Someș*"¹².

Navele „curb” ce coborau pe Someș erau niște plute de o construcție specială și erau făcute din bușteni de brad. Plutele someșene aveau o lungime de 61 coți și o lățime de 8-10 coți, fiind mult mai mari decât cele de Turda, adică cele de pe Mureș. Ele aveau părțile laterale mai ridicate pentru a feri sarea să intre în contact cu apa, de aceea purtau și denumirea mai pretentioasă de „corăbii” (nautae)¹³.

¹² Györfi-Deák György, *Curiozități sălăjene*, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010, pag. 54.

¹³ Cornelia Măluțan, *Drumurile sării în N-V Transilvaniei medievale*, 1984, pag. 249-255.

În fiecare primăvară până toamna târziu, navele plecau încărcate cu bolovani de sare din portul regesc Dej, prin Jibou, până la Satu-Mare, iar de acolo pe Tisa la Solnoc.

În anul 1471, cei ce transportau sarea, erau plătiți cu 41 florini și 200 bucăți de sare, iar la 1473, pe lângă plată mai primeau și 400 bucăți de sare.

Unele acte de piraterie erau încurajate chiar de către autoritățile locale, cum s-a întâmplat și în 1478, când transportul de sare de la Ocna Dej pe Someș a fost atacat de iobagii unor nobili, care au scufundat navele cu sare pricinuind o pagubă mai mare de 6.500 florini de aur (cam cât era pe atunci salariul comitelui Cămării de Sare din Transilvania pe vreo 10 ani).

În anul 1552, celeristii, cei care conduceau navele, primeau 61 florini la plecare, 61 de florini la Sătmar și 61 florini la Solnoc. Oamenii ce deserveau corăbiile primeau și ei sare ca să fie atenți la transportarea, apărarea și păzirea sării. Bucățile ce se sfărmau reveneau celeristilor. În Ungaria se transportau anual 80.000 de măji de sare.

(În 1690 o majă avea în Ardeal greutatea aproximativă de 56 kg Această valoare s-a păstrat în Transilvania până la introducerea noului sistem internațional, după 1874.

Maja a fost între 1721-1874 divizată în 100 de funți. La începutul secolului 20 o majă era aproximată în Imperiul Austro-Ungar cu 100 kg.^[1]) <https://ro.wikipedia.org/wiki/Majă>

Au apărut legi ce interziceau atacarea căruțelor, navelor, când acestea transportau sare. De aceea multă vreme a fost interzis să se ridice stăvilare sau zăgazuri pe Someș, iar morile plutitoare, ancorate în lunca râului ce erau trase în largul apei ca să macine grânelor, au apărut abia în sec al XIX-lea.

Având în vedere că transportul sării pe Someș spre Jibou a provocat multe neajunsuri din partea nobililor atât principelui cât și celerilor, principele Transilvaniei Sigismund Bathori, la 20 octombrie 1592 a aprobat ca portul de la Jibou să se mute la Var. Dar la 1610 principele Gabriel Bethlen, la cererea Comitatului Solnocul de Mijloc, dă ordin ca portul care la început era la Jibou, nici la Var și nici în altă parte să nu îndrăznească a-l transfera, fără ca în conformitate cu vechile obiceiuri el să rămână la Jibou¹⁴.

Sarea de la Dej se transporta și pe uscat prin Bobâlna, Var, Jibou, Mirșid și Poarta Meseșului, iar de acolo prin Zalău, Șimleu Silvaniei până la Sălacea¹⁵. Acest transport se făcea pe așa-numitele "drumuri ale sării", care treceau peste dealuri înalte, îngreunând foarte mult transportul. Un car care transporta bolovani de sare trebuia să aibă cel puțin 6 boi.

Cărăușia sării era deosebit de grea, oamenii și animalele lipseau zile de-a rândul de acasă și veneau de multe ori cu sănătatea zdruncinată, și în plus cantitatea de sare care se putea transporta cu căruțele, era mult mai mică, drept pentru care se prefera transportul pe apă.

În timpul împăratului Maximilian, după 100 bucăți de sare la Satu-Mare se plăteau 300 denari.

¹⁴ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 765.

¹⁵ E. Lazăr, 100 de ani de transport feroviar pe Valea Someșului sălăjean, în Acta Musei Napocensis, 1978, pag. 326.

Potrivit conscripției din anul 1715, în localitate existau 16 iobagi, 3 jeleri, și 5 taxaliști, în total 24 capi de familie, care plăteau impozit, deci un total de 216 locuitori. Pământul arabil deținut era de 121 de câble, iar râțul de cosit, de 68 de cosași.

Pentru anul 1720, se consemnează existența a 21 de iobagi și 7 jeleri, un total de 23 de capi de familie, ce se cifrează la un total de 252 de locuitori. Terenul cultivat apare cu arabil 456 câble, fâneața cu 278 de cosași (cât putea cosi un om într-o zi), via cu 59 de săpași, calculat cât putea săpa un om într-o zi.

Pentru secolul XVII, domeniul din Jibou apare cu 2000 clăi de grâu și 443 de clăi de ovăz¹⁶.

Sălajul, de la începuturi a fost o zonă tampon înspre și dinspre Transilvania spre Ungaria. Prin această zonă, drumurile comerciale și militare duceau spre Transilvania și numai prin „ținerea în mână” a acestora s-a putut asigura independența Transilvaniei. Existau 2 drumuri, unul care ducea spre Zalău și spre Budapesta și un drum care ducea pe malul Someșului, spre Jibou. De aceea, Sălajul a fost mereu în calea năvălitorilor.

În 1236 mongolii au pustiit Sălajul și au trecut spre Polonia, iar în 1241, tătarii au năvălit prin trecătorile munților Meseș și au trecut din Transilvania în Ungaria.

În anul 1532, trupele venite în ajutorul regelui *Ioan al II-lea*, formate din germani și spanioli au trecut prin aceste locuri.

Tătarii trecând peste Meseș, în anul 1568, au săvârșit mari pustiiri în zonă.

În iunie 1602 *Sigismund Báthory* a cedat imperialilor Principatul Transilvaniei, dar nobilimea maghiară, în frunte cu *Moise Secuicul* a refuzat să recunoască suzeranitatea austriacă. Înfrânt la Teiuș, el a cerut ajutor străin.

Urmărindu-i pe mercenarii lui Basta, tătarii au intrat în Chioar, îndreptându-și direcția loviturilor principale pe firul Someșului și exercitând drastice represalii asupra locuitorilor din această zonă.

Tot pe aici au trecut și trupele lui *Gheorghe Rákóczi I*, la 1641 și 1644.

Vizirul *Seydi*, în anul 1660, a trecut Meseșul cu armata sa și a intrat în Ardeal, în căutarea lui *Rákóczi*. A solicitat supunerea comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc, în caz contrar, amenințând cu pustiirea teritoriilor și ducerea în robie a femeilor și copiilor și uciderea bărbaților.

În scrisorile sale, datate 28 iunie, 2 iulie și 7 iulie 1660, *Kemeny János* scria soției sale că localitatea Jibou a fost pustiită de către turci și ca să-l sprijine pe *Pașa Ali*, au sosit și trupe de tătarii.

În Jibou au murit 15 femei cu copii, 5 fete și slugi. În schimb localitatea Surduc a fost chiar arsă, iar în Turbuța și Rona, în urma pustiirilor, puțini locuitori au rămas.

¹⁶ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 846.

La pericolul care amenința Sălajul, se adăuga și cel austriac.

În anul 1661, *Montecucculi* s-a aliat cu *Kemeny János*, contra lui *Ali Pașa*, iar aprovizionarea s-a făcut în mare parte în Sălaj, generalul *Carafa* trimițând scrisori de sălășuire în zona Chioar și Sălaj.

În jurul anilor 1665-1670, turcii au creat grupuri de tâlhari din țărani iobagi, care au atacat târgurile, printre care Jiboul, Zalăul și Tășnadul de mai multe ori¹⁷.

Principele *Mihail Apafi I* a vizitat Jiboul, unde s-a și cazat în zilele de 16-18 octombrie 1681. Iată ce scrie în jurnalul său despre această vizită: "*Veneam spre Țicău. De la Țicău m-am deplasat și cazat la Jibou. De la Jibou m-am deplasat la Surduc*"¹⁸.

Stăpânirea nouă, austriacă care s-a instaurat în Transilvania, a însemnat nenumărate campanii militare în care s-au angrenat austriecii, care i-au făcut să perceapă de sute de ori mai mari contribuții decât au fost fixate prin Diploma Leopoldină din anul 1691.

În anul 1689, la 9 mai, comandantul *Schaerffenberk*, și-a așezat tabăra pe câmpul dintre Jibou și Odorhei. Un martor ocular declară că a aprovizionat trupele germane cu mai multe alimente, printre care 600 pâini, 6 saci cu făină și multe alte mărunțișuri.

La 8 mai 1697, un funcționar al comitatului declara că au venit 2 regimente de trupe austriece, care pustiesc așa de mult, încât nici nu se poate descrie în cuvinte; deja au dat secară 546 câble, peste 100 de animale de tăiat și multe alte produse. El scrie că nu se puteau desfășura muncile agricole și că o parte din populația comitatului a și plecat în alte părți.

La 16 ianuarie 1697, adunarea Comitatului Solnocul de Mijloc, ținută la Gârcei, a discutat fărădelegile săvârșite de armatele imperiale¹⁹.

În anul 1702, împăratul a inițiat o amplă verificare a donațiilor vechilor principii și regi. El a emis un decret în puterea căruia toți donatarii au fost obligați să-și prezinte documentele asupra bunurilor fiscale și arenzilor dobândite.

Semnalul eliberării de sub austrieci dat de *Francisc Rákóczi al II-lea*, în 1703, reprezentantul nobilimii maghiare, a avut un larg ecou în satele someșene. Locuitorii satelor au luptat în armata curuților sau au furnizat acestor luptători, vite.

Luptele curuților în Sălaj au început doar în august 1703, prin alăturarea la mișcarea curuților, împreună cu garda cetății, a căpitanului *Kaszás Pál*, comandantul cetății de la Șimleu.

În octombrie 1705, *Rákóczi* își conducea la Românași, dinspre Ardeal, oastea de circa 23.000 de oameni, la poalele Munților Meseș într-un loc deschis pe Valea Agrijului. Din punct de vedere strategic, *Rákóczi* se folosea de caracteristicile geografice ale zonei, pentru că din partea estică nu se

¹⁷ Szilágyi Sándor, *Az Erdély hódottság és végvárai Rajzok és Tanulmányok*, vol. II, pag. 158.

¹⁸ Tóth Ernő, I és II Apafi Mihály Erdélyi fejedelmek naplója, 1634-1694, pag. 34.

¹⁹ Petri Mór, *Szilágy Vármegy Monographia*, vol. I, pag. 200.

putea ajunge în Ardeal decât prin strâmtoarea Meseșului, care se întindea de la Ortelec prin Brebi, spre Creaca, după care se lărgea spre Românași.

Întărirea strâmtoării de la Jibou a urmat același curs. Șanțurile se așterneau nu departe de Jibou, între Var și Borza, pe partea vestică a acesteia din urmă. Se pare că cineva a anunțat că fortificația de la Jibou e mult mai slabă. *Herbeville*, comandantul armatei austriece ascultând sfaturile superiorilor săi, și-a îndrumat oștile spre Jibou, dar nu pe culmile cele mai înalte ci pe valea dintre munți.

La 11 noiembrie, înainte de masă, au avut loc ciocniri mai mici, dar lupta principală a început la ora 15:00, și s-a terminat cu înfrângerea totală a oștilor de curuți.

În scurt timp s-au auzit zgomotele luptei și oameni alergând. Însuși marchizul *Deselleurs*, a declarat că asupra flancului stâng s-a dezlănțuit urgia, iar el cu flancul drept nu a mai putut face nimic. Flancul stâng care a fost comandat de *Forgácsi*, a fost năpădit de călăreții inamici, care au ajuns în spatele curuților. Infanteriștii lăsați în voia sorții de către călăreții care nu și-au îndeplinit datoria, după ce o vreme s-au luptat vitejește împotriva generalului *Virmond*, s-au retras.

Contele *Károlyi* nu a mai luat parte la luptă și nu a îndeplinit porunca principelui de a ataca tabăra inamicului. Oastea curuților s-a răsfirat și s-a retras în pădurile învecinate și în Valea Someșului²⁰.

Lupta de la Jibou din 11 noiembrie 1705 a însemnat ultima zvâcnire a nobilimii maghiare, care a fost nevoită să se supună dominației habsburgice.

În atenția monarhiei austriece va sta apoi permanent, sistemul fiscal, acesta constituind principalul mijloc de asigurare a nevoilor vistieriei imperiale, reglementările fiscale având drept scop creșterea numărului impozabililor și impunerea mereu sporită a acestora.

În jurul anilor 1717; 1728-1748, tătarii au pustiit așezările de pe Valea Someșului.

După vizita lui Iosif al II-lea în Transilvania din anul 1773, este desemnat guvernatorul Samuel Bruckental să instituie un nou sistem de impunere. Însemnătatea acestuia era că taxa socotită pe cap „capitația” nu era ca înainte, egală pentru toți locuitorii, ci era fixată în proporție cu averea contribuabilului.

În stabilirea impozitului funciar se ținea seama de cantitatea și calitatea pământului, de numărul de animale și de distanța față de piețele de desfacere.

Localitatea Jibou era trecută la calitatea pământului de categoria a III-a, care poseda teren arabil în lunca Someșului. În general proprietarii aveau o suprafață între 1-5 iugăre teren arabil și obțineau 2-3 care de fân.

Nevoia de animale de tracțiune pentru arat și cărașii, au făcut să figureze un număr destul de mare de animale.

²⁰ Lakó Éva, Lupta de la Jibou condusă de Francisk Rákóczi al II-lea și imaginea acesteia în epoca contemporană, în *Caiete Silvane*, nr. 6, iulie 2005.

În multe locuri oile nu erau consemnate, fie din cauza lipsei de islaz, fie din cauza dărilor mari către stăpânul de pământ.

Numărul porcilor era destul de mare în toate satele, constituind principala sursă de carne, atât pentru nobili, cât și pentru țărani.

Țăranii stăteau destul de bine și la creșterea albinelor, mierea constituind un medicament valoros în mediul popular și în același timp era principalul mijloc de obținere a alimentelor dulci.

În anul 1777, la data când s-a realizat noua impunere, Jiboul număra 66 de familii, dintre care 77% dintre impozabili erau familiile de iobagi și jeleri. Pentru capitație sau darea capului, micii nobili plăteau 4 florini, văduvele lor, 2 florini, iobagii, 2 florini, iar jelerii, 3 florini și 30 de creițari.

Pentru Jibou rezulta pe atunci următoarea situație: niciun nobil impozabil, 63 de iobagi, 3 văduve de iobagi, 6 jeleri, 3 văduve de jeleri, 1 migrator și 2 țigani.

Era impus un teren arabil de 135 1/2 iugăre, o fâneață de 101 1/2 care de fân și o vie de 5 1/2 urne. Dintre animale s-au impus 78 de boi, 44 vaci, 20 juninci, 103 porci și 6 stupi cu o sumă totală de 153,1 florini și un creițar²¹.

În calitate sa de târg, pentru Jibou a fost o concurență acerbă pentru piețele de desfacere a produselor. În virtutea privilegiilor, olarii din Zalău și-au vândut produsele și în târgurile din împrejurimi, cum ar fi Jiboul, deși centrul de olari cel mai apropiat de Jibou era cel din Tihău. Pentru asigurarea locului de vânzare, olarii zălăuani au plătit anual anumite sume autorităților locale. În registrul din anul 1777 apare următoarea consemnare: "*...am dat vameșului din Jibou 12 bani pentru că a mers la olarii străini să-i oblige ca de acum înainte să nu se așeze pe locurile noastre*"²².

În anul 1778 se înaintează chiar o cerere pentru locul de vânzare de la Jibou, înlăturând astfel concurența meșterilor de la sate.

La Jibou veneau de asemenea cu mărfuri și o serie de meșteri clujeni.

Un recensământ general al populației din Transilvania este ordonat de către Iosif al II-lea în anul 1784, tot din motive financiare, care datorită răscoalei lui Horea se va finaliza abia în anul 1787. Acest recensământ a urmărit cunoașterea populației existente, necesare pentru aprecierea forței de muncă existente, precum și în scopuri militare. Instrucțiunile elaborate pentru executarea acestui recensământ au fost tipărite și în limba română. Locuitorii nu mai erau împărțiți după naționalitate sau confesiune, ci erau luați în general. Caracterul său oficial garantează exactitatea datelor, iar caracterul său general rezidă din faptul că a înregistrat toată populația.

La acea dată în localitatea Jibou existau 113 case și 146 de familii cu o populație totală de 730 de locuitori. Dintre aceștia erau 366 de bărbați (151 căsătoriți și 215 necăsătoriți) și 364 de femei. Structura socială a bărbaților

²¹ I. Ciocian, Aspecte privind viața social-economică în Comitatul Solnocul de Mijloc în deceniile VIII al secolului al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. XII, Zalău, 1988, pag. 377.

²² Elena Musca, Centrul de olari de la Tihău, în Acta Musei Porolissensis, nr. XIX, pag. 123.

era reprezentată astfel: 1 preot, 13 nobili, 1 orășean, 63 de țărani, 51 de moștenitori ai țăranilor, 98 jeleri și 16 trecuți la categoria „alții”²³.

Tot prin acest recensământ s-a făcut și clasificarea urbană a satelor după gradul de fertilitate al pământului. Din ordinul împăratului fiecare gospodărie a fost obligată să poarte număr de ordine. Astfel că evidențele s-au ținut de atunci mai ordonat, iar țăranii au putut să-și controleze drepturile asupra terenurilor intravilane.

O măsură și mai bună a fost cea din 1786, împăratul insistând pentru măsurarea pământurilor astfel încât cadastrul să poată evidenția proprietățile nobililor, ale iobagilor și ale satului.

După moartea lui Iosif al II-lea, Dieta Transilvaniei a restabilit toate privilegiile nobiliare, cadastrele satelor au fost distruse, iar numerele de la case anulate.

Conscripțiile urbane reprezintă încercări de a reglementa raporturile iobăgești, în privința stabilirii mărimii sesiilor și în privința uniformizării sarcinilor iobăgești. Acestea constau în anchete la fața locului, în fiecare sat, ce se finalizau în procese verbale autentificate de către antistiile comunale. Ele cuprindeau lista feudalilor, a supușilor lor iobagi și jeleri, precum și cantitatea pământului urban și cantitatea obligațiilor țărănești. Ele sunt bilingve, adică în limba latină și limba populației din satul respectiv.

Conscripția Czirakiană din anul 1820 s-a efectuat sub conducerea vicepreședintelui cameral, *Anton Cziráky*. Această conscripție este ultima de acest gen înainte de anul 1848, prezentând situația reală a apartenențelor și obligațiilor iobăgești.

Cum reiese din conscripție, proprietățile nobiliare sunt predominante. 30 de familii din Comitatul Crasna și Comitatul Solnocul de Mijloc dispuneau de peste 3169 de iobagi. Numai familia *Wesselényi* avea 885 de iobagi, 76 de jeleri cu casă, 184 de jeleri fără casă, 81 sesii iobăgești părăsite și 6 loturi jelerești părăsite.

În aceste comitate, în multe sate existau nobili care dispuneau de apartenențe iobăgești fără o reglementare a servituților și a robotelor.

Conscripția Czirakiană ne oferă și date despre cantitatea pământurilor urbane cultivate. Aceste pământuri erau destul de reduse ceea ce denotă preponderența creșterii vitelor și a oilor în condițiile hotarelor nemăsurate.

În Jibou existau 64 de iobagi, care cultivau 279 $\frac{4}{8}$ iugăre, în medie 4,2 iugăre pe familie și fânețe de 87 $\frac{3}{8}$ iugăre, în medie 1,3 iugăre pe familie. Stratificarea familiilor de iobagi ne arată o majoritate covârșitoare a optimilor și pătrimilor de sesii²⁴.

Agricultura se plasează în perioada de trecere de la asolamentul bienal, la asolamentul trienal, recolta ridicându-se la de patru ori sămânța cultivată.

²³ Wagner Ernest, Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în *Acta Musei Porolissensis*, nr. VI, 1982, f. 182.

²⁴ Kovács Geza, Situația iobăgimii din Sălaj la începutul secolului al XIX-lea, în *Acta Musei Porolissensis*, nr. V, 1981, pag. 449.

Problema pășunilor și a pădurilor ne arată un sistem neorânduit, predominând proprietatea obștească a feudalilor și comunităților iobăgești.

În Sălaj obligațiile în muncă ale iobagilor ne arată o situație haotică, însemnând cantități enorme, fiind nereglementată, lăsată la voia feudalului, practică între 1-6 zile pe săptămână pentru iobagi și 1-4 zile pe săptămână pentru jeleri.

La robotele generale se mai adaugă și robota femeilor, cerută la tors și țesut și unele munci ocazionale. Se mai cerea în general fuior de cânepă, pui și găini, ouă, ovăz și unt.

Conscripția Czirakiană oferă date și asupra cuantumului de muncă pe care iobagii din localitățile sălăjene erau obligați să la îndeplinească pentru tăierea aracilor, sau al parilor de vie din păduri și transportarea lor la curțile nobiliare. Ei erau de asemenea obligați să dea fonți de sfoară de tei.

Tendențele de alodizare ce se constată în mai multe gospodării nobiliare, în sec al XIX-lea, printre care și pe moșiile familiei *Wesselényi*, solicită tot mai mult munca gratuită a jelerilor și iobagilor.

Încă de la mijlocul sec al XVIII-lea soția lui *Wesselényi István al VI-lea, Dániel Polixenia*, a acordat o mare importanță Jiboului, transformându-l într-unul înfloritor. În timpul ei meșteșugurile au cunoscut o mare dezvoltare. A înființat ateliere de postav, mătase, pălării, giulgiu, panglici și articole de piele.

Meșteșugarii pe care-i folosea erau iobagii săi, formați ca fierari, lăcătuși, țesători, tăbăcari, fabricanți de funii, postăvari și panglicari.

La Jibou se producea atât pentru nevoile proprii, cât și pentru vânzarea la piață.

Produsele se vindeau pe bani și vin, cârciumele sale folosind vin cumpărat.

A acordat o deosebită atenție și hergheliei de cai, punând și bazele unei școli de echitație²⁵.

Reședința unei ramuri a familiei *Wesselényi* a fost în Jibou, care era inima domeniului nobiliar.

Fiul lui *Wesselényi, Miklós Jr.* a ridicat domeniul din Jibou la nivelul unei gospodării de prim rang în Transilvania, prin modernizarea muncii și schimbarea relațiilor dintre nobili și țărani, transformându-l într-o unitate economică pe principii de tip capitalist. În această muncă a fost îndrumat și sprijinit de *Kelement Benjamin*, administrator între anii 1817-1875. Acesta din urmă a acumulat cunoștințe agricole moderne din publicațiile străine, care soseau cu regularitate la castelul lui *Wesselényi* din Jibou.

Domeniul cuprindea 11 sate din jurul Jiboului: Creaca, Traniș, Prodănești, Ciglean, Șoimuș, Jac, Husia, Someș-Odorhei, Turbuța, Var și Rona. Ele dispuneau de pământuri arabile, fânețe întinse, păduri, pășuni, vii și livezi.

²⁵ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 435.

Deși agricultura a constituit ocupația de bază, cultivându-se cereale, porumb și cartofi, *Wesselényi Jr.* și-a îndreptat atenția și spre alte ramuri mai productive.

De la început, atenția lui s-a îndreptat spre creșterea cailor, ramura tradițională a nobilimii maghiare atât de costisitoare. El a căutat să transforme această ramură într-una profitabilă. În urma călătoriei sale în Anglia, acesta a cumpărat, pe lângă ceea ce mai deținea, un armăsar și două iepe de rasă, devenind renumit în întreaga Transilvanie.

Odată cu înnoirea hergheliei, el a organizat în anul 1825, o mare vânzare de cai, publicată și în ziarele din Viena, Budapesta, Franța și Trieste. Pentru *Wesselényi* creșterea cailor nu a însemnat numai dezvoltarea unei ramuri tradiționale, dar și o sursă de câștig. Veniturile le-a obținut nu numai din vânzarea cailor deveniți faimoși, dar și din închirierea armăsarilor²⁶.

O altă ramură a agriculturii ce s-a dezvoltat pe domeniu, a fost creșterea oilor, îndeletnicire tradițională, deoarece oamenii aveau nevoie de blana oilor, pielea mieilor, carnea și seul lor. Numai că Jiboul a depășit modul tradițional de creștere a oilor, transformându-se într-o ramură specializată și performantă a creșterii oilor spre vânzare. Situația era propice, deoarece în Europa luase un mare avânt exportul lânii.

Terenul deluros propice, cât și ocupația locuitorilor, au creat condiții favorabile acestei activități. După călătoria sa europeană, *Wesselényi* a început tot mai mult să arate interes pentru metodele de creștere a oilor. L-a angajat pe *Nagy Lázár* ca inspector al fermei de oi. Peste tot a construit grajduri pentru oi, tunde în mod specializat și spăla lâna oilor și a fost preocupat de balotarea și transportarea corespunzătoare a lânii.

A cumpărat oi de rase nobile, lâna obținută aici concurând cu cea din țară și din străinătate.

Pe la 1840, atât de mult s-au înmulțit oile, încât depășeau numărul de 10.000. Se produceau 10-12 pfunzi de lâna fină pe an, care era valorificată la firma lui *Wodianer* din Viena.

Creșterea viermilor de mătase a fost o altă preocupare care a înflorit pe domeniul lui *Wesselényi*.

Nagy Lázár funcționar pe domeniu, într-o scrisoare din anul 1837, vorbește despre plantarea a 30.000 de duzi pentru hrana viermilor de mătase. Din gogoșile viermilor de mătase se obțineau 800-900 kg de mătase, dar odată cu plantarea duzilor se spera ca producția să crească de 10 ori²⁷.

Deși s-a pus un accent deosebit pe creșterea animalelor, forțele principale ale domeniului se concentrau pe agricultură și cultivarea plantelor.

În grânarele domeniului au intrat cantități însemnate de grâu, secară orzoaică, porumb, floarea soarelui, ovăz, linte și fasole.

²⁶ Szilágyssági Magyarok, Kriterion, 1999, pag. .

²⁷ Ibidem.

Wesselényi Jr. a fost primul care a folosit caii la arat cu un plug reversibil, cu trupiță de fier, spre deosebire de cea de lemn folosită până atunci de țărani, iar asta a crescut mult productivitatea.

Dintre fructe se pot aminti merele, în cantitate de 131 de vici și merele uscate, de 106 vici (o vică era aproximativ egală cu 20 de kg).

Modernizarea agriculturii s-a realizat la Jibou după modelul englez și olandez, prin agricultura alternativă, cultivându-se grâu, porumb, orz de primăvară, secară, alac și se întreținea fâneață și pășune.

Wesselényi a comandat și mașini agricole de la firma Berg din Viena. După 1820 s-au folosit pluguri noi, mașini de semănat, batoze și alte mașini și unelte mult perfecționate.

Modernizarea niciunde nu s-a relevat aici mai pregnant în agricultură, ca în viticultură și pomicultură.

El a adus din Ungaria, Austria, Franța, Italia și chiar și din America căpșuni, caiși, piersici, pruni și butași de viță de vie.

Jiboul a avut asemenea pomicultori, care au devenit vestiți, încât se gândeau la exportarea altoilor și în Moldova.

Deși în mai multe sate de pe domeniu se cultiva în mod tradițional vița de vie, *Wesselényi* s-a gândit la înnobilarea și specializarea în domeniu pentru a produce vin pentru piață. A comandat mai mult de 100 de soiuri de butași din soiurile maghiare, germane, spaniole, portugheze, franceze și italiene, urmărind chiar să producă și șampanie.

În Jibou, între 1820 și 1848 se produceau circa 496 urne de vin, o urnă fiind egală cu 11 litri²⁸.

Într-o scrisoare din 19 aprilie 1848, *Wesselényi Miklós* scria următoarele către administratorul moșiei sale *Nagy Lázár* din Jibou: „*În privința viei trebuie să urmărim să fie lucrată încă în acest an, în parte. În viitor vom da 4/5 din ea ca dijmă cu un contract bun desigur, dacă se poate cu dijmă dublă sau chiar mai mare. 1/5 din viile de la Rona, Someș-Odorhei le vom cultiva alodial.*”

În Jibou erau și alți meșteșugari ce deserveau zona: zidari, tâmplari, dogari, fierari și alți meșteșugari care ajutau la bunul mers al domeniului.

Pe lângă meșteșugurii tradiționale, a mai adus și alți meșteșugari, brutari la brutărie, la pălincării, pentru fabricarea berii, arderea potasei, fabricarea sticlei etc.

Printre proprietățile nobiliare, domeniul din Jibou era dintre cele mai înfloritoare, aici se organizau partide de vânătoare de mare anvergură, care durau uneori chiar săptămâni întregi.

Pentru o scurtă perioadă de timp, lumea a fost bulversată de evenimentele revoluționare de la 1848.

Unul dintre obiectivele revoluției maghiare de la 1848 era anexarea Partiumului la Ungaria. În acest sens a luat ființă un comitet regal, în frunte cu *Wesselényi Miklós*, care trebuia să ia măsuri în acest sens.

²⁸ ibidem, pag. 46.

Alte ordine venite de la Guvernul Provizoriu al Ungariei, urgentează procesul de anexare, cerându-se ca până la data de 11 mai să se întrunească adunarea generală a Comitatului Solnocul de Mijloc, care să ia măsurile necesare, deoarece Dieta Ungariei a hotărât ruperea Părților de Ardeal și integrarea lor în hotarele Ungariei²⁹.

Abia au apărut publice hotărârile Dietei de la Pozsony (Bratislava) la 18 martie 1848, privind lichidarea dependentei personale a țărănimii și desființarea clăcii și zeciuielii, și nobilimea a trecut la acțiuni directe de anulare a acestor legiuiri.

În schimb țărani români și maghiari abia așteptau, în primăvara anului 1848, să li se aducă la cunoștință noua legislație agrară.

Noile legi agrare nedându-se publicității, țărani s-au simțit înșelați și începând din 6 aprilie, refuză îndeplinirea obligațiilor iobăgești. Refuzul țăranilor de a executa robota s-a împletit cu acțiunea de ocupare de pământuri și păduri.

Ministrul de interne al Ungariei a cerut primului-ministru, încă din aprilie 1848, trimiterea armatei în Comitatul Solnocul de Mijloc pentru a restabili ordinea și securitatea.

Într-un raport din 20 aprilie 1848, din Jibou, către baronul *Wesselényi*, se arăta că: *"Printre săteni ar circula proclamații în limba română, care spun că cei care nu se descătușează de jugul de fier al iobăgiei, care a durat 8 secole, nu merită să mai trăiască."*³⁰

În timpul revoluției de la 1848, o localitate care stârnea îngrijorarea autorităților maghiare a fost Jiboul, considerat a fi unul din centrele instigatoare din zonă.

În toamna anului 1848, odată cu veștile privind regruparea forțelor militare, revoluționarii din Jibou, români și maghiari, trimit emisari în toate satele comitatelor Solnocul de Mijloc și Crasna și zonele învecinate, încercând să se unească într-o mare acțiune.

Astfel la Jibou s-a strâns o mare mulțime, care și-a organizat aici tabăra, păzită fiind de paznici cu coase. De aici fugeau mereu emisari (călăreți cu gube).

Speriate, autoritățile comitatense, au trimis mereu ordine de liniștire în această localitate. La 5 octombrie locuitorii Jiboului l-au prins chiar pe călăul comitatului și pe preotul reformat din localitate *Regeczy Nagy Pál*, pe care îl vor duce la Năsăud, la regimentul 2 grăniceresc³¹. De asemenea aceiași locuitori au atacat și herghelia lui *Wesselényi* și amenințau că îi vor distruge castelul și curtea.

Cu toate măsurile luate, atunci când maiorul *Toth* ordonă plecarea batalionului 31 *Homvez* din Zalău și a trupelor din Cehu Silvaniei, se cere

²⁹ Elisabeta Moroti, *Revoluția de la 1848 în Sălajul istoric în Acta Musei Porolissensis, Zalău, vol. XXII., pag. 61.*

³⁰ I. Bolovan, *Mișcări sociale în Sălaj în primăvara anului 1848, în A. M. P., Vol. XI, pag. 299.*

³¹ Elisabeta Moroti, *Revoluția de la 1848 în Sălajul istoric în Acta Musei Porolissensis, Zalău, vol. XXII, pag. 74.*

lăsarea acestor forțe, deoarece la Jibou "*domnește anarhia, iar maghiarii de aici, aliați cu românii din împrejurimi, țin adunări la care participă mai multe mii de răzvrățiți.*"

S-au concentrat puternice forțe militare aduse din Ungaria, având loc dislocarea detașamentului de cavalerie al maiorului *Egloffstein*, a batalionului maiorului *Nagy Károlyi* din Tășnad și a unor trupe de homvezi.

Aceste forțe aveau rolul de a declanșa atacul asupra Jiboului, concomitent cu atacul asupra zonei Chioar, efectuată sub conducerea maiorului *Katona*, pentru a sparge frontul țăranilor români și de a-i încercui.

Bătălia de la Jibou-Rona, declanșată la 2 noiembrie, între trupele guvernamentale, aflate sub comanda lui *Décsei László*, și românii și maghiarii din zonă, sprijiniți de lăncierii români, veniți din zona Someșului, conduși de căpitani locali, între care *Ioan Bujor*, s-a soldat cu înfrângerea românilor. Încet încet românii din zonă au fost respinși, în timp ce trupele maghiare, aflate sub comanda unor nobili răzbunători s-au dedat la o serie de atrocități împotriva populației române.

La Jibou au fost executați imediat după bătălie, *Costin Gunceșiu*, *Petrea* și *Gheorghe Pârvu din Traniș*, a fost spânzurat căpitanul de lăncieri *Ioan Bujor* și *Anton Crețu*³².

După bătălia de la Jibou, armata maghiară s-a retras la Zalău, deoarece în tabăra de la Jibou izbucnise holera. Au fost aduși și 35 de „prinși” (desigur români), care au intrat sub incidența statariului.

Bunurile celor plecați din Jibou în tabăra locotenentului-colonel *Urban*, comandantul regimentului 2 român grăniceresc Năsăud, au fost confiscate; amintim bunurile lui *Daroltzi Ioan*, ale lui *Albu Francisc*, lui *Varga Ștefan*, lui *Opriș Francisc*, lui *Berbe Iosif*, lui *Bujor Ionuț* și *Bujor Ciuca Gheorghe*³³.

În luna august 1849 au trecut spre Jibou câteva escadroane de ulani și cazaci, care au produs o serie de jafuri și incendii.

După capitularea de la Șiria, ultimul act al armatei maghiare a avut loc la Jibou. În castelul baronului *Wesselényi*, *Gál Sándor* cu 3.000 de oameni a făcut joncțiunea cu *Kazinczy Lajos*, comandantul a 8.000 de oameni, care a și preluat comanda întregii trupe. La 25 august 1849 el a capitulat în fața comandantului armatei imperiale *Grotenhjem*.

După desființarea iobăgiei, Patentele imperiale din 2 martie 1853, pentru Crișana și Banat și 21 iunie 1854, pentru Transilvania, s-au înscris pe calea unor reforme, ca să adapteze edificiul social-economic al Imperiului Austriac la noile realități istorice. Astfel, au fost fixate raporturile dintre țărani și proprietari, drepturile și căile de răscumpărare a obligațiilor jelerilor, s-a reglementat regimul de proprietate asupra pădurilor și pășunilor, deschizându-se un drum larg relațiilor moderne în agricultură.

³² Hossu, Valer – Anii revoluționari 1848-1849 în Valea Someșului sălăjean, în A.M.P., nr. 2, 1978.

³³ Paul Abrudan, Documente sălăjene inedite referitoare la răscoala din 1784 și la revoluția de la 1848-1849 în Sălaj, în A.M.P., vol. V, pag. 426.

O situație mai exactă pentru populația localității prezintă recensământul general al populației pentru Transilvania din anul 1850.

La acea dată populația din Jibou era de 1029 locuitori, care ocupau 129 de case, cu locuințe pentru 162 de familii³⁴.

Total populație	Români	Maghiari	Evrei	Țigani
1029	196	771	18	44

Din punct de vedere religios situația era următoarea:

Total populație	Romano-Catolici	Greco-Catolici	Reformați	Izraeliți
1029	10	194	807	18

În sat existau 2 preoți, 15 funcționari, 1 artist, 179 proprietari de pământ, 25 de industriași, 2 comercianți, 38 zilieri și alte slugi 32³⁵.

Din punct de vedere administrativ, localitatea Jibou, până în 1797 a făcut parte din Plasa Cehu Silvaniei, Comitatul Solnocul de Mijloc.

În anul 1797 apare menționată prima dată Plasa Jibou, din care făcea parte localitatea Jibou și localitățile de pe Valea Someșului.

Devine centru juridic și administrativ în anul 1876, fiind sediul de pretură al Plasei Jibou. Aici își stabilește sediul judecătoria de ocol, notariatul cercual și jandarmeria. Se înființează acum și un oficiu poștal cu post de telegrafie.

După 1885 s-a trecut la desființarea drepturilor regaliene pe care moșierii și localnicii le dețineau la sate, în primul rând dreptul la crâșmarit. Crâșmaritul și morăritul au devenit în acest an libere.

Deși românii reprezentau o mai mică parte din populația Jiboului, aici a luat ființă al doilea institut de credit și economii al Sălajului, „Sălăjeana”. S-a înființat în anul 1897 cu un capital social de 100.000 de coroane. Deja după 3 ani de gestiune cercurile conducătoare s-au văzut în necesitate a ridica capitalul social la 200.000 de coroane. Primul director executiv a fost Demetriu Suciu, iar după moartea sa, doctor Emeric Pop de Băsești³⁶.

Conducerea era formată din președinte George Pop de Băsești, vicepreședinți, Vasile Mica, Ioan Șandor, Andrei Cosma, Vasilie Pop, Gabriel Cherebețiu, Mihail Pop.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a devenit celebră marmura de Jibou. De la Jibou spre sud, la o distanță de o oră, pe coama unui deal împădurit, s-au făcut săpături și a apărut o exploatare de marmură. Însă după

³⁴ Recensământul din 1850. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

³⁵ Recensământul din 1857. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

³⁶ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 170.

câțiva ani exploatarea s-a surpat, iar nu peste multă vreme pădurea a cuprins locul.

În hotarele localității se mai găsesc și rezerve de ghips și huilă.

În jurul anului 1860 autoritățile au început să construiască un drum de piatră și poștă între Zalău și Jibou. Mișcarea pentru construirea unui drum în strâmtoarea de la Țicău a început încă din anul 1847, când *Péchy Istvänné* a donat suma de 300 florini. *Wesselényi Miklós* îi scria acesteia că de mult și-a dorit ca pe malul Someșului să se construiască un drum. El vedea necesar ca să se constituie o asociație mică, care să se adreseze proprietarilor interesați și să se adune contribuțiile la un loc³⁷.

Drumul de pe Meseș s-a putut preda deja circulației în anul 1861.

Ca importantă cale de transport a diferitelor materiale, au servit, de-a lungul timpurilor, apele Someșului sălăjean, navigabile până spre finele secolului al XIX-lea.

Datorită dezvoltării economico-sociale generale și modernizarea mijloacelor de comunicație, importanța vechilor drumuri a scăzut.

Căile ferate în Sălaj și în întreg N-V României de azi sunt cunoscute ca un mare deziderat încă de prin 1840. Dar abia în deceniul al IX-lea, al sec al XIX-lea, căile ferate își vor face apariția și în această zonă.

În 1880 ia ființă Consorțiul Căilor Ferate „Valea Someșului”, societate pe acțiuni ce-și propune realizarea unor rețele de linii ferate de-a lungul celor 3 Someșuri.

După crearea căilor ferate dintre Dej și Apahida cu legături spre Cluj și Oradea, s-a dat în folosință tronsonul Dej-Ocna Dejului, iar în 1884, secțiunea de cale ferată Dej-Bistrița.

Lucrările de construcție a liniei ferate secțiunea Dej-Zalău au început în a doua parte a anului 1887. La 27 septembrie 1890 se face prima cursă de probă. La inaugurarea tronsonului, la 1 octombrie 1890, a participat și ministrul comunicațiilor. După manifestări grandioase, în ovațiile mulțimii, trenul inaugural pornește în prima cursă pe linia Dej-Zalău, linia având o lungime de 98,829 km. Toate cele 11 gări inaugurate cu acest prilej, printre care și Jibou și Mirșid, au fost împodobite cu frunze și flori. La Jibou mulțimea entuziastă întâmpină călătorii cu cuvântări și o gustare consistentă urmată de bere bavareză.

Zalăul-gară și capăt de linie pe atunci, era o masă imensă de oameni, pentru care la colțurile străzilor cântau 13 tarafuri.

După inaugurare, pe linia Dej-Zalău circulau zilnic 2 trenuri de persoane și 2 trenuri mixte (de mărfuri și călători)³⁸.

La 9 ani după darea în folosință a liniei Dej-Zalău, la 2 octombrie 1899 se va inaugura și tronsonul Jibou-Baia Mare, cu 10 gări de-a lungul a 58,480 km. În acest fel Jiboul cu gara, depoul nou înființat și celelalte dependențe ale

³⁷ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 759.

³⁸ E. Lazăr, 100 de ani de transport feroviar pe Valea Someșului sălăjean, în Acta Musei Napocensis, 1978, pag. 328.

căilor ferate, devine cel mai important nod de cale ferată de pe cursul mijlociu al Someșului.

O acțiune importantă a națiunii române a fost mișcarea memorandistă. Urmare directă a hotărârii Conferinței Naționale, Comitetul Central al Partidului Național Român s-a întrunit la Sibiu în 25-26 martie 1892, stabilind textul definitiv al Memorandului, care cuprindea cerințele națiunii române pentru drepturi economice și politice. Acesta a fost prezentat la 28 mai 1892 de o impunătoare delegație de 300 de persoane, reprezentanți de frunte ai românilor.

Dar datorită intervenției forurilor politice ungare, împăratul Franz Iosif a refuzat să primească această delegație. Mai mult chiar, fruntașilor români li s-a înscenat un proces, mulți dintre ei fiind condamnați și întemnițați³⁹.

În drumul său spre Cluj, George Pop de Băsești a fost însoțit de mai mulți preoți. În gări el a fost întâmpinat de delegații care i-au adresat felicitări pentru curajul său și declarații de profundă solidaritate. Așa s-a întâmplat în gările Aluniș, Someș-Odorhei și Jibou. În gara Jibou a vorbit protopopul Gavril Cherebețiu în fața unei mulțimi impresionante venite din satele românești din jurul Jiboului⁴⁰.

Marele recensământ agricol de la sfârșitul secolului al XIX-lea ne oferă date și mai concludente privind ocupațiile locuitorilor, numărul de animale și dezvoltarea pomiculturii. Potrivit acestuia, localitatea Jibou avea o suprafață totală de 4494 de holde cadastrale, din care: 1458 holde, teren arabil; 139 holde, grădini; 391 holde, fânețe; 585 holde, imaș; 1763 holde pădure (39,23%); 19 holde, vii; 139 holde, neproductiv. După cum se poate observa grădinile ocupau 139 iugăre, țăranii completându-și hrana cu o serie de legume cultivate în propriile grădini.

Animalele identificate cu ocazia recensământului erau 1065 de vite cornute, din care 777 erau din rasa Ardelenească. Mai erau: 167 cai, 12 capre, 1.497 de oi, 1.694 porci, 2.638 păsări, 143 familii de albine. Mai existau și 206 bivoli și 14 măgari. Cele mai folosite atelaje erau 6 cu un cal, 33 cu doi cai, 3 cu 3 cai, 20 cu 2 boi, 15 cu 4 boi, 24 cu vaci și 30 cu bivoli.

Mediul geografic propice a permis și cultivarea pomilor fructiferi, în număr total de 13.721 pomi proporționați astfel: 5.472 meri, 1.005 peri, 60 cireși, 238 vișini, 287 piersici, 50 de caiși, 4.644 pruni, 571 nuci, 1.393 duzi și 1 migdal⁴¹.

Averea localității Jibou era socotită la sfârșitul secolului al XIX-lea la circa 44.438 coroane și 98 de fileri, având un impozit direct către stat de 19.467 coroane și 8 fileri⁴².

La începutul secolului XX, denumirile părților de hotar erau următoarele: *Lukcsa, Rakottya, Parlag, Dülöi Tábla, Kövicsialjai Tábla, Két-út Köze, Veres-patak, Veres-láb, Kopasz-domb, Magyaros-árok, Vizes-árok,*

³⁹ Memorandul 1892-1894, Edit. Progresul Românesc, București, 1994, pag. 70-74.

⁴⁰ I. Ciocian, Lupta Bisericii Române Unite din Sălaj în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992, pag. 427.

⁴¹ Statistica agricolă a țărilor coroanei maghiare, Budapesta, 1897, vol. I, pag. 498-501.

⁴² Petri Mór, Op. cit., vol. III, pag. 239.

Túlsó-nagy-árok, Sós-árok, Csiglen-tér, Csiglen-tér-alja, Malom mellett, Köseny-árok, Szilas, Csiklós-kert, Fácános, Kőhegy-megett, Cserfar, Porond, Sorok-köze, Lanka, Bakterháza, Futó-hely, Pálapatka-árok, Veres-patak oldai, Lunka-völgy, Zsigmond-bérc, Vadas-kert, Tálos-tető, Csonkás, Bujárka, Bükk etc.

În pădurea *Bükk* se află cimitirul din berc, pe care odinioară îl înconjurau păduri mari. Potrivit tradiției, în timpul năvălirilor tătărești, cei uciși în luptele sângeroase au fost transportați și înmormântați aici.

Recensământul populației din anul 1900 cuprinde informații mai largi despre populație, ocupațiile locuitorilor, știința de carte, sau casele în care locuiau. La acea dată localitatea Jibou avea un total de 2.544 de locuitori care era structurată în felul următor⁴³:

Total populație	Români	Maghiari	Germani	Ruteni	Alte limbi
2.544	482	2.014	26	2	20

Această populație prezenta următoarea structură religioasă:

Total populație	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Izraeliți
2.544	5	541	169	1.503	326

Din rândul acestora 1.221 erau evaluați că știau să scrie și să citească la nivel corespunzător, deci aproximativ jumătate.

Această populație locuia în 452 de case, care în ceea ce privește pereții și acoperișul se prezentau astfel:

Total case	Piatră sau cărămidă	Piatră și pământ	Chirpici	Lemn
452	130	11	49	262

Casele erau acoperite astfel:

Total case	Țiglă	Șindrilă	Paie
452	183	101	168

Băncile românești din Transilvania au reprezentat întreaga viață economică românească până în anul 1914. Acestea au fost întreprinderi comerciale care printr-o activitate cinstită și rodnică au lucrat la consolidarea economică a românilor. Aveau rolul de a mijloci pe seama țaranului un credit ușor și ieftin. De asemenea băncile veneau în ajutorul păturii țărănimii mici și mijlocii prin desfacerea produselor agricole sau a utilajelor la un preț convenabil.

⁴³ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1996, pag. 527.

Apariția băncii „Sălăjeana” la Jibou a reprezentat un câștig semnificativ pentru balanța sistemului românesc transilvănean. Banca a subscris acțiuni și la Institutul de Credit și Economii din Șomcuta Mare, înființat la 1900.

Contul bilanțului pe anul 1907 de la banca "Sălăjeana" se prezenta în felul următor la active: casa în numerar-45.714 coroane și 77 fileri; bonuri la alte bănci-3.130 coroane și 79 fileri; cambii de bancă-857.282 coroane; împrumuturi ipotecare-207.476 coroane; efecte-47.966 coroane; realități-29.551 coroane și 35 fileri; diverși debitori-6.729 coroane și 44 fileri; mobilier-1.146 coroane și 41 fileri; 10% amortizare-1.198.882 coroane și 12 fileri. Banca avea un profit curat de 27.745 coroane și 26 fileri⁴⁴.

Nu se poate neglija nici latura filantropică și culturală a băncilor. Ele au dat adesea școlilor, bisericilor, operelor culturale, banii de care aveau atâta nevoie.

Lazăr și Stoica în lucrarea lor "*Monografia județului Sălaj*", apărută la începutul secolului al XX-lea, arată că Jiboul este o comună mare ungurească, unde românii reprezintă 170 de suflete, de religie greco-catolică, care aparțin bisericii din Ciglean. Elementul inteligent numai acum începe a se spori prin funcționarii băncii „Sălăjeana”.

La Primul Război Mondial au luat parte și locuitori din Jibou, numărul lor nu-l cunoaștem exhaustiv, dar cunoaștem numărul locuitorilor români care au luat parte la acest război. Secțiunea istorică a Astrei a elaborat un proiect de „Tablou nominal despre românii care au luat parte la războiul mondial din anii 1914-1918”. Astfel din totalul locuitorilor români de 482, au fost mobilizați 85, din care 76 la partea activă pe front și 9 la partea sedentară. Dintre aceștia 4 au murit pe front, 2 au murit în alte împrejurări, 5 s-au reîntors ca invalizi, 4 răniți, iar 61 s-au întors sănătoși. Din cei 85 mobilizați, 9 au fost dați dispăruți, iar 14 copii au rămas orfani⁴⁵.

Asemenea celorlalte comitate din Transilvania și părțile vestice, aflate încă sub stăpânirea austro-ungară și în Sălaj începutul lunii noiembrie 1918 a fost marcat de izbucnirea revoltelor contra autorităților imperiului în plin proces de disoluție.

În fața furiei maselor, notarii s-au refugiat în centrele de plasă, sau în comitatele vecine.

Astfel se relevă într-un raport, în Plasa Jibou, au fost atacate 4 birouri notariale și jefuite 22 de depozite de cereale⁴⁶.

Pe acest fundal istoric agitat s-a desfășurat procesul de constituire a consiliilor și gărzilor naționale. Acestea aveau rolul de a asigura ordinea și siguranța publică.

Organizarea C.N.R. și a G.N.R., în Plasa Jibou a început la 4 noiembrie 1918. C.N.R. cu centrul la Jibou s-a constituit la 19 noiembrie. Președinte s-a

⁴⁴ Stoica și Lazăr, Op. cit, pag. 170.

⁴⁵ Paul Abrudan, Tablou despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, pag. 477.

⁴⁶ Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000, pag. 19.

ales dr. Ladislau Ghiurco, iar membrii, dr. Al. Dragomir, G. Cherebețiu, preoții Teodor Bohățiel și Mihai Pop, dr. D. Roman, Al. Nemeș, Teofil Dragomir, Emeric Pop de Băsești și dr. Aurel Hetco⁴⁷.

S-a hotărât organizarea „gardei naționale” sub conducerea locotenentului - doctor Aurel Hetco.

Odată cu convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, cercul electoral Dioșod i-a ales pe dr. Vasile Ghiurco, avocat în Jibou și președintele C.N.R. cercual și dr. Aurel Hetco, comandantul G.N.R. cercuale Jibou, ca să reprezinte interesele românilor.

„Trenul Unirii”, pornit la 29 noiembrie din Sătmar, oprea în fiecare gară mai mare de pe traseu (Baia Mare, Jibou, Dej, Cluj) unde mii de români întâmpinau trenul cu ovații și cântece patriotice⁴⁸.

Și românii din Jibou au aderat la actul unirii de la 1 decembrie 1918, zi istorică pentru neamul românesc.

Luptele dintre efectivele militare maghiare cantonate în Zalău, conduse de maiorul Gyurocsik și cele românești, au continuat însă și în decembrie 1918, și la începutul anului 1919.

În luptele din apropierea Jiboului a murit sergentul Ilie Popa din regimentul 15 infanterie. În memoria acestuia dr. Aurel Hetco, cu concursul tineretului de la sate, i-a ridicat un monument.

După înscrierea în cadrele României Mari, Jiboul se va bucura de toate reformele realizate în cadrul statului român: reforma agrară, reforma administrativă, reforma școlară etc.

În perioada interbelică, progresul economic și social continuă și datorită prezenței evreiești, care alături de români și maghiari, au făcut din Jibou un puternic centru economic și comercial.

Noua ordine politică de după 1 decembrie 1918 a creat cadrul dezvoltării și afirmării optime a tuturor cetățenilor din Jibou, indiferent de naționalitate sau religie.

Jiboul și-a păstrat tradiționala economie bazată pe agricultură, pomicultură dar mai ales pe creșterea animalelor, iar târgurile săptămânale și periodice continuau să atragă numeroși comercianți veniți nu numai din Transilvania, dar și din Vechiul Regat. Raporturile de amiciție și sprijin între cetățenii Jiboului, indiferent de naționalitate și religie, n-au cunoscut aspecte negative. Dimpotrivă, edificarea primei biserici românești greco-catolice din Jibou, în 1927-1928, a avut sprijin material și financiar din partea comunității maghiare, cât și a comunității evreiești.

Una dintre cele mai importante probleme cu care s-a confruntat zona Jiboului, ca de altfel întreaga țară, la sfârșitul primei conflagrații mondiale, a fost cea agrară, iar rezolvarea ei se impunea fără nici o întârziere.

În sensul creșterii producției agricole, dar și pentru a liniști populația satelor, care aștepta să li se dea pământ cât mai urgent, la 21 februarie 1919,

⁴⁷ Ibidem, pag. 40.

⁴⁸ Ibidem, pag. 77.

Consiliul Dirigent a adoptat ordonanța referitoare la arendările forțate. Această ordonanță prevedea obligativitatea ca marii proprietari să arendeze pământ țăranilor la un preț fixat de către Comitetul Agrar.

După adoptarea legii de reformă agrară din anul 1921, s-a trecut și în această zonă la exproprierea moșilor și împrumărirea țăranilor îndreptățiți să primească pământ, locuri de casă, sau pășuni comunale.

Un moment important l-a constituit împrumărirea solemnă care a avut loc la Jibou la 15 noiembrie 1925. La locul numit "Branște" s-a tras prima brazdă pe locul expropriat, în prezența autorităților și a țăranilor veniți din satele apropiate de Jibou.

Dintre personalitățile Jiboului care au participat la acest eveniment îi amintim pe Teofil Dragomir, proprietar, Dr. V. Gyurco, președintele de tribunal, S. Urian, director de bancă, C. Gheție, prim pretor, corpul didactic în frunte cu directorul Ilea, Edmund Gazda, prim judecător de ocol, Ștefan Șomogyi, secretarul contelui Beldy, Ion Agârbiceanu, agronom regional etc⁴⁹.

Exploatarea carboniferă a societății „Valea Agrijului” a fost cumpărată la 20 martie 1920 de Banca Generală a Țării Românești din București, luând denumirea oficială cu data de 12 iunie 1920, de Asociațiunea Minieră de Cărbuni "Valea Agrijului" Jibou, județul Sălaj.

Se foloseau căruțe de la mină la gara Jibou, până la 21 iunie 1922, iar de la 21 iunie 1922 pe linia ferată Lupoia-Jibou cu vagoanele cu 4 vizitii specializați. La întreținerea liniilor ferate lucrau 9 muncitori în iunie 1922, 8 în iulie 1922, 9 în august 1922, iar numărul lor a crescut în octombrie la 17⁵⁰.

În februarie 1922 au fost vândute C.F.R.-ului 1.228.700 kg. cărbune, transportate cu căruțele la Jibou.

Minele de cărbuni din Surduc furnizau curent comunei Jibou pe linia de forță construită cu banii societății Valea Agrijului.

În anul 1922 a fost construită linia ferată industrială cu o lungime de 10.379 m și o rampă de încărcare-descărcare în gara Jibou, precum și o linie de garaj în aceeași gară⁵¹.

Orașul de pe Someș a fost ales ca nod de cale ferată deoarece dispunea atât de apa râului cât și de cărbunele extras din minele de la Lupoia și Surduc, deci era un loc unde locomotivele puteau fi realimentate cu ușurință.

Jiboul se remarcă și prin cariera de alabastru.

În perioada interbelică proprietatea mică în Județul Sălaj reprezenta 61% din suprafața totală și era deținută de 89.342 de locuitori. Din numărul de locuitori împrumăriți, își mai păstrau loturile, în anul 1937, doar 19.876

⁴⁹ Pop Marin, Împrumărirea solemnă în Jibou, Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005, pag. 11.

⁵⁰ I. Sabău, Industria carboniferă în Sălaj între 1910-1922, în A.M.P., nr. IX, pag. 330.

⁵¹ Gh. Robescu, Aspecte privind dezvoltarea industriei miniere carbonifere în Județul Sălaj între cele 2 războaie mondiale, în A.M.P., nr. V, 1981, pag. 588.

locuitori. Socotit pe iugăre, pământul arabil varia între 5.000 și 23.000 la șes. Țăranii își vindeau în acea perioadă pământurile din cauze economice și datorii.

În Județul Sălaj cam 3.000 de familii nu posedau pământ. În Jibou se însămânța grâu, secară, orz, ovăz, floarea soarelui, soia, cartofi, porumb.

În anul 1933, media producției pe ha în kg. era la grâu de 1.350, la orz de 1.326, la ovăz de 1.100, la secară de 1.100, la porumb de 1.246, la floarea soarelui de 800 și la cartofi de 2.000⁵².

Marii proprietari foloseau mașini agricole care erau proprietatea lor. Unii mici cultivatori s-au întovărășit însă și au cumpărat mașini de treierat, semănători. Treieratul se făcea în proporție de 95% cu mașini, proprietatea evreilor.

Camera de Agricultură a încercat să mărească producția pe ha, să ajute pentru procurarea uneltelor agricole și a semințelor de cereale selecționate.

Un rol important în alimentarea populației și vânzările în târguri au avut și grădinile de zarzavaturi. Se cultivau ardei, morcovi, varză, gulii, fasole, conopidă, salată, castraveți, dovlecei, pătlăgele, vinete, roșii, păstârnac, ridichi și ceapă. Proprietarii grădinilor de zarzavaturi mai mari le arendau bulgarilor și evreilor.

În anul 1932, producția județului era de 213.000 kg., iar valoarea se ridica la 852.000 lei.

Cu succes s-au cultivat livezile de pomi fructiferi. Prețurile au variat la mere de la 0,70 lei per kg. În anul 1932, la 2,4 lei în 1937. La vișine, prețurile au evoluat de la 1,50 lei în 1932, la 2,50 lei în anul 1936.

Din totalul producției din anii 1932-1937 s-a oprit doar 20% din aceasta pentru consumul local, iar restul de 80% s-a vândut pe piață. Se exportau mere și nuci în Germania, Cehoslovacia și Polonia⁵³.

Țăranii fabricau țuică din fructe, existând în județ pe atunci 442 de cazane, care majoritatea erau evreiești.

O cantitate de struguri se vindea pe piață, iar restul la diferiți comercianți de vinuri, cârciumi, bodegi, restaurante. Cantități mari de struguri și vin s-au trimis în orașele Cluj, Dej, Gherla și Huedin. Prețul unui litru de vin varia în 1932 de la 8 la 4 lei litrul, după calitatea vinului, iar în 1937, de la 12 la 6 lei.

În Jibou se cultivau și plante industriale precum: in, cânepă, soia, și sfeclă pentru vite.

Creșterea animalelor în Județul Sălaj și implicit în Jibou era o anexă a agriculturii, ce se completa reciproc cu producția de plante. De animale țăranii se serveau în agricultură, le serveau ca hrană și le întrebuițau la transporturi: cai, boi, măgari, bivoli, porci, oi, capre și vaci.

⁵² S.J.A.N. Sălaj, Fond B.N.R. Zalău, Monografia Județului Sălaj pe anul 1937, doc. nr. 1.

⁵³ Ibidem, pag. 60.

Pe lângă gospodării mai creșteau diferite păsări, găini, găște, rațe dar și albine și viermi de mătase.

Creșterea viermilor de mătase a ajuns apoi în decădere, deoarece răscumpărarea gogoșilor de către filiera Lugoj s-a realizat la un preț derizoriu, nerentabil⁵⁴.

Boi și vaci se vând pe un kg. între 8 și 13 lei în 1932 și 14 și 22 lei/kg în 1937.

Porcii se vindeau între 10 și 16 lei/kg în 1932 și între 18 și 23 lei/kg în 1937.

Brânza se vindea între 26-32 lei un kg în 1932 și la același preț în 1937.

Animale se vindeau și în alte județe și în țări precum Cehoslovacia, Austria, Franța.

În Jibou exista încă din perioada interbelică, de pe atunci o „stațiune balneară” amenajată cu apă ce conținea iod și sulf.

Existau și o serie de fabrici de rom și lichior, de cărămidă, ca și numeroase restaurante, bodegi, cafenele, cârciumi, băcării, pielării și depozite de lemne.

În anul 1936 și-a început activitatea Reuniunea Meseriașilor Români din Cluj, care și-a deschis 5 reuniuni de meseriași în Județul Sălaj, printre care una și în Jibou.

În stația de cale ferată din Jibou exista o magazie care se găsea în stare bună și care stătea la dispoziția producătorilor și comercianților pentru depozitarea mărfurilor sosite ce urmau a se expedia pe calea ferată.

Jiboul mai dispunea de banca „Sălăjeana”, sucursala Jibou și de "Vlădeasa", institutul de credit și economii Huedin, sucursala Jibou, Banca Comercială din Jibou „SA. Jibou” și Banca de Agricultură și Casa de Păstrare Cluj, sucursala Jibou⁵⁵, adică de 5 bănci.

În perioada interbelică se remarcă o creștere demografică a populației.

La recensământul populației României, din 28 decembrie 1930, în Județul Sălaj, au fost înregistrați un număr de 343.347 locuitori ca și populație stabilă. Populația activă reprezenta 171.432 locuitori, care lucrau în ramura agriculturii, adică 85,05% din populație.

Un număr de 29.076 persoane, adică 14,05%, erau ocupate în activități neagricole, industriale, construcții, transporturi civile etc.

În localitatea Jibou exista o populație de 3.453 de locuitori, dintre care: români 848, unguri 1.764, germani 19, ruteni 1, poloni 1, evrei 638, armeni 12, alte neamuri 3 și țigani 167.

În funcție de religie existau ortodocși 38, greco-catolici 814, romano-catolici 227, reformați 1.700, evanghelici 15, unitarieni 2, bapțiști 17, mozaici 640⁵⁶.

Dintre știutorii de carte, de sex masculin erau 1.160, iar de sex feminin, 1.167, adică 80,2 % de peste 7 ani în sus. De instrucție primară au beneficiat

⁵⁴ Ibidem, pag. 80.

⁵⁵ Ibidem, pag. 78.

⁵⁶ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II, pag. 388.

967 de sex masculin și 998 de sex feminin. Instrucția secundară a fost urmată de 111 persoane de sex masculin și 138 de sex feminin. De instruire profesională au beneficiat 40 de persoane de sex masculin și 19 persoane de sex feminin. De instruire universitară au beneficiat 26 de persoane de sex masculin și 4 persoane de sex feminin. Printre neștiutorii de carte se numărau 211 bărbați și 363 de femei⁵⁷.

În perioada dintre cele 2 războaie mondiale, comuna Jibou era centru de plasă, avea gară, poștă, judecătorie, percepție și post de jandarmi.

În perioada interbelică, în economia localității predominau unitățile comerciale și de mică industrie, cu precădere alimentare și de construcții, distilerii de alcool, măcelării, depozite de cherestea, var, țiglă și cărămizi. Foarte numeroase erau locațiile de alimentație publică, adică restaurante și cârciumi, consecință a faptului că Jiboul era centru comercial din zonă, dar și un nod de cale ferată favorabil tranzitului.

90% dintre proprietarii mici și mijlocii, dar mai ales comercianții, erau evrei.

Relevant este faptul că evreii din Jibou erau bine organizați, aveau sinagoga și cimitirul lor, copiii lor frecventau cu regularitate școala, la început majoritatea la secția ungurească.

Până la cel de-al doilea război mondial, în Jibou existau 2 restaurante ale lui Komaszki Mihai și Maier, la care se adăugau și 12 cârciumi. Pentru distracții, funcționau 2 popicării cu săli de biliard, ale lui Ștefan Victor și respectiv Lupoian. Pentru persoanele în tranzit erau și 2 hoteluri: Hotel Unio, care azi adăpostește birourile Cooperăției și Corona, aflat cândva acolo unde regăsim cofetăria „Garofița”.

Principalele unități productive erau: Depozitul de cherestea, Fabrica de clei, Fabrica de teracotă și țiglă, Fabrica de spirt.

În centrul localității se afla Poșta și Cazinoul⁵⁸.

Comuna Jibou era centrul administrativ al plasei cu același nume, iar medicul pe întreaga plasă, responsabil de sănătatea oamenilor era dr. Levi O.

Ceea ce marchează însă economia Jiboului a fost creșterea animalelor, cu precădere a bovinelor și ovinelor, ocupație care devenise tradițională.

Târgurile de vite de la Jibou adunau săptămânal sute de negustori din întreaga țară interesați în achiziționarea vitelor de rasă sau de sacrificiu.

La 22 decembrie 1921, Despărțământul Jibou al Astrei, solicita Astrei din Sibiu să-i pună la dispoziție 500 abecedare pentru instruirea analfabeților adulți.

Laurențiu Bran reprezentantul Despărțământului Jibou al Astrei avea să arate că ținerea unor cursuri speciale cu adulții este imposibilă în lipsa manualelor. El sublinia mai departe: *„În câteva comune s-au ținut astfel de cursuri cu rezultate atât de frumoase, încât azi aproape din toate comunele mă asaltează poporul, învățătorii și preoțimea pentru deschiderea acestui fel*

⁵⁷ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. III, pag. 400.

⁵⁸ I. Ivănescu, Jiboul la 800 de ani, pag. 19.

de cursuri". Ca urmare, la 11 ianuarie 1922, pachetele cu cele 500 de abecedare au fost expediate prin poștă⁵⁹.

Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, cunoscută și sub denumirea prescurtată de ASTREI, înființată la Sibiu, în zilele de 23-26 octombrie/4-7 noiembrie 1861, a avut un rol esențial în conservarea și continuarea luptei naționale pentru unirea de la 1 decembrie 1918. Pentru a se face cunoscută și pentru a-și propaga ideile până în cele mai îndepărtate sate și cătune, s-a descentralizat în despărțăminte cercuale și agenturi comunale.

În anul 1912, adunarea generală anuală a Despărțământului Șimleu a ASTREI, întrunită la Badon, în 22 septembrie, lua hotărârea descentralizării sale în despărțămintele Șimleu, Jibou, Chioar și Băsești.

Adunarea de organizare a Despărțământului Jibou are loc la 14 noiembrie 1912 sub prezidiul protopopului din Someș-Odorhei, Gabriel Cherebețiu, ca delegat din partea comitetului central al ASTREI. Au fost de față membrii ai asociațiunii, personalități locale, Vasile Mica, membru fondator, Lazăr Caba, Florian Cocian, Teofil Dragomir, Dr. Ladislau Gyurco, Emeric Pop, Laurențiu Bran etc⁶⁰.

Despărțământul va fi condus de un comitet cercual ales, alcătuit din: un președinte care va îndeplini și funcția de director în persoana lui Teofil Dragomir, proprietar în Lupoia; 4 membrii: Vasile Pop, protopop în Sângeorgiu de Meseș, Gabriel Cherebețiu, protopop în Someș-Odorhei, Laurențiu Bran, preot în Săplac și Anania Popovici, învățător în Someș-Odorhei. Notar va fi ales Dr. Aurel Hetco, avocat în Jibou; casier Samoil Urian, contabil Jibou; iar controlor, Alexandru Man, învățător în Șoimuș⁶¹.

Din documente reiese că preocuparea permanentă a conducerii a constat în atragerea cât mai multor membrii fondatori, ordinari și mai ales ajutători din rândul țăranilor. În susținerea materială a Despărțământului Jibou, un rol de seamă l-a avut Institutul de Credit și Economii, societatea pe acțiuni „Sălăjeana”, cu sediul în Jibou.

Activității culturale i s-a acordat o atenție deosebită, întrucât în concepția generației de atunci culturalizarea maselor însemna și menținerea luptei spre marele ideal, unitatea culturii și literaturii poporului român. În acest scop au fost organizate o serie de cursuri pentru alfabetizare și s-au prezentat prelegeri, iar cu ocazia adunărilor generale anuale, s-au organizat expoziții cu lucrări de copii.

Acțiunile inițiate: schimburile culturale prilejuite de sărbătorile tradiționale, organizarea de întruniri, înființarea de coruri, biblioteci populare au amplificat contactele între români și au contribuit la culturalizare.

Din Jibou, în rândurile ASTREI au activat Berta Iuliu, librar; Barbeiu Mihai din Șimleu; Berbely Mihai, medic din Șimleu; Dr. Vasile Ghiurco, avocat

⁵⁹ P. Abrudan, Documente inedite privind unele acțiuni culturale ale sălăjenilor în primul deceniu după Unirea Transilvaniei cu România, în A.M.P., nr. VI, 1982, pag. 452.

⁶⁰ I. Musca, Despărțământul Jibou al ASTREI (1912-1918), în Caiete Silvane, nr. VI, 2005, pag. 13.

⁶¹ I. Musca, Membrii sălăjeni ai ASTREI (1861-1918), în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992, pag. 517.

din Șimleu; Dr. Aurel Hetco, avocat din Jibou; Mureșan Vasiliu, casier de bancă din Șimleu; Orga Iosif, contabil din Șimleu; Pop Emeric de Băsești, avocat din Sătmar; Pop Vasile, funcționar de bancă din Jibou; Suciuc Demetriu, director de bancă din Șimleu; Urian Samoilo, contabil din Jibou. Menționăm că Institutul de Credit „Sălăjeana” se va înscrie membru fondator, anual acordând un ajutor de 100 de coroane și se va îngriji de efectuarea operațiunilor bancare ale despărțământului⁶².

Astra Jibou a participat la 31 mai-3 iunie 1924 și la manifestările culturale din București organizate de Astra. Din satele Despărțământului din Jibou au participat 5 persoane, care au luat parte la conferința prezentată de profesorul universitar Ioan Lupaș, la concertul național ardelenesc, la spectacolul prezentat de Teatrul Național, la depunerea de coroane la monumentul eroului necunoscut etc.

De asemenea Despărțământul Astra din Jibou a participat la 30 august-2 septembrie la sărbătoarea centenarului nașterii lui Avram Iancu.

Cu sprijinul Astrei din Sibiu au luat naștere biblioteci populare, la Jibou existând 3 asemenea biblioteci cu 376 volume.

Aproape în fiecare sat, prin grija învățătorilor și altor intelectuali, cu sprijinul Astrei, au luat ființă cursuri de alfabetizare, biblioteci și case de cultură.

În perioada interbelică s-au editat ziare care prin conținutul lor au contribuit într-o mare măsură la culturalizarea populației sălăjene.

În această perioadă în baza decretului nr. IX din 1919 al Consiliului Dirigent, orice persoană putea solicita administrației județene unde își avea domiciliul, aprobarea apariției unui organ de presă.

În localitatea Jibou, a apărut și publicația „Sălajul” între anii 1920-1929, "Foaie politică culturală independentă", ce apărea săptămânal în 4 pagini, redactor-șef, proprietar și editor fiind Laurențiu Bran, iar redactor responsabil, Ioan Rusu. Era tipărită la Tipografia Hermes din Baia Mare⁶³.

În anul 1931, mai consemnăm de asemenea, apariția într-un singur exemplar a publicației politice „Uniunea”. Aceasta se voia a fi organul unei noi organizații politice denumite „Uniunea Economică”, care să cuprindă totalitatea lucrătorilor agricoli de la sate. Director era Teofil Dragomir, iar responsabil, Laurențiu Sima⁶⁴.

Buletinul de legislație și informație administrativă „Porolissum” a apărut la Jibou în anul 1938. Publicația lunară avea ca editor și proprietar Tipografia Porolissum din Jibou, iar ca director responsabil pe Constantin G. C. Zotta. Publicația urmărea să insereze în paginile sale legile și regulamentele care interesau administrația locală și organele de jandarmerie și să evedențieze principiile și dispozițiile din edictele care prezentau un interes special pentru aceste autorități⁶⁵.

⁶² Ibidem.

⁶³ Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010, pag. 69.

⁶⁴ V Dărăban-D. E. Goron, Contribuții la istoria presei românești în Sălaj, în A.M.P., nr. VI, 1982, pag. 485

⁶⁵ Ibidem, pag. 488.

Sălajul s-a aflat în primele rânduri în lupta antirevizionistă pentru apărarea status-quoului, a integrității, independenței și a granițelor stabilite prin tratatele de pace de după Primul Război Mondial.

Au avut loc o serie de serate culturale organizate sâmbăta sau duminica, cu un program artistic literar în care se cânta, se recitau poezii cu caracter patriotic și se prezentau cărți cu conținut istoric. Invitarea marelui cărturar Nicolae Iorga pentru a conferența pe teme istorice la Zalău, Carei și Jibou se înscrie pe aceeași nobilă linie.

Forma cea mai avansată a luptei antirevizioniste a fost organizarea de adunări protestatere care au antrenat mii de oameni, la Jibou și la Zalău.

Manifestarea antirevizionistă de la Jibou a fost precedată de o adunare populară, care s-a desfășurat la 1 decembrie 1934, în sala de festivități a localului "Union". Au luat cuvântul primpretorul Gavril Ursu, Alex Corușia, președintele notarilor din România, Dr. Gheorghe Fodoreanu, deputat în parlament, Teofil Dragomir, memorandist din Lupoiaia și D. Ilea, inspector școlar. Acesta adresându-se tineretului a spus: *"În numele ASTREI și a exemplului membrilor ei, îndemn generația de acum să-și definească un ideal... Idealul nostru e păstrarea neștirbită a tot ceea ce am moștenit"*⁶⁶.

De la sala "Union" coloana de manifestanți într-o perfectă ordine, parcurgând localitatea cu cântece naționale și patriotice, a ajuns la locul unde trebuia să se desfășoare manifestarea propriu-zisă. În piața mare erau prezenți în afară de locuitorii Jiboului și țăranii din comunele: Someș-Guruslău, Cuceu, Șoimuș, Domnin, Someș-Odorhei, Husia și Rona. Din partea lor au luat cuvântul plugarii Barbur Indrei și Barbur Lazăr din Someș-Guruslău și Ciomoș Victor din Șoimuș, care au concluzionat: *"Țăranii sunt gata oricând pentru a păstra hotarele chiar cu baionetele dacă s-ar cere"*.

Întărirea și apărarea frontierei de vest a României între anii 1937-1940, a constituit obiectivul strategic fundamental.

O formă de contribuție a populației la înzestrarea armatei a reprezentat-o donația unei cote de 3% din bugetele anuale ale orașelor și comunelor în contul Ministerului Apărării Naționale. Referitor la această contribuție, pentru Plasa Jibou s-au centralizat următoarele date: pentru anul financiar 1937-1938, 29.258 lei; pentru anul financiar 1938-1939, 29.950 lei, iar pentru anul financiar 1939-1940, 102.379 lei.

Pretura Plasei Jibou, la data de 10 iunie 1939, raporta primului-ministru Armand Călinescu depunerea la bancă a sumei de 40.385 lei "pentru înzestrarea scumpei noastre armate", sumă ce reprezintă contribuția voluntară a funcționarilor administrativi⁶⁷.

La cererea conducerii Ținutului Someș, din care făcea parte și Plasa Jibou, s-a întocmit de către organele locale de stat o situație în aprilie 1940, privind populația Județului Sălaj existentă pe localități și după naționalitate.

⁶⁶ I. Ivănescu, Câteva aspecte din lupta antirevizionistă din Sălaj în perioada 1933-1940, în A.M.P., nr. V, pag. 596.

⁶⁷ V. Ciubăncan, Date noi privind contribuția populației sălăjene la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, pag. 603.

Aceste date au un caracter de probabilitate nefiind rezultatul unui recensământ, ci a unei evaluări probabile și operative. Potrivit acestor date, Jiboul avea o populație de 3493 locuitori, din care români 1.054, maghiari 1.652, germani 58, evrei 693 și slovaci 36, iar în anul 1941, un număr total de locuitori de 3.518⁶⁸.

În toamna anului 1944 a avut loc numirea prefectului, a unor funcționari de la inspectorate și au fost completați funcționarii preturilor, notariatelor fiind schimbați și primarii comunelor. Prefectura avea atribuția de a completa locurile de primar și de a instala autoritățile civile.

La 11 decembrie 1944, prefectul județului se adresează C.F.R.-ului Cluj, cerând redeschiderea căii ferate Carei-Zalău-Jibou.

La 9 martie 1945 are loc reintegrarea definitivă a N Transilvaniei la restul țării, trecând sub administrație românească⁶⁹.

În luna martie 1945, la Plasa Jibou a fost încadrat ca inspector gradul I, Victor Precup.

În anul 1950 s-au desființat vechile structuri administrative, înființându-se altele noi, după modelul sovietic. Plasa Jibou a devenit Raionul Jibou cu centrul în această localitate. De acest raion a aparținut între anii 1950-1952 și orașul Zalău. De asemenea, ziarul *Graiul Sălajului* a apărut în această perioadă la Jibou.

În perioada 1950-1951 el s-a numit *Lupta Jiboului*, apoi *Drum nou* și s-a mutat înapoi la Zalău, începând cu numărul 93 din 5 aprilie 1953.

În perioada când a apărut, la Jibou, ziarul a continuat să fie mijloc de propagandă al autorităților comuniste. Probabil prin aceasta se explică și faptul că în Jibou au apărut primele cooperative agricole colective. În anul 1950 pe data de 16 iulie s-au înființat C.A.P.-urile Năpradea, Someș-Guruslău, Someș-Odorhei etc⁷⁰.

În acțiunea propagandistică a colectivizării forțate s-a încercat și folosirea învățătorilor și bibliotecarilor, precum și a căminelor culturale cărora li s-a dat o altă destinație.

În campaniile de însămânțări, recoltări și colectări, în aparatul de propagandă al autorităților comuniste au fost cuprinse și căminele culturale din zona Jiboului.

În cadrul comitetelor executive raionale și comunale s-a înființat secția de artă și cultură, care era folosită de către puterea comunistă pentru propaganda la sate.

Aceste acțiuni ale propagandei comuniste au crescut în intensitate după directivele trasate de către Congresul al II-lea al P.M.R., care preconiza ca până în anul 1960, 60-70% din suprafețele agricole să aparțină sectorului socialist.

⁶⁸ V. Ciubăncan, Populația Sălajului între 1910-1941, în A.M.P., nr. IV, Zalău, 1980, pag. 614.

⁶⁹ Wagner Ernest, Aspecte ale reorganizării aparatului de stat și ale refacerii economiei în Județul Sălaj, în A.M.P., nr. V, 1981, pag. 617.

⁷⁰ Pop Marin, Împroprietărire solemnă în Jibou, Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005, pag. 11.

La data de 28 aprilie 1962 începea la București sesiunea M.A.N., prilejuită de încheierea procesului de colectivizare a agriculturii în întreaga țară.

Printr-o muncă titanică, sub impulsul unui înflăcărat elan patrotic și al devisei "*Totul pentru front, totul pentru victorie*", până în vara anului 1945, căile ferate someșene au fost refăcute aproape în întregime⁷¹.

În 1949 realizându-se secțiunea de cale ferată Făureni-Tecuci (90 km), se întrecește și marea magistrală circuitală extracarpatică dintre București - Roșiori - Craiova - Timișoara - Arad - Baia Mare - Jibou - Dej - Beclean - Suceava - Iași - Tecuci - București.

În perioada amintită, de asemenea sunt refăcute și dezvoltate unele gări printre care și cea de la Surduc, Var, Jibou, asigurându-se cu instalații de semnalizare și telecomunicații noi, rampe de încărcare-descărcare, magazii de mărfuri și bagaje.

Lucrări importante se întreprind pentru refacerea, dezvoltarea și modernizarea Depoului Jibou, astfel încât, până în 1957, spre exemplu se mecanizează zenk-canalul (1954), se realizează instalația de ventilație mecanică (1955), sunt puse în funcțiune dispozitive de ridicare a pompelor de aer pentru montare și demontare a bielelor, se mecanizează transportul și coborârea osiilor de locomotive. Până în 1958 Depoul Jibou dispunea deja de 7 canale de spălare a locomotivelor.

Ca urmare numărul mediu zilnic de locomotive echipate pentru transport în depoul Jibou se ridică în 1957, la 17, iar în 1958, la 58.

Până în anul 1955, pentru linia Dej-Jibou-Zalău și celelalte linii feroviare sălăjene, demnă de menționat este și realizarea unor sisteme de centralizare electro-mecanică și electro-tehnică.

De asemenea Depoul Jibou a devenit unitate specializată pentru repararea și întreținerea locomotivelor cu aburi existente în rezerva de stat⁷².

Potrivit recensământului din 21 februarie 1956, Jiboul avea o populație de 6.148 locuitori, dintre care 3.023 bărbați și 3.125 femei, probabil cu satele Cuceu, Husia și Rona.

La recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, Jiboul avea o populație de 6891 locuitori cu satele Cuceu, Husia și Rona, iar fără aceste sate, avea 4.968 locuitori. Structura națională se prezenta astfel: erau 2.887 români, 2.032 maghiari, 4 germani, 26 țigani, 6 ruși, 8 evrei, 2 slovaci, 1 bulgar, 1 polonez și 1 armean. Dintre aceștia erau de sex masculin 2390, iar de sex feminin, 2.578. Populația activă era reprezentată de 2.167 de locuitori, iar cea inactivă de 2.241 locuitori.

În industrie erau ocupați 378 de locuitori, în construcții 67, în agricultură 691, în circulația mărfurilor 171, în cultură, artă, sănătate, ocrotiri sociale, 243, iar în celelalte ramuri neidentificate, 617⁷³.

⁷¹ Ibidem.

⁷² E. Lazăr, 100 de ani de transport feroviar pe Valea Someșului sălăjean, în Acta Musei Napocensis, 1978, pag. 330.

⁷³ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, Regiunea Cluj, vol. I, pag. 103.

Odată cu revenirea la tradiționala împărțire administrativă a țării, în 1968, reapar județele, inclusiv Sălajul, se creează condiții de a se trece la o politică de dezvoltare intensivă a economiei. Ca urmare și Jiboul devenit oraș, beneficiază de o serie de investitori în agricultură, industria textilă, a prelucrării lemnului, în cooperatie, în construcția de locuințe, cât și în domeniul social-cultural.

Dacă încorsetarea libertății de gândire și de exprimare era impusă de partidul unic ce devenise "centru vital", totuși nu se poate nega politica de dezvoltare economică, e drept cu o serie de curențe legate de edificarea unei societăți așa-zise multilateral dezvoltate.

Instaurarea comunismului timp de aproape 50 de ani a însemnat un regim totalitar în care democrația, libertatea cuvântului, a presei, dreptul de organizare au fost desființate. Cu toate acestea, ar fi o greșeală să considerăm această perioadă ca un pas înapoi în ceea ce privește dezvoltarea economică a Jiboului, aceiași oameni au muncit împreună și au reușit să dea o nouă configurație orașului.

Orașul Jibou avea la 1 iulie 1970, cu satele aparținătoare, o populație de 7.776 de locuitori, 3.760 bărbați și 4.016 femei⁷⁴.

Sub aspect edilitar, urbanistic, orașul este caracterizat prin existența unui nucleu central în jurul căruia s-a dezvoltat orașul propriu-zis.

Fondul locativ la recensământul din 1966 cuprindea 2.222 locuințe. În perioada 1966-1970, au fost construite din fondurile statului și cu credite acordate de stat, 96 de apartamente; din fondurile proprii ale populației au fost construite 169 de locuințe.

La sfârșitul anului 1970, lungimea simplă a rețelelor de autobuze era de peste 24 km. Rețeaua transportului urban de călători deservește în afara orașului propriu-zis și localitățile Var și Cuceu.

În Jibou funcționa în anii '70 un oficiu P.T.T. care avea și serviciu telefonic pentru deservirea publicului cu o capacitate totală a centralei telefonice de 100 de numere.

În anul 1970 în unitățile economice și social-culturale din oraș lucrau 2.402 salariați dintre care 170 aveau domiciliul în alte localități.

Din totalul salariaților orașului, 26,6% lucrau în ramura industriei. Activitatea industrială a orașului Jibou se desfășura atunci în 2 mari unități industriale: o unitate de industrie locală și una cooperatistă.

În anul 1970, în unitățile industriale lucrau 639 salariați realizând 6% din producția globală a întregului județ.

În structura pe ramuri a industriei orașului ponderile cele mai ridicate le dețineau ramurile: exploatarea și prelucrarea lemnului 40,5%, materiale de construcții 17,4%, alimentară 12,5%, și construcții de mașini și prelucrarea metalelor 6,7%.

Pe teritoriul orașului își desfășurau activitatea întreprinderea de industrie locală "Sălăjeana", în care lucrau 817 salariați, producând în

⁷⁴ Localitățile Județului Sălaj, 1971.

principal mobilă, cărămizi și prefabricate din beton și cooperativa de producție meșteșugărească care avea 231 salariați, organizați în 21 de unități de deservire, cu secții de: reparat radio și televizoare, ceasornicărie, tinichigerie, croitorie comandă și serie pentru bărbați și femei, încălțăminte comandă și serie, cojocărie, frizerie, coafură, tâmplărie, construcții etc.

Agricultura deținea o pondere importantă în economia orașului datorită existenței unei însemnate suprafețe de terenuri agricole (3.636 ha).

La sfârșitul anului 1970 exista și o C.A.P. și o fermă mixtă I.A.S.

Profilul agricol era caracterizat prin creșterea animalelor, cultura cerealelor, grâu și porumb și a legumelor.

În orașul Jibou funcționau în anul 1970, 44 unități comerciale din care 14 unități de alimentație publică.

Pentru instruirea copiilor de vârstă școlară și preșcolară existau 6 grădinițe de copii, 6 școli de cultură generală, un liceu de cultură generală. În anul școlar 1970-1971, erau cuprinși 396 copii în grădinițe și 1.684 de elevi din care 420 elevi în liceul de cultură generală, activitatea de învățământ fiind asigurată de 90 de cadre didactice.

Pentru activitatea culturală, în anul 1970, existau 3 cinematografe, 7 biblioteci și 3 cămine de cultură generală. De asemenea existau 777 abonați la radio, 5 la radioficare și 335 la televiziune.

Ocrotirea sănătății se asigura printr-un spital, o policlinică, o circumscripție medico-sanitară și o farmacie deservite de 18 medici, 4 farmaciști și 72 de cadre medico-sanitare.

Orașul mai dispune de o stațiune de agrement cu apă sulfuroasă, spații verzi, un stadion cu terenuri de fotbal, volei, precum și un ștrand.

Un rol important în această regiune l-au avut reorganizarea administrativ-teritorială din anul 1968 și înființarea județului. Investițiile acordate Județului Sălaj în perioada 1968-1986 s-au materializat în apariția unor moderne obiective industriale la Zalău, Șimleu Silvaniei, Jibou și Cehu Silvaniei.

Industria constructoare de mașini era aici reprezentată de secțiile mecanice din cadrul întreprinderilor de industrie locală, care dădeau 5% din producție. După intrarea în funcțiune a Întreprinderii de Armături Industriale din Fontă și Oțel de la Zalău în 1971, în anul 1980, vor intra noile capacități de la Șimleu Silvaniei și Jibou, care produceau armăturile din fontă și oțel de diverse tipuri, supape de siguranță din oțel, fittinguri din fontă, robineți. Acestea se exportau în U.R.S.S., S.U.A., R.F.G., Canada, Franța, India, Egipt etc.

Industria de exploatare și prelucrare a lemnului a fost foarte multă vreme o ramură importantă a județului. O primă fabrică de cherestea a fost construită la Jibou în anul 1921. Apoi s-au deschis ateliere și secții ale industriei locale și meșteșugărești care desfășurau deja o activitate tradițională în cadrul acestei ramuri.

Întreprinderea de Prelucrare a Lemnului Zalău, înființată în 1978, avea secții la Zalău, Șimleu Silvaniei, Jibou, Cehu Silvaniei și Crasna. Se fabricau

garnituri de mobilă, mobilier de grădină, scaune etc., care se exportau în Franța, S.U.A., Suedia, Norvegia, Belgia, Olanda etc⁷⁵.

Industria ușoară era reprezentată în toate ramurile sale contribuind la satisfacerea nevoilor populației cu bunuri de larg consum.

După 1970 s-au construit întreprinderi de profil și în Jibou.

Industria textilă a fost reprezentată prin Integrata de In Jibou, intrată în funcțiune în anul 1981. Se produceau fire de bumbac cardate, fire semipieptănate și fire pieptănate. Se foloseau fibre de in din topitoria Someș-Odorhei, iar bumbacul era adus din Egipt. Aici se mai producea și pânză subțire de in sau tip in destinată confecționării lenjeriei sau pânzei decorative.

În anul 1980 a intrat în funcțiune întreprinderea de confecții Jibou, singura de acest fel din județ, care a pus mai bine în valoare forța de muncă feminină din oraș și localitățile apropiate. Cantitatea de confecții produsă în 1985 era de 17 ori mai mare decât cea realizată în județ, în 1965.

Industria pielăriei, încălțăminte și blănăriei era reprezentată de unități ale industriei locale și ale cooperăției meșteșugărești⁷⁶.

Și industria ușoară era reprezentată prin fabrica de pâine din Jibou subordonată Întreprinderii de Morărit și Panificație Zalău.

De asemenea industria produselor lactate cu centru de colectare în împrejurimile Jiboului era reprezentativă; de aceasta aparținea Fabrica de Brânzeturi Jibou, dată în folosință în anul 1976.

De asemenea Întreprinderea de Prelucrare a Legumelor și Fructelor avea capacități de prelucrare și în orașul Jibou.

Ramură cu vechi tradiții de prelucrare a fructelor și strugurilor, prin Întreprinderea Viei și Vinului, se valorificau și produsele din centrul Jibou.

Valorificarea pe plan local a unor resurse materiale și forță de muncă pune în valoare produsele animale ce constituiau materia primă utilizată în industria artizanală (pielea, lâna, blana animalelor). Țesutul covoarelor se realiza în cadrul cooperativei meșteșugărești, cum ar fi „Meșteșugarul” Jibou.

Ritmul mediu de creștere a producției industriale în perioada 1965-1985 a fost 16,16%, cel mai ridicat ritm din toate județele țării⁷⁷.

Investițiile făcute în această perioadă au dus la creșterea populației și ca urmare, s-a simțit nevoia de a se construi blocuri de locuințe. Concomitent o serie de străzi au fost asfaltate, altele canalizate, impunându-se și realizându-se aducțiunea apei potabile în oraș.

În același timp s-a construit o spațioasă Casă de cultură cu funcționalitate permanentă, care ulterior, a adăpostit și biblioteca orășenească. S-a acordat o mare atenție dezvoltării învățământului prin construirea a 3 grădinițe, a 2 școli gimnaziale, a unei case pentru copiii proveniți din familii dezorganizate și a unui liceu cu funcționalitate modernă, un club al copiilor și școlărilor și o grădină botanică de valoare europeană.

⁷⁵ Crăciun Țirlea, Dezvoltarea industrială în Județul Sălaj, 1965-1986, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987, pag. 438-444.

⁷⁶ Sălaj, Monografie, Edit. Sport Turism, București, 1980.

⁷⁷ Crăciun Țirlea, loc. cit., pag. 438.

După 1989 a urmat o perioadă de incertitudini ce a însoțit tranziția de la comunism la capitalism.

Una din marile realizări a fost pentru Jibou introducerea gazului metan în locuințe.

De asemenea au apărut unități moderne, private, cu randament și eficiență ridicate pentru o anumită perioadă. Este cazul S.C. Confecții cu 450 de locuri de muncă și Samtex care avea 263 locuri de muncă. Capitalul străin, dar și cel românesc era prezent în Jibou prin S.C. Giacomo cu 150 de muncitori, S.C. Absolut cu 200 de muncitori, Energobit cu 85 de salariați.

Dar cea mai mare realizare economică din Jibou a deceniului I al sec XXI este finalizarea Parcului Industrial „Reabilitare și Dezvoltare a Infrastructurii de Afaceri”, investiție în cadrul Programului PHARE 2000, proiect demarat în anul 1990. Parcul industrial se întinde pe o suprafață de 22 ha, din care 16 ha suprafață pentru închiriat sau concesionat, iar 6 ha reprezentând clădirea administrativă, clădirea vamă, drumul de acces, utilități etc. De asemenea s-au asigurat rețele electrice și de telefonie. Investiția totală a fost în sumă de 1.676.000 euro, din care 1.197.999 euro, fonduri PHARE, 399.000 euro contribuția guvernului României, iar 80.000 euro contribuția locală.

Primele firme care au apărut și au concesionat 7,9 ha: Helvoiet cu capital belgian, Comat, Comatex și Technomodern srl.

În perioada 1945-1989 localitatea Jibou a fost condusă printre alții de primarii Iosif Ciocan, Vasile Stejerean, Vasile Lucăcel etc.

După revoluția din 1989 Jiboul a avut următorii primari: Virgil Oros, profesor; Aurel Cosma, inginer; Iulius Sabin Pop, inginer; Liviu Sâmplăceanu, profesor, Augustin Borz, inginer; Eugen Bălănean, inginer,

Dezvoltarea social-economică a orașului Jibou a scos în evidență în această perioadă, o sensibilă creștere a populației. Iată o situație preliminară a populației după etnie în orașul Jibou, conform recensământului din anul 2002 când populația totală era de 11.275 din care: români 9.135, maghiari 1.519, romi 605, germani 6, ucrainieni 3, slovaci 2, evrei 2, polonezi 1, șvabi 1, italieni 1, alte etnii 3.

După religie situația se prezenta astfel: ortodocși 7.989, romano-catolici 181, greco-catolici 170, reformați (calvini) 1542, unitarieni 1, creștini de rit vechi 4, bapțiști 495, pentecostali 556, adventiști de ziua a 7-a 12, creștini după Evanghelie 8, Biserică Evanghelică 3, musulmani 2, mozaici 2, alte rituri 288, fără religie 6, atei 2 iar religie nedeclarată 13⁷⁸.

Printre instituțiile publice actuale din Jibou se numără și Banca Comercială Română filiala Jibou, care s-a înființat la 1 februarie 1991, condusă de Cioban Cornelia. La început filiala a funcționat în sediul primăriei

⁷⁸ Gheorghe Chende-Roman, Op. cit., pag. 144.

Jibou, într-un spațiu impropriu activității bancare până în iunie 1998, când s-a dat în funcțiune noul sediu al agenției Jibou a BCR.

Din 10 ianuarie 1994 unitatea a fost condusă de către economistul Dumitru Crișan. La darea în funcțiune a noului sediu a participat președintele celei mai mari bănci din România, BCR S.A., domnul Ioan Ghica.

În anul 2005 agenția deservea un număr de 7255 de clienți din care, 313 agenți economici și 6.942 persoane fizice, care au deschis un număr de 15.159 conturi, din care 1201 în valută.

Agenția realizează toate operațiunile specifice unei unități bancare de la atragere de resurse de la populație și agenți economici, până la creditarea în valută și în lei a aceluiași segmente de populație și agenți economici, decontări intra și interbancare, casa de schimb valutar, incasări și plăți externe, alte servicii financiar-bancare. În 2005 unitatea avea un număr de 16 persoane distribuite pe compartimente, pentru o bună servire a populației.

Banca Română pentru Dezvoltare era în 2005 una dintre instituțiile financiare care contribuia și ea la dezvoltarea economică a orașului. Locația băncii este într-o clădire ultramodernă, dotată cu un personal de înaltă calificare.

Banca de Credit „Plugarul” Jibou este instituția financiară cooperatistă activă, cea mai veche din oraș. Aceasta a luat ființă în anul 1956, cu scopul de a-i sprijini pe micii producători în activitatea lor productivă.

La început, sediul era în clădirea cooperativei de consum, fostul hotel „Union”. Din anul 1994 cooperativa de credit numită apoi „Unirea” Zalău are o locație nouă pe strada Libertății nr. 2. În prezent, statutul acesteia este ca punct de lucru al cooperativei de credit „Unirea” Zalău, funcționând cu doar 2 salariați, Judith Balla și Silaghi Silvestru.

Printre instituțiile publice din Jibou se numără și Agenția Locală Pentru Ocuparea Forței de Muncă Jibou. Înființarea acestei agenții în anul 1999, a devenit necesară în condițiile apariției șomajului pe piața muncii. Agenția a reușit, datorită profesionalismului, să rezolve în condiții optime, multe din problemele ocupării în câmpul muncii a șomerilor din zonă.

În prima jumătate a anului 2005, s-au înregistrat un număr de 1766 șomeri, dintre care, 380 au fost încadrați în diferite sectoare productive. Agenția care are în subordine și 2 puncte de lucru, din Cehu Silvaniei și Ileana, este condusă de economistul Mircea Floruț.

Una dintre instituțiile care are grijă de sănătatea populației este Spitalul Orășenesc din Jibou. Acesta a luat ființă în anul 1956, într-o locație improvizată la 2 km de Jibou, castelul fostului conte Béldy. Directorul spitalului a fost chirurgul Nicolae Pap, recunoscut ca un bun medic.

Odată cu desființarea regiunilor și revenirea la județe, spitalul s-a mutat la Jibou în clădirea fostei judecătoriesi, unde se găsește și astăzi.

Un merit deosebit în dezvoltarea spitalului din Jibou l-a avut Dr. Traian Herța, medic internist și director în perioada 1960-1996. El a coordonat în același timp 17 dispensare rurale și urbane, cu un personal medico-sanitar total între 350 și 400 de salariați. În subordinea sa, au adus mari servicii

sănătății oamenilor, medicii: Ion Petruș, chirurg, Maria Sav, ginecolog, Cornel Budu, Niculina Herța, Ion Georgescu, Adoljan Andor, Pandi Ludovic etc.

Din 1996 a fost numit director medicul Vasile Pășcuț, șef de secție TBC.

Sănătatea locuitorilor din Jibou se află în grija medicilor Livia Inceu, Gheorghe Cordea, Letiția Stejerean, Felicia Prodan, Elvira Pop etc.

Asistența de laborator este asigurată de profesorii biologi Anișoara Pop și Ion Pop.

Din cauze obiective, dar și unele subiective, numărul paturilor din Spitalul Orășenesc Jibou a scăzut de la 250, înainte de 1989, la doar 115.

În oraș există 3 farmacii moderne și bine dotate: Panaceea Farm, Paeonia și Farmalex.

Printre instituțiile de cultură se numără Casa de Cultură Jibou și Biblioteca Orășenească Jibou.

Casa de Cultură Jibou datează din anul 1948, când a fost înființat Căminul Cultural „Mihail Kogălniceanu”, Jibou. Acesta va fi transformat apoi în Casa Regională de Cultură Jibou și pierzându-și numele de Mihail Kogălniceanu.

La 1 septembrie 1968 este transformată în Casa Orășenească de Cultură, titulatură cu care a rămas până în prezent. Tot în același an este construit și noul imobil prin contribuția voluntară a locuitorilor, în valoare de 700.000 lei. Acest imobil se găsește pe strada 1 decembrie 1918, nr. 9, adresă la care Casa de Cultură își desfășoară activitatea și în prezent. Localul dispune de o sală mare cu 400 de locuri, o scenă de 102 m², 2 cabine pentru actori, o sală pentru activități de grup, sala mică, alte anexe și 4 încăperi în care din 1992 funcționează Biblioteca Orășenească Jibou.

Pe lângă Casa de Cultură își desfășoară activitatea încă 4 așezăminte culturale în satele aparținătoare, Rona, Cuceu și Var, fiecare având local propriu, iar în Husia activitatea culturală se desfășoară pe lângă școala din localitate. Aceste instituții au fost dotate cu aparatura și mobilierul necesar derulării activităților cultural-educative.

În anul 1971, pe lângă Casa de Cultură Jibou a funcționat o universitate populară cu 120 de cursanți, ajungând în 1973 la cifra de 620 de cursanți, grupați în 9 secții. Tot în anul 1971, în cadrul casei de cultură și-au desfășurat activitatea o serie de formații cultural-artistice din care amintim pe cea corală a cadrelor didactice, grupul vocal format din 12 persoane, 2 formații de teatru, 8 brigăzi artistice, un taraf de muzică populară, o formație de muzică ușoară, cercul de dans modern etc. Toate au participat la diferite festivaluri și concursuri județene și naționale.

Pe lângă aceste formații, pragul casei de cultură a fost trecut de o serie de artiști de seamă cum ar fi: Florin Piersic, George Motoi, Horațiu Mălăele, Tamara Buciuceanu Botez, Angela Similea, Văru Săndel etc.

Au fost organizate o serie de întâlniri cu scriitorii precum: George Moldovan, B. Arghezi, Ioan Alexandru, sau întâlniri cu poeții Viorel Mureșan, Viorel Tăutan și întâlniri cu Cenaclul „Silvania”.

La conducerea Casei Orășenești de Cultură Jibou au fost de-a lungul timpului Virgil Oros, Andrei Mureșan, Liviu Petriș și Mihai Petriș.

În prezent Casa de Cultură organizează festivalul național de umor popular "Cucuruz-Mălai de Toamnă" și festivalul național al teatrelor de păpuși "Trăistuta cu Poveste".

În locația sediului este amenajată și o discotecă.

În incinta casei de cultură își desfășoară activitatea și Biblioteca Orășenească Jibou, având sarcini și atribuții în sfera vieții culturale a comunității, cu rol important în activitatea de colecționare, păstrare, conservare a valorilor spirituale, sub formă de documente purtătoare de informații.

Biblioteca, a luat ființă tot în anul 1948, având inițial un fond de carte de 5.000 volume. În decursul timpului, biblioteca și-a îmbogățit fondul de carte prin achiziții, donații, sau sponsorizări, ajungându-se azi la un fond remarcabil de carte de 48.430 volume.

S-a urmărit asigurarea cerințelor de lectură ale tuturor categoriilor de utilizatori, biblioteca având și o sală de împrumut și 4 depozite, cât și sală de lectură și punct de acces pe internet. Ea este frecventată de peste 1.500 de utilizatori înscriși, dintre care 1.150 sunt cititori activi, care împrumută anual aproximativ 25.000 volume de carte.

Pentru valorificarea eficientă a fondului de carte, biblioteca organizează: expoziții tematice, simpozioane, prezentări de carte, sau întâlniri cu autorii.

Aici a apărut minirevista "Bilet de Voie", care de la 1 aprilie 2002 s-a transformat în site electronic definit ca o „Arhivă electronică online a principalelor documente și mărturii ce se referă la istoria și cultura orașului Jibou”.

O instituție de educație care are rolul de a descoperi talente dintre elevii celor 2 școli gimnaziale din localitate este Clubul Copiilor din Jibou. Acesta îl are ca director pe profesorul Virgil Maxim și este organizat în următoarele cercuri: dansuri-ansamblu folcloric, muzică, navomodele, metaloplastie, artă populară, fizică aplicată, karting, jocuri și jucării, foto și sport.

Elevii pregătiți la acest club au obținut rezultate remarcabile de rezonanță națională și internațională. S-a distins în special ansamblul de cântece și dansuri populare „Cununa”, care a obținut premii la festivalurile de la Constanța, Năvodari, Târgoviște, Iași, Cluj-Napoca etc.

De reale aprecieri s-a bucurat ansamblul „Cununa” și la toate manifestările internaționale la care a participat în străinătate în țări precum: Grecia, Italia, Franța, Germania și Bulgaria.

Cercul de artă populară s-a remarcat prin expozițiile de pictură și concursurile de artă populară obținând premii și laude la Sibiu, Hobița, Baia Mare, Bârlad etc.⁷⁹.

⁷⁹ I. Ivănescu, Op. cit.

O instituție deosebită, care individualizează Jiboul este Grădina Botanică din localitate. Grădina Botanică din Jibou a fost fondată în anul 1968 de către profesorul Vasile Fati, pe atunci cadru didactic ce preda biologia la Liceul Teoretic din localitate.

Proaspăt numit, în anul 1959 la catedra de biologie de la liceul din Jibou, Vasile Fati a constatat sărăcia bazei didactice necesare în procesul de învățământ și lipsa unui laborator de specialitate care să-i ajute pe elevi în învățarea biologiei. Liceul funcționa în acea perioadă în castelul medieval al familiei Wesselényi. Profesorul Fati își propune să valorifice vechiul parc de agrement din preajma castelului. Între anii 1959-1968 a fost efectuat un studiu asupra condițiilor pedoclimatice și floristice ale grădinii botanice. Aceasta s-a făcut sub îndrumarea profesorului doctor Alexandru Borza, întemeietorul grădinii botanice a Universității din Cluj, profesor doctor Ion Tarnavschi, directorul grădinii botanice a Universității din București și a unei comisii formate din 5 specialiști.

În baza referatelor favorabile, Ministerul Învățământului a aprobat în 1968 înființarea grădinii botanice din Jibou.

Situată în partea de N-V a orașului Jibou, în zona colinară, a vechilor terase ale râului Someș, Grădina Botanică a avut la început 5 ha de teren, suprafață deținută de liceu și ocupată în bună parte de clădiri. Aceasta a constituit, la început baza didactică pentru învățământ.

S-a insistat de asemenea în amenajarea cu prioritate a sectorului ornamental, care se întindea pe o suprafață de peste 1 ha, de la intrarea în grădină până la complexul de sere.

În anul 1970 a devenit unitate de sine stătătoare, fidelă aceluiași țel, de a fi bază didactică și loc pentru publicul vizitator. Între anii 1972-1989 Grădina Botanică a funcționat sub denumirea de Stațiune a Tinerilor Naturaliști, iar din 1990 devine componentă principală a Centrului de Cercetări Biologice din orașul Jibou.

După numeroase demersuri, Ministerul Silviculturii a aprobat scoaterea din amenajamentul silvic a 7 ha teren și predarea acestuia Grădinii Botanice, iar în 1975 primăria a mai cedat alte 6 ha. După 1989, în urma unui schimb de terenuri, Grădina Botanică ajungea să totalizeze 24 ha.

Grădina Botanică din Jibou ajunge să se dezvolte permanent.

Între anii 1968-1970, după un plan original, a fost construită o seră didactică cu o suprafață de 110 m², iar în 1970, ea a fost amenajată cu circa 150 de specii de plante primite prin donație de la Grădina Botanică a Universității din Cluj, și 85 de specii donate de Grădina Botanică din București. Alte donații au fost efectuate de către grădinile botanice din Iași și Craiova.

În anul 1971 este construită o seră de 1000 m² pentru producerea florilor și a celor 250 m² răsadnițe pentru producerea răsadurilor de flori și legume.

Între 1974-1977 au fost construite alte 6 sere însumând peste 1.000 m², pentru a adăposti colecțiile de plante tropicale, subtropicale și

mediteraneene. Au mai fost realizate 2 laboratoare spațioase și anexele integrate în complexul de sere.

Cu sprijinul depoului C.F.R. s-a amenajat o centrală termică, iar în 1975 s-a primit de la Buzău un alt cazan de încălzire.

În anul 1978 este aprobată o investiție de 3,5 milioane lei pentru extinderea serelor cu încă 1500 m², tot acum fiind realizată și acea construcție spațială de excepție, cu o arhitectură aparte, operă a arhitectului Valentin Zisu.

În aceste sere au fost create condiții apropiate de mediul natural pentru fiecare grupă de plante.

În prezent, colecțiile Grădinii Botanice din Jibou, cuprind peste 5.000 de specii de plante din diferite zone ale lumii.

În numeroasele călătorii efectuate, profesorul Fati a adus multe plante și semințe din grădinile botanice din lume: Paris, Viena, Budapesta, Munchen, Berlin, Dresda, Bruxelles, Geneva, Moscova, Varșovia etc.

Astăzi prin intermediul catalogului de semințe și mostre, editat anual de către Grădina Botanică din Jibou, aceasta întreține un schimb activ cu peste 450 grădini botanice și alte instituții de profil din întreaga lume⁸⁰.

La începutul anului 2002 s-a organizat herbarul, muzeul botanic și biblioteca de specialitate. Herbarul cuprinde circa 1.500 de coli cu specii de plante de cultură și spontane, colecționate de către personalul grădinii, iar o parte donate de către specialiști de seamă ai botanicii românești.

De-a lungul anilor s-au organizat aici numeroase manifestări științifice de prestigiu, seminarii, simpozioane, sesiuni de comunicări, la rândul său personalul de aici participând la diferite congrese naționale și internaționale și a colaborat în mod intens la publicații de specialitate în țară și în străinătate.

Precizăm că în iunie 2003, la Centrul de Cercetări Biologice din Jibou s-a desfășurat în noua și moderna sală de conferințe a XXI-a Sesiune Științifică Anuală a Societății Naționale de Biologie și al XII-lea Simpozion Național de Culturi de Țesuturi și Celule Vegetale. La aceste manifestări au participat cercetători din București, Cluj-Napoca, Arad, Iași, Baia Mare, dar și din Germania și Rusia.

Astăzi Grădina Botanică din Jibou poartă numele întemeietorului acesteia, Vasile Fati.

Mica stațiune de tratament balnear din orașul Jibou este un alt punct de referință local, inclus în toate ghidurile turistice.

Ultimul volum, cel de-al XVI-lea, al Lexiconului Pallas apărut în anul 1897 a menționat că în apropierea Jiboului se află un izvor sulfuros, leșios și sărat.

⁸⁰ Ileana Petrean Păușan, Grădina Botanică din Jibou-un pom al cunoașterii într-un Eden Sălăjean, în Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005, pag. 3.

Pe internet apare trecut în mod eronat, anul 1906, ca dată a descoperirii izvorului sărat, feros și sulfuros, în partea vestică a orașului de pe Someș, sursa băilor curative din localitate.

Informațiile despre apele din Jibou au fost preluate și de către Lexiconul Révai, care vorbea despre aceste izvoare dar și de o populație care crescuse între timp, în anul 1910 la 3.047 de locuitori maghiari și români.

Potrivit lui Petri Mór, întâia consemnare a virtuților băilor din Jibou a fost făcută de profesorul Török József din Debrețin, în lucrarea: "*Apele curative și locațiile balneare de prim rang din cele 2 țări ungurești*", ce a apărut în anul 1859. El arată că apele din Jibou miros puternic a hidrogen sulfurat, care poate fi simțit la apropierea de izvor. Are un gust foarte sărat și grețos, cu toate acestea le place mult dobitoacelor. E o apă închisă la culoare, cu depuneri abundente. Are o temperatură de 11,5 grade Reaumur (aprox. 14,5 grade C) și o densitate de 1,0125.

Pe baza rezultatelor, izvorul din Jibou a fost clasificat în rândul apelor balneare, sărate și sulfuroase, elemente la care se adaugă în primul rând sulfatul de sodiu (sarea Glauber). Efectele terapeutice ale băilor din Jibou pot fi utilizate cu succes la tratamentul gutei, scrofulozei, tumorilor viscerale, și a diferitelor feluri de afecțiuni cronice⁸¹.

Pe unele hărți, micul curs de apă, dintre Zalău și Jibou se numește Valea Sărată. Pe hărțile din vremea împăratului Iosif al II-lea e trecut ca Valea Popii, doar se află așezată înspre Popeni. Când s-au realizat hărțile iosefine, în 1780, Jiboul nu cuprindea decât câteva case și o singură biserică, cea reformată.

După introducerea curentului electric și pornirea producției unui gater, pârâul a căpătat numele de Valea Firizei.

Eva Iacob Ianchiș în lucrarea "*Monografia istorică a orașului Jibou*", scrie că în sectorul numit Sărătura, dintre Jibou și satul Popeni, la 2 km de centrul orașului, pe un teritoriu de 0,89 ha este un izvor mineral al cărui conținut a fost analizat încă din 1936 de către Institutul de Igienă și Sănătate Publică din Cluj. Apa de aici se constată că este un bun curant al bolilor de reumatism și stomac⁸².

În anul 1962, în urma unui examen fizic mai elaborat al izvorului de la Băi, apele sunt indicate atât în cură internă și externă împotriva bolilor hepatobiliare, gastrointestinale, boli de nutriție. În cură externă este recomandat în afecțiunile reumatismale cronice.

Pe baza recomandărilor specialiștilor, autoritățile au ridicat primul complex de clădiri destinate tratamentului populației și l-au dat în funcțiune în anul 1966.

La început ele au fost amenajate pe lângă Spitalul Orășenesc din Jibou, iar din 1971, pe lângă Întreprinderea de Gospodărie Comunală Locală Jibou. Băile dispuneau de 12 vane, 2 bazine cu apă și dușuri. În sezon,

⁸¹ Györfi-Deák György, "Techergheli Sălăjene, edit. Caiete Silvane, Zalău, 2013, pag. 163.

⁸² Eva Iacob Ianchiș, Monografia Istorică a orașului Jibou.

dispuneau și de cabinet medical, punct alimentar cu bufet și 7 căsuțe tip camping.

Deoarece apa țâșnea din pământ la 13 grade celsius, era necesar să fie încălzită.

La începutul secolului XX, apa era adunată cu gălețile în hârdaie, aduse cu un car, apoi cărată la castel, unde era „tocmită” să fie pe placul domnilor. Țăranii însă, săpau o groapă în pământ dimineața, în aval de izvor, o lăseau să se umple și apa să fie încălzită de soare.

În anul 1937, la băi a fost mutată una dintre locomotivele cu aburi, scoasă din uz, apa era încălzită de focul aprins în cazanul locomotivei.

Atunci când în 1999, Jiboul a fost racordat la magistrala de gaz metan, s-a cumpărat un cazan mic, alimentat cu gaz⁸³.

Din lipsa fondurilor de întreținere, băile au fost vândute în cursul anului 2003 cu suma de 1,1 miliarde lei vechi. Noua proprietară, Viorica Buda a realizat reabilitarea pavilioanelor de tratament și construirea Pensiunii Eden, dată în funcțiune în 2005. Într-o primă etapă s-a construit un mini hotel cu restaurant, s-a compartimentat spațiul de tratament în 11 cabine și 21 vane, s-a amenajat cursul pârâului Firiza și s-a realizat din bazinul exterior, o piscină cu fonduri europene.

Un monument deosebit de important pentru Jibou, este Monumentul „Unității Naționale”.

Unirea cea mare, hotărâtă prin voința întregii națiuni la 1 decembrie 1918, a fost un act legitim, necesar și obiectiv, la care au contribuit zeci de generații din spațiul nostru românesc carpato-danubiano-pontic. Cu toate că popoarele lumii au salutat acest proces istoric, au existat în fostul Imperiu Austro-Ungar tendințe obscure care au încercat prin forță militară și dictat, să oprească cursul normal al istoriei. În acele momente de cumpănă au avut loc ciocniri militare între aceste forțe contrarevoluționare și trupele române, chemate de popor să apere legitatea actului de la Alba-Iulia.

În aceste lupte, la 20 ianuarie, a căzut la datorie apărând cu viața acest teritoriu, primul ostaș român, sergentul Ilie Popa, din Regimentul 15 Războieni. Și pentru că acest regiment și-a avut primul cantonament în Jibou, conducerea localității, exprimând voința localnicilor și a comunelor vecine, a hotărât înhumarea eroului și ridicarea unui monument în Jibou. Monumentul Unității Naționale. cum l-au numit localnicii este primul edificiu ridicat în memoria eroilor neamului, căzuți la datorie, după înfăptuirea Unirii din 1918.

Încă din 1919, ASTRA avea preocupări deosebite pentru ridicarea de monumente închinare eroilor ce s-au jertfit pentru eliberare și unitate națională. Într-o perioadă relativ scurtă, în Sălaj s-au ridicat sub auspiciile ASTREI, 12 monumente printre care cele de la Zalău și Jibou. Din inițiativa ASTREI, în frunte cu Dr. Hetcu Aurel, președintele filialei Jibou și fost

⁸³ Györfi-Deák György, "Techergheli Sălăjene, edit. Caiete Silvane, Zalău, 2013, pag. 166.

comandant al gărzii naționale, s-a inaugurat un monument la mormântul sergentului erou Ilie Popa din Regimentul 15 Războieni, căzut în luptele pentru eliberarea Ardealului, lângă comuna Țigani, azi Crișeni, la 20 ianuarie 1919.

Monumentul care este înalt de 3 m și are formă paralelipipedică, este făcut din fier-beton după planurile arhitectului Fulian Vicenzio Vecilio, având 2 plăci de marmură, pe care sunt încrustate următoarele: *"Mort pentru înfăptuirea României Mare, sergent Ilie Popa, Regimentul 15 infanterie, pe câmpul de onoare la 20 ianuarie 1919-Ridicat de ASTRA, prin Dr. Aurel Hetco, fost comandant al gardelor naționale din Jibou și jur. cu concursul tineretului de la sate 1920"*⁸⁴.

Inaugurarea s-a făcut la 15 august, fiind o mare sărbătoare atât pentru localnici, cât și pentru comunele învecinate. Dezvelirea a avut loc în prezența conducerilor județene și locale ale ASTREI, a generalilor Petala, Daschieviciu, Olteanu și Florescu, urmată fiind de o festivitate cu un pronunțat caracter politico-educativ. Cu acest prilej, motivând ridicarea monumentului, generalul Petala, în cuvântul său a arătat: *"Acest monument funerar simbolizează recunoștința Ardealului față de foștii eliberați de peste Carpați. Este simbolizarea dragostei față de cei care și-au sacrificat viața pentru întregirea neamului"*.

Prin cuvântările ținute, prin cântecele și poeziile patriotice prezentate, manifestarea a fost încă un prilej de unitate națională a tuturor românilor.

Monumentul Unității Naționale a devenit loc de pelerinaj și factor de educație patriotică pentru urmași. În fiecare an, până la Diktatul de la Viena, ASTRA organiza festivități cu caracter național, la care participau și grupuri organizate de țărani și elevi, în frunte cu învățătorii din satele învecinate. Pregătirea acestor festivități constituia o onoare pentru intelectualii din Jibou, pentru tineret, cât și pentru școlarii conduși de învățătorii Ilea Dumitru, Pop Corniș și Cristuveanu Gheorghe.

În perioada 1940-1944, când Sălajul, ca și alte județe vecine, au fost anexate Ungariei hortiste, festivitățile au fost interzise.

Spre sfârșitul epocii comuniste au existat manifestații timide de valorificare a ideii educative, a acestui monument.

După 1989, monumentul amplasat în cimitirul ortodox, a redevenit loc de cinstire și pelerinaj, fiind acoperit de coroane și jerbe de flori, mai ales cu ocazia zilei eroilor.

Altă statuie, dezvelită în anul 2001, este cea a lui Ion Agârbiceanu din fața Liceului care-i poartă numele, operă a sculptorului Sepsi József din Zaláu.

Pentru că părintele lui Agârbiceanu s-a mutat pe la începutul secolului XX, de la Cenade la Someș-Odorhei, în calitate de administrator de păduri și mai apoi al moșiilor unuia dintre marii proprietari de aici, cu siguranță, scriitorul publicist Ion Agârbiceanu, a petrecut o parte a vacanțelor studentești

⁸⁴ I. Ivănescu, Monumentul "Unității Naționale", în Caiete Silvane, nr. 6, 2005.

În casa și curtea părintească, iar ceva mai târziu, la casa fratelui său, căsătorit și stabilit în Jibou.

În vacanțe se desfășurau activități culturale, se juca teatru cu alți studenți din comunele apropiate, făcându-se proiecte culturale în spiritul societății de lectură „Petru Maior”, care-i îndemna să propage lectura națională mediul sătesc.

Tatăl scriitorului a fost printre primii care s-a înscris în filiala din Jibou a Despărțământului ASTREI.

Dumitru Ilea scria printre amintirile sale despre conferința din 1929 ținută de scriitorul Ion Agârbiceanu „Cum se prăznuiește Unirea”⁸⁵.

Un alt monument se află în Vârful Piscuiului, o cruce albă sudată din țevă de 20 cm diametru, înaltă de 11 m și care se zice că ar cântări o tonă.

Se numește generic „Crucea lui Ivănescu”, după numele profesorului de istorie de la Liceul „Ion Agârbiceanu”. Aceasta a fost făcută la Întreprinderea Minieră Jibou, de către inginerul Sabău, purtată cu tractorul până în vârf. Postamentul a fost realizat cu ajutorul elevilor de la liceu, care au cărat materialele⁸⁶.

Întemeietorul Grădinii Botanice din Jibou, Vasile Fati a fost omagiat prin dezvelirea unui bust, care îl reprezintă. Ceremonia de dezvelire a avut loc în 2008, la un an după moartea regretatului om de știință, fiind opera sculptorului sălăjean Iosif Sepsi și a marcat totodată 40 de ani de la înființarea Grădinii Botanice, care azi îi poartă numele.

Istoria cultelor religioase din Jibou

Până la 1700 românii din Jibou, minoritari față de populația maghiară, erau de religie ortodoxă, depinzând de Episcopia Vadului, întemeiată de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei. După 1700, ei trec la religia greco-catolică, unită cu Roma.

Starea materială precară nu le-a permis să-și ridice o biserică de zid, așa cum au avut ungurii reformați și romano-catolicii.

Prima biserică a românilor a fost ridicată pe grădina dăruită de Vila Bâzului în apropierea unor vii. Biserica era din lemn, acoperită la început cu scânduri, iar mai târziu, prin 1855-1860, cu paie. Ea a servit ca loc de rugăciune timp de 70-75 de ani, aflându-se pe fosta stradă a Bisericii Vechi, astăzi strada Eroilor.

La 1750 numărul românilor greco-catolici era de 705, însă la 1870 n-au mai rămas decât 271 români uniți.

După unirea din 1918 se fac eforturi pentru ca românii să aibă o biserică mare, de zid. Enoriașii din sărăcia lor, pun mână de la mână și în frunte cu intelectualii români, ridică actuala biserică în 1930. Ea era așezată

⁸⁵ Viorel Tăutan, Ion Agârbiceanu la Jibou, în Caiete Silvane, nr. 6, 2005.

⁸⁶ Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010.

În centrul comunei, construcția aparținând unei întreprinderi de profil, condusă de arhitectul Alexandru Floriancici.

Un sprijin la construirea bisericii, care a primit hramul "*Adormirea Maicii Domnului*" a fost dat atât de comunitatea evreiască, cât și de către comunitatea maghiară.

Până în anul 1921 serviciul religios era oficiat de preotul din Prodănești, Ioan Ciobanu. La 17 iulie Preasfinția Sa Episcopul Iuliu Hosu, de Gherla, declară parohia Jiboului de sine stătătoare, numind primul preot pe Laurențiu Sima.

În 1931 făcându-se o nouă organizare a districtelor protopopești, parohia Jibou a ajuns să fie sediul Protopopiatului Jibou.

Un eveniment important pentru parohie a fost vizita canonică a Preasfinților Episcopi Dr. Iuliu Hosu și Alexandru Rusu.

Din 1918 și până în prezent, parohia bisericii "*Adormirea Maicii Domnului*" din Jibou a fost slujită de următorii preoți: Ciobanu Ioan, Laurențiu Sima, Costin Costea, Nistor Sorin, Andreescu Marcel, Flore Iacob (1985-2001), iar din 2001 protopopul Ion Neamțu, o lungă perioadă de timp, iar apoi preotul paroh Claudiu Nechita și preotul slujitor Mircea Dorin Moldovan.

În anul 1948, Biserica Greco-Catolică este interzisă, iar credincioșii sunt trecuți la religia ortodoxă și astfel biserica rămâne tot ortodoxă.

Catedrala cu hramul „*Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*”, purtătorul de biruință, a apărut în orașul Jibou ca o necesitate după revoluția de la 1989. Există doar o singură biserică ortodoxă, care nu putea satisface nevoia de rugăciune a celor câtorva mii de credincioși. Drept urmare s-a născut ideea construirii unui lăcaș de rugăciune, o adevărată Catedrală a Domnului. Demersurile pentru obținerea proiectului s-au înaintat de preotul Gheorghe Longodor imediat după revoluție.

Sfințirea locului și punerea pietrei de temelie s-a făcut în septembrie 1992 de către Preasfinția Sa Dr. Ioan Crișanul, Episcop al Eparhiei Oradei, după care s-au început lucrările. La 23 aprilie 2002 a avut loc sfințirea demisolului Catedralei de către Preasfinția Sa Dr. Petroniu Sălăjeanu, Arhiepiscop-Vicar al Eparhiei Oradei, Bihorului și Sălajului. Cu aceeași ocazie a avut loc instalarea preotului Dan Dregan alături de preotul Gheorghe Longodor.

Demisolul cuprinde și încăperi pentru rugăciune, birou, bibliotecă, muzeu. De la data sfințirii se săvârșește aici și Sfânta Liturghie.

Toate lucrările de până în 2005 s-au realizat prin donațiile credincioșilor, a sponsorilor din oraș, precum și cu banii de la consiliul local. Valoarea devizului de lucrări, care mai urmau a se efectua după anul 2005 se ridică la 9 miliarde lei vechi plus 4 miliarde lei pictura.

Catedrala are o lungime de 36 m, o lățime de 20 m și o înălțime de 38 m. Aceasta este prevăzută pentru o capacitate de 3.000 de credincioși.

Desfășoară aici activități sociale Asociația Creștin-Ortodoxă „*Harisma*”, acreditată pentru furnizarea de servicii sociale și îngrijirea la domiciliu a persoanelor vârstnice. Preot paroh este Dan Dregan, preot slujitor Gheorghe

Longodor, preot misionar Cosmin Cristian Porumb, iar diacon Cristian Vasile Iura⁸⁷.

După revoluția din anul 1989, s-au făcut încercări din partea unei comunități de credincioși greco-catolici pentru înființarea unei biserici. Aceștia își întemeiază ca loc de rugăciune o clădire aparținând unor călugărițe greco-catolice care nu-și părăsiseră credința. În 16 mai 1966, 4 măicuțe greco-catolice au cumpărat prin biserică, clădirea ce se află față în față cu Ocolul Silvic, de pe strada Libertății, de la cultul romano-catolic, și au înființat Mănăstirea Maicii Domnului. Înainte de 1989 ele asigurau rezolvarea unor treburi gospodărești ale parohiei romano-catolice.

În capela mănăstirii a slujit preotul Victor Vancu. Acesta, după revoluție, a militat pentru ridicarea unui nou lăcaș greco-catolic. Piatra de temelie a fost pusă în anul 1999 într-un cadru de înălțare sufletească, în centrul Jiboului, de către un sobor de preoți, în frunte cu Preasfinția Sa Ion Șișeștean, Episcop greco-catolic de Maramureș. Acesta a fost sfințit cu hramul "*Neprihănită Zămislire*" la 7 septembrie 2008⁸⁸.

Cultul romano-catolic din Jibou are biserica "*Adormirea Maicii Domnului*". Primul lăcaș romano-catolic din Jibou a fost o mică biserică ridicată înainte de invazia tătară, probabil în secolele XII-XIII. Ea a fost încorporată în zidurile templului de dimensiuni mai mari, construit ulterior, constituind partea care în prezent formează altarul bisericii reformate.

Preotul paroh al cultului a fost amintit pentru prima dată în sec al XV-lea, cu ocazia unui proces în înfățișarea din 2 ianuarie 1460, nobilul Jakcsi Péter l-a desemnat atunci ca avocat pe "Zygboi plebanus", adică pe părintele Kozma.

Dacă urmărim recensămintele din perioada 1850-1992 și evoluția numărului de credincioși vom remarca faptul că o creștere semnificativă a fost atinsă la sfârșitul secolului al XIX-lea când s-a lucrat la construcția căii ferate dintre Dej - Baia Mare - Zalău. Dacă în 1850 existau 10 romano-catolici, numărul lor a crescut la 110 în 1880 și la 213 în 1890. Cu ajutorul muncitorilor polonezi și italieni în 1886 a fost terminată biserica catolică și sfințită la 15 august cu hramul "*Adormirea Maicii Domnului*". Cu toate acestea până în anul 1920, Jiboul a fost o filie a parohiei din Gârcei.

Crucifixul turnat din beton, din grădina bisericii, amplasat lângă peretele din stânga, precum și perechea lui din cimitirul de pe strada Băilor, au fost ridicate la începutul anilor '70. Ultima dată biserica a fost renovată în 1979.

Amplasată în interior, pe peretele răsăritean, o cruce mare de lemn semnalează anii când prin Jibou s-au perindat misiunile călugărești, primite cu mult drag de către localnici prin anii 1944 și 2009.

⁸⁷ Anuarul Episcopiei Sălajului, nr. 6, 2013, pag. 203.

⁸⁸ I. Ivănescu, Jiboul la 800 de ani.

Biserica adăpostește 3 altare: 1 altar principal, o masă de altar pentru ceremonialul liturgic și un altar secundar, amplasat în dreapta, închinat "inimii lui Isus".

Altarul principal a fost donat de familia Wesselényi, iar perechea de coloane, care se înalță și încadrează icoana pictată la Viena, în 1884, a fost donată ulterior de familia Merza.

Pereții interiori sunt decorați cu mai multe fresce viu colorate. În stânga și în dreapta altarului principal, se află portretele regilor Sfântul Ladislau (Szent László) și Sfântul Ștefan (Szent István). Pe tavan sunt reprezentate 2 scene: predica de pe munte și un grup de îngeri care cântă în cor, acompaniați la un armoniu. Arcada care desparte altarul de nava principală este împodobită cu imaginea unui ostensoriu, înconjurat cu 3 spice de grâu și o viță de vie cu 4 ciorchini de struguri, alți îngeri și îngerași.

Interioarele ferestrelor sunt decorate și ele fiecare cu motive în lanț.

Amplasate pe altare, socluri independente ori în nișe, se află mai multe statuete ale Fecioarei Maria (printre care una de la Lourdes și una de la Medjugorje), și un Sfânt Iosif⁸⁹.

Sus la balcon, în spațiul rezervat corului se află un armoniu cu 13 registre, în stare de perfectă funcționare, construit de firma lui Hörl Nandor din Budapesta.

În vârful turnului clopotniței se află 3 clopote, 2 mari și unul mic. Toate sunt niște rarități în regiune, deoarece prezintă o anumită particularitate constructivă, dovadă că au fost turnate în atelierul lui Novotny Antal din Timișoara. În partea de sus a fiecărui clopot sunt practicate mai multe deschideri identice de forma "cheilor", din cutia de rezonanță a viorilor. Inovația meșterului bănățean face ca sunetul clopotelor făurite de el să fie mai plin și mai plăcut auzului. Pe unul dintre clopotele mari se poate citi următorul text: "*Templo munknak Zsibó Róm.Kath. Lakasai. 1912*" (Pentru Biserica Noastră locuitorii Rom[ano]. Cat[olici] din Jibou 1912).

Pe celălalt clopot mare, se află o altă inscripție, destinată să dezvăluie faptul că reprezintă o donație din partea văduvei lui Merza Lázár.

Dintre preoți îi putem aminti pe: Szent Királyi Zoltán István, Pércsi Márton, Jónucz István, Varga Lajos, Ciobanu János, Tyepák László etc.

O altă biserică, mai nouă este Biserica Creștină Baptistă din Jibou. Biserica Creștină Baptistă din Jibou a luat ființă în anul 1915. Printre primii credincioși bapțiști se numără și Bălănean Ioan, care devine și primul slujitor al acestei biserici și continuă s-o slujească până în anul 1964.

Biserica din Jibou a mai fost slujită de următorii pastori: Taloș Alexa, Coldea Ioan, Ilieș Ioan, Brisc Ioan, iar din 1997 este slujită de Mihoc Ioan Teofil.

În anul 2005 avea 400 de credincioși, devenind cea mai mare Biserica Creștină Baptistă Română din Județul Sălaj.

⁸⁹ Petri Mór, Szilágy Op. cit., vol. III, pag. 845.

Construirea clădirii actuale de închinare a fost începută înainte de revoluție în anul 1989, și în scurt timp la 28 octombrie 1990 s-a făcut inaugurarea clădirii.

Biserica are și un cor mixt format din peste 60 de coriști, condus de Modi Magdalena, 3 grupe de copii și o grupă de adolescenți și una de tineri. Biserica mai dispune și de o orchestră de mandoline, fanfară și o formație muzicală.

Biserica Baptistă organizează și acțiuni caritabile ajutând familiile sărace.

În această biserică a crescut și pastorul baptist Taloș Alexandru Vasile, care a fost președintele Cultului Creștin Baptist din România în perioada 1990-1998.

Biserica se întreține doar din donațiile credincioșilor.

Biserica reformată din Jibou este cel mai vechi lăcaș de cult, în prezent fiind singurul edificiu religios creștin din oraș care este orientat corect, cu altarul către răsărit, conform străvechilor canoane de construcție. Vechea biserică a fost la origine romano-catolică, construită probabil în secolul al XIII-lea, după invazia tătară reconstruită și transformată în biserică reformată, după aderarea ungarilor la reformă.

Multă vreme a fost una dintre cele mai importante parohii reformate, a teritoriului de peste Tisa, care cuprindea Protopopiatul Sălaj-Solnoc.

În 1946 a aparținut de Protopopiatul Reformat Oradea, iar apoi după ce a fost desființat a aparținut de Protopopiatul Șimleu Silvaniei.

Din anul 1990 aparține de Protopopiatul Zalău.

Din cele 25 parohii, câte are protopopiatul, Jiboul ocupă locul 3. Îi aparține și filia Someș-Odorhei cu 17 locuitori reformați.

În Sălaj, începând cu anul 1527, evanghelia și reforma au fost răspândite de către Derecskei Demeter. Populația Jiboului a îmbrățișat aproape în totalitate reforma, trecând la această religie în anul 1582. Patronul bisericii reformate a fost familia Wesselényi⁹⁰.

După preluarea bisericii catolice de către reformați, lăcaș construit în secolul XIII, biserica a suferit distrugeri de-a lungul timpului.

În anul 1658, i-au dat foc turcii, iar apoi rămășițele ei au fost spulberate în anul 1705, după bătălia dintre curuții principelui Rákoczi și austrieci, de trupele sârbești ce constituiau ariergarda armatei imperiale.

O piatră de mormânt, azi încastrată în zidul bisericii, păstrează amintirea celor 2 victime ale raidului turcesc. Textul, săpat într-o lespede din piatră moale de var, s-a deteriorat, dar încă se poate desluși că aici se odihnesc Sombori Zsuzsanna și băiatul ei Jozsef. Mama care-și strângea copilul la piept, a fugit de turci în turla bisericii. Fiind urmărită și acolo, ea s-a aruncat pe fereastră. A fost înmormântată la baza turnului unde și-a pierdut viața.

⁹⁰ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 533-534.

Biserica și-a dobândit alura barocă actuală în 1749, când Wesselényi István și soția sa Dániel Polixéna au refăcut-o. Despre aceasta vorbește inscripția de deasupra intrării principale, în centrul căreia stau blazoanele reunite ale celor două familii.

În anul 1749 au fost cioplite din marmură cenușie (așa numitul „alabastru”) de Jibou piesele cele mai valoroase ale bisericii, amvonul în formă de potir, unic printre construcțiile de acest fel și tăblia mesei altarului.

Biserica a suferit reparații mai mari în anii 1772, 1879 și 1887. În 1892 acoperișul a fost schimbat cu unul de tablă. Ultima dată biserica a fost renovată în 1970, tencuită și vopsită, iar tabla de pe acoperiș a fost înlocuită în anul 1979.

Tavanul bisericii seamănă cu o tablă de șah monocoloră, deoarece el este împărțit în „casete”, câmpuri pătrate, vopsite simplu, care este opera unui meșter necunoscut.

Conform preceptelor protestante, formulate de doctrina lui Jean Calvin, pereții sunt simpli, fără fresce, statui, icoane sau tablouri.

Pictura inițială a rămas numai în mijlocul tavanului, care are pictat un soare imens.

Biserica a dispus și de o orgă, care este menționată pe la 1800 pentru prima dată. Când n-a mai putut fi utilizată, a fost înlocuită cu un instrument construit în stilul barocului târziu, de către meșterul Colonic István din Târgu Secuiesc. Cum țevile ei erau turnate din plumb, în 1917 ea a fost dezasamblată, cea mai mare parte a tuburilor fiind rechiziționate de către armată pentru a fi transformate în gloanțe. Însă în 1923, cu ajutorul enoriașilor s-a cumpărat altă orgă.

Despre primul clopot se cunoaște doar faptul că avea o greutate de 484 pfunzi și avea un sunet plăcut. Însă în 1806 acesta era crăpat și a necesitat să fie turnat din nou de către meșterul Lázár Áron. Pe lângă acest clopot mai era și un clopot mai mic despre care se cunoaște doar faptul că a fost rechiziționat de către armata maghiară în anul 1848.

Un alt clopot care durează din 1853, a fost turnat de către meșterul din Sătmar, Pap Antal.

Două clopote au fost rechiziționate la 28 februarie 1917 de către armata maghiară. Din nou, enoriașii reușesc după război prin anul 1920 să achiziționeze un clopot de 367 kg din atelierul meșterului Spireanu din București. Clopotul mai mic este o donație din partea văduvei Lörincz B. Isvánné Mészáros Ágnes în anul 1925. Din nou clopotul cel mai mare a fost rechiziționat în al doilea război mondial. Clopotul de 600 kg a fost turnat de Kiss Elek din Târgu Mureș în anul 1980. Astfel că cele 3 clopote cheamă din nou enoriașii la sfânta slujbă.

Biserica a avut și un ceas care arăta trecerea timpului. Acest lucru este adevărat de faptul că în anul 1772 curatorul Féjer György a cumpărat de 48 denari ulei pentru ceas. Acest prim orologiu n-a supraviețuit decât până prin 1853, când s-a achiziționat un nou mecanism, care a fost la rândul său înlocuit în 1919.

O renovare mai importantă a bisericii a avut loc în anul 1934 cu ajutorul Asociației de Femei care a adunat bani și a renovat întreaga biserică în interior. În anii următori aceeași asociație a renovat și partea exterioară a bisericii. Încă din anul 1931 curentul electric a fost introdus în biserică pentru suma de 12.500 lei. Toate lucrările au fost executate de către Floriansics Alexandru.

Pe timpul preotului Veress Sándor a început să se construiască, pe terenul preoțesc, o clădire care a devenit sediul casei de credit. Din anul 1930 una dintre încăperile clădirii a devenit loc de adunare pentru comunitate, cu timpul se va transforma în casă de cultură pentru comunitatea reformată.

Intrarea trupelor rusești în toamna anului 1944 au determinat comunitatea reformată să ascundă o parte din bunurile sale în fântâna bisericii, deoarece aceste trupe se dedau unele distrugerii.

Lângă intrarea principală a bisericii se pot vedea două pietre de mormânt care au ajuns aici în anul 1995 prin hotărârea prezbiteriului și cu aprobarea muzeului de istorie. Dintre numeroasele pietre de mormânt în stil baroc și renescentist care înconjurau cripta familiei Wesselényi, au rămas numai cele două. Pe una se poate citi numele Caterinei Bánf(fy).

În anul 1996 la 8 decembrie, comunitatea reformată a pus o tablă comemorativă în cinstea marelui Wesselényi pe peretele interior al bisericii, care a reprezentat lucrarea lui Starmüller Géza. Există și o inscripție: "*S-a născut în Jibou și aici așteaptă învierea Wesselényi Miklós, 1796-1850.*" Lângă această tablă se află și blazonul familiei Wesselényi.

Biserica a primit sub formă de danie de la Wesselényi István și Daniél Polixena, între anii 1750-1751, mai multe obiecte de cult. De asemenea a mai primit în 1782 alte obiecte și de la Cserey Heléna, soția lui Wesselényi Miklós Sr., ca și de la alți enoriași.

Evidența actelor de stare civilă a început să se țină din anul 1781.

Dintre preoții din secolul XX îi amintim pe: Veress Sándor, Boronkay Béla, Csutak Károly, Z. Nagy Béla și Molnár Endre⁹¹.

Pe lângă biserica reformată a funcționat și o școală confesională.

Învățământul preșcolar are în orașul Jibou 3 grădinițe care cuprind copiii din învățământul preșcolar.

Grădinița "Prichindel" datează din anul 1973, fiind prima grădiniță cu program prelungit, cu personalitate juridică, care s-a numit inițial Grădinița Nr. 1, și avea în subordine Grădinița Nr. 2 și grădinițele din Var, Cuceu, Husia, Rona, iar mai târziu Grădinița Nr 3.

În anul 2000 își schimbă denumirea în Grădinița "Prichindel". Ea este situată în zona centrală a orașului, pe strada Parcului nr. 3. În cei 42 de ani de funcționare au fost educați și instruiți peste 7000 de copii, funcționând în 6-7 grupe, conduse de cadre didactice competente. În fruntea grădiniței au stat educatoarele Pop Valeria, Budu Flavia, Văleanu Ioana etc.

⁹¹ Szilágyssági Magyarok, Kriterion, 1999, pag. 656-664.

Grădinița funcționează cu 7 grupe, 3 în sistem tradițional și 4 în alternativa step-by-step.

În anul 2005, grădinița avea un plan de școlarizare de 185 copii, fiind îndrumați de 19 educatoare, 13 personal nedidactic și 2 asistente. Director al acestei unități era Petriș Ana.

Unitatea funcționează în 2 corpuri de clădire, dotate cu mobilier nou și o gamă variată de auxiliare didactice și jucării.

Grădinița beneficiază de calculatoare, imprimante, bibliotecă înzestrată cu peste 400 volume, sală de sport și spații de joacă.

Cadrele didactice de la această unitate au reușit să editeze auxiliare didactice, cum ar fi: CD cuprinzând cântece pentru școlari și preșcolari, caietul educatoarei, în alternativa step-by-step, fișe matematice transdisciplinare, revista grădiniței "De la vorbe la fapte", softuri educaționale etc⁹².

O altă unitate preșcolară este Grădinița cu program normal Nr. 2 Jibou. De fapt este cea mai veche grădiniță din Jibou despre care Petri Mór, care a fost inspector școlar general al Comitatului Sălaj, spune că a fost prima grădiniță din Transilvania⁹³. Acest lucru este afirmat și de Dumitru Ilea în lucrarea "Monografia Școlii Primare din Jibou", apărută în anul 1936. El afirmă că această grădiniță de copii mici era sub conducerea învățătoarei Iulia Teleky, care avea o carieră de peste 40 de ani petrecuți în mijlocul copiilor. Ea a lucrat după Primul Război Mondial la secția maghiară până în anul 1934, când a intrat în pensie⁹⁴.

Inițiativa înființării acestei grădinițe a aparținut femeilor din familia nobiliară Wesselényi-Teleky, care au dorit să aplice pe domeniul nobiliar din Jibou principiile moderne de educare a copiilor care se practicau în Europa.

Înființarea grădiniței avea scopul prioritar de a le ajuta pe mamele copiilor mici să se degreveze de sarcina îngrijirii acestora pentru câteva ore, timp pe care îl foloseau în gospodăria proprie.

După Primul Război Mondial, grădinița se reînființează în anul 1928, sub conducerea învățătoarei Eugenia Barboloviciu, care a îndeplinit și funcția de directoare până în anul 1934.

A urmat la conducerea grădiniței învățătoarea Alexandrina Trifu, măritată Halas, care a continuat buna tradiție a înaintașelor sale. Grădinița neavând edificiu propriu, programul s-a ținut mai întâi în sala festivă a primăriei, iar apoi în 2 săli închiriate. Numărul copiilor în anul 1934 era de 130. Tot în acest an s-a început construcția unui nou edificiu pentru local de grădiniță. Construcția clădirii se datorează educatoarei Dr. Halas, care a reușit să strângă fonduri, mobilizând întreaga comunitate, indiferent de etnie sau religie. În anul 1936-1937 școala de copii mici totaliza 113 elevi, din care

⁹² Cartea Școlilor Sălăjene, Zalău, 2010, pag. 379-382.

⁹³ Petri Mór, Szilágyi Op. cit., vol. III, pag. 846.

⁹⁴ D. Ilea, Monografia școlii primare din comuna Jibou, Tip. Luceafărul, Zalău, 1937, pag. 9.

62 băieți și 51 de fete. Grădinița aceasta a fost singura unitate preșcolară până în anul 1972.

Dintre directoarele care au condus această unitate amintim pe Paulina Pop, Elena Popescu, Voichița Hideg și în prezent, Ana Moldovan.

În anul 2005 grădinița era frecventată de 111 preșcolari, aceștia fiind organizați în 4 grupe la secția română și 2 grupe la secția maghiară. La această grădiniță își desfășoară activitatea 6 cadre didactice calificate, care sunt preocupate permanent de pregătirea profesională.

Pe lângă parteneriatele încheiate în țară, s-a realizat un parteneriat internațional *Pfare und Pfarrkindergarten Wien, Österreich*, cu instituțiile din Jibou.

De asemenea cadrele didactice, împreună cu preșcolarii, sunt implicați într-o varietate de activități extrașcolare cum sunt: serbări, concursuri de recitare, concursuri tematice, vizionări de spectacole de teatru. Aceste participări au adus numeroase premii și diplome⁹⁵.

Grădinița cu program normal Nr. 3 Jibou a luat ființă în anul 1991. Ca urmare a creșterii numărului preșcolarilor, ca structură ea s-a desprins din Grădinița cu program normal Nr. 2. La început, au fost doar 4 grupe, apoi 5, timp de 3 ani, iar în prezent funcționează cu 6 grupe.

Grădinița se implică în viața comunității și are strânse legături cu familiile copiilor, cu autoritățile publice și cu biserica.

În Grădinița cu program normal Nr. 3 își desfășoară activitatea 6 cadre didactice, toate titulare.

Ca urmare a Programului PHARE-2005 clădirea a fost renovată și utilată, oferind copiilor, un spațiu propriu jocului dar și învățării.

Grădinița are un număr de 86 copii români și 34 romi.

Unitatea este implicată într-o lungă listă de activități extrașcolare cum sunt: ateliere de lucru-origami, serbări, aniversări, concursuri tematice, competiții sportive, grup vocal, dans românesc, dans țigănesc, dans modern, acțiuni umanitare "dar din dar"⁹⁶.

Prin tradiție, în cazul școlilor confesionale rectorul (învățătorul) acesteia era cantorul bisericii. Primul învățător care apare în acte este Salamon György în 1748. Din anul 1798 rectorul școlii este Butsi György, care a funcționat până în anul 1817 și pe care l-a urmat Kispál Sámuel.

Wesselényi Miklós Senior a acordat o mare atenție școlii în limba maghiară. La începutul anilor 1800 școala a fost susținută din punct de vedere material de către familia Wesselényi.

Între 1826-1832 a predat Veszprémi István în școala care se afla în apropierea bisericii reformate. În această perioadă, în școală se predau nu numai cunoștințe teoretice, dar și de natură practică. Alți rectori care au mai predat au fost Verestói György, Végh Gyula și Kispál Miklós.

⁹⁵ Cartea Școlilor Sălăjene, Zalău, 2010, pag. 383.

⁹⁶ Ibidem.

În anul 1895, din cauza unor greutăți materiale, biserica a cedat educația pe seama statului. Astfel că s-a format școala comunală.

În anul 1895 existau 2 școli, o școală de stat cu 5 săli de clasă și o școală confesională romano-catolică cu o sală de clasă.

Deși din 1895 școala devine instituție de stat la cererea comunității, totuși biserica și-a păstrat rolul de principal așezământ cultural, ea găzduind toate manifestările importante ale maghiarilor din Jibou și are un rol important în școală⁹⁷.

În anul 1899 s-a construit o nouă școală modernă, în conformitate cu cerințele timpului, la școala de stat care dispunea de 7 săli de clasă. Din turn un mic clopot chema elevii la școală. Între 1914-1923 a slujit școala Csendes Imre.

Începând cu anul școlar 1917 a funcționat și o școală de ucenici pe tărâmul industriei, care era bine pusă la punct⁹⁸.

Din anul 1919 s-a deschis școala în limba română, care era susținută de către stat și comunitate. Prima învățătoare a fost Ana Sima, iar învățătorul care a funcționat mai departe la școala maghiară a fost Kiss Gizella.

Între 1923-1940 a funcționat ca director-învățător Bereczki Lajos, el fiind urmat de Lada János. După aceea a ajuns la conducerea școlii Székely Viktor Gyözö. În perioada conducerii sale, școala în limba maghiară s-a dezvoltat mult.

Începând cu 1953 corpul profesoral se mărește cu mai mulți profesori de specialitate. Printre aceștia amintim pe Bota Ilona, Molnar Piroska, Antal Anna, Deák Zoltán etc.

În anul 1959 se desființează școala în limba maghiară, care era de sine stătătoare și se unește cu școala cu clasele I-VII, în limba română, care s-a constituit în 1957. Această școală s-a mutat în castelul Wesselényi, fiind prevăzută și cu internat pentru fete și băieți și cu cantină școlară.

Noua școală care a intrat în funcțiune, începând cu anul școlar 1959-1960, a funcționat cu un director, 2 adjuncți, 16 învățători și 35 de profesori.

Clasele reunite au rămas în școala maghiară și au avut director aparte.

Școala românească de stat a fost înființată în 1919 și a fost susținută de stat și comună, comuna trebuind să contribuie cu întreținerea materială, iar statul cu leafa învățătorului. Cea dintâi învățătoare titulară la școala de stat a fost numită Ana Sima, ea având menirea de a pune cele dintâi baze la organizarea școlii românești din Jibou. A funcționat din anul 1919 până în 1923, când a părăsit învățământul.

În anul 1921-1922 au fost reprimiți la stat foștii învățători de la școala reformată reînființată: Ludovic Bereczki, Iulia Teleky, Elena Silagy, Iosif Jakab. Activitatea acestor învățători s-a restrâns la strictul necesar, ei fiind absolvenți ai școlilor normale ungurești.

⁹⁷ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 554.

⁹⁸ Szilágyssági Magyarok, Kriterion, 1999, pag. 674-675.

La secția română au mai fost numiți în anul 1921 ca și director Emil Filep, absolvent al Școlii Normale din Gherla, care va funcționa până în 1924, când va pleca în America. Apoi Alexandrina Trifu, măritată Dr. Halas, care va funcționa până în anul 1934, deoarece va trece la Școala de Copii Mici din Jibou. Ea a luat parte la toate întrunirile și șezătorile culturale organizate de școală. A ținut mai multe conferințe și a organizat jocuri naționale. A mai predat lucru manual la cursul supraprimar.

Un alt cadru didactic, numit după 1921, a funcționat până în anul 1930 când la secția română, când la cea maghiară.

S-a consemnat și numărul elevilor în anul 1921, ca fiind 321 și 9 cadre didactice.

În anul 1924 este numit director al Școlii Primare din Jibou, Dumitru Ilea, fost învățător-director în Buciumi, absolvent al Școlii Naționale din Blaj. El a înființat cercuri culturale, bibliotecă, fiind numit pe viață membru al ASTREI, era și președintele Despărțământului Jibou, președintele Ligii Antirevizioniste și comandantul cohorții de cercetași „Ilie Popa” Jibou.

Prin munca intra și extrașcolară a făcut ca întreaga viață culturală și națională din comună să se concentreze în jurul școlii și corpului didactic.

La 15 decembrie 1933 este numit Inspector al școlilor profesionale de ucenici din regiunea nordică a Ardealului, iar la 15 decembrie 1934 este numit Revizor școlar al Județului Sălaj.

Alte cadre didactice care au slujit mai multă vreme învățământul în perioada interbelică în Jibou, au fost Elena Kajtor, Gheorghe Pop Corniș, Oșan Valeriu, Anceanu Ludovica, Ilie Bălăceanu, Emilia Taloș etc., care au luat parte activă la cercurile culturale, manifestările naționale, au condus biblioteca elevilor, sau au predat dansuri naționale.

În anul 1932-1933 Școala Primară de Stat avea 8 învățători care predau la 7 clase, iar la secția maghiară existau 2 clase.

În anul 1935 în locul lui Dumitru Ilea este numit director Pop Sabin.

Recensământul din anul 1930 relevă faptul că are loc o creștere a științei de carte, în localitate înregistrându-se 80,2% care știau citi și scrie. Dacă studiem prin comparație datele recensămintelor rezultă că proporția știutorilor de carte s-a mărit față de recensământul anterior cu 40-50%.

Recensământul din anul 1880 consemnează faptul că Județul Sălaj avea o populație de 165.444 locuitori, din care 131.600, adică 79% aveau vârsta de la 8 ani în sus. Din totalul populației, un număr de 22.805 locuitori erau știutori de carte, adică un procent de 16,9%. În Jibou procentul știutorilor de carte era de 20,4%.

Din datele recensământului din anul 1900 rezultă coeficientul de știință de carte ca fiind 56%, importante salturi calitative făcând orașul Jibou.

În anul 1934 Școala Primară de Stat Jibou are 7 clase de curs, cancelarie, locuință pentru servitor. Lângă edificiul școlar, clădit aparte se mai află și locuința directorului cu 2 camere, bucătărie și 2 cămări. Adevărata muncă românească la școala primară de stat din Jibou începe cu anul 1924, când se sădește și Stejarul Încoronării ce trebuia sădit încă din anul 1922.

Pe lângă școala primară a fost înființat Sfatul Școlar sub conducerea lui Dr. Hetco președinte, apoi s-a numit mai târziu Comitetul Școlar, care în anul 1934 se compunea din: Alexandru Comșia, președinte, Laurențiu Sima, preot, Halas Elemer, primar, Carol Csutak, preot reformat, Volberg Izidor, comerciant, Beniamin Molnar, agricultor.

Jiboul a fost și un centru de perfecționare a cadrelor didactice de la această școală. În fiecare lună se ținea pentru perfecționare câte o ședință în care se discută diferite chestiuni școlare și pedagogice.

Începând cu anul școlar 1924-1925, se face la fiecare an școlar, cu elevii, câte-o reprezentație teatrală din veniturile cărora se efectuau diferite fonduri. De exemplu s-au cumpărat pentru școală un harmoniu de 13.000 de lei, și s-a contribuit pentru construirea bisericii cu 7000 de lei.

Elevii claselor superioare au întemeiat încă din 1926 Societatea „Drapelul”, cu scopul de a se ajuta elevii mai săraci cu cărți și rechizite.

Sub direcțiunea lui Pop Sabin s-a înființat cooperativa școlii.

Elevii și elevele claselor superioare țin în fiecare lună o șezătoare la care participă și părinții lor. La această șezătoare se citesc diferite lucrări, făcute de elevi, se predau declamări și se reprezintă câte o piesă teatrală.

La clasele mai mari, pe lângă orele prescrise de programa analitică, se mai predau ore de educație fizică, atât pentru fete, cât și pentru băieți. De asemenea, se învață dansurile naționale și diferite jocuri ritmice.

De asemenea pe lângă școală este înființată și o cantină școlară.

Pe lângă școala primară mai funcționează și o școală de ucenici, care înainte de Primul Război Mondial era comunală, iar din anul 1922 a fost statificată. Este condusă tot de către directorul școlii primare. Cursuri de ucenici se țineau în fiecare zi între orele 16-18. Până în anul școlar 1936, școala avea 3-4 învățători, dar din lipsă de elevi nu a mai putut preda în această școală decât directorul.

Pentru cursul superior era un atelier școlar unde se făceau lucrări practice cu elevii. Atelierul dispunea de toate rechizitele necesare. Elevii din clasele V-VIII- băieți, mai învață la lucru manual și compactoria, iar fetele- croitoria și lucrări cu mașina de cusut, pentru acest scop, școala fiind prevăzută cu 2 mașini de cusut în valoare de 27.000 lei. În atelierul de compactorie se compactau cărțile din biblioteca școlară.

Biblioteca școlară avea în 1936, 807 volume și era așezată într-un dulap nou. În fiecare sâmbătă bibliotecar era unul dintre învățători, care distribuia cărți elevilor din cursul supraprimar. Biblioteca era consultată și de către adulți.

Clasele aveau biblioteca lor separată, iar corpul didactic avea o bibliotecă aparte.

Școala dispunea și de un muzeu școlar care cuprindea toate rechizitele de fizică, 2 ulii împănăți, o gaiță, un șarpe, o veveriță, colecție de fluturi, insecte, ierbare, lucruri din lemn și lut confecționate de elevi, bani vechi și un album cu ilustrate din diferite părți ale țării.

Înființată din inițiativa lui Dumitru Ilea și a Alexandrinei Halas, cu concursul corpului didactic, cantina școlară a putut hrăni în fiecare zi, 20-30 de elevi săraci. Pentru susținerea cantinei, comuna politică dădea un ajutor de 6000-7000 lei anual. Mâncarea și curățenia se făceau de către elevele din cursul supraprimar.

Școala dispunea și de o grădină școlară și câmp de experiență în care elevii din cursul supraprimar făceau practică pe terenul școlar.

Începând cu anul școlar 1934-1935, s-au ținut și cursuri cu adulții. De asemenea s-a participat la toate manifestările culturale ale ASTREI. S-a solicitat de la Casa Școlilor să se dea centrelor culturale câte-un aparat cinematografic cu filme educative.

Situația elevilor de la școala primară din Jibou se prezintă în anii școlari după cum urmează: 1924-1925, obligați a frecvența școala 719, numărul elevilor înscriși 321; 1930-1931, obligați a frecvența școala 722, numărul elevilor înscriși 413; 1936-1937, obligați a frecvența școala 765, numărul elevilor înscriși 450.

În anul școlar 1927-1928 au absolvit 13 elevi din 374 înscriși; în anul 1929-1930 au absolvit 10 elevi din 356 înscriși; iar în anul 1936-1937 au absolvit 28 elevi din cei 450 înscriși.

Activitatea elevilor de la cursul complementar se caracterizează prin organizarea în fiecare lună a unei șezători culturale care cuprindeau prin reprezentării teatrale, declamări, producții ale corurilor, rezumări din cărțile citite etc. Cu această ocazie erau invitați părinții și alt public din Jibou și se încasau taxe de câte 1-2 lei. Din sumele încasate se cumpărau rechizite pentru elevii sărmani, s-a confecționat o scenă pentru școală. S-au adunat bani în valoare de 937 de lei, expediați în 1932 „Gazetei de Vest” pentru monumentul martirilor, iar alți bani au fost colectați pentru sinistrații din Basarabia⁹⁹.

Gimnaziul Unic Jibou și-a început activitatea în anul școlar 1945-1946 cu o clasă formată din 12 elevi la Jibou și 18 la Cuceu. Între anii 1948-1959, la Jibou au funcționat 2 școli primare, una cu limba de predare română și alta cu limba de predare maghiară. Aceste 2 școli s-au unificat, iar în anul 1949 clasele școlii gimnaziale, înființată în 1957, s-a mutat în sălile de la etaj ale castelului familiei Wesselényi, unde s-a amenajat un internat, o bibliotecă, o bucătărie și o sală de mese.

Noua școală începe anul școlar 1959-1960 cu un director, 2 directori adjuncți, 16 învățători și 35 profesori. Începând cu acest an școlar, învățământul preșcolar, primar și gimnazial au și secții cu predare în limba maghiară, în timp ce clasele liceale de la Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu” și Grupul Școlar „Octavian Goga” au numai clase în limba română.

Treptat sălile de clasă s-au mutat în clădirea actualului Consiliu Local, însă școala avea o suprafață mult mai mare, cuprinzând: o clădire pentru

⁹⁹ D. Ilea, Op. cit., pag. 1-28 și Cartea Școlilor Sălăjene, pag. 393-398.

clasele I-VIII, clădirea pentru fosta școală de ucenici, devenită atelier; o clădire separată care cuprindea laboratoarele de fizică și biologie; clădirea actualului Consiliu, unde erau clasele V-VIII, secretariatul și sala profesorală; 2 curți interioare; clădire separată pentru grădiniță; livada de pomi fructiferi pentru activitățile din orele de agricultură și biologie; teren de handbal și teren de mini-fotbal, cu locuri amenajate pentru spectatori.

Anul 1957 aduce amenajarea unor săli de clasă și pentru nou-înființata Școală Medie Română, care va rămâne în castelul Wesselényi.

Numărul elevilor a crescut în mod continuu, ceea ce a dus la scindarea școlii mamă: în 1967, a fost dat în folosință Liceul Teoretic cu 16 săli de clasă, laboratoare, bibliotecă, ateliere, microstațiune agrobiologică, teren de baschet și handbal; în 1973 se termină construcția noii clădiri a Școlii Generale Nr. 1, azi Grupul Școlar „Octavian Goga”.

După mutarea din 1973, școala beneficiază doar de o curte interioară, în tandem cu internatul liceului și de un teren de sport, betonat, între clădirea actuală și Centrul de Plasament.

Începând cu anul școlar 2004-2005 se înființează Grupul Școlar „Octavian Goga”, pe structura fostei Școli Gimnaziale Nr. 1. Rațiunile înființării Grupului Școlar sunt: perspectivele de dezvoltare ale orașului Jibou; calitatea personalului didactic; rezultatele deosebite obținute în ultimii ani; spațiul de școlarizare existent în zonă.

Învățământul este organizat pe 3 categorii și anume: învățământ gimnazial cu clasele I-VIII, secțiile română și maghiară; învățământ liceal-zi, filieră tehnologică, profiluri tehnic și servicii și Școală de Arte și Meserii, clasele XI-XII, cu posibilitatea de a continua studiile la zi.

La Școala Generală Nr. 1, când a funcționat în cadrul școlii medii, au predat următoarele cadre didactice: Maria Pitică, Lucia Marinceș, Ioan Niculiță, Vasile Pușcaș etc. După anul 1973 se găsesc la catedră Șerban Eugenia, Riza Valer, Deák Zoltán, Lupșa Constantin, Kürti Ilona, Vetișan Ana etc.

După anul 2003, la Grupul Școlar au predat printre alții Grec Marin, Teglaș Aura, Crăciun Gheorghe, Stegorean Ioan, Cosma Gabriela, Nagy Agnes etc.

Grupul Școlar "Octavian Goga", continuatorul Școlii de Stat din Jibou se poate mândri cu generații de elevi dintre care unii au ajuns oameni de seamă (Iosif Boda, Birtalan Ștefan), profesori, doctori, scriitori, avocați etc.

Cealaltă școală gimnazială din Jibou poartă numele poetului filozof Lucian Blaga și a luat ființă în anul 1978, când s-a dat în folosință construcția, inițial fiind Școala Generală Nr. 2. Astăzi în școală învață 585 de elevi, repartizați în 14 clase primare și 13 clase gimnaziale.

În septembrie 1978, școala avea 16 săli de clasă, 3 laboratoare (de fizică, chimie și biologie) și 3 ateliere. Pe parcursul anilor, numărul lor a crescut de asemenea, corpul didactic s-a completat și consolidat.

În școală se organizau multe activități de perfecționare: cercuri pedagogice, comisii metodice, schimburi de experiență, cadrele didactice de

la această școală răspunzând de aceste activități. Rezultatele elevilor Școlii Generale Nr. 2 Jibou au fost răsplătite prin multe premii obținute la concursurile școlare pe discipline de învățământ la nivel județean și național.

La 26 mai 2002 au fost dezvelite bustul ilustrului poet și gânditor Lucian Blaga, operă a sculptorului Victor Gaga, precum și placa purtând numele școlii.

În anul școlar 2009-2010, în cadrul Școlii Gimnaziale „Lucian Blaga” Jibou au studiat 585 de elevi: 254 în ciclul primar, 299 în cel gimnazial; 16 la Rona și 16 la Husia (cele 2 unități școlare cu clasele I-IV arondate acestei școli). Numărul cadrelor didactice a fost, în acest an școlar de 44.

Elevii beneficiază de 18 săli de clasă, cu mobilier modern, o sală de sport, o asociație sportivă "Olimpia"; centru de documentare și informare, o sală de lectură, 4 laboratoare, 3 cabinete, un cabinet psihologic.

Este și anul școlar în care această școală a fost ancorată în Proiectul PHARE 2005, pentru a pune bazele educației remediale pentru elevii romi.

Școala a avut parteneriate bune cu Centrul de Cercetări Bilogice Jibou, Casa Țărănească de Cultură, Cabinetul Școlar Jibou, Bisericile din oraș etc¹⁰⁰.

Un moment important în evoluția învățământului din Jibou l-a constituit hotărârea Ministerului Învățământului ca Școala de 7 ani mixtă din Jibou să devină din 1957 liceu, Școala Medie Română Jibou. Localul școlii de la început a fost castelul Wesselényi, care funcționa cu XII clase împărțite în 3 cicluri: clasele I-IV, clasele V-VIII și clasa a VIII-a (prima clasă de liceu) cu un efectiv de 42 elevi. Cu timpul cele 2 cicluri se vor separa, iar ciclul mediu (liceal) va continua cu clasele VIII-XI.

Director al școlii va fi numit profesorul de geografie Petru Pitică, considerat ctitorul și părintele spiritual al școlii. Dar după 2 ani de învățământ este dat afară pe motiv că părinții lui sunt chiaburi. După o escală scurtă la școala din Creaca, el va fi reprimat în fruntea Școlii Medii, devenită apoi Liceu Industrial, apoi Liceul de Matematică-Fizică, apoi Liceul Teoretic, ca din 2002 să se numească Liceul „Ion Agârbiceanu”.

În primul an de existență au predat profesorii: Sofia Popescu, Elena Lavric, Irina Farago, Anastasia Roșculeț, Octavian Mocanu, Ana Goia, Maria Andrei, Stela Homescu și Aneta Lupuțan.

Cu începere de la 15 septembrie 1960, în locul profesorului Petru Pitică este numit profesorul de limba rusă Emil Trif. În acest an școlar cele două clase de ciclul mediu aveau 4 clase și 172 de elevi. La sfârșitul acestui an școlar, prima promoție de absolvenți număra 35 de elevi, dintre care 2 au rămas corigenți și nu au intrat la bacalaureat.

În anul școlar 1961-62 a absolvit prima promoție de elevi seraliști, cei care începuseră școala în 1958, cu un efectiv de 29 elevi. Tot în acest an directorul școlii, profesorul Emil Trif este promovată în funcția de șef de secție

¹⁰⁰ Cartea Școlilor Sălăjene, Zalău, 2010, pag. 385-393.

învățăământ, Raionul Zalău, iar în locul lui la direcțiune revine profesorul Petru Pitică. Directori adjuncți vor fi Vasile Berean și Deák Zoltán.

Începând din anul școlar 1965-1966 se desprinde din școală ciclul al 2-lea, adică clasele V-VIII, formând o unitate de învățăământ independentă. Școala a rămas cu clasele IX-XI, în număr de 11, cu un efectiv total de 391 elevi.

În anul școlar 1967-1968 nu a existat o promoție de absolvenți, deoarece s-a trecut la învățăământul liceal de 12 clase.

Examenele de admitere în liceu se dădeau în fața unei comisii aprobate de Inspectoratul Școlar Județean, și din ea făceau parte atât profesori din liceu, cât și din alte școli.

Începând din anul școlar 1971-1972, pe lângă liceu au luat ființă și școala profesională de artizanat cu 2 clase, 36 de țesătoare covoare și 36 de băieți tâmplari, care apoi s-a despărțit de liceu. Școala profesională a funcționat între 1971-1975 și a dat 5 promoții totalizând 216 absolvenți, dintre care 108 fete (țesut covoare, cusături naționale) și 108 băieți (tâmplărie și mobilă artistică).

Cu anul școlar 1972-1973 s-a pus accent pe formarea, dotarea și folosirea cabinetelor școlare pe discipline.

Trecându-se la generalizarea învățăământului obligatoriu de 10 clase, în anul școlar 1974-1975 nu s-a ținut examen de admitere în liceu.

Din 1977 titulatura școlii se va schimba în Liceul de Matematică-Fizică, având și clase de profil agricol, chimie, construcții, mecanic și textile, ajungându-se la un efectiv de 1541 elevi.

Din nou se produce o schimbare în titulatura școlii devenind Liceu Industrial.

În anul școlar 1984-1985 numărul claselor se ridică la 28, fiind 48 de profesori și termină la zi 3 clase și alte 2 la seral.

Anul școlar 1996-1997 are o deosebită importanță pentru liceul din Jibou, creându-se condiții mult mai bune pentru desfășurarea procesului instructiv-educativ. Astfel se dă în folosință un local modern, unde elevii interni iau masa aici, concomitent are loc introducerea gazului metan, atât în liceu, cât și în internat, inițiativă a fostului director, acum primar, profesorul Liviu Sâmpălean.

În anul școlar 2001-2002 la inițiativa directorului Aurel Pășcuț, Liceul Teoretic din Jibou a fost botezat, devenind patron spiritual scriitorul ardelean Ion Agârbiceanu. Evenimentul a constituit o mare sărbătoare la care a participat întreaga populație a orașului, cât și autoritățile județene.

Liceul dispune de următoarele specializări: matematică-informatică, științele naturii, servicii-economic și filologie. În 2005 având un efectiv de 770 de elevi. Acesta beneficiază de o clădire principală cu săli de clasă, laboratoare, birouri și bibliotecă; de o cantină; de o sală de sport și un teren de sport; ateliere de tâmplărie și reparație. Laboratoarele au fost dotate cu aparatură de ultimă generație, cu materiale didactice noi și moderne.

Liceul se mândrește cu un număr mare de rezultate obținute la olimpiadele și concursurile școlare.

Dintre foștii elevi ai liceului, 59 sunt profesori în Județul Sălaj, 18 chiar la Liceul din Jibou, iar 15, cadre universitare, printre care se remarcă Pavel Abraham și Iosif Boda, iar ceilalți la universitățile din Cluj, Timișoara și Oradea.

Dintre elevii liceului care sunt azi scriitori, actori, sportivi, antrenori, oameni politici, îi amintim pe Teodor Ardelean, filozof; Ștefan Birtalan, antrenor emerit; Elisabeta Deák, Marcu Lucaciu, Aurel Pop, Viorel Tăutan, scriitori; Mircea Marinceș, procuror-șef; Eugen Teglaș și Viorel Varga, ziariști; Doru E. Goron, arhivist; și actorii Ioan Ardelean, Călin Mureșan, Dora Ortelecan, Dana Porumb și Luminița Vălean¹⁰¹.

Școlile din Jibou s-au preocupat să scoată la lumină o serie de reviste școlare în care își arătau punctele de vedere și problemele lor. Una dintre reviste apărută în 1970, este "Liceum", întocmită la Liceul de Matematică-Fizică. Liceul Teoretic s-a remarcat cu revista "Cuvinte regăsite", apărută între 2000-2005, revistă de cultură și divertisment, coordonată de profesorul Viorel Tăutan.

Între 1969 și 1972 a apărut revista "Mugur Mugurel", realizată de profesoarele Cornelia Rusu și Eugenia Șerban de la Școala Generală Nr. 1.

Tot după revoluție, această școală scoate "Fițuica", "Foaie a elevilor".

În răstimpul a 9 ani școlari a avut 78 de apariții și a fost laureată la concursul revistelor școlare, în anii 1999, 2001, 2002 și 2003.

Între anii 1996-2002 Școala Gimnazială Nr. 2 scotea minirevistele "Bilet de voie", "Nebănuitele trepte" și "Pietre pentru templul meu"¹⁰².

În perioada 1969-1973 în cadrul castelului Wesselényi a funcționat primul așezământ de ocrotire a copiilor marginalizați, cunoscut sub numele de „Casa de Copii Școlari”. Începând din 1973, construindu-se o nouă clădire, adecvată situațiilor, s-au pus bazele Complexului de Servicii Comunitare, ocrotind și educând în perioada 1975-1978, 220 de copii orfani sau proveniți din familii dezorganizate. Primul director al instituției a fost profesorul de limbă și literatură română Ion Pop.

În prezent numărul copiilor asistați este de circa 70, ocupându-se de ei 7 educatori și 28 personal ajutător.

De-a lungul timpului, prin activitatea lor, sau fiind născuți în Jibou, s-au evidențiat o serie de personalități.

Aurel Hetco s-a născut în Bozânta Mare, Județul Maramureș la 24 februarie 1884. După absolvirea Facultății de Drept din Cluj (1908), a lucrat ca avocat, la Jibou.

¹⁰¹ Ibidem, pag. 399-402 și I. Ivănescu, Jiboul la 800 de ani, pag. 61-69.

¹⁰² Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010, pag. 137-145.

În timpul primei conflagrații mondiale a fost mobilizat cu gradul de locotenent, pe front. La începutul lunii noiembrie 1918, Aurel Hetco se întoarce acasă luând măsuri urgente de reorganizare în spiritul cerințelor momentului a tuturor celor 34 de comune românești din Plasa Jibou. S-au organizat în fiecare localitate Consilii Naționale Române și Gărzi Naționale Române, iar la 19 noiembrie s-a constituit C.N.R. (președinte Vasile Ghiurco) și G.N.R. (comandant A. Hetco) la nivel de plasă.

Datorită activității lui neobosite G.N.R. cercuală Jibou și-a adus contribuția la preluarea din mers, fără incidente sângeroase a întregii puteri politico-administrative de către reprezentanții autorizați ai populației. Starea de disciplină și ordine, instalată și menținută de el în rândul gărzilor au stârnit admirația comandantului armatei române și chiar a generalului Berthelot.

După 1919, Aurel Hetco a îndeplinit funcția de prim-pretor al Plasei Jibou și în această calitate, a impus administrația românească.

Din inițiativa sa s-a ridicat monumentul dedicat sergentului erou Ilie Popa din Regimentul 15 Războieni, căzut în luptele pentru eliberarea ținutului.

După transferul său la Cluj, a îndeplinit succesiv funcția de vicepreședinte și apoi, de președinte al Centralei Cluj al Asociației Foștilor Luptători din Gărzile Naționale din Ardeal și Banat¹⁰³.

A murit la Cluj în 1967.

Vasile Ghiurco, avocat, apoi membru în consiliul de conducere și administrație al băncii "Sălăjeana", membru al ASTREI, despărțământul Jibou, a fost un adevărat sfătuitor și sprijinitor al românilor din localitățile dimprejurul Jiboului.

Vasile Ghiurco, împreună cu alți intelectuali vor organiza C.N.R. și G.N.R., el însuși fiind ales președintele C.N.R. cercual.

Va fi reprezentant al românilor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

După integrarea organică a Județului Sălaj în cadrele statului național unitar român, Vasile Ghiurco va contribui la preluarea și organizarea justiției, fiind numit prim-președinte al Tribunalului Județean Sălaj (1919-1927).

Preotul Laurențiu Bran, născut în 1865 la Tohat, a absolvit seminarul teologic de la Gherla în 1890.

A fost membru al ASTREI, iar după Primul Război Mondial a condus Despărțământul Jibou al acesteia.

A fost redactor-șef, apoi editor al revistei "Sălajul" (1920, 1929, 1933), a colaborat la "Școala Noastră", "Gazeta Sălajului", "Țara Silvaniei", "Zsibóvidéki Hirlap" și "Tribuna". A publicat traduceri, articole de istorie și culegeri de folclor¹⁰⁴.

În gazeta săptămânală din Jibou "Zsibóvidéki Hirlap", au apărut o serie de traduceri în limba maghiară din Eminescu, mai precis 22 de traduceri din

¹⁰³ Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000, pag. 104-106.

¹⁰⁴ Ibidem, pag. 113-114.

lirica eminesciană. Foaia a fost tipărită în atelierul lui Singer Arnold, dar și-a încetat apariția în 1911. În 1912, tipografia jibouană a fost vândută lui Bercze Gyula, care va rămâne proprietarul ei până în 1914.

După Primul Război Mondial, Laurențiu Bran este primul redactor-șef al ziarului "Sălajul", ce apare începând cu 29 aprilie 1920 și până în 1929. este numită foaie politică, culturală, întâi săptămânală, apoi bilunară¹⁰⁵.

După marea criză a apărut o singură dată, la 15 aprilie 1933.

Merite deosebite pe tărâmul învățământului a avut **Dumitru Ilea**. El s-a născut la 8 aprilie 1883 în comuna Vera lângă Blaj din părinții Ioan și Anica, muncitori agricoli. A fost cel mai mare dintre frați și în anul 1894 s-a înscris la Gimnaziul Arhidiecezan Greco-Catolic din Blaj, unde a studiat 4 ani și apoi a trecut la Școala Normală de Învățători din Blaj.

În 1901 este numit învățător greco-catolic suplinitor la școala confesională din comuna Țeud. La 15 iunie a dat examen de diplomă și a devenit învățător definitiv.

În 1904 s-a căsătorit cu Maria Labo, fiica învățătorului din Bogdana, care a murit în 1911.

În 1910 devine învățător prim la școala din Țeud, unde a stat 9 ani.

La 1 septembrie 1910 se transferă la școala din Buciumi, unde a condus clasele III-IV cu 80 de elevi până la 15 mai 1924.

În anul 1912 s-a recăsătorit cu Silvia Pop din Reghinul Săsesc.

A luptat în Primul Război Mondial pe frontul din Galiția, având gradul de sublocotenent.

Din 1924 conduce școala primară din Jibou, depunând o muncă serioasă pe toate tărâmurile școlare și extrașcolare până în anul 1934, când este numit Revizor Școlar al Județului Sălaj.

Și-a adus o contribuție importantă prin scrierea Monografiei Școlii Primare din comuna Jibou.

Un alt reprezentant care și-a pus activitatea în slujba celor din Jibou este **biologul Fati Vasile**.

Născut la 7 iunie 1932, a murit la 24 mai 2007, la Jibou. Este absolvent al Facultății de Științe Naturale-Geografie din cadrul UBB din Cluj, promoția 1958.

A obținut doctoratul în anul 1991 cu teza "Evoluția microflorei la limita oligocen-miocen în N-V Transilvaniei". A fost profesor de Biologie la Liceul Teoretic Jibou între 1959-1990.

În perioada 1965-1967 a fost director adjunct la liceul din Jibou, apoi inspector teritorial la Inspectoratul Școlar Județean 1967-1969. De asemenea a fost director al Stațiunii Tinerilor Naturaliști, Grădina Botanică Jibou (1974-1990).

¹⁰⁵ Ibidem, pag. 54 și Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010, pag. 69.

Din 1968 până în 1990 a deținut și funcția de director al Grădinii Botanice al cărei fondator este. În perioada 1990-2007 a fost director al Centrului de Cercetări Biologice din Jibou.

De asemenea a fost vicepreședinte al Societății de Științe Biologice al Asociației Internaționale a Grădinilor Botanice, al Asociației Naționale a Cultivatorilor de Trandafiri.

A primit diploma de profesor fruntaș în 1964, ordinul Meritul Științific cls. III în 1974.

Începând cu anul 1974 a publicat revista de specialitate "Index Seminum"¹⁰⁶.

Pavel Abraham, un alt fiu remarcabil al localității, s-a născut la 21 octombrie 1948.

A absolvit liceul "Ion Agârbiceanu" Jibou, Școala Militară de Ofițeri-Miliție, 1972, Facultatea de Drept, București 1974, și își ia doctoratul în drept în 1995.

Privind activitatea profesională, între 1990-1992 a fost prorector al Academiei de Poliție și decan al Facultății de Poliție între 1995-1997. De asemenea a fost șeful Direcției Cercetări Penale din Inspectoratul General al Poliției și secretar de stat în Ministerul de Interne între 2001-2003. Din martie 2003 este președinte al Agenției Naționale Antidrog cu gradul de chestor principal, corespunzător gradului de general de divizie.

În 2008 a încetat activitatea sa de chestor de poliție, fiind pensionat.

Dintre cursurile speciale amintim: Universitatea Tiffin-Ohio, 2000; Barcelona, 1999; Cambridge, 1999; Paris, 1993.

Pe tărâmul didactic a fost profesor universitar doctor la Facultatea de Sociologie Asistență Socială, Universitatea București. Din 1998 profesor universitar la discipline de drept penal din cadrul Universității Europene I.C. Drăgan din Lugoj.

Participă cu lucrări științifice de specialitate la o serie de congrese și conferințe internaționale în Ungaria, Coreea de Sud, SUA, Lituania, Spania, Macedonia, Canada, Irlanda etc¹⁰⁷.

Boda Iosif a văzut lumina zilei la 9 martie 1946, la Jibou. Absolvent al Facultății de Filosofie a Universității din București, promoția 1969, s-a afirmat ca sociolog și analist politic.

A lucrat ca sociolog la Centru de Cercetări pentru problemele tineretului, apoi asistent și lector universitar la Cadrele de Sociologie, respectiv Filosofie ale fostei Academii "Ștefan Gheorghiu".

Din 1972 a fost secretarul științific al Institutului de Științe Politice și de Studiu a Problemei Naționale.

După 1990 a devenit directorul Direcției de Informare, Sinteze și Documentare a Președinției României.

Între 1994-1996 a ocupat funcția de ambasador al României în Elveția.

¹⁰⁶ Sălaj-Oameni și opere. Dicționar bibliografic, pag. 108.

¹⁰⁷ Ibidem, pag. 7.

În 1997 a constituit o nouă formațiune politică "Alianța Pentru România" și a fost deputatul acesteia.

Din anul 2000 părăsește politica și se întoarce în zona gazetăriei și a analizei politice¹⁰⁸.

Un profesor care a slujit cu devotament școala, inoculând sutelor de elevi dragostea de istorie, este **Ion Ivănescu**.

Este născut la 12 februarie 1932 în localitatea Bușteni, Județul Prahova. Este absolvent al Facultății de Istorie din cadrul Universității București în anul 1960.

Între 1960-1996 a fost profesor la Liceul "Ion Agârbiceanu" din Jibou.

Este membru activ al Societății de Științe Istorice, iar în perioada 1971-1978 a fost președintele filialei Sălaj a aceleiași societăți și cursant permanent al Universității de Vară "Nicolae Iorga" din Vălenii de Munte.

Pentru activitatea depusă, în anul 2005 a primit titlul onorific de cetățean de onoare al orașului Jibou.

A avut mai multe colaborări la presa vremii: "Năzuința", "Flacăra", "Graiul Sălajului", "Acta Musei Porolissensis", "Caiete Silvane" etc.

A pus bazele unui muzeu în liceu.

Și orașul Jibou, având în vedere moștenirea încărcată de istorie, a avut colecționarii săi.

Pe lângă liceul din localitate în anul 1968, din inițiativa profesorului de istorie a luat naștere un muzeu de istorie. A fost unul dintre primele muzee moderne într-o școală din Județul Sălaj¹⁰⁹.

Colecțiile muzeului școlar de pe lângă Liceul "Ion Agârbiceanu" din Jibou sunt eterogene, cuprinzând cele mai variate și surprinzătoare tipuri de piese: numismatică, carte veche românească, diferite documente, manuale școlare și tăblițe școlare, ceasuri, ladă de zestre, ceramică romană și modernă provenită din centrele de olari de pe văile Almaș și Agrij, precum și alte categorii de obiecte.

O altă colecție, este „**Colecția Wesselényi**”, realizată de fiul lui Wesselényi Miklós Jr., cel care a fost comite suprem al Sălajului între 1888 și 1903. El a achiziționat piese istorice importante reușind să adune o colecție impresionantă. Această colecție a fost achiziționată în anul 1956 și a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău. Au fost reunite 3.727 de piese: ceramică, inscripții, piese destinate ornamentației interioare și exterioare a clădirilor, țigle ștampilate, podoabe. De asemenea a fost achiziționată și o colecție numismatică care începe cu monede romane și se încheie cu monede și inele aparținând epocii medievale.

Un alt colecționar din Jibou este **Ștefan Szelei**. Acesta a participat la expoziția din 2004 de la muzeul din Zalău cu piese de armament și instrumente de scris. Colecția sa este eterogenă cuprinzând: monede și

¹⁰⁸ Ibidem, pag. 43.

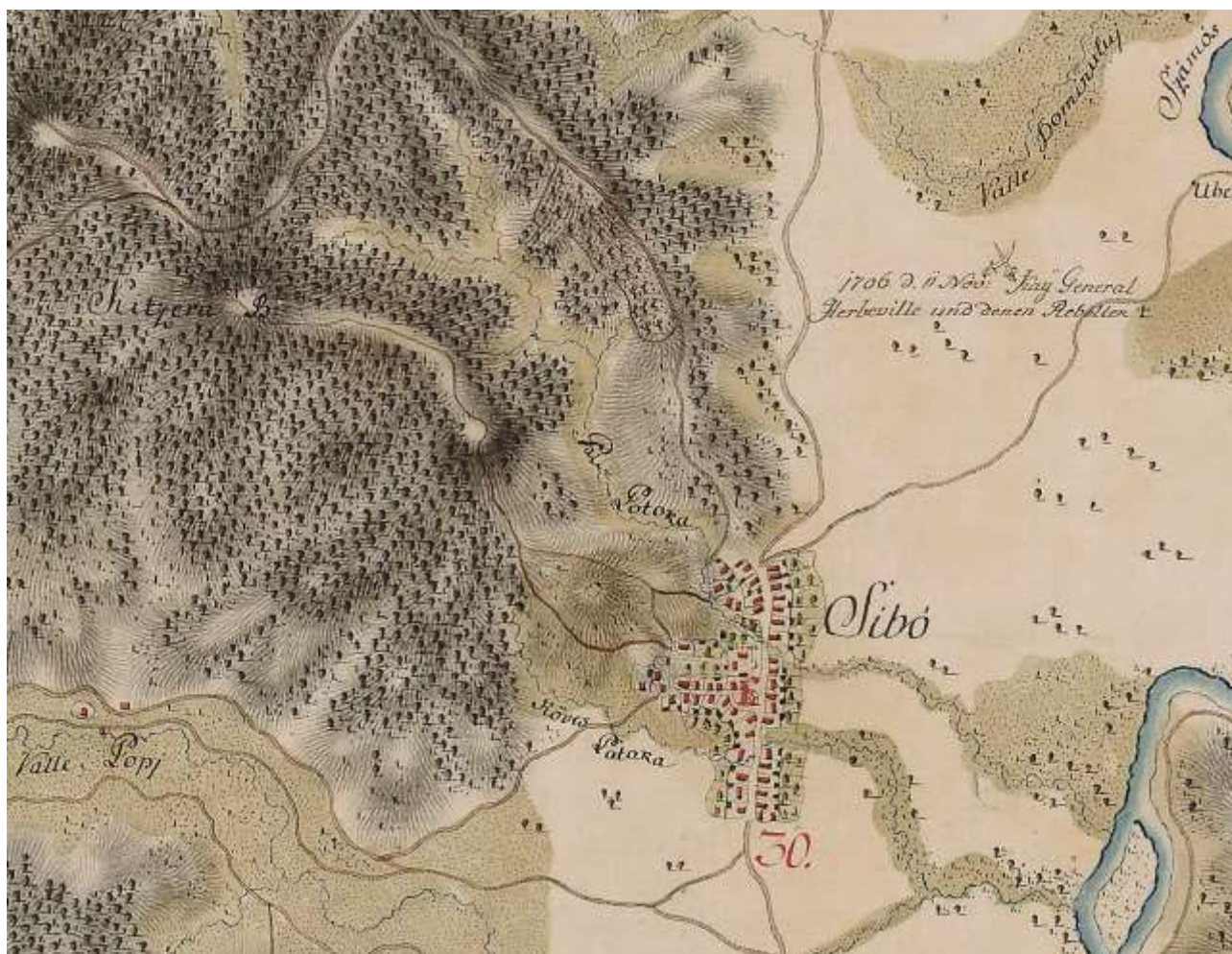
¹⁰⁹ Ibidem, pag. 155.

bancnote, piese de cult, ceramică, sticlărie de farmacie din epoca modernă, armament din categoria armelor albe, însemne heraldice, suporturi de pipe, lucrări de artă etc¹¹⁰.

De istoria Jiboului se leagă și anumite curiozități și legende. Străzile din Jibou conțin în asfaltul cu care sunt pavate pe alocuri, numuliți, "bănuței", despre care legenda spune că sunt „banii lui Rákoczi”. Numuliții sunt niște fosile care arată ca niște monede de piatră. Ele sunt căsuțele de calcar ale unor animale unicelulare primitive care au trăit în terțiarul vechi. „Bănuței” de acest fel sunt peste tot în lume, circa 200 de specii. În România regăsim 20 de specii, dintre care unele și pe Valea Someșului.

¹¹⁰ Elena Musca, Colecții și colecționari Jibouani, în Caiete Silvane, nr 6, 2005.

Evoluția urbanistică și edificii Scurt istoric al localității

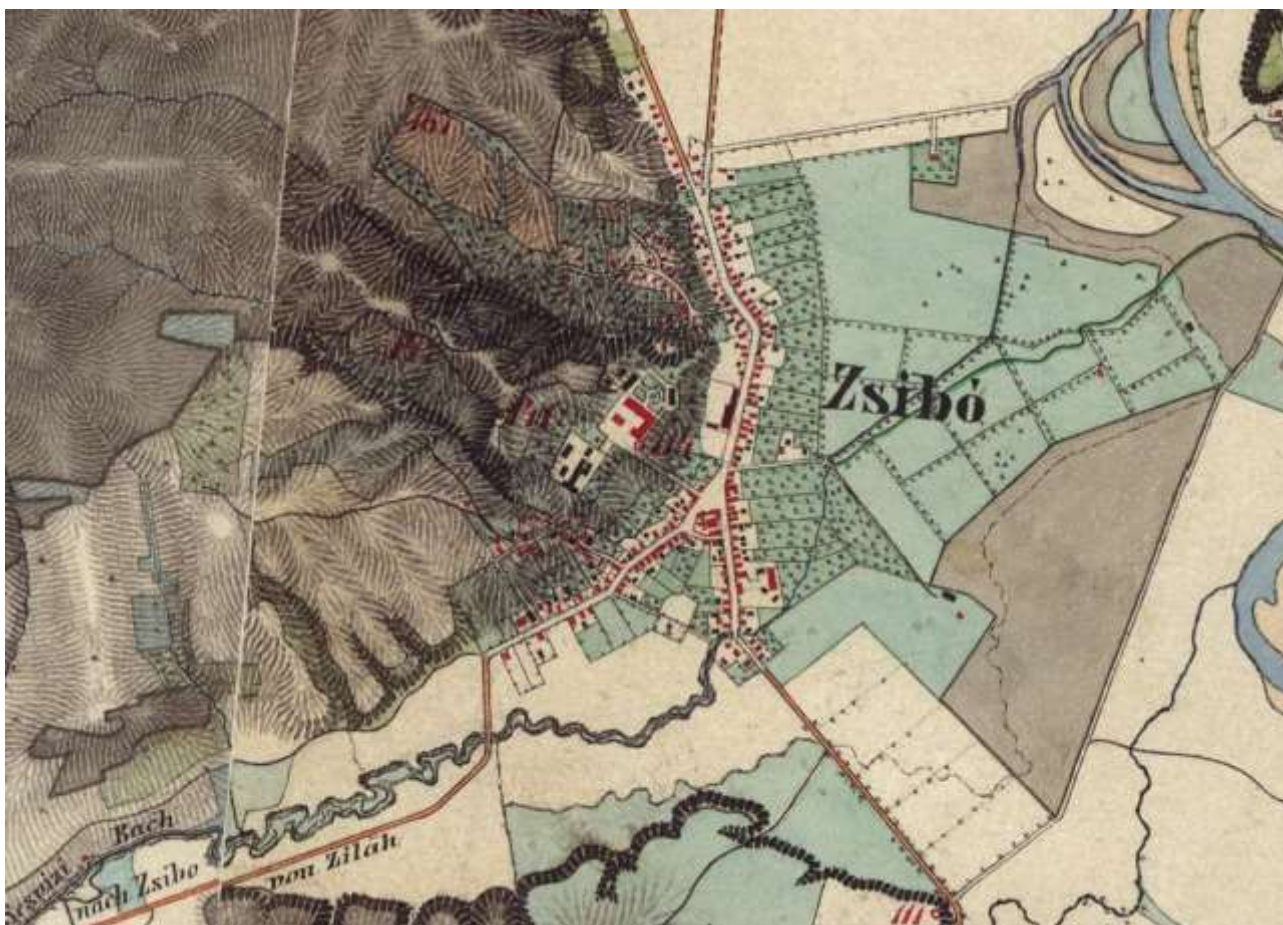

Orașul Jibou – hartă iosefină (1763-1787)

Structura urbanistică a Jiboului din sec. XVIII era definită de o stradă principală pe direcția N-S, actualele străzi T. Vladimirescu și 22 Decembrie 1989 și de două ramificații vestice, str. Castelului, actuală Wesselenyi M. și str. Bisericii vechi, actuală Eroilor. Regăsim figurate clădiri care se mai păstrează și azi ca funcțiune și amplasament: actuala biserică reformată și castelul. Dispuse ramificat, erau pe atunci aproximativ 50 de gospodării frumos aliniate, cu anexele aferente acestora. Valea Popii figurată la vest (vine dinspre satul Popeni) este actuala vale Apa Sărată. În partea estică este figurat râul Someș, prezență definitivă în evoluția istorică, economică și socială a localității. Amintirea luptelor purtate de către trupele conduse de către Francisc Rákóczi al II-lea la Jibou din data de 11 noiembrie 1705 care au însemnat ultima zvâcnire a nobilimii maghiare împotriva dominației habsburgice, este consemnată pe hartă de către autorii acesteia, pe amplasamentul din nord-vestul orașului.

Frontul stradal actual al str. Libertății păstrează multe construcții vechi de sec. XIX și început de sec. XX.

Orașul Jibou – hartă din perioada 1806-1869

În prima parte a sec. XIX, trama stradală se cristalizează, se aliniază și se extinde apoi majoritar pe direcțiile nord și sud. Nu putem să nu remarcăm prezența unui fond forestier remarcabil pe versantul vestic al orașului și deosebita rigoare a modului de folosință agricol din lunca de est a Jiboului. Frumoase livezi, urmate de parcele cu grădini de zarzavat se întindeau pe solul fertile al locului. Se remarcă totodată deja, prezența unui frumos parc cu o fântână circulară centrală, parc păstrat până astăzi în incinta Castelului Wesseleny, aflat deasemenea pe lista monumentelor istorice.

Piață, Bis. ref., Cassa de păstr. Jibou și Viacre - Piacz részlet, Ref. templ., Zsibó és Viacre tak. pénztár
Jibou

Zona centrală Jibou în perioada sec. XIX (imagine de pe o carte poștală). În partea dreaptă, în plan retras se vede actuala primărie și biserica reformată, fostă romano-catolică.

Castelul Wesselényi - imagine din anul 1900, când intrarea principală încă dispunea de două aripi simetrice ale scării de acces, cea din stânga fiind ulterior desființată.

Orașul Jibou – hartă din perioada 1869-1887

Reprezentarea castelului Wesselenyi pe hărțile ulterioare este de această dată în formă mai elaborată. Construcțiile adiacente castelului și cele de pe alte străzi, se îndesesc și se extind, grație vieții economice care deja palpită. Pe Someș, localitatea Rona, la vest de oraș este legată „de lume” de un bac, figurat la rândul lui cu profesionalism alături de cotele de nivel ale împrejurimilor.

Carte poștală datată 6.11.1900, imagini cu biserica reformată (st.), castelul Wesselenyi (centru), Casa de

modă Roth Adolf (dr.), Magazinul de condimente al lui Wertheimer Dezső (jos st.)
(Sursa: Országos Széchényi Könyvtár)

Cărți poștale interbelice-orașul Jibou, vedere generală Se observă siluetele dominante ale bisericilor reformată și romano-catolică, precum și cea a actualei primării.

ZSIBÓ

BELSŐSEG

1-239. 295-346.

724-772. 109-114. 1132.

114-115.

Orașul Jibou- Hartă din perioada anilor 1900

Piața centrală a orașului anilor 1900 pe o carte poștală a vremii, dominată de siluetele bisericilor și prezența spațiilor comerciale ale micilor meseriași și comercianți. Actuala clădire a ambulatoriului medical se regăsește pe frontul din dreapta.

Castelul baronului Wesselenyi în vreme de iarnă (carte poștală trimisă în 30.03.1903)

Castelul baronului Wesselenyi (carte poștală trimisă în 19.11.1901, tipografia Jibou)

Sursa : Muzeul Zempléni, Szerencs <http://postcards.hungaricana.hu>

Castelul baronului Wesselényi, vedere posterioară (*carte poștală interbelică; Sursa : Muzeul Zempléni, Szerencs*)

Castelul baronului Wesselényi (*carte poștală trimisă în anul 1942, 23 octombrie; Sursa : Muzeul Zempléni, Szerencs*)

Manejul aferent proprietății baronului a fost construit la 1771.

„Mânzăria” baronului era situată pe o locație adiacentă drumului DJ 108A; clădirea se degradează pe zi ce trece. Imobilul se află pe teritoriul administrativ vecin al comunei Someș Odorhei.

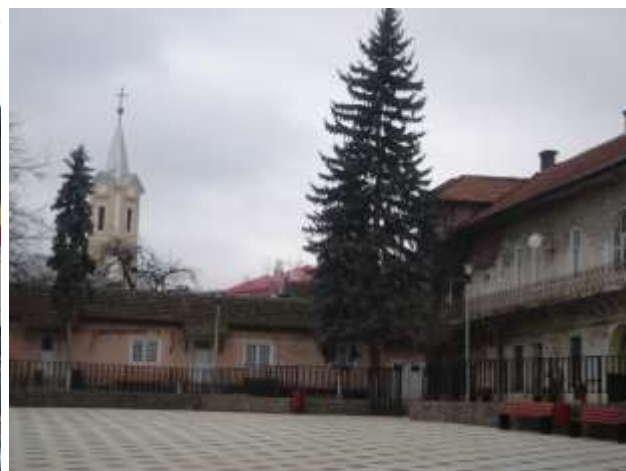
Castelul Beldy, monument istoric de factură neorenascentistă aflat în proprietatea Consiliului Județean Sălaj, o altă locație care necesită lucrări urgente de reabilitare.

Castelul Beldy terminat la 1903, însoțit de un frumos parc, toate în mijlocul pădurii seculare de stejari, în apropierea Jiboului. <http://postcards.hungaricana.hu>

(carte poștală trimisă în anul 1943, 17.09)

(Sursa: Zempléni Múzeum, Szerencs)

Primăria orașului Jibou, realizată la sf. sec. XIX, fațada principală și imagini din zona de intrados. Inițial a fost sediul băncii de economii iar mai târziu școală; a devenit

sediu administrativ cu începere din anul 1974. Cu toate că a suferit în timp unele intervenții discutabile, clădirea întrunește calități necesare clasării în LMI.

Actuala primărie, biserica reformată și Dealul „Rakoczi” în plan secund (carte poștală din perioada interbelică)

Monumentul eroilor amplasat în fața primăriei, neinspirat ca realizare artistică, o tematică frumoasă însă, care se cere a fi proiectată și realizată de către persoane abilitate.

Biserica ortodoxă nouă începută în anul 1992

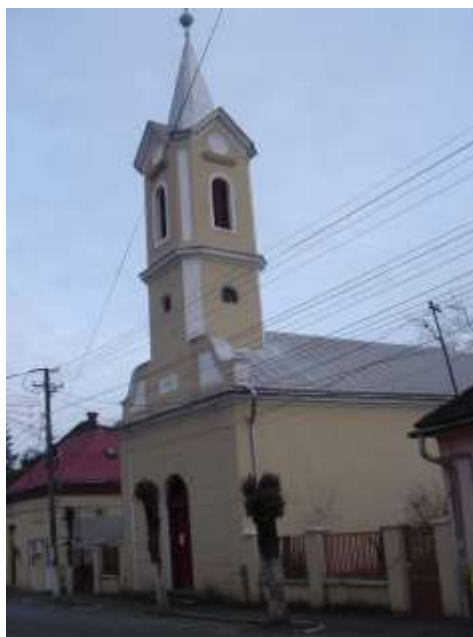
Biserica ortodoxă veche, clădire datând din anul 1930, arh. Alexandru Floriancici, este propusă pentru clasare în LMI.

Biserica reformată o clădire reconstruită în anul 1749, propusă deasemenea pentru clasare.

Spațiu comercial amenajat în clădirea căminului cultural al parohiei reformate

Vedere cu str. Libertății și bisericile reformată reconstruită la 1749 și cea romano-catolică ridicată din anul 1886 (carte poștală trimisă în august 1943, publicată de Librăria Vegh David din Jibou prin tipografia „Ilustratia” din Gherla; Sursa : Muzeul Zempléni, Szerencs).

Biserica romano catolică a fost reabilitată în anul 1979

Fostul Cazinou a fost ridicat la sfârșitul secolului al XIX-lea și imaginile din jurul anului 1900. Se observă că în timp coronamentul elegant al clădirii a fost parțial modificat din păcate.

Biserica greco-catolică începută la 1999 și sfințită în anul 2008, situată lângă fostul casino, are o siluetă inedită, străină de spiritul locului.

Carte poștală veche – „Casinoul”

Ambulatoriul de specialitate al orașului, o altă clădire în stil eclectic, de valoroasă factură arhitecturală interbelică.

Spitalul oraşenesc, clădire eclectică de la sf. sec. XIX, propusă pentru clasare LMI, reprezentat pe o carte poştală trimisă în anul 1907, 03 martie.

Clădirile de pe str. Libertăţii nr. 60-62, în jurul anului 1900. Cea din plan îndepărtat mai aparţine şi azi bisericii romano-catolice

Imaginea clădirii de la nr. 60, în zilele noastre.

**Biserică pentecostală în
comunitatea de romi**

Biserica creștină Philadelphia

**Casa de cultură este ridicată în zona de
blocuri, în perioada comunistă a anilor 1967.**

Grupul școlar O. Goga

Grădinița cu program normal nr. 2

Liceul teoretic „Ion Agârbiceanu” și noua sală de sport, amplasate la baza versantului grădinii botanice.

Școala gimnazială „Lucian Blaga”

**Noua școală generală
ce deservește comunitatea de romi**

**Judecătoria Jibou, construcție din anul
2002**

**Centrul social-spital de neuropsihiatrie
găzduiește bolnavii adăpostiți
anterior la Castelul Beldy**

Vechea clădire a gării, azi distrusă, a fost construită în anul 1890, și inaugurată o dată cu linia ferată Dej-Jibou-Zalău la 1 oct.

Carte poștală cu Gara din Jibou la 1917 și Moara veche la 1915

Moara din Jibou, imagine de pe o carte poștală din 1912

Gara din Jibou, refăcută și dezvoltată în anul 1949, imaginea din dreapta cu peronul

Clădire lângă stația din Jibou, din anii '80

Fostul dispensar medical al lucrătorilor CFR se cere reabilitat.

**Construcții vechi din apropierea gării
Str. 22 Decembrie 1989 nr. 10**

**...lângă cu intervenții nereușite la intrare
casa cu nr. 8.**

Front de case situate vis-a-vis de fostul hotel Unio, str. 1 Mai, azi teren ocupat de blocuri de locuințe în regim de înălțime P+4 (imagini de pe o vedere trimisă în anul 1943)

Spații comerciale la parterul fostului hotel Unió, str. 1 Mai

Case vechi de la 1900 din zona centrală P-ța 1 Decembrie 1918

Imobile vechi de factură interbelică pe Str. T. Vladimirescu nr. 7 și nr. 30

nr. 12, se cere și ea a fi protejată.

Clădirea reprezentativă de pe str. Libertății

Imagine din perioada interbelică cu o casă de locuit de pe strada Wesselenyi M., și în plan îndepărtat Biserica ortodoxă ridicată la 1930 (Sursa: muzeul Zempléni)

Str. Libertății nr. 14 casă de sec. XVIII, cu spațiu comercial la parter – valoroasă arhitectură vernaculară, se cere imperativ a fi clasată pe listele LMI.

Casă tradițională cu fântână, păstrată pe fosta stradă a bisericii ortodoxe vechi, azi str. Eroilor nr. 2.

Casă veche de curând reabilitată, str. Gheorghe Doja nr.5

**Banca comercială română
după 1989**

și Banca română de dezvoltare, ridicate

Banca Transilvania la parter de bloc

Lukoil- Stație de carburanți

Piața agro-alimentară are intrarea de pe str. 1 Mai în apropierea blocurilor de locuințe din anii 1970-80.

Penny Market, spațiu comercial de dată recentă, realizat cu arhitectura sa specifică.

Teren de minifotbal amenajat la periferia orașului

Vama și birourile Parcului industrial Jibou și

Sedii de firme din interiorul parcului...

S.C. Incognito

Tipografia „Absolut” este amenajată pe locul fostei Fabrici de armături metalice.

Clădiri cu foste funcțiuni industriale, își așteaptă pentru reabilitare investitorii.

„AȘA NU”

Casă de sec. XIX, amenajată ca laborator într-un mod impropriu, cu intervenții agresive la fațada principală și cea laterală

Satul Husia

Scurt istoric al localității

Vedere generală a satului Husia

Satul Husia se află situat pe malul drept al râului Someș, la o depărtare de 4 km de localitatea Jibou. Se învecinează la E cu localitatea Ciocmani, la S cu localitatea Rona, la N cu localitatea Someș-Guruslău, iar la V cu râul Someș. Localitatea este situată o parte pe șes, iar alta pe deal. Râul Someș curge la o distanță de 1 km de sat, de la S la N.

Satul a aparținut de cetatea Hodod și i-a urmat îndeaproape istoria. Această localitate a fost pustiită și a dispărut între data cuceririi Oradei de către turci și anul 1682, deoarece nu există date documentare prea numeroase.

Unele surse indică anul 1658, ca an al pustiirii, când localitatea împreună cu alte sate a fost arsă de către imperiali¹. În Comitatul Sălaj existau 4 sate care conțineau indicativul de *Újfalu*, adică satul nou.

În sursele documentare păstrate, localitatea figurează sub următoarele denumiri: *Hozywفالu*, la 1405; *Hwzwفالw*, la 1475; *Hosszúفالu*, la 1582; *Huszie*, la 1733; *Újفالu*, la 1750; *Hosszú Újفالu*, la 1760-1762; *Huszia*, la 1835; *Husszia*, la 1850; *Hosszú Újفالu*, la 1854².

Numele localității provine de la apelativul maghiar "*Hosszu*", care înseamnă lung și "*Falu*", care înseamnă sat. De fapt este vorba despre satul lung cel nou³.

În anul 1582, *Jakabfi Ambrus* și *Móricz* se opun cu privire la deținerea moșiei din Husia de către văduva lui *Jakcsi Boldizsár*.

La 20 ianuarie 1637, când s-a ținut ascultare de martori, iobagii lui *Lónyai Zsigmond* au declarat că nu știu nimic despre ruperea unei părți din hotar de către oamenii lui *Gyulafi Sámuel*.

La 1720, la Husia au fost conșcriși 4 iobagi, și 4 jeleri, în total 8 capi de familie ce plăteau impozit, 1 ungur și 7 români, de aici se poate calcula numărul populației la 1720, care era de 72 de locuitori. Se specifică că numele lor este maghiar, dar privind limba ce o vorbesc ei de fapt sunt români.

Din terenul cultivat în vederea impozitării s-au conșcrit în anul 1720, 91 câble, teren arabil, tăietură 4 câble și un rât de 23 de coșai⁴.

Potrivit Conșcripției episcopului Inochentie Micu Klein, despre satele locuite de români, aflăm că în Husia la 1733, locuiau 16 familii de români, iar numele preotului greco-oriental era Ioan.

Conșcripția din 1750 arată faptul că în Husia existau 206 locuitori greco-catolici, care aveau o biserică, un preot, un cantor, iar preotul avea disponibil pe seama sa 4 câble de teren arabil și măji de sare.

Deci putem observa că în răstimpul celor 2 conșcripții, locuitorii din Husia au îmbrățișat religia greco-catolică și unirea cu Roma⁵.

Un recensământ general al populației din Transilvania este ordonat de către Iosif al II-lea în anul 1784 din motive financiare. Structura socială a populației se poate releva datorită particularității recensământului, numai pentru bărbați, femeile nefiind grupate pe categorii. Din această grupare se poate deduce în linii generale și împărțirea bărbaților pe profesii.

Din datele recensământului aflăm că în satul Husia existau 30 de case și 35 de familii cu o populație totală de 183 de locuitori. Dintre aceștia erau 100 de bărbați (40 căsătoriți și 60 necăsătoriți) și 83 de femei. Structura

¹ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 699.

² Coriolan Suciu, Dicționar Istoric al localităților din Transilvania, Editura Academiei R.S.R., vol I, pag. 176.

³ Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica țării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 166.

⁴ Petri Mór, Op. cit, vol. IV, pag. 670.

⁵ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 47-51.

socială a bărbaților era reprezentată astfel: 1 preot, 24 țărani, 21 de moștenitori ai țăranilor, 18 jeleri și 7 trecuți la categoria "alții"⁶. În sat nu locuia nici un nobil.

Conscripția din 1785 a făcut și clasificarea urbarială a satelor după gradul de fertilitate, Husia făcea parte din gradul III de fertilitate.

Tot din ordinul împăratului, fiecare gospodărie a fost obligată să poarte număr de ordine.

O măsură și mai bună a fost cea din 1786 a măsurării pământurilor. Împăratul a insistat pentru definitivarea ei grabnică, încât cadastrul să poată evidenția clar proprietățile nobililor, ale iobagilor și ale satului.

După moartea lui Iosif al II-lea, evidențele cadastrale au fost distruse, iar reformele împăratului au fost anulate.

Locuitorii din Husia au participat și ei la revoluția de la 1848, refuzând să execute slujba iobăgească, să dea dijme domnilor, ca de altfel toți locuitorii satelor din jurul Jiboului. Ei au făcut parte din tabăra țăranilor din Jibou și au luat parte la luptele de la Rona-Jibou din 2 noiembrie 1848.

Unul dintre ei, Bujor Ghica, a fost spânzurat împreună cu tatăl și cu un frate al său, în timpul revoluției, fiindcă au adus "cărți" de la Năsăud contra iobăgiei.

După desființarea iobăgiei în 1854, iobagii eliberați din acest sat au fost împroprietăriți cu pământul pe care l-au avut mai înainte în folosință, în timp ce jelerii și slugile au rămas și pe mai departe fără pământ.

Recensământul realizat la mijlocul secolului al XIX-lea conferă date mai precise despre structura socială, națională și religioasă a populației din localitatea Husia. Au fost recenzați 285 de locuitori, care ocupau 41 de case și cuprindeau 64 de familii. Dintre aceștia 160 erau bărbați și 125 de femei. Era o populație majoritar românească de religie greco-catolică⁷.

Total populație	Români
285	285

Din punct de vedere religios situația era următoarea:

Total populație	Greco-Catolici
285	285

Numărul de animale pe care-l deținea populația din Husia se cifra la 118 bovine.

În sat existau în anul 1857, 1 preot, 48 proprietari de pământ și 3 "alte slugi"⁸.

Potrivit aprecierilor recensământului agricol din anul 1895, localitatea Husia avea o suprafață totală de 867 holde cadastrale, care aveau

⁶ Wagner Ernest, Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. VI, 1982, f. 180.

⁷ Recensământul din 1850. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

⁸ Recensământul din 1857. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

următoarea structură: 352 holde pământ arabil, 110 holde pășune, 39 holde rât, 262 holde pădure (30.21%), 23 holde grădini și 81 de holde neproductive⁹. De asemenea existau 75 de gospodării, iar locuitorii aveau în posesie 119 de vite cornute, 25 de capre, 52 porci, 113 oi, 513 păsări, și 12 familii de albine.

Dintre atelajele folosite se remarcă cele trase de 2 boi, în număr de 2 bucăți și cele trase de vaci, 9 la număr.

Pomicultura era o ramură importantă pentru locuitorii din Husia, reprezentată prin existența a 2038 pomi: mai ales pruni 1688, meri 133, peri 121, cireși 4, vișini 31, piersici 8, nuci 39 și duzi 14¹⁰.

Averea localității Husia era socotită la sfârșitul secolului al XIX-lea la circa 3773 coroane și 92 fileri, având un impozit direct către stat de 1160 coroane și 22 fileri¹¹.

La începutul secolului XX, părțile de hotar ale satului erau următoarele: *Mărul Savului, Homoriș, Braniște, Belți, Dealul Husii, Mesteceni, Ciuha, Zănoagă, Unghiul Popii, Cânepiște, Suaj, Curpeni, Iepuriște, Râpa, Ulicioara lui Bancoș, Valea lui Drăguș, Peringare* etc¹².

Conform Recensământului General al populației din Transilvania din anul 1900 localitatea Husia avea un total de 344 locuitori, care aveau următoarea structură națională¹³:

Total populație	Români	Maghiari	Evrei
344	335	7	2

Aceasta era raportată la următoarele religii:

Total populație	Greco-Catolici	Reformați	Romano-Catolici	Izraeliți
344	335	5	2	2

Din rândul acestora 10 erau evaluați că știau să scrie și să citească la nivel corespunzător, iar 13 știau să vorbească ungurește.

Această populație locuia în 76 de case, care în ceea ce privește pereții și acoperișul se prezentau astfel:

Total case	Piatră	Cărămidă	Lemn
76	4	3	69

Casele erau acoperite majoritatea cu paie după cum se poate observa:

⁹ Statistica agricolă a țărilor coroanei maghiare, Budapesta, 1897, vol. I, pag. 498-501.

¹⁰ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1900, pag. 510-513.

¹¹ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 670.

¹² Gabriel Vasiliu, Din toponimia satelor: Cuceu, Husia, Rona, Var, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987, pag. 738.

¹³ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1996, pag. 510-513.

Total case	Șindrilă	Paie
76	1	75

Stoica și Lazăr, în lucrarea lor despre Sălaj, apărută în anul 1908, arată că Husia aparținând de Plasa Cehu-Silvaniei, este un sat mic, așezat în partea dinspre răsărit a comitatului. Avea 75 de fumuri și 370 suflete greco-catolice. Avea biserică de lemn, edificată în anul 1815 și școală confesională cu învățător calificat.

Existau 68 de proprietari, iar hotarul comunei are 1184 iugăre, dintre care 998 aparțin românilor.

Dintre locuitori, 32 sunt alegători, iar 10 știu citi și scrie românește și 3 știu citi și scrie ungurește¹⁴.

Localitatea Husia s-a numărat printre cele 34 de localități din zona Jiboului, în care s-au înființat în toamna anului 1819, un Consiliu Național Român și Gardă Națională Română în vederea păstrării ordinii și siguranței¹⁵.

După Unirea cea mare din 1918, satul Husia s-a integrat în cadrele României Mari și a făcut parte din Plasa Jibou.

Și aici locuitorii au fost împroprietăriți prin despăgubirea proprietarilor, prin reforma agrară din anul 1921.

Potrivit recensământului general al populației din anul 1930, Husia avea o populație de 403 locuitori. Dintre aceștia, 400 erau români, unul era ungar, iar 2 erau evrei. După religie, din aceștia, 4 erau ortodocși, 395 erau greco-catolici, 1 era baptist, 1 era romano-catolic și 2 erau mozaici¹⁶.

Știința de carte era însușită de locuitori în proporție de 45,8%, dintre aceștia numai unul beneficia de instrucție secundară¹⁷.

În anii 1934-1937 a aparținut de circumscripția notarială Someș-Guruslău, fiind primar Stejeran Cosma, iar ajutor de primar, Temeș Samson. Ei au fost ajutați în conducerea comunei de un consiliu comunal format din: Temeș Cornel, Stejeran Ioan, Ciure Ioan, Stejeran Vasile, Mureșan Nicolae, Stejeran Gheorghe, Mureșan Gherasim, Mureșan Andrei și Vanca Alexandru.

În această perioadă s-au efectuat mai multe lucrări edilitare și s-a dat o nouă înfățișare comunei. Au fost reparate drumurile principale, s-au curățat șanțurile, a fost curățată pășunea comunală, s-a curățat cimitirul etc¹⁸.

Pentru îmbunătățirea rasei animalelor s-a cumpărat un taur comunal.

Și pentru învățământul primar din localitate s-au depus eforturi și s-a construit o locuință pentru învățătorul director, compusă din 2 camere, o bucătărie, o cameră de alimente și o pivniță.

În perioada interbelică, ocupația principală a locuitorilor era agricultura și păstoritul. Existau în comună 30 de proprietari de pământ, iar restul

¹⁴ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 250.

¹⁵ Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000, pag. 40.

¹⁶ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II, pag. 388.

¹⁷ Idem, vol. III, pag. 400.

¹⁸ Fond Prefectura Jud. Sălaj, Cartea de aur, Comuna Husia.

oamenilor erau fără pământ. Cei săraci lucrau 16 ore pe zi pentru 30 de lei, cât era costul unei zile de lucru. Femeile și copiii mai mari erau nevoiți să muncească la câmp.

Se cultivau: porumb pe 75 de ha, fasole pe un ha, ceapă pe un ha, varză pe un ha, cartofi pe 3 ha, cânepă pe 2 ha, dovlecei pe 2 ha, livezile ocupau un ha, iar fânețele 15 ha.

Dintre animalele existente în comună amintim: cai 6, bivoli 49, boi 6, oi 154, capre 7, porci 45, măgari 2, păsări 710.

Dintre clădirile publice existente, comuna avea primărie și școală cu o sală de clasă de 240 m² și o cancelarie de 48 m². Din punct de vedere administrativ, comuna aparținea notariatului Someș-Guruslău.

Localul școlii era corespunzător cerințelor igienice. Alimentarea cu apă se făcea din 3 fântâni comunale și 7 fântâni proprii.

Potrivit cerințelor vremii, comuna dispunea de cimitir de animale.

Din punct de vedere sanitar, Husia aparține circumscripției sanitare Năpradea, în localitate existând însă moașă cu diplomă. Bugetul serviciilor de sănătate publică era de 2850 de lei, revenind pe cap de locuitor 6,63 de lei¹⁹.

În anul 1938, localitatea avea o populație de 431 de locuitori, 216 bărbați și 215 femei. Din punct de vedere al densității populației, erau 101 locuitori pe 1 km², circa 4 locuitori la o casă.

În funcție de naționalitate, erau 427 de români și 4 unguri, iar după religie, existau 2 ortodocși, 427 greco-catolici și 4 reformați.

Comuna avea un buget echilibrat, la cheltuieli înregistrându-se 23.002 lei, iar la venituri, 38.166 lei.

Excedentul natural (proporție la 1000 locuitori) a fost în anul 1928 de 27,6 %, în 1931 de 26,2%, iar în 1936 de 21,3%.

În anul 1938, comuna avea 102 case, din care era o casă din zid, cu pereții din pământ și piatră și mai erau 101 case din lemn. Acestea erau 3 cu o încăpere, 95 cu 2 încăperi, 3 cu 3 încăperi și una cu 4 încăperi. Toate aveau ferestre mobile. Acoperiș cu țiglă aveau 34 de case, iar 68 încă erau acoperite cu paie.

Din punct de vedere al igienei, 37 aveau latrine, iar 65 erau fără.

Dintre case, 90 aveau pomi fructiferi, iar 95 dispuneau de grădini de zarzavat²⁰.

După 1950, Husia a făcut parte din Raionul Jibou, Regiunea Cluj, până în anul 1968, când refăcându-se Județul Sălaj, a fost arondată la Jibou, care devenise oraș.

Primele date concrete despre satul Husia se datorează Conscripției lui Inochentie Micu Klein realizată printre români pentru a vedea câți români sunt uniți cu biserica Romei și câți au rămas în religia greco-orientală.

¹⁹Prefectura Județului Sălaj, Monografia sanitară a Comunei Husia.

²⁰ Ibidem.

La 1733 Husia avea un preot luon, locuitorii erau de religie ortodoxă, aveau o biserică, fiind în localitate 16 familii de români.

În 1750 existau 206 locuitori greco-catolici, care aveau o biserică, un preot, un cantor, iar preotul avea pe seama sa un teren arabil de 4 câble și 3 măji de sare. Deci înseamnă că între 1733 și 1750 a avut loc unirea cu biserica Romei și trecerea la religia greco-catolică.

În această perioadă Husia făcea parte din Protopopiatul Odorhei, Comitatul Sălaj.

După împărțirea mai riguroasă și crearea mai multor protopopiate, parohia Husia va fi arondată Protopopiatului Noțig.

Calificarea preoților era destul de slabă, mai mult având cunoștințe câștigate în școlile elementare.

Mai pe urmă au început preoții să învețe la Blaj și să câștige o anumită cultură.

După ce s-a înființat Dieceza Greco-Catolică a Gherlei la 1854, Sălajul a trecut sub jurisdicția episcopului din Gherla, care jurisdicție se exercită prin vicarii foranei ai Sălajului, cu locuința stabilă în Șimleu.

Se știe din șematisme că parohia Husia avea biserică din lemn de la 1800, închinată Arhanghelilor Mihail și Gavril.

În anul 1886 parohia Husia făcea parte din Districtul Năpradea. Matricolele botezaților, cununaților și morților se conduc din 1825, dar la parohia Someș-Guruslău, de care aparținea, iar din anul 1864, la filia Husia. Atunci era preot Laurențiu Caba. Acesta s-a născut în Ortelec în 1832 și a absolvit gimnaziul la Oradea, iar teologia la Blaj.

În 1861 este numit preot în Târgu Lăpuș, iar în 1881 în Someș-Guruslău, de care aparținea și Husia.

În anul 1914 îl găsim preot pe Augustin Caba²¹.

Numai în perioada interbelică va avea un preot propriu, diferit de biserica mamă și anume pe parohul D. Simion.

În prezent slujește preotul paroh Marcel Criste, iar biserica este filie a parohiei Someș-Guruslău.

Tradiția orală arată că a existat școală în localitate încă înainte de anul 1848, dar nu se știe ce învățător a fost. Acest lucru reiese din faptul că 2 tineri din comună, Bujor Ghica și Stejeran Mitru au urmat cursurile de la Blaj pentru a deveni preoți, dar niciunul nu a fost sfințit. Bujor Ghica a fost spânzurat împreună cu tatăl său în timpul revoluției de la 1848, fiindcă au adus "cărți" contra iobăgiei de la Năsăud.

Pe la 1862 funcționa o școală confesională în casele bisericii, sub conducerea preotului Neghina. Această casă a bisericii avea două încăperi, într-una locuia preotul, iar în cealaltă învăța copiii.

Din anul 1865, Stejeran Mitru rămâne cantor la biserică și învățător până prin 1874. Cursurile se țineau într-o căsuță proprie a cantorului, situată în grădina bisericii. Bănci nu existau, doar ceva lavițe, sau elevii stăteau pe

²¹ Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914.

jos pe sumane. Se studiau rugăciuni, cântări bisericești, și se învăța puțină citire.

În perioada următoare se fac dese schimbări de învățători, uneori ei predau și în 2 sate, Husia și Rona, astfel că din cauza deselor schimbări, elevii nu prea au progresat.

În anul 1875 se va cumpăra un local pentru școală. Noul local școlar, ridicat de Wesselényi Bella ca și cârciumă, va fi cumpărat de săteni din porumbul ce-l avea biserica adunat de la oameni. Această clădire era compusă din 3 încăperi. Una era sala de învățământ, iar celelalte două, serveau ca locuință pentru învățător.

În această perioadă, cantor-învățător era Pop Vasile, absolvent de preparandie, care a funcționat între 1891 și 1901. După acesta urmează Moldovan Ioan, care însă pleacă după un an și vine ca învățător Onciu Ioan, învățător cu diplomă, care va funcționa până în anul 1918. Acesta se pune pe muncă serioasă, atât în școală cât și în afară, pricepându-se la tot felul de lucruri.

În timpul său, în anul 1912, deși școala era destul de corespunzătoare, comuna este silită de statul maghiar la edificarea unui nou local școlar, după tipul dat, care va funcționa și în perioada interbelică, fiind compus dintr-o sală de învățământ destul de încăpătoare și un antreu.

Prin plecarea învățătorului Onciu, învățământul este întrerupt timp de 4 ani. Abia în toamna anului 1922 este trimis prin decret ministerial Iancu Stanciu, absolvent cu diplomă. Între timp învățământul se unificase și a devenit de stat, deoarece până în anul 1918 școala a fost întreținută numai de către locuitorii din comună.

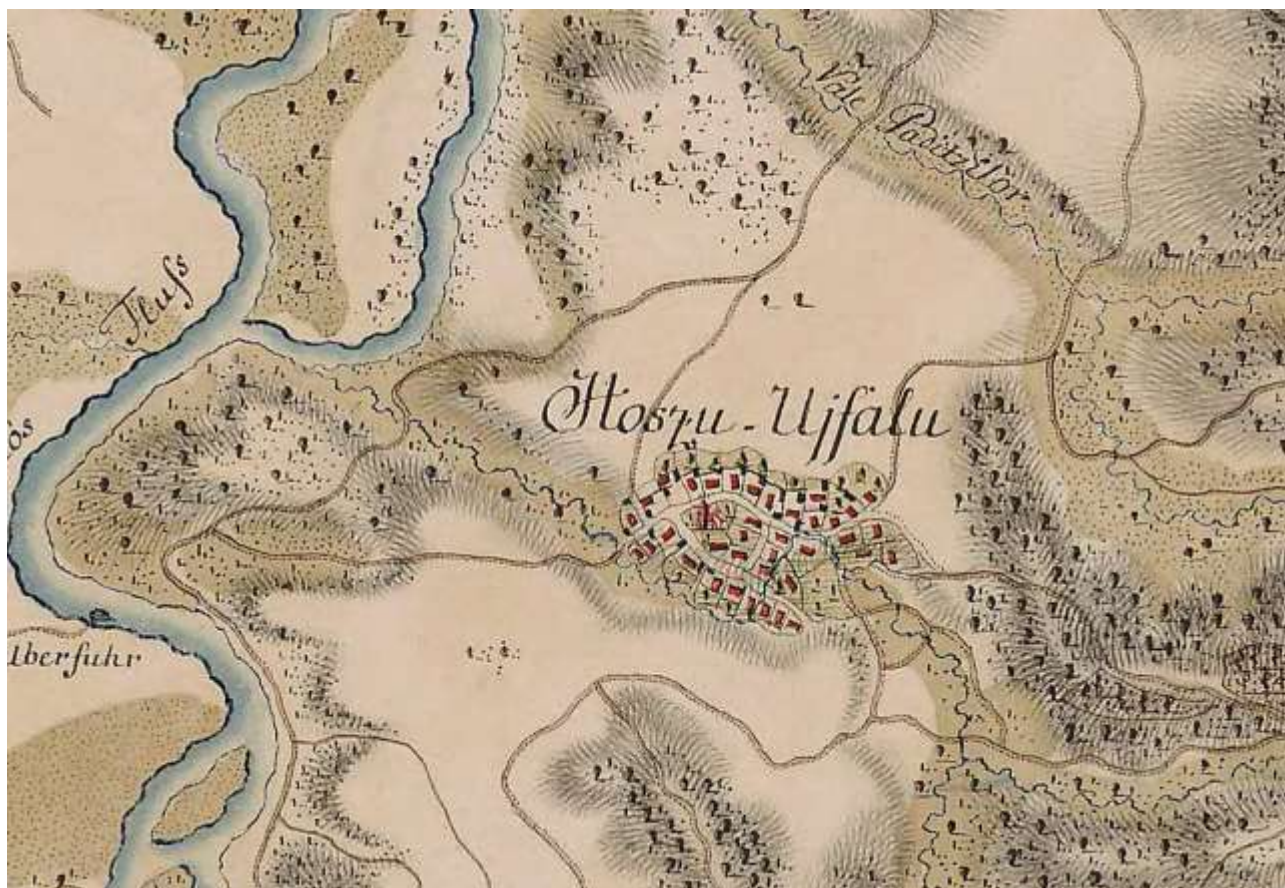
Plata învățătorului se făcea de către locuitori. Fiecare era dator să dea 20-40 bani și câte 2 cofe de mălai, indiferent dacă avea sau nu copii la școală²².

În perioada interbelică au predat elevilor din comuna Husia: Ilie Răduică, Lazăr Ioan, Liviu Bob, Savu Gavril, Pop Aurel etc. Acesta din urmă s-a îngrijit ca școala să aibă material didactic și a înființat o mică bibliotecă²³.

²² Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914.

²³ S.J.A.N. Sălaj, Fond Revizoratul școlar, Doc. 150.

Evoluția urbanistică și edificii

Satul Husia- reprezentare iosefină

Cele 37 de gospodării cu anexele agricole aferente se grupau în jurul unei bisericuțe din lemn aflată pe același amplasament cu al actualei biserici din lemn care a fost ridicată mai târziu, la 1800.

Dezvoltarea satului continuă mai amplu după 1800. În reprezentările de sec. XIX, regăsim o comunitate ceva mai apropiată de situația actuală, ca întindere, deoarece practic, vatra satului se dublează în interval de câteva decenii.

Trama stradală de sec. XIX este deja una conturată dar tributară formelor de relief. Regăsim și la Husia deja, prezența unui bac ce face legătura localnicilor cu restul satelor învecinate peste Someș.

Satul Husia, hartă din perioada anilor 1806-1869

Satul Husia, hartă din perioada anilor 1869-1887

H O S S Z U - U J E A L U
M E N T E S E G : 1 - 9 1 - 1 9 0

Hartă de la 1900 a satului Husia

Biserica ortodoxă poartă hramul „Sfinții Arhangheli” a fost construită în anul 1800 extinsă și restaurată în anul 1911, iar mai apoi în anii 1975-1979, „întărită cu legături de fier și contraforți de zid, acoperită cu tablă, electrificată și apoi pictată”.

Școala din Husia (1912 ?)

Magazinul sătesc

Biserică ortodoxă nouă în construcție

Gard tradițional împletit din nuiel

Casă cu decorații din anii 1960 la nr. 45

Casă monovolum cu târnaț parțial în imediata vecinătate

Casele monovolum de la nr. 54

și respectiv nr. 58

Anexe tradiționale la nr. 58 și nr. 74 unde regăsim și o fântână cu simboluri creștine.

Șuri cu porți decorate specifice zonei Someș la nr. 74/A și nr. 20

Casă cu prispă din lemn cu stâlpi și parapețidecorați la nr. 100 și anexele acesteia.

La nr. 90 regăsim influențe urbane și tâmplării originale.

La nr. 120, târnaț cu arcade

Satul Cuceu

Scurt istoric al localității

Localitatea Cuceu este pomenită pentru prima dată în anul 1387, atunci când sunt pomenite satele care au aparținut de cetatea Cheud. A fost un sat românesc, disputat adeseori de către nobilime¹.

La 1450 Cuceul era proprietatea lui *Kusalyi Jakcsi György* și a fratelui său *László*, proprietate pe care a vrut s-o ocupe în acel an, pe seama lui, *Kémeri Miklós*².

De-a lungul timpului, în documente, Cuceul a apărut sub diferite ortografii. De exemplu: *Kucho*, la 1388; *Kuczo*, *Kwczo*, *Kwcho*, la 1450; *Kucho*, la 1471; *Kuchov*, la 1547; *Kuchov*, la 1553; *Kucso*, la 1555; *Cukhyo*, la 1555; *Kwchyö*, la 1570; *Kuchjo*, la 1610; *Kutso*, la 1620; *Kucseul*, la 1773; *Kucseu*, la 1750; *Kucsó*, *Cuceu*, la 1854³.

Se pare că denumirea Cuceu provine din antroponimul cuceu⁴. Petri Mór apreciază că este un termen sloven care provine din bulgara veche "kusta", care ar fi denumire pentru casă.

În anul 1472 familia *Bélteki Drágfi Miklós*, ajunge în stăpânirea Cuceului. În continuare va stăpâni localitatea aceeași familie, deoarece la 1475 vor fi impuși iobagii lui *Drágfi* cu 6 florini și 2 denari.

Iobagii din Cuceu, care au aparținut de Comitatul Solnocul de Mijloc, la 1543 au fost impuși după 2 porți, dar au fost scutiți: un jude, 2 libertini, 4 săraci și 3 case noi.

Iobagii văduvei *Drágfi* plăteau dări la 1549 și în anul 1555, după 2 porți, fiind scutiți un jude, 7 săraci și 4 case noi⁵.

Primele date cu privire la structura populației din Sălaj provin din secolul al XVI-lea. Aceste sunt în general de 3 feluri, urbarii, conscripții pentru diferite dijme și conscripțiile numite dicale, mai precis conscripția porților, sesiilor pentru perceperea impozitului regal. Acestea erau întocmite de funcționarii regali cu așa-numite "bastoane de răboj". Ele luau la bază poarta, sesia, indiferent de numărul familiilor, care trăiau și gospodăreau pe o singură

¹ Rusu Adrian Andrei, Cetăți medievale timpurii, în Acta Musei Porolissensis, vol. II, 1978, pag. 101.

² Petri Mór, Op. cit., vol. III, pag. 729.

³ Coriolan Suciu, Dicționar Istoric al localităților din Transilvania, Editura Academiei R.S.R., vol I, pag. 182.

⁴ Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica țării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 158.

⁵ Petri Mór, Op. cit., vol. III, pag. 730.

poartă. Slugile și săracii erau scutiți de această dare, dar jelierii dacă dispuneau de pământ sau vii, erau supuși impozitului regal.

Conscripția se baza pe declarațiile juzilor către dicatorii regali, care treceau prin fiecare localitate. Din numărul porților putem deduce pentru anul 1549, numărul familiilor, circa 48 de locuitori⁶.

În 1570 iobagii lui *Dobszai János* plăteau impozit după 2 porți. Mai târziu, la 1604, s-a plătit impozit după o casă, după bunurile lui *Szécsenyi*.

Soția lui *Drágfi Gáspár* a dăruit satul Cuceu lui *Kereszturi Doszai János*.

De-a lungul timpului, moșia Cuceu a fost revendicată de mulți nobili și conform uzanței vremii, a trecut de la un proprietar la altul, a fost amanetată, ocupată cu forța și a făcut obiectul unor procese.

În 1555 moșia Cuceu, proprietatea lui *Drágfi György* va fi cercetată de către autorități, deoarece împotriva acestuia protestează *Jakcsi Mihály*.

Jumătate din satul Cuceu va fi dăruit în 1557 lui *Báthory György* și soției sale.

Peste 2 ani are loc în satul Cuceu o ascultare de martori în problema apartenenței pădurilor *Bodon* și *Ciglean*.

În anul 1610, pentru o moșie din Cuceu, vor întocmi scrisoare de schimb *Ramocsaházi István* și *Mihály*⁷.

Principele *Gabriel Bethlen* dă poruncă la 20 octombrie 1620, autorităților Comitatului Bihor, ca acea parte din moșia Cuceu pe care *Wesselényi Pál* a ocupat-o de la mai mulți proprietari, să fie luată de la *Wesselényi* și redată vechilor proprietari.

La 7 iunie 1632, *Dobai Miklós* zălogește 3 iobagi din Cuceu numitei *Gyulafi Anna* pentru 300 de florini și o parte din moșia sa, care vor fi însă răscumpărate peste 7 ani.

Adunarea generală a Comitatului Solnocul de Mijloc dispune ca să fie prinși locuitorii din Cuceu, care se ascundeau și partea de impozit ce li se cuvine să fie percepută, deoarece cu câțiva ani în urmă impozitul de 72 de florini a fost plătit de către *Guthi Farkas*, atunci când pentru încartuirea imperialilor populația săracă nu a fost capabilă să plătească impozitul. Atunci cei din Cuceu au fugit și s-au ascuns ca să nu plătească acest impozit⁸.

Încă din 1604 Dieta de la Poszony a hotărât ca după fiecare casă să se plătească 2 florini pentru împărat.

Curtea de la Viena a solicitat din nou plățirea unor impozite în anul 1686 pentru întreținerea armatei.

În anul 1731 *Gencsi György* protestează împotriva autorităților, deoarece după moartea lui *Dobszai István*, moșia trebuia să revină familiei *Gencsi*. Peste câțiva ani autoritățile se vor deplasa la Cuceu și vor cerceta

⁶ Kovács Geza, Structura populației din Sălaj la Mijlocul secolului al XVI-lea, în A.M.P., nr. XIX, Zalău, 1995, pag. 95-96.

⁷ Petri Mór, Op. cit., vol. III, pag. 731.

⁸ Idem, vol. I, pag. 232.

partea de moșie ținută în zălog de către *Guthi Farkas*, care trebuia să revină familiei *Gencsi*.

Aceeași familie se judeca și în anii 1745, 1749, 1762 și 1775⁹.

În anul 1775 se judeca cu *Szénás Zsigmond* și *Péter*, și deoarece membrii familiei *Szénás* nu s-au prezentat, procesul va fi câștigat de către familia *Gencsi*.

La 4 iulie 1782, partea de moșie din Cuceu va fi vândută de *Gencsi Zsigmond* pentru 525 florini, numitei *Terjéni Rebeka*.

În anul 1715, 5 iobagi și 2 jeleri, în total 7 capi de familie au plătit impozit. Dintre aceștia, 3 erau maghiari și 4 români. Peste 5 ani, în 1720 au fost conșcriși 17 iobagi și 9 jeleri, în total 26 capi de familie, dintre care 6 maghiari și 20 de români. Deci putem stabili că în 1715 la Cuceu erau 63 de locuitori, dintre care 27 maghiari și 36 de români. Pe când în 1720 numărul locuitorilor se ridica la 234, dintre care 54 maghiari și 180 români. Se specifică faptul că deși numele lor sunt ungurești, în privința limbii ce o vorbesc, cei mai mulți sunt români.

În Comitatul Solnocul de Mijloc în anii 1715-1720 erau multe sesii pustii care se aflau în această situație și de peste 50 de ani, cum era cazul la Cuceu, unde existau 10 sesii pustii.

În 1715 sesia nu era reglementată, nu exista stabilită o măsură pentru mărimea sesiei, ea fiind mai mică. Conșcripția realizată de reprezentanții ai Comitatului Hont au stabilit că unele sesii iobăgești erau abia de 1/8 din sesie.

În 1720 cea mai mare productivitate era de 4 ori sămânța semănată. Dar cele mai multe gospodării 13.022 obțineau numai de două ori sămânța semănată. Pământul era arat de 3 ori și se folosea asolamentul bienal.

La conșcripțiile din 1715 și 1720, un pământ de o câblă de pozsony, era egal cu 1100-1200 stânjeni; un rât de un cosaș, de 800-1200 stânjeni; iar o vie de un săpaș, de 94 stânjeni¹⁰.

Cultura principală era porumbul cu care locuitorii se hrăneau și constituia hrana vitelor, deoarece acesta nu era dijmuit. De asemenea, importantă pentru creșterea porcilor era ghinda din păduri.

În perioada 1715-1720 o suprafață de un săpaș dădea de regulă 2 ciubere de vin, iar un ciubăr avea prețul de 1+1/2 florini. Vinul din Comitatul Solnocul de Mijloc nu se transporta din cauza cheltielilor cauzate de drum și se consuma local.

Pământul arabil în 1715 era în mărime de 29 de câble, iar în 1720 de 309 și 1/2 câble. Acest lucru se datorează deștelenirilor ca și scăderii presiunii năvălirilor străine, locuitorii reușind să se stabilească în locurile favorabile.

⁹ S.J.A.N. Sălaj, Colecția Familiei Gencsi, Doc. nr. 61, 154, 240, 283, 296, 944.

¹⁰ Petri Mór, Op. cit., vol. III, pag. 733.

Potrivit Conscripției lui Inochentie Micu Klein din anul 1733, Cuceul avea 35 familii de români, care aveau un preot unit, numit Crăciun¹¹.

La a doua conscripție a românilor efectuată în anul 1750, pe timpul episcopului P.P. Aron, populația greco-catolică a atins numărul de 341¹².

Structura și situația socială a populației din Transilvania, deci și din Sălaj, apare cu claritate pentru prima dată în Recensământul general efectuat în perioada 1784-1786, din porunca împăratului Iosif al II-lea. Acest recensământ a urmărit cunoașterea populației existente, necesare pentru aprecierea forței de muncă existente, precum și în scopuri militare. Instrucțiunile elaborate pentru executarea acestui recensământ au fost tipărite și în limba română. Locuitorii nu mai sunt împărțiți după naționalitate sau confesiune, ci sunt luați în general.

Caracterul său oficial garantează exactitatea datelor, iar caracterul său general rezidă din faptul că a înregistrat toată populația. La acea dată, în satul Cuceu exista o populație totală de 890 de locuitori, care se grupau în 164 de familii și locuiau în 144 de case. Această populație era formată din 473 de bărbați și 417 femei. Din punct de vedere social existau: un preot, 4 nobili, 71 țărani, 56 de moștenitori ai țăranilor, 110 jeleri, iar 33 trecuți la categoria „alții”¹³.

Pentru nevoile militare, Conscripția militară din anul 1797 a conșcris din satul Cuceu pe *Debrinan Vonuț*, *Vaida Benjamin* și *Fekete Dul Krisztina*, care locuiau pe propriul teren și erau nobili scutiți de impozit. Nobili care plăteau impozit erau *Pușcaș Matei* și *Iacob*, *Szentmihály Todor* și *Filimon*, ca și preotul greco-catolic *Popa Petru* și cantorul *Mureșan Vonuț*.

În cealaltă conscripție din anul 1805 este consemnat printre nobilii scutiți de impozit și care poate participa cu propriul cal, și *Vajda Sámuel*.

La începutul secolului XIX s-a inițiat efectuarea unei conscripții urbariale. În vara anului 1820 au fost trimiși comisari speciali în Transilvania sub conducerea vicepreședintelui cameral, Anton Cziráky, pentru comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc. Această conscripție este ultima de acest gen înainte de 1848, prezentând situația reală a apartenențelor și obligațiilor iobăgești din perioada de destrămare a feudalismului.

Cum reiese din conscripție, proprietățile nobiliare erau predominante.

În aceste comitate, în multe comune, dazine de nobili dispuneau de apartenențe iobăgești fără o reglementare a servituților și a robotelor. În Cuceu, 21 de nobili dispuneau de 75 de supuși și existau 26 de sesii părăsite.

În timp ce, în unele sate exista doar un singur proprietar nobil, în alte sate numărul nobililor era mult mai mare, de multe ori ei dispunând de puțini iobagi sau jeleri.

Conscripția Czirakyană ne oferă și date despre cantitatea pământurilor urbariale cultivate. Cantitatea acestor pământuri era extrem de redusă, ceea

¹¹ Stoica și Lazăr, *Schița Monografică a Județului Sălaj*, an 1908, pag. 49.

¹² *Ibidem*, pag. 53.

¹³ Wagner Ernest, *Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în *Acta Musei Porolissensis*, nr. VI, 1982, f. 180.

ce denotă preponderența creșterii vitelor și a oilor, în condițiile hotarelor comune nemăsurate.

Astfel în Cuceu existau 62 de iobagi, care efectuau o arătură pe o suprafață de 370 și 6/8 iugăre, ceea ce revenea în medie cu 6 iugăre pe familie. La fânețe reveneau pe o familie 1,6 iugăre la un total de 101 1/8 iugăre.

Stratificarea familiilor de iobagi ne arată o majoritate covârșitoare a optimilor și pătrimilor de sesii (o sesie era de circa 24 ha; un ha având 0,58 iugăre)¹⁴.

Problema pășunilor și a pădurilor ne arată un sistem neorânduit, predominând proprietatea obștească și folosința comună a feudalilor și comunităților iobăgești.

La începutul secolului al XIX-lea, problema cea mai acută a iobagilor o constituiau tocmai sarcinile de robotă. În Sălaj situația era nereglementată, lăsată la voia feudalului, fiind practică între 1-6 zile pe săptămână la iobagi și 1-4 zile pe săptămână la jeleri, pentru o sesie iobăgească întreagă.

Un fenomen caracteristic perioadei este și faptul că se formează o pătură puțin numeroasă de iobagi înstăriți, care dispun de un număr mai mare de vite de jug și au o suprafață mai mare de pământ, prin zălogirea pământului nobililor mai mici sau prin luarea în folosință a sesiilor părăsite.

În Cuceu, la 1820, iobagul Mărcuș Murgu folosea prin zălogire 44 iugăre teren arabil, 11 iugăre pășune și 1,5 iugăre vie. Acest lucru se întâmpla într-un sat unde media sesiilor era de 4,6 iugăre și a pășunilor, între 1-2 iugăre sau nu existau deloc¹⁵.

O situație mai exactă pentru populația localității Cuceu o prezintă recensământul general al populației pentru Transilvania din anul 1850.

La acea dată populația din Cuceu era de 836 locuitori care ocupau 172 case. Era o populație majoritar românească de religie greco-catolică¹⁶.

Total populație	Români	Maghiari	Evrei
836	787	35	14

Din punct de vedere religios situația era următoarea:

Total populație	Greco-Catolici	Reformați	Izraeliți
836	787	35	14

¹⁴ Kovács Geza, Situația iobăgimii din Sălaj la începutul secolului al XIX-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. V, 1981, pag. 441.

¹⁵ Populație și societate. Studii de demografie istorică, vol. I, Cluj, 1972, pag. 368.

¹⁶ Recensământul din 1850. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

În sat exista un preot, 5 funcționari, 156 proprietari de pământ, un comerciant, 6 industriași, 72 de zilieri și alte slugi, 7¹⁷. Populația dispunea de 331 de bovine și 13 cai.

Populația din Cuceu se ocupa cu cultivarea pământului, creșterea animalelor și pomicultura. Aparținând de domeniul lui Wesselényi din Jibou, țăranii au fost învățați să cultive pomi fructiferi de calitate pe care să-i și altoiască și să-i îngrijească.

Marele recensământ agricol de la sfârșitul secolului al XIX-lea, din anul 1895, oferă date și mai concludente privind ocupațiile locuitorilor, numărul de animale și dezvoltarea pomiculturii.

Potrivit acestuia, localitatea Cuceu avea o suprafață totală de 3036 holde cadastrale, din care: 1694 holde, teren arabil; 127 holde, grădini; 281 holde, fânețe; 241 holde, imaș; 552 holde, pădure (18,18%); 1 holdă, vii; 140 holde, neproductiv. După cum se poate observa grădinile ocupau 127 iugăre, țăranii completându-și hrana cu o serie de legume cultivate în propriile grădini. Animalele identificate cu ocazia recensământului erau: 482 vite cornute, 70 bivoli, 18 cai, 88 capre, 730 oi, 236 porci, 903 păsări, 15 familii de albine. Cea mai răspândită rasă de vaci era cea Ardelenească. Cele mai folosite atelaje erau 15 cu 2 boi, unul cu 4 boi, 5 cu 2 cai, 22 cu vaci și unul cu bivoli.

Mediul geografic favorabil a permis și cultivarea pomilor fructiferi, în totalitate de 2450 pomi: 476 meri, 166 peri, 11 cireși, 22 vișini, 68 piersici, 1575 pruni, 83 nuci și 49 duzi¹⁸.

Satul avea în 1900 o avere estimată la 10.856 coroane și 80 fileri, plătind un impozit direct către stat de 3589 coroane și 74 fileri.

La începutul secolului al XX-lea părțile de hotar erau românești, cele mai cunoscute fiind: *Prisaca, Șesuri, Bercul lui Roman, Râtul Mare, Ciglean, Între Arini, Budi, Fânaț, Cuceul Sec, Buiaca, Bercul Costi, Pădurea Mare, Valea Bochii, Dealul Merilor, Ignație, Strâmturi, Dumbrava, Jireada, Izvoare, Aluniș, Sub Vezuriște, Ciuturi, Coastea Stârciului, Curpeni* etc. Nume de păduri sunt: *Dilma, La Părăul Râiosului, Sub Cărpiniș*. Ulițe sunt: *Cea Mare, Ulița Bisericii și Ulița Bercului*. Dintre ape amintim: *Apa Cuceului*, care în hotarul său se unește cu *Apa Popteleacului*¹⁹.

Partea de hotar care se numește *Cuceul Sec*, se pare că a fost vechiul centru al satului, dar deoarece acest loc era lipsit de apă, populația s-a mutat pe așezarea actuală.

Recensământul populației din anul 1900 cuprinde informații mai largi despre populație, ocupațiile locuitorilor, știința de carte, sau casele în care locuiau.

¹⁷ Recensământul din 1857. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

¹⁸ Statistica agricolă a țărilor coroanei maghiare, Budapesta, 1897, vol. I, pag. 498-501.

¹⁹ Gabriel Vasiliu, Din toponimia satelor: Cuceu, Husia, Rona, Var, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987, pag. 736.

Astfel localitatea Cuceu avea un total de 944 locuitori care era structurată în felul următor²⁰:

Total populație	Români	Maghiari
944	918	26

Acest recensământ înscrisa populația după limbă și nu după naționalitate de aceea evreii apar la maghiari.

Această populație prezenta următoarea structură religioasă:

Total populație	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Izraeliți
944	918	1	6	19

Din rândul acestora 67 erau evaluați că știau să scrie și să citească la nivel corespunzător, iar 57 știau ungurește.

Această populație locuia în 216 de case, care în ceea ce privește pereții și acoperișul se prezentau astfel:

Total case	Piatră	Cărămidă	Lemn
216	4	1	211

Casele erau acoperite majoritatea cu paie:

Total case	Țiglă	Șindrilă	Paie
216	4	9	203

La începutul secolului XX, localitatea Cuceu făcea parte din Plasa Zalău. Era o comună fruntașă din partea de răsărit a comitatului. Locuitorii săi erau în parte nemeși, în parte iobagi.

În anul 1907, Cuceul avea 200 de fumuri și 1006 suflete majoritar de religie greco-catolică.

Hotarul satului, din care 2020 iugăre erau în mâna românilor se împărțea astfel: între 1-5 iugăre, erau în posesiunea a 73 de persoane; între 5-10 iugăre, în posesiunea a 67 de persoane; între 10-15 iugăre erau în posesiunea a 20 de persoane; între 20-30 iugăre sunt în posesiunea a 11 persoane; între 30-40 iugăre sunt în posesiunea a 8 persoane; între 50-100 iugăre aparțineau unei singure persoane; iar între 200-300 iugăre aparțineau tot unei singure persoane.

Prețul unui iugăr de pământ varia între 300-600 de coroane. Locuitorii din Cuceu nu cunoșteau meserii, ei fiind toți plugari.

În comună existau 417 vite cornute.

²⁰ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1996, pag. 510-513.

Dintre locuitori, 111 erau alegători, iar 27 dintre ei știau scrie și citi românește, iar 3 dintre ei știau citi și scrie ungurește²¹.

La Primul Război Mondial au fost mobilizați 190 de locuitori și au luat parte activă pe front 175 de locuitori, iar 15 locuitori la partea sedentară.

Pe front au murit 24, iar în alte împrejurări, 13 din cei mobilizați. Ca invalizi s-au întors acasă 5, iar ca răniți bolnavi, 27 de persoane.

Din cei mobilizați, au fost dați dispăruți 7 indivizi.

În urma acestei conflagrații mondiale, au rămas în sat, 24 de văduve și 63 de orfani²².

Locuitorii din Cuceu au activat și în cadrul Despărțământului Jibou al ASTREI. Astfel între 1861 și 1918 au luat parte Rusu Ioan, proprietar, Cheție Vasiliu, protopop, Meteș Florian, învățător și Pop Mihai, protopop²³.

Evenimentele din toamna anului 1918 au avut rezonanță și în localitatea Cuceu. Iată ce se scria într-un raport redactat în anul 1922: *"În toamna anului 1918 a fost revoluție și în comuna aceasta. Au urzit-o soldații reîntorși din diferite spitale și de la corpurile de trupă. În urmă, au luat parte toți locuitorii din comună. ...s-au devastat 2 gospodării și casa comunală, care s-au devastat deplin. ...apoi s-a format și în comuna noastră Garda Națională, sub conducerea preotului din localitate"*.

Prim-pretorul Plasei Jibou menționează speriat că în localitatea Cuceu s-au jefuit sediile oficiale, rechizițiile și arhivele, iar locuința notarului a fost distrusă în așa măsură, încât activitatea nu se va putea relua încă multă vreme. Într-adevăr sub conducerea lui Aurel Hetco, se înființează și în satul Cuceu Consiliul Național Român și Garda Națională Română²⁴.

La adunarea de la Alba Iulia, la îndemnul lui Mihai Pop, protopop din localitate, au participat 2 persoane.

După Unirea Transilvaniei cu România, Cuceul va face parte din Plasa Jibou. Localitatea va beneficia de toate reformele îndeplinite în perioada interbelică, în cadrele României Mari.

Un moment deosebit de important, în cadrul aplicării Legii de Reformă Agrară din anul 1921, l-a constituit împrăștierea solemnă care a avut loc la Jibou, pe data de 15 noiembrie 1925. Pe lângă țărani îndreptățiți din Jibou, în acea zi de duminică au fost împrăștiți și cei din satele Rogna, Cuceu și Someș-Odorhei. La acest important eveniment au participat și prefectul județului, Constantin Pavel, judecătorul Bontescu, deputatul liberal Emil Lobonțiu, consilierul agricol Stoicescu, primprocurorul Pallade și căpitanul de jandarmi Mihăiescu.

²¹ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 235.

²² Paul Abrudan, Tablou despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, pag. 477.

²³ I. Musca, Membrii sălăjeni ai ASTREI (1861-1918), în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992, pag. 514.

²⁴ Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000, pag. 40.

Această manifestare solemnă, care a avut loc la Jibou se datora încheierii procesului de expropriere în zona Jiboului. Astfel din comunele Cuceu, Rogna, Someș-Odorhei și din Jibou s-a expropriat o suprafață de 2070 iugăre și 1567 stânjeni de pământ²⁵.

Prin reforma agrară, țărani au devenit mici proprietari, în continuare ocupația de bază fiind agricultura, creșterea animalelor și pomicultura.

Urmărindu-se creșterea producției agricole, mica proprietate a fost sprijinită de către stat. Deși cu un relief dominat de dealuri, în Județul Sălaj se practica o agricultură mai ales cerealieră. În puține locuri însă se foloseau tehnologii noi și metode mai productive.

Țăranii din Cuceu cultivau tot vechea sămânță, slab productivă, neputând să-și permită să cumpere sămânță de la centrele agricole.

Totuși între anii 1929-1932 producția medie la grâu și seară s-a încadrat între 700 și 1250 kg la ha.

În 1937 s-au obținut în medie, pe județ, 1024 kg grâu/ha, 1135 kg/ha la seară, iar la porumb 1217 kg/ha²⁶.

Alimentația țăranului era completată de cultivarea grădinilor unde se creșteau: fasole, cartofi, pepeni, dovlecei.

Soarta țăranilor din Cuceu, ca și din întreg Județul Sălaj a primit o grea lovitură în anii crizei economice 1929-1933, statul fiind nevoit pentru a salva țăranii, dar și băncile, să dea mai multe legi de conversiune a datoriilor agricole. Prin acestea, statul prelua jumătate din datoriile agricole, restul reveneau țăranimii, însă eșalonate pe mai mulți ani.

În ceea ce privește creșterea animalelor era o ocupație de căpetenie pentru cei din Cuceu. Se creșteau vaci, bivoli, cai, porci, oi, păsări etc.

În perioada interbelică se fac eforturi pentru îmbunătățirea raselor de vaci. Astfel sub conducerea liberală din sat, în anul 1935 s-a cumpărat un taur din rasa Siementhal.

Trebuie să remarcăm faptul că prin Legea de Unificare Administrativă din anul 1924, localitatea Cuceu a devenit comună rurală cu primărie și buget propriu.

În anul 1930 s-a efectuat un recensământ general, în România, pentru localitatea Cuceu stabilindu-se o populație de 1134 locuitori. Dintre aceștia 1102 erau români, 12 unguri, 7 evrei, iar 11 țigani. Ca și structură religioasă, remarcăm 2 ortodocși, 1078 greco-catolici, 6 romano-catolici, 8 reformați, 32 baptiști, 7 mozaici și unul fără religie²⁷.

Dacă în anul 1880 erau 37 locuitori care știau citi și scrie corect, iar în 1900, 67 de locuitori, acum existau 278 bărbați și 241 femei, adică 55,6% din populație care știau citi și scrie. De instrucție primară au beneficiat 488 de

²⁵ Pop Marin, Zona Jiboului de la reformă la colectivizare (1921-1962), Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005.

²⁶ S.J.A.N. Sălaj, Fond B.N.R. Zalău, Monografia Județului Sălaj pe anul 1937, doc. nr. 1.

²⁷ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II, pag. 388.

locuitori; de instrucție secundară, 24 locuitori; de instrucție profesională, 4 locuitori; iar de instrucție universitară 3 locuitori²⁸.

În urma hotărârii de amortizare și lichidare a impozitelor restante adiționale și drumuri, care nu s-au adunat în anii crizei, guvernul României hotărăște ca aceste sume să se folosească pentru lucrări edilitare în comună.

Au fost pietruite și reparate străzile din comună, s-au săpat șanțuri, au fost reparate podurile și curățată pășunea comunală.

Standardul de viață al românilor din Cuceu, ca și al celorlalți locuitori sălăjeni de la sate, a rămas coborât și după realizarea Marii Uniri.

Locul prim pe scara valorică a preocupărilor țărănești îl ocupă și în perioada interbelică, acumularea funciară. Pământul devine ținta principală a țăranului. Acestei ținte i se subordonează aproape totul: confortul personal, sănătatea chiar.

Locuințe aveau aproape toți din Cuceu, dar multe dintre ele erau lipsite de respectarea normelor de igienă. Cele mai multe erau construite din pământ și lemn, iar majoritatea, acoperite cu paie, chiar și la sfârșitul perioadei interbelice.

Cele mai multe sunt nu aveau latrine, iar medici existau numai la centrele de circumscripție sanitară.

După al doilea război mondial, localitatea Cuceu este arondată Raionului Jibou, Regiunii Cluj.

Această situație durează până la noua organizare teritorial-administrativă din anul 1968, când reapar județele. Se reface Județul Sălaj, dar într-o altă structură teritorială, comuna Jibou devine oraș, iar localitatea Cuceu este arondată acestuia.

La recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, localitatea Cuceu figura cu o populație de 972 locuitori, dintre care 444 bărbați și 528 femei. De asemenea, numărul populației active se cifra la 621 locuitori, din care în activități industriale erau angrenați 22 locuitori, iar în agricultură majoritatea, 543 locuitori, ceilalți ocupându-se de circulația mărfurilor, ocrotirea sănătății, învățământ etc²⁹.

După al doilea război mondial, prin reforma agrară din 1945, țăranii fără pământ au fost împroprietăriți. Dar în 1962, în urma unui proces mai îndelungat, s-a creat G.A.C., țăranii fiind obligați să se înscrie în aceasta.

În urma revoluției din 1989, prin legile de retrocedare, țăranii și-au re primit pământurile pe care le posedau inițial.

Actualmente satul Cuceu este arondat tot orașului Jibou, recensământul din anul 2002 arătând că este locuit de o populație de 506 locuitori, dintre care 249 bărbați și 257 femei³⁰.

²⁸ Idem, vol. III, pag. 400.

²⁹ Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, Regiunea Cluj, vol. I, pag. 103.

³⁰ Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica țării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 158.

De la început românii au avut o viață religioasă aparte, dar au suferit multe persecuții din pricina religiei lor.

Primii preoți erau asemenea iobagului, supuși la dijmă și alte servicii, pe seama feudalilor. Ei trăiau de pe o zi pe alta, asemenea plugarilor, din lucrul câmpului. Numai prin port, suman lung, păr și barbă se deosebeau de către săraci³¹.

Regii catolici Bela al IV-lea și Ludovic cel Mare voiau să-i stârpească pe "schismatici" (cum erau numiți ortodocșii), biserica de rit grecesc fiind sub jurisdicția episcopilor latini.

Abia la 1475, când Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, a înființat Episcopia de la Vad, biserica română din aceste zone a intrat sub jurisdicția acestei episcopii.

Sistemul politic medieval, excludea din cadrele constituționale românii majoritari și religia lor ortodoxă.

După trecerea Transilvaniei sub stăpânire austriacă se naște ideea unirii religioase cu Roma, unire care promitea înlăturarea statutului dezavantajos al ortodoxiei.

Prin sinoadele din anul 1697 și 1700, ținute la Alba-Iulia, are loc actul unirii cu Roma.

Deoarece la semnarea actelor unirii au participat puțini preoți și promisiunile făcute românilor nu s-au concretizat, agitația printre aceștia se menține în tot secolul al XVIII-lea, producându-se valuri de revenire la ortodoxie.

Primele date mai concrete despre românii din Cuceu se cunosc din Conscripția lui Inochentie Micu Klein, și anume că erau 35 familii de români, care aveau o biserică și un preot unit numit Crăciun. Acesta avea un teren de fânațe de pe care aduna 3 care de fân și un teren arabil de 4 câble.

Și Conscripția realizată de episcopul P. P. Aron amintește că la Cuceu numărul greco-catolicilor a atins cifra de 341, care aveau o biserică. Pământul ecclesiei era de 9 câble și preotului îi reveneau 2 măji de sare. În această perioadă Cuceul făcea parte din Arhidiaconatul Someș-Odorhei, Comitatul Solnocul de Mijloc.

După anul 1835, după ce se formează 11 protopopiate la nivelul comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc, Cuceul va face parte din Districtul Noșigului.

Era considerată o comună mică dar cu o parohie veche care avea o biserică de lemn purtând hramul Arhanghelilor, edificată în 1858. Se cunoaște că matricele bisericești, adică registrele botezaților, cununaților și morților s-au introdus aici încă din anul 1822, deci trebuia să fi existat la Cuceu o biserică și înainte.

³¹ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 49-51.

La 1886 domeniul cantoral lipsea, iar domeniul parohial și supraedificatele erau din lemn. Preotul era același care era și la conducerea Protopopiatului Noțig, adică vicearhidiaconul Vasile Gheție.

În anul 1885 au existat născuți 41, morți 37, iar căsătorii 8. Limba care se folosea la liturghie era limba română, iar poșta ultimă și stația telegrafică de unde venea corespondența era Jiboul.

Din anul 1894 ajunge preot Mihai Pop care va conduce destinele credincioșilor o lungă perioadă de timp, deoarece îl întâlnim și în Șematismul din 1930. Acest preot s-a născut în Bicaz, în 1868, a absolvit gimnaziul din Satu-Mare și teologia în 1890. A fost numit administrator interimar în Motiș, iar apoi în 1894 în Cuceu.

Dintre cantorii de la biserica din localitate îi amintim pe Ioan Mureșan, între 1896-1900, Ioan Pop, între anii 1903-1914.

După al doilea război mondial, trecerea României sub influență sovietică a atras după sine și legea din 1948, prin care biserica greco-catolică din Transilvania a fost desființată și impusă cu forța trecerea preoților și enoriașilor la ortodoxism, religie care se menține și astăzi printre majoritatea locuitorilor din parohie³².

În anul 2013 slujea preotul paroh Daniel Nelu Baboș, biserica realizând activități sociale sub conducerea sa, cum ar fi: colecte pentru sinistrați și ajutorarea bolnavilor și a celor săraci³³.

Despre trecutul îndepărtat al învățământului din Cuceu se păstrează puține date. Din ele însă rezultă că într-o formă elementară a existat și funcționat și aici o școală, pe lângă biserica greco-catolică, desigur o școală confesională.

La început preda preotul, mai ales rugăciuni, cântece bisericești și buchisirea slovelor, mai apoi de această activitate se ocupau cantorii.

Începutul anului 1850, după venirea în fruntea Vicariatului din Șimleu Silvaniei, al lui Alexandru Sterca Șuluțiu va însemna o nouă etapă în dezvoltarea școlii românești din Sălaj. Începutul anului 1850 a adus organizarea, în Șimleu Silvaniei a primului sinod, un fel de congres cultural al Sălajului, în care s-a decis ca locul de școală să fie procurat de fiecare sat prin schimburi, bani sau din pământurile bisericii.

Suluțiu cerea și constituirea unui fond bănesc școlar, provenit din surse diverse, precum și asigurarea unui dascăl de meserie. Dacă acesta nu putea fi găsit, trebuia suplinit fie de cantor, fie de preot.

Cele mai multe școli însă, ca și cea din Cuceu, nu aveau la început un local propriu, ci își desfășurau activitatea în câte-o casă din sat. De multe ori mici, scunde, acoperite cu paie, întunecoase și fără podele, cu un mobilier

³² Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914, 1930.

³³ Anuarul Episcopiei Sălajului, nr. 6, 2013, pag. 200.

primitiv, improvizat, aceste școli ale începuturilor își vor îndeplini totuși menirea.

Treptat materiile de învățământ se vor diversifica pe lângă citire, învățarea de rugăciuni și cântece religioase, se vor preda și calcule matematice, științele naturii, cunoștințe de istorie și geografie.

Metodele folosite în educație difereau de la un învățător la altul.

În anul școlar 1886 erau înscriși la cursurile de zi 105 elevi, iar cele de repetiție, 37 de elevi. La catedră era cantorul (care era și docente), Ioan Mureșan, care era absolvent de preparandie.

În anul 1896 erau înscriși la cele 2 forme de învățământ 161 de elevi, iar în 1898, 112 elevi.

Cei din localitatea Cuceu reușesc să-și construiască în anul 1892 o școală confesională cu o sală de clasă, deoarece prin legea XXXVIII din 1868 se dădea confesiunilor dreptul să înființeze școli.

În anul 1900, frecventează cursurile 121 de elevi la școala de zi și 31 de elevi la școala de repetiție, fiind docente același Ioan Mureșan, absolvent de preparandie, care funcționa încă din 1886.

La începutul secolului se impune tot mai mult introducerea în școlile confesionale românești și a studiului limbii maghiare, pe lângă limba română.

Instrucțiunea "cotidiană" dura 6 ani, între 6-12 ani, urmată fiind de cursul de repetiție de 3 ani, între 12-15 ani.

Anul școlar era ca durată de 8 luni la sate, față de orașe, unde era de 9 luni. Într-o săptămână elevii trebuiau să facă între 20-25 ore la învățământul de zi și 3-5 ore la cel de repetiție³⁴.

Autorii Monografiei Județului Sălaj, Stoica și Lazăr arată că în anul 1907 exista în Cuceu o școală confesională edificată din piatră, cu învățător calificat, care avea un salariu de 600 coroane. Acesta era susținut numai de localitate, neavând ajutor de stat. În acest an erau înscriși la școala de zi 97 de elevi, iar la cea de repetiție, 29 de elevi³⁵.

În anul 1914, remarcăm faptul că școala confesională din Cuceu avea învățător calificat pe Florian Meteșiu, diferit de cantorul Ioan Pop.

După Primul Război Mondial, se dezvoltă și învățământul din localitatea Cuceu, se diversifică materiile, încep să se predea și materii de dexterități, care să se bazeze pe aptitudinile elevilor.

Chestionarul asupra mersului învățământului primar de la școala de stat, Cuceu, pe anul școlar 1939-1940, arată faptul că școala a fost refăcută după război și mai are și 3 săli de curs închiriate. O sumă minimă ar necesita școala pentru renovare, care să fie de 15.000 lei³⁶.

³⁴ Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914.

³⁵ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 235.

³⁶ S.J.A.N. Sălaj, Fond Revizoratul școlar, Dos. 239/1940, pag. 14.

La activitățile educative, elevii au fost notați la educația sanitară, foarte bine, la educația minții, bine, la educația morală și religioasă, mai bine.

Școala are o curte de o suprafață insuficientă, nu are ateliere școlare, are însă o echipă sportivă și un muzeu care este axat mai ales pe colecționarea de material didactic pentru științele naturii.

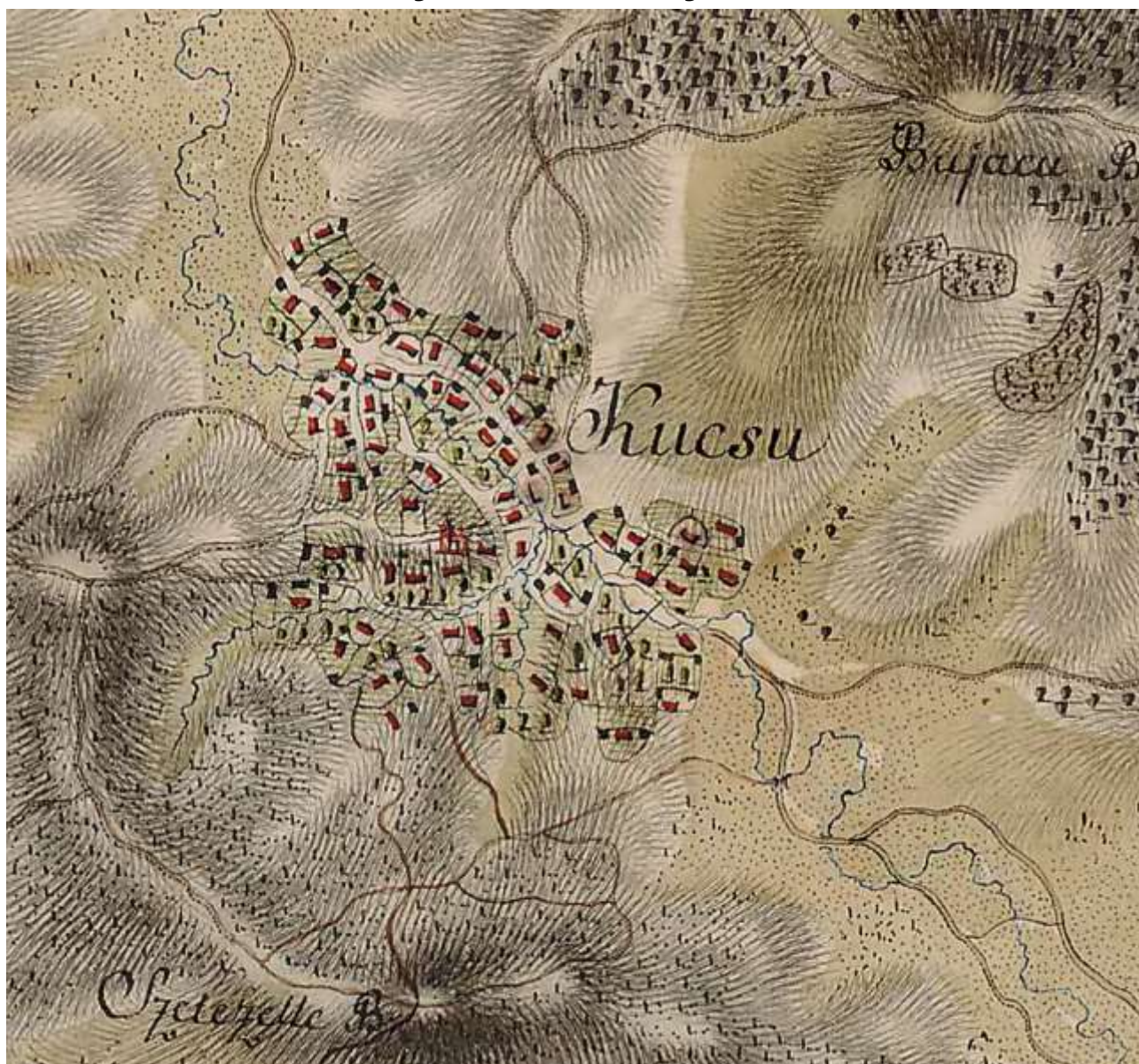
Biblioteca școlii dispune de 122 de volume, iar cooperativa școlară are un capital de 479 lei. Deși există un teren școlar, acesta este lucrat nesistematic. Există o livadă de pomi, o grădină de zarzavat și în care se cultivă flori. Printre activitățile de educație artistică există o expoziție de lucrări ale elevilor, un cor religios, care a dat 4 reprezentații, în cursul anului școlar și 2 serbări culturale.

Învățătorul Pușcaș Vasile a fost concentrat timp de 4 luni, perioadă în care a predat preotul.

După al doilea război mondial, școala se extinde, își multiplică funcțiile, devenind școală generală de VIII clase.

În prezent, din cauza reducerii numărului de copii, la Cuceu funcționează numai clasele I-IV.

Evoluția urbanistică și edificii

Satul Cuceu – hartă iosefină din anii 1763-1787

Satul Cuceu era o comunitate foarte bine dezvoltată în perioada sec. XVIII, aici, un număr de peste 75 de gospodării, reprezentate prin case și anexele acestora, erau adunate în jurul bisericii poziționată pe amplasamentul celei actuale, realizată din zidărie. Dezvoltarea ulterioară a localității în timp, are loc în sistem tentacular, cu preponderență pe direcția sud-est.

Prelungirea străzilor existente, bine conturate deja ca tramă, încă din perioada iosefină, este relativ nesemnificativă în celelalte direcții, cu excepția arterei nord-vestice care totuși cunoaște o mai mică prelungire.

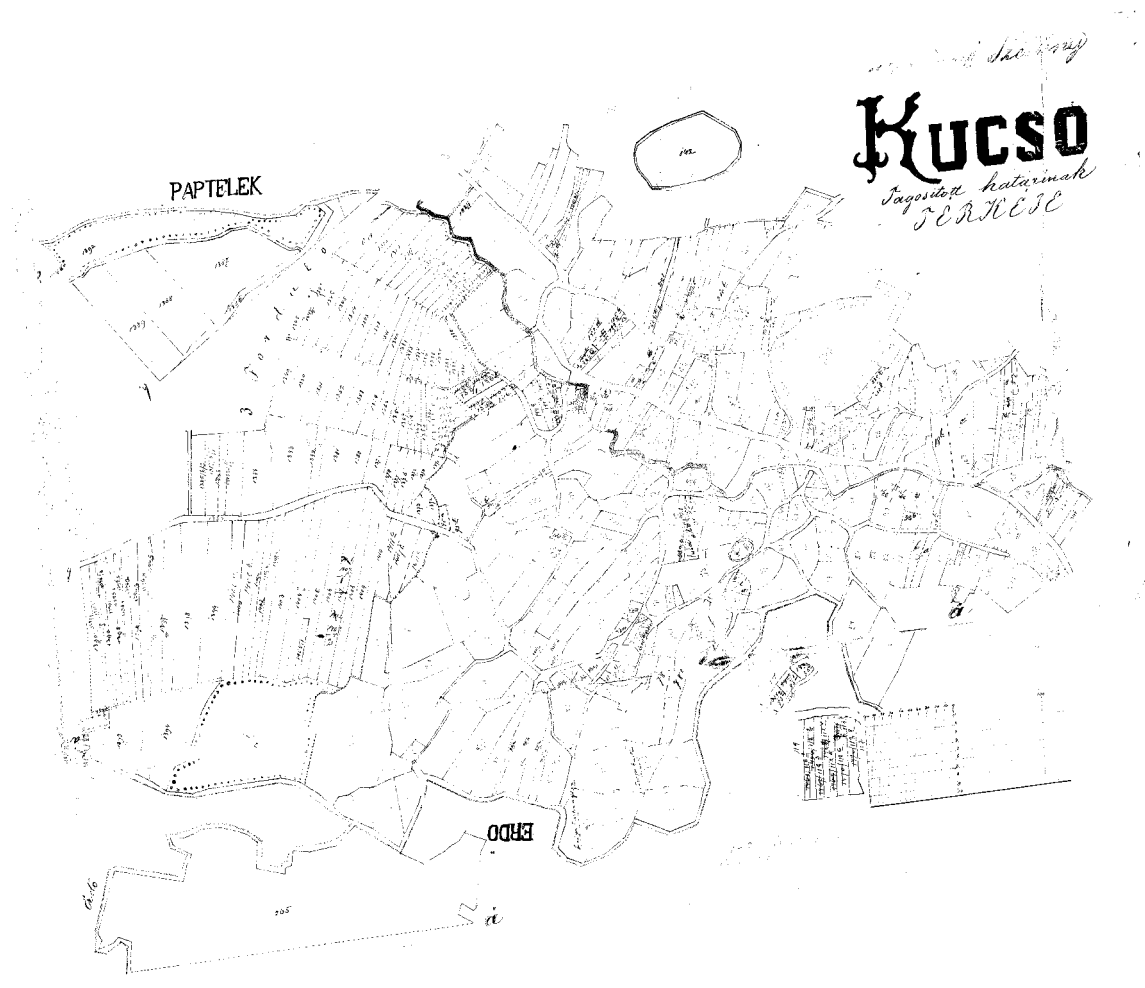

Satul Cuceu – hartă din anii 1806-1869

Se observă figurată cariera de piatră în partea de nord a satului și o tramă stradală deja conturată. Dezvoltarea localității se înscrie în tipologia areolară.

Satul Cuceu – hartă din anii 1869-1887

Satul Cuceu - Hartă din perioada anilor 1900

Dealuri și văi la Cuceu

Monumentul eroilor ridicat în anul 1971

Școala generală refăcută între anii 1939-1940 extinsă după al II – lea război mondial

Căminul cultural

Biserica ortodoxă a fost construită între anii 1852-1885, extinsă, reabilitată și pictată în perioada 1977-1981

Magazin general și Bar

Casa parohială ortodoxă din anii 1970

Halta CFR Cuceu din perioada anilor 1900 este pe teritoriul com. Mirșid

Ruinele fostelor grajduri CAP se cer refuncționalizate.

Magazin ABC+Bar

Case vechi la nr. 6

și nr. 20

Casa de la nr. 309 și anexele sale tradiționale

Gospodărie tradițională la nr. 23

Grajd din piatră la o gospodărie lângă școală

Casă monovolum cu târnaț și

anexa realizată din piatră la nr. 230

Construcții interbelice la nr. 227

și 229

Casă cu târnaț parțial

Casă cu structură din lemn și tâmplării originale

Porți tradiționale la casa de sus

Casă monovolum cu târnaț cu arcade ...

Disponere retrasă, paralelă cu drumul, casă cu târnaț și foisor, fântână cu cumpănă, fronton decorat cu simboluri creștine. (nr. ...)

Casă veche la nr. 115

Târnaț cu foisor la nr. 114 ?

și unul simplu la nr. 104

Clădire din lemn cu prispă la nr. 100

Casă cu influențe urbane la nr. 148

Stâlpi masivi de zidărie la nr. 152

Casă monovolum din lemn cu tâmplării originale la nr. ...

Casă cu târnaț și foisor din lemn cu traforuri elaborate. Ferestre originare cu excepția fațadei de la stradă

Casă veche păstrată în forma originală în zona veche a satului

Casă foarte veche din lemn cu prispă decorată perimetrală și stâlpi cu umerăși (vis-a-vis de nr. 248), aptă pentru propunerea de clasare în LMI. Se remarcă armonia proporțiilor și șarpanta care purta pe vremuri învelitoare din paie.

În vecinătate un alt exemplu valoros cu fațada frumos decorată și prispa din lemn cu stâlpi tradiționali.

Casă de zidărie din perioada anilor 40 la nr. 284

„AȘA NU”

„Așa nu!”, exemplu negativ de construcție realizată fără aportul unor specialiști.

Satul Rona

Scurt istoric al localității

Vedere generală a localității Rona văzută dinspre satul Husia

Zona centrală a satului Rona

Localitatea Rona este aşezată pe un mic platou, iar dealurile o înconjoară spre S-E, iar până la oraşul Jibou sunt 2 km. şi jumătate. Someşul curge de la S la N la o jumătate km de comună.

În anul 1335 aşezarea Rona făcea parte din Comitatul Solnoc, apoi la 1338 şi 1339 din Comitatul Solnocul Interior, pentru ca la 1543 să se afle în Comitatul Solnocul de Mijloc, unde a şi rămas tot Evul Mediu.

În istoria sa, la 1545 a fost menţionată ca aparţinând de cetatea Hodod, pentru ca la 1549 să fie menţionată ca aparţinând de cetatea Chioar.

În anul 1564 revine din nou în stăpânirea cetăţii Hodod.

În 1604, ca şi restul proprietăţilor ce au aparţinut de cetatea Hodod, proprietatea i-a revenit familiei *Wesselényi*¹.

În documentele timpului, aşezarea Rona a purtat următoarele denumiri: *Possesiunea Rona*, la 1338; *Villa Olachalis Rona*, la 1423; *Ronya*, la 1548; *Rhona*, la 1584; *Rokna*, la 1733; *Róna*, *Rogna*, la 1854. În popor s-a mai numit şi *Romna* sau *Szilágyróna*².

Numele localităţii *Rogna*, *Rona*, provine din cuvântul slav care înseamnă şes, platou, neted, câmpie³.

Înainte de anul 1338, Rona din Comitatul Solnocul Interior, aparţinea proprietarului *Renaldus Magnus*, apoi de *Simon*, fiul lui *Mihály*, comite al secuilor. Apoi a aparţinut de *Tamás*, voievod al Transilvaniei şi comite suprem al comitatului Solnoc. După el, l-au moştenit fiii săi *Mihály*, *Gáspár* şi *László*.

Pentru slujbă credincioasă, moşia Rona a fost dăruită magistrului *Pagan István*. La ordinul regelui *Carol*, reprezentanţii Capitlului Romano-Catolic de Alba Iulia, în anul 1339, s-au deplasat pentru delimitarea hotarului localităţii Rona.

În secolele XV-XVI o parte a moşiei a ajuns în posesia familiei *Jakcsi*.

La 1423, Capitlul Romano-Catolic din Oradea, în urma scrisorii regelui *Sigismund*, scrisă la Buda, dă poruncă să fie introduşi în stăpânirea aşezării Rona, fiii lui *Jakcsi György*, *Dénes* şi *János*.

Rona este amintită şi în jurul anului 1475, cu ocazia conscripţiei realizate când au fost impuşi cu 3 florini, iobagii lui *Jakcsi Péter*.

O nouă impunere are loc în anul 1543, când iobagii lui *Jakcsi Mihály* din Rona, Comitatul Solnocul de Mijloc, au fost impuşi după o poartă, fiind scutiţi un jude, un libertin şi 3 săraci. Cu această ocazie s-a găsit şi o sesie părăsită. Înseamnă că la acea dată, în localitate erau 25 de locuitori.

Deja la 1549 aşezarea Rona aparţinea de cetatea Chioar, fiind impuşi iobagii lui *Jakcsi Mihály* după o poartă. În afară de ei mai erau în aşezare 3 săraci şi o casă nouă.

¹ Petri Mór, Szilágy Vármegy Monographia, vol. IV, pag. 392.

² Coriolan Suciu, Dicţionar Istoric al localităţilor din Transilvania, Editura Academiei R.S.R., vol I, pag. 176.

³ Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica ţării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 178.

În 1564, Rona aparținea de astă dată de cetatea Hodod, iobagii orfanilor *Jakcsi* fiind impuși după 2 porți. Dar efectuarea plății propriu-zise nu s-a realizat deoarece *Sulyok György*, tutorele lor nu a permis acest lucru. Cu această ocazie s-a mai consemnat și existența a 5 jeleri și 3 case noi.

După o poartă vor plăti impozit iobagii lui *Jakcsi Boldizsár* în anul 1570.

Rona și Turbuța, care aparțineau la 1604 de familia *Wesselényi*, vor plăti împreună impozit de 2 florini, după o casă.

Rona din Comitatul Solnocul de Mijloc este una din acele proprietăți pentru care intentează proces *Bélteki Drágfi Bertalan* și *Kusaly Jakcsi Ferencz* în 1545⁴.

În localitatea Rona, ca aparținătoare a cetății Hodod, în 1545 a fost introdus *Jakcsi Mihály*. De la această dată până la 1604 va trece de la un membru la altul al familiei *Jakcsi*, istoria sa fiind legată de cetatea Hodod.

În anul 1548, la proprietatea lui *Jakcsi Mihály* ridică pretenții *Kovácsói Erzsébet*.

Localitatea Rona a fost angrenată și în luptele curuților duse de *Francisc Rákóczi al II-lea* din 11 noiembrie 1705, cunoscută ca lupta de la Jibou. Pe înălțimile localității Rona au fost construite șanțuri de apărare, *Rákóczi* folosindu-se de caracteristicile geografice ale zonei. Pierzând lupta, din hotarul localității Rona, de pe dealul care-i poartă numele și-a luat adio pentru ultima dată de la Transilvania⁵.

Conscripția din anul 1703 a consemnat existența la Rona a 10 familii de iobagi și 2 sesii pustii.

Altă conscripție realizată în anul 1715, pomenește existența a 10 iobagi și 2 jeleri, în total 12 capi de familie, care plătesc impozit dintre care erau 2 maghiari și 10 români. Făcând calculele, numărul populației ajunge în 1715 la 108 persoane, dintre care 18 maghiari și 90 români.

Conscripția din 1720 arată că în așezarea Rona erau 25 capi de familie, plătitori de impozit, dintre care 13 iobagi, 11 jeleri și un taxalist. 14 erau maghiari și 11 români, la această dată populația era de 225 suflete, din care 126 maghiari și 90 români. Probabil și aici determinarea apartenenței la categoria maghiari a fost determinată de numele în limba maghiară, deoarece concluzionează *Pétri Mór*, puțină a putut fi populația maghiară la acea dată.

Din terenurile aflate în exploatare s-au conșcris pentru stabilirea impozitelor, în anul 1715, teren arabil de 39 și 1/4 câble și fâneață de 39 de cosași. Conscripția din 1720, fiind realizată pentru impunere, a determinat terenul arabil al așezării ca fiind de 217 câble și fâneața de 82 de cosași⁶.

⁴ Petri Mór, Szilágy Vármegy Monographia, vol. IV, pag. 304.

⁵ Györfi-Deák György, Curoizități sălăjene, Edit. Caiete Silvane, Zalău, 2010.

⁶ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 304.

Conscripția realizată de episcopul unit Inochentie Micu Klein, printre români în anul 1733, reliefează faptul că în Rona existau 44 de familii românești, care aveau în fruntea lor un preot numit Ignațiu.

În 1750 P.P. Aron efectuează o nouă conscripție pentru a determina numărul greco-catolicilor și al ortodocșilor, arătând faptul că în Rona existau 212 locuitori greco-catolici, care aveau în fruntea lor un preot, un cantor, iar printre veniturile preotului se înscriau și 2 măji de sare⁷.

Un recensământ general al populației din Transilvania este ordonat de către Iosif al II-lea în anul 1784 din motive financiare, care datorită răscoalei lui Horea se va finaliza abia în 1787. La acea dată în satul Rona existau 38 de case și 45 de familii cu o populație totală de 266 de locuitori. Dintre aceștia erau 138 de bărbați (52 căsătoriți și 86 necăsătoriți) și 126 de femei. Structura socială a bărbaților era reprezentată astfel: un preot, 28 de țărani, 24 de moștenitori ai țăranilor, 26 jeleri și 8 trecuți la categoria „alții”⁸. În această localitate nu locuia nici un nobil.

Conscripția Czirakyană din anul 1820 consemnează pentru satul Rona 1 nobil, 40 de supuși și nici o sesie părăsită. Această conscripție ne dă date despre cantitatea pământurilor urbariale cultivate, care în majoritatea satelor era extrem de redusă. În satul Rona arătura se făcea pe 128 și 2/8 iugăre, ceea ce revenea pe familie 3,6 iugăre. Fâneața era de 47,78 iugăre, revenind pe familie 1,3 iugăre, fiind în total 36 de familii de iobagi. Stratificarea familiilor de iobagi ne arată o majoritate covârșitoare a optimilor și pătrimilor de sesii⁹. Sub 2 iugăre erau în comitat 895 de iobagi, adică 14,59%, între 2-5 iugăre erau 1770, adică 28,85%, pe când peste 15 iugăre, erau 332 de iobagi, adică 5,31%.

În această conscripție găsim date cu privire și la felul cum se practica agricultura. În majoritatea localităților se practica asolamentul bienal sau trienal și doar în câteva sate mici din zona muntoasă hotarele nu erau împărțite pe asolamente.

Problema pășunilor și pădurilor pe baza conscripției ne arată un sistem neorânduit, predominând proprietatea obștească, ele fiind în folosință comună a feudalilor și comunităților obștești.

În ceea ce privește robota, în Sălaj situația nu era reglementată, ci era lăsată la voia feudalului fiind practică între 1-6 zile pe săptămână la iobagi, și 1-4 zile pe săptămână la jeleri.

Situația iobagilor reliefată în Conscripția Czirakyană a condus la evenimentele anului 1848, când țăranimea s-a răsculat în masă, refuzând să execute robotele și să mai presteze dijmele. Împotriva țăranilor, nobilimea concentrează forțe militare aduse din Ungaria concentrate și contra taberei din Jibou.

⁷ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 49-51.

⁸ Wagner Ernest, Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. VI, 1982, f. 180.

⁹ Kovács Geza, Situația iobăgimii din Sălaj la începutul secolului al XIX-lea, în Acta Musei Porolissensis, nr. V, 1981, pag. 439-441.

Bătălia decisivă între trupele guvernamentale și românii și maghiarii din zonă se dă la 2 noiembrie în zona Jibou-Rona.

După pierderea luptei de către țărani, conduși de căpitani locali, trupele maghiare s-au dedat la o serie de atrocități împotriva populației românești. Ei au pătruns în Rona pe care au incendiat-o, 7 locuitori între care *Gligor Ploscar*, au fost împușcați, iar unul spânzurat.

Bazându-se pe liniștea restabilită pe deplin, în 3 noiembrie, baronul *Huszár Zsigmond*, voluntar în trupele de homvezi, a pornit din Jibou spre Năpradea. Acesta a fost prins la Someș-Odorhei și dus spre Năsăud ca prizonier. Însă a fost ucis în hotarul localității Mesteacăn. Faptul a provocat o vie reacție din partea autorităților maghiare de la Jibou și Zalău. Săptămâni în șir au fost torturați peste 30 de locuitori din satele Husia, Rona și din comuna Jibou¹⁰, de aceea *Samson Pop* din Rona, cel care a fost model pentru țăranul român din grupul statuar cu *Wesselényi Miklós*, a fost aspru criticat de către consătenii săi.

O situație mai exactă pentru populația localității este prezentată de recensământul general al populației pentru Transilvania din anul 1850. La acea dată populația din satul Rona era de 343 de locuitori care ocupau 60 de case. Era o populație majoritar românească de religie greco-catolică¹¹.

Total populație	Români	Țigani
343	338	5

Această populație prezenta următoarea structură religioasă:

Total populație	Greco-catolici
343	343

Din rândul acestora 5 erau evaluați că știau să scrie și să citească la nivel corespunzător.

În sat existau: 1 funcționar, 63 proprietari de pământ, 5 zilieri și 6 trecuți la "alte slugi"¹².

Potrivit aprecierilor recensământului agricol din anul 1895, localitatea Rona avea o suprafață totală de 1538 holde cadastrale, care aveau următoarea structură: 627 holde pământ arabil, 233 holde pășune, 8 holde islaz, 176 holde pădure (11.44%), 63 holde grădini, 5 holde vii productive și 41 de holde vii neproductive, 74 holde neproductive¹³.

De asemenea existau 96 de gospodării care dispuneau de 135 de vite cornute, 9 cai, 22 bivoli, 2 măgari, 14 capre, 60 porci, 103 oi, 445 păsări și 16 familii de albine.

¹⁰ Hossu, Valer – Anii revoluționari 1848-1849 în Valea Someșului sălăjean, în A.M.P., nr. 2, 1978.

¹¹ Recensământul din 1850. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

¹² Recensământul din 1857. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

¹³ Statistica agricolă a țărilor coroanei maghiare, Budapesta, 1897, vol. I, pag. 498-501.

Dintre atelajele folosite se remarcă cele trase de 2 boi, în număr de 3 bucăți, cu bivoli în număr de 6 bucăți, cu 3 cai o bucată, cu 2 cai în număr de 3 bucăți, cele trase de vaci erau 13 la număr și cu un măgar o bucată.

Populația din satul Rona se ocupa și cu cultivarea pomilor fructiferi, în totalitate 3592 pomi, mai ales pruni 3349 (93,23%), meri 81, peri 19, vișini 12, cireși 19, piersici 40, nuci 53 și 19 duzi.

Averea localității Rona la 1900, era socotită la circa 2510 coroane și 60 fileri, având un impozit direct către stat de 1564 coroane și 72 fileri¹⁴.

La începutul secolului XX, părțile de hotar aparținătoare erau următoarele: *Lunca, Dealu Mare, Piscuiu* (pe care românii îl numesc *Dealul lui Rákóczi*), *Arini, Coasta Blaghii, Râitul lui Iacob, Tabla Țiganilor, Valea Diacului, Valea Ursului, Dâmbu Popii, Via cea Pustie* etc¹⁵.

Recensământul populației din anul 1900 cuprinde informații mai largi despre populație, ocupațiile locuitorilor, știința de carte, sau casele în care locuiau. Localitatea Rona avea un total de 404 de locuitori care era structurată în felul următor¹⁶:

Total populație	Români	Maghiari
404	363	41

Acest recensământ înscrisa populația după limbă și nu după naționalitate de aceea evreii apar la maghiari.

Această populație prezenta următoarea structură religioasă:

Total populație	Greco-catolici	Reformați	Izraeliți
404	362	34	8

Din rândul acestora 17 erau evaluați că știau să scrie și să citească la nivel corespunzător și 59 știau ungurește.

Această populație locuia în 75 de case, care în ceea ce privește pereții și acoperișul se prezentau astfel:

Total case	Piatră	Lemn
75	2	73

Casele erau acoperite majoritatea cu paie:

Total case	Țiglă	Șindrilă	Paie
75	1	2	72

După aprecierile autorilor "*Monografia Județului Sălaj*", apărută în 1908, Rona este un sat mic, așezat chiar în margina dinspre răsărit a

¹⁴ Petri Mór, Op. cit., vol. IV, pag. 305.

¹⁵ Gabriel Vasiliu, Din toponimia satelor: Cuceu, Husia, Rona, Var, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987, pag. 739.

¹⁶ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1996, pag. 510-513.

comitatului. Din vremurile vechi a fost locuită de români, iar în 1348 a ars cu totul, așa că n-a rămas nici o casă.

În anul 1908 avea 70 de fumuri, cu 365 de suflete de religie greco-catolică. Are școală confesională cu învățător calificat. Adulți știutori de carte abia sunt 12, 7 bărbați și 5 femei. În localitate sunt 62 de proprietari, dintre care 20 sunt alegători¹⁷.

În Primul Război Mondial au fost mobilizați 84 de locuitori, din care 79 pe front și 5 la partea sedentară. Dintre aceștia, 7 au murit pe front, 3 s-au întors ca invalizi, unul bolnav, iar 9 au fost dați dispăruți. Per total, au rămas 6 văduve și 19 orfani¹⁸.

Din localitatea Rona a luat parte activă la activitatea Despărțământului Jibou al ASTREI, preotul Podoabă Coriolan¹⁹.

Pentru păstrarea ordinii publice și limitarea stricăciunilor, în cursul lunii noiembrie 1918, sub conducerea locotenentului dr. Aurel Hetco, au luat naștere și în localitatea Rona, Consiliul Național Român și Garda Națională Română.

La alegerea delegaților din cercul electoral Dioșod, sătenii din Rona au dat credențional deputaților aleși pentru a vota unirea Transilvaniei cu România.

După 1918 va face parte din Plasa Jibou și va beneficia de legislația interbelică.

La împrăștierea solemnă de la Jibou, din 15 noiembrie 1925 au luat parte și locuitorii din Rogna (Rona), în prezența autorităților și a intelectualilor din zonă. Manifestarea a început cu un serviciu religios, celebrat de protopopul Laurețiu Sima. La sfârșitul Liturghiei, el a ținut o predică înălțătoare în care a vorbit despre însemnătatea acestui moment istoric pentru Jibou și satele din jurul acestuia²⁰.

Prin Legea de unificare administrativă din anul 1925, Rona devine comună rurală cu primărie proprie și buget propriu.

Recensământul general al populației din anul 1930 subliniază faptul că în Rona existau 447 locuitori, dintre care 402 români, 30 unguri, 3 evrei și 12 țigani. În funcție de structura religioasă, populația se clasa în: 414 greco-catolici, 30 reformați și 3 evrei²¹.

Și din punct de vedere al științei de carte, comuna a progresat, existând 116 bărbați știutori de carte și 87 femei, adică o proporție de 55,2% dintre

¹⁷ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 266.

¹⁸ Paul Abrudan, Tablou despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, pag. 477.

¹⁹ I. Musca, Membrii sălăjeni ai ASTREI (1861-1918), în A.M.P., nr. XVI, Zalău, 1992, pag. 519.

²⁰ Pop Marin, Zona Jiboului de la reformă la colectivizare (1921-1962), Caiete Silvane, nr. 6, iulie 2005.

²¹ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II, pag. 388.

locuitori. Din totalul populației, 197 beneficia de instrucție primară, 2 de instrucție secundară, iar 1 de instrucție profesională²².

Deoarece în anii crizei nu s-au perceput impozitele către stat, locuitorii au putut să recupereze impozitele prin muncă obștească și să le folosească pentru lucrări edilitare în favoarea comunei.

Între anii 1934-1937 s-au reparat drumurile și străzile comunale, s-au săpat șanțuri pentru a dirija apa pluvială, s-au construit 2 poduri noi și s-au reparat cele existente. Prin prestație publică, s-a adunat piatra necesară fundației pentru construirea unei noi biserici. De asemenea s-a prevăzut în bugetul comunei suma de 20.000 lei pentru construirea locuinței învățătorului²³.

În această perioadă primar era Butoi Ioan lui Alexa, iar ajutor de primar, Opriș Gheorghe. Ei erau ajutați de un consiliu comunal, format din: Butoi Ioan lui Teodor, Mureșan Dumitru, Opriș Patriciu, Pop Vasile lui Precup, Bocz Augustin, Opriș Mihai, Butaș Ioan, Zaharia Gheorghe și Bălănean Ioan.

Locuitorii comunei se ocupau și în perioada interbelică cu agricultura și creșterea animalelor, nu aveau în comună nici un fel de industrie. În localitate există 40 de proprietari, iar restul sunt lipsiți total de pământ. În general populația este săracă și lucrează câte 16-18 ore pe zi pentru 30 de lei. La munca câmpului sunt folosite și femeile și copiii mai mari.

Se cultiva: porumb 50 ha, cartofi pe 2 ha, varză pe 1 ha, cânepă pe 2 ha, ceapă pe 1/2 ha, iar livezile ocupau 2 ha și fânețele 12 ha.

Locuitorii dispuneau de următoarele animale: 5 cai, 20 boi, 30 bivoli, 36 porci, 237 oi, 611 păsări.

Cimitirul a fost curățat și plantat cu meri, peri, pruni și cireși.

În ultima perioadă s-a înființat și cimitir de animale.

Dintre localurile publice, amintim clădirea primăriei și școala, care corespund din punct de vedere igienic. Comuna avea un buget echilibrat, nu erau împrumuturi, cheltuielile reprezentând 24.899 lei, iar veniturile din impozite, 28.959 lei.

Pentru sănătatea publică, în anul 1939, s-au alocat 2550 lei. Aceasta reprezenta: moașa comunală 500 lei, chiria dispensarului 200 lei, construcția dispensarului 500 lei, transportul medicului 150 lei și cheltuielile de vaccinare 1200 lei. Comuna aparținea de circumscripția sanitară Năpradea, contribuind alături de alte comune arondate la construcția unui dispensar²⁴.

Costul sănătății publice per cap de locuitor a fost de 5,31 lei.

Din punct de vedere administrativ, comuna aparținea de notariatul Someș-Guruslău.

²² Idem, vol. III, pag. 400.

²³ Fond Prefectura Jud. Sălaj, Cartea de aur, Comuna Rona.

²⁴ Prefectura Județului Sălaj, Monografia sanitară a Comunei Rona.

La acea dată comuna avea o populație de 461 de locuitori dintre care 226 bărbați și 235 femei. Din populația totală, 443 erau români și 18 erau unguri. În funcție de structura religioasă existau 443 de greco-catolici și 18 reformați.

Apa era corespunzătoare, existând 15 fântâni particulare și 5 fântâni comunale.

Populația trăiește în 94 de case, din care 3 au pereții din piatră și 91 au pereții din pământ. Toate cele 94 de case au ferestre mobile. Există o casă cu o încăpere, 86 de case cu 2 încăperi, 5 case cu 3 încăperi și 2 case cu 4 încăperi.

În ceea ce privește acoperișul, 45 de case au acoperiș de țiglă și 49 au încă acoperiș de paie.

Grădini de zarzavat au 85 de case, pomi fructiferi au 90 de case, iar grajduri bune au 12 case, pe când grajduri rele au 70 de case.

Igiena caselor cam lasă de dorit, deoarece numai 34 dintre ele au latrine proprii, iar 60 sunt lipsite de latrine.

În preajma celui de-al doilea război mondial, mai precis în anul 1940, conform datelor întocmite de către organele locale de stat, comuna Rona avea 473 de locuitori, din care 437 erau români, iar 36 erau maghiari.

După cel de-al doilea război mondial, Rona a aparținut de Raionul Jibou, Regiunea Cluj, iar după o nouă reorganizare administrativă, în 1968 va fi inclusă în orașul Jibou.

Actualmente are o populație de 118 locuitori.

Rolul bisericii în ridicarea culturală a românilor sălăjeni este unul incontestabil.

Bisericii îi sunt datorate primele școli românești, iar cei dintâi dascăli au fost preoții. Unirea cu Biserica Romei a avut urmări extraordinare în afirmarea neamului românesc din Transilvania.

Biserica română ortodoxă, era considerată tolerată, iar preoții români nu aveau drepturi. Ei trăiau de pe o zi pe alta, asemenea țăranilor, din lucrul câmpului. Numai prin port, suman lung, păr și barbă se deosebeau de către țărani.

La început ei nu știau multă carte, abia știau citi și scrie și puțină cultură religioasă fiind asemenea iobagului, supus la dijmă și alte servicii pe seama feudalilor.

Prin unirea cu Biserica Romei, porțile vestitelor școli ale apusului Europei s-au deschis și pentru români. Din școlile Blajului, inaugurate în anul 1754, cultura română se va răspândi în întreg Ardealul, numeroși sălăjeni împărtășind din ea.

Preoții români ca și românii de altfel, apar în 1733 datorită Conscripției lui Inochentie Micu Klein, care urmărea să stabilească câți români sunt uniți și câți sunt de rit greco-oriental. Deoarece permanent între români, erau treceri de la o religie la alta, de aceea vor mai fi două conscripții în 1750 și 1760-

1762, mai ales că imperialii nu și-au ținut promisiunile să acorde mai multe drepturi și pentru români.

La data Conscripției lui Klein, în Rona erau 44 de familii românești care aveau o biserică și în fruntea lor pe părintele Ignațiu și care îmbrățișase încă din anul 1700 religia greco-catolică.

În anul 1750 se pomenește despre Rona că avea 212 locuitori de religie greco-catolică, cu un preot și un cantor. Iar printre veniturile preotului se înscriau și 2 măji de sare. La acea dată, parohia Rona făcea parte din Protopopiatul Someș-Odorhei, Comitatul Solnocul de Mijloc.

La început dotațiunea preoților era foarte slabă. Un petic de porțiune canonică, o mierță de mălai și o zi de clacă. Stolele în unele parohii, erau numai cu numele. Din toate veniturile, a treia parte era a cantorilor.

În perioada 1868-1873 s-a reglementat și dotația preoților. S-a șters terțialitatea cu care datorau preoții cantorilor bisericești.

În Sălaj s-a introdus ca poporul să presteze după fiecare casă o mierță de grăunțe, o zi de lucru cu palma și unde nu este porțiune canonică pentru fânaț, să dea preotului din fânul lor propriu. Unele îndatoriri ale țăranilor însă, se puteau răscumpăra în bani.

În anul 1886, parohia greco-catolică Rona aparținea de Protopopiatul Năpradei. Rona era o comună mică, care în perioada din urmă și-a edificat o nouă biserică din lemn în anul 1849.

În biserică s-au introdus matricolele botezaților, cununaților și morților din anul 1851. Administrator preoțesc era în această perioadă Ioan Dumitrescu, iar numărul greco-catolicilor era de 353.

În anul 1885 s-au înregistrat la nivelul comunei 31 de botezați, 6 căsătorii și 18 morți, împreună cu filia Turbuța, care aparținea de biserica mamă Rona.

Preotul Ioan Dumitrescu va sluji până în anul 1903, avându-i ca și cantori pe Ioan Pop, George Hossu și Florian Bujor. Acest preot s-a născut la Cluj în anul 1847, a urmat cursurile gimnaziului tot aici și teologia la Blaj, pe care a absolvit-o în 1870. A slujit în mai multe parohii, iar din anul 1880 a slujit în parohia Rona.

După el urmează Petre Caba în 1903 și Vasile Gheție în 1906, pentru ca să revină din nou ca și preot în același an 1906.

În anul 1914 îl găsim ca preot pe Coriolan Florin Podoabă și ca și cantor pe Ioan Moga. Preotul avea salariul de 510 coroane și 68 fileri, iar din fondul Diecezei, 1089 coroane și 32 fileri.

În perioada interbelică slujește parohia greco-catolică Rona și filia Turbuța, preotul Victor Savu²⁵.

²⁵ Șematismul clerului greco-catolic al Diecezei Române de Gherla pe anii 1886, 1896, 1900, 1914, 1930.

În anul 1948 destinele bisericii greco-catolice s-au frânt, preoții și enoriașii au fost trecuți prin lege la religia ortodoxă pe care o îmbrățișează cea mai mare parte a locuitorilor și astăzi.

Se cunoaște faptul că pe lângă fiecare biserică funcționa o școală confesională.

Începuturile școlilor trebuie căutate "în tinda bisericii și în mănăstiri". Slujba de dascăl, în primul rând era îndeplinită de preotul satului, care se ocupa de instruirea copiilor în rugăciuni și citit. Cunoștințele erau însușite de copii din cărțile bisericești. Preoții trebuiau, conform hotărârii sinodului bisericii ortodoxe din 1675, să țină școala cu copiii după slujba bisericească.

Prin "Ratio Educationis" 1777, și "Norma Regia", 1781, date de către împărăteasa Maria Tereza și împăratul Iosif al II-lea, mersul învățământului s-a reglementat. Erau impuse ca obiecte obligatorii de învățământ: citirea, scrierea, calculul și religia.

Însă o epocă plină de împliniri, în istoria școlii românești din Sălaj, va începe abia odată cu venirea lui Alexandru Sterca Șuluțiu în fruntea Vicariatului Șimleu Silvaniei. Acesta nu uita în adresele și circularele sale să îndemne copiii spre școală: "*Poporenii să-și dea pruncii la școală și dascălul să stea de prunci*".

Întreținerea școlilor confesionale cădea în sarcina parohiilor. Acestea erau conduse și inspectate de preoții și protopopii locali, primii în calitate de directori, ceilalți ca inspectori școlari. Dascălii erau numiți uneori de episcopie, alteleori aleși prin concurs public sau numiți tineri din sat care știau ceva carte. De obicei, slujba de dascăl era îndeplinită de către cantor, diac, deoarece nici dascălul, nici cantorul nu se putea întreține dintr-o singură slujbă.

În anul 1886 erau înscriși la școala din Rona 24 de elevi, iar la școala de repetiție, 9 elevi. Deoarece postul de docente era vacant, acesta era îndeplinit de către cantorul interimar Ioan Pop.

Clădirea școlii era din lemn, construită după 1850.

În anul 1898, numărul elevilor a crescut la 90 și la școala de repetiție erau înscriși 12 elevi, docente fiind cantorul George Hossu.

Elevii învățau scrisul, cititul, aritmetică (cele 4 operații), științele naturii, istoria biblică, rugăciuni (la începutul orelor și la sfârșitul orelor ca și la vecernii), geografia Ungariei, istoria Ungariei etc.

La începutul secolului XX se vor introduce și materii care să pună în valoare dexteritățile: desen, lucru manual, muzică etc. De asemenea elevii cultivau lotul școlar pentru a deprinde noțiunile elementare care-i pregăteau pentru viață, adică să se ocupe cu agricultura și creșterea vitelor.

În anul 1906 erau înscriși 135 de elevi, iar învățător și cantor era Ioan Mureșan.

Stoica și Lazăr în lucrarea lor, arată că școala are învățător calificat, adică pe Ioan Peter, care are un salariu de 800 de coroane, din care statul

plătește 486 de coroane ca ajutor. Copii de școală sunt 36, iar școala de repetiție este frecventată de 12 elevi.

În anul școlar 1914, școala confesională era frecventată de 53 de elevi, din care 43 la școala de zi și 10 la cea de repetiție.

În general până în perioada interbelică mai mult de jumătate din numărul copiilor de vârstă școlară (6-14 ani băieții, 6-12 ani fetele) nu frecventau cursurile. Începute, în general odată cu venirea timpului rece, când muncile agricole erau încheiate, cursurile durau până primăvara când aceste munci reîncepeau. Elevii erau săraci, lipsiți de rechizite și manuale și de multe ori de hainele călduroase și încălțările necesare.

Duminica și în sărbători își desfășurau activitatea așa-numitele școli de repetiție, cu durata de 3 ani. Ele trebuiau să antreneze copiii între 12-15 ani. Cu lecții care durau 1 sau 2 ore, fără sancțiuni pentru cei care absentau, aceste școli nu prea au fost frecventate.

În perioada interbelică are loc trecerea la școala primară de stat și unificarea învățământului, comunitatea sătească urmând să asigure necesarul material pentru școală, iar statul asigura leafa învățătorului.

Un chestionar realizat la școala din Rona în anul 1940, privește activitatea școlară în ansamblu. Se arată că există condiții bune pentru sala de curs, care a fost reclădită parțial după Primul Război Mondial, deoarece necesita reparații, fiind din anul 1850. Nu sunt săli anexe, iar dependențele școlare sunt incomplete. Locuința destinată directorului este abia în construcție. Școala nu a beneficiat de subvenții și ar fi necesară o sumă minimă de 100.000 lei pentru modernizare, completare cu mobilier și material didactic²⁶.

Privind activitatea didactică, acestea s-au executat deplin față de programa școlară: activitatea moral-religioasă, a minții, sanitară, artistică, calificativele au fost de bun și foarte bun.

Curtea școlară este insuficientă și școala din Rona nu are nici teren sportiv, nici echipe sportive. Are însă bibliotecă școlară și cooperativă școlară.

Cantina școlară a funcționat pentru 15 elevi, dar ar mai fi 10 elevi care au nevoie urgentă de asistență socială. În școală s-au organizat expoziții de lucrări și un colț străjeresc.

În anul școlar 1939-1940 au fost înscriși 48 de băieți și 50 de fete, iar la școala repetițională, 36 băieți și 37 fete. Învățătorul a fost mobilizat 4 luni și 16 zile și în perioada aceasta activitatea școlară a fost susținută de preot.

După război, numărul elevilor înscriși și obligați a frecventa cursurile era de 89 dar frecventează în schimb numai 50%.

Era o singură „putere didactică”, învățătoarea Margareta Vlad.

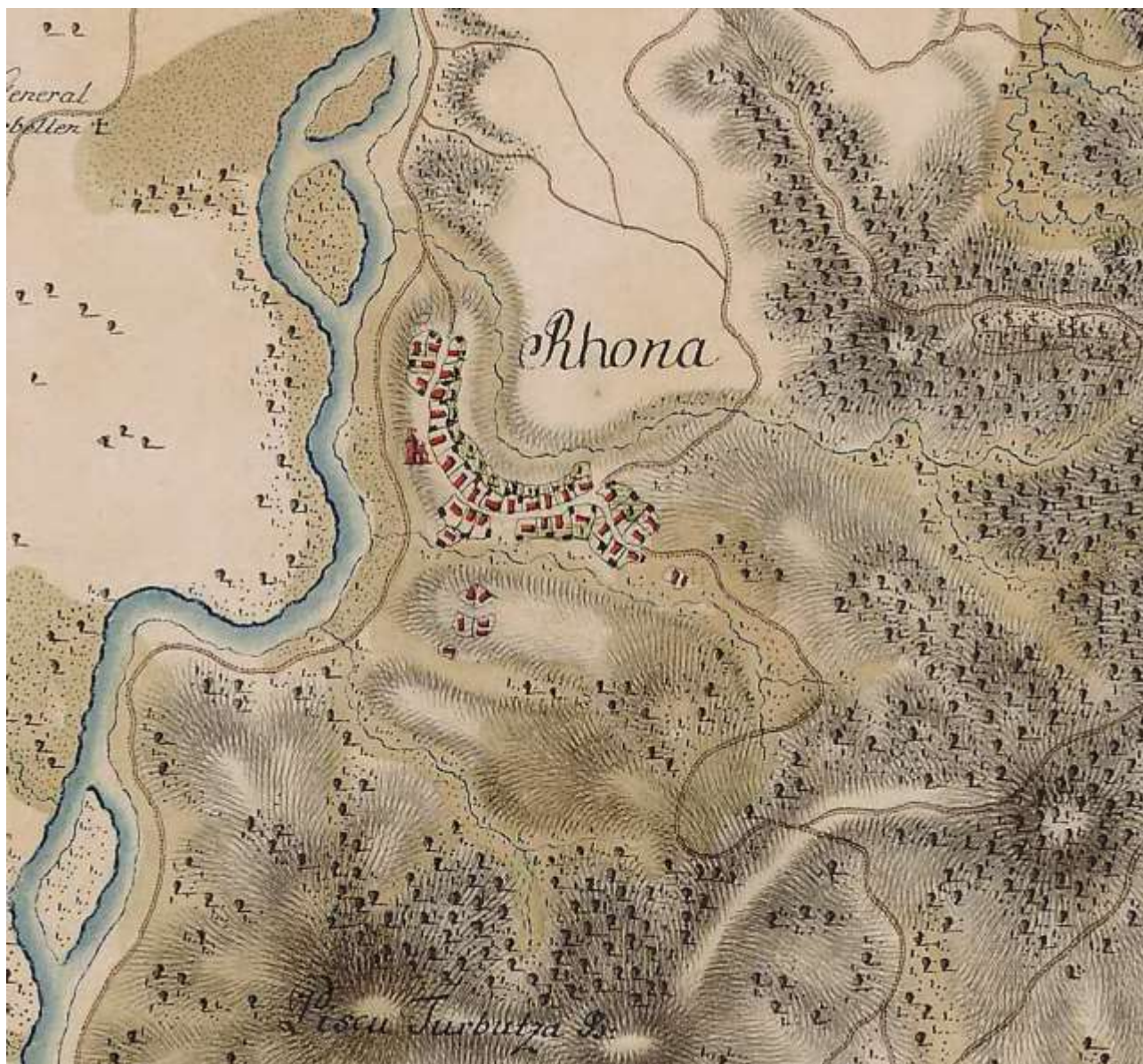
²⁶ S.J.A.N. Sălaj, Fond Revizoratul școlar, Dos. 246, f. 25.

La 12 mai s-a prezentat în comună învățătorul Găcianu Iosif pentru a preda la această școală, care era absolvent de Școală Normală de Gherla din anul 1937. El a mai funcționat în localitatea Rona în anul școlar 1942-1943, de unde în octombrie 1943 s-a dus direct pe front.

În perioada următoare, școala din Rona se va reorganiza, va deveni școală primară de stat de cultură generală.

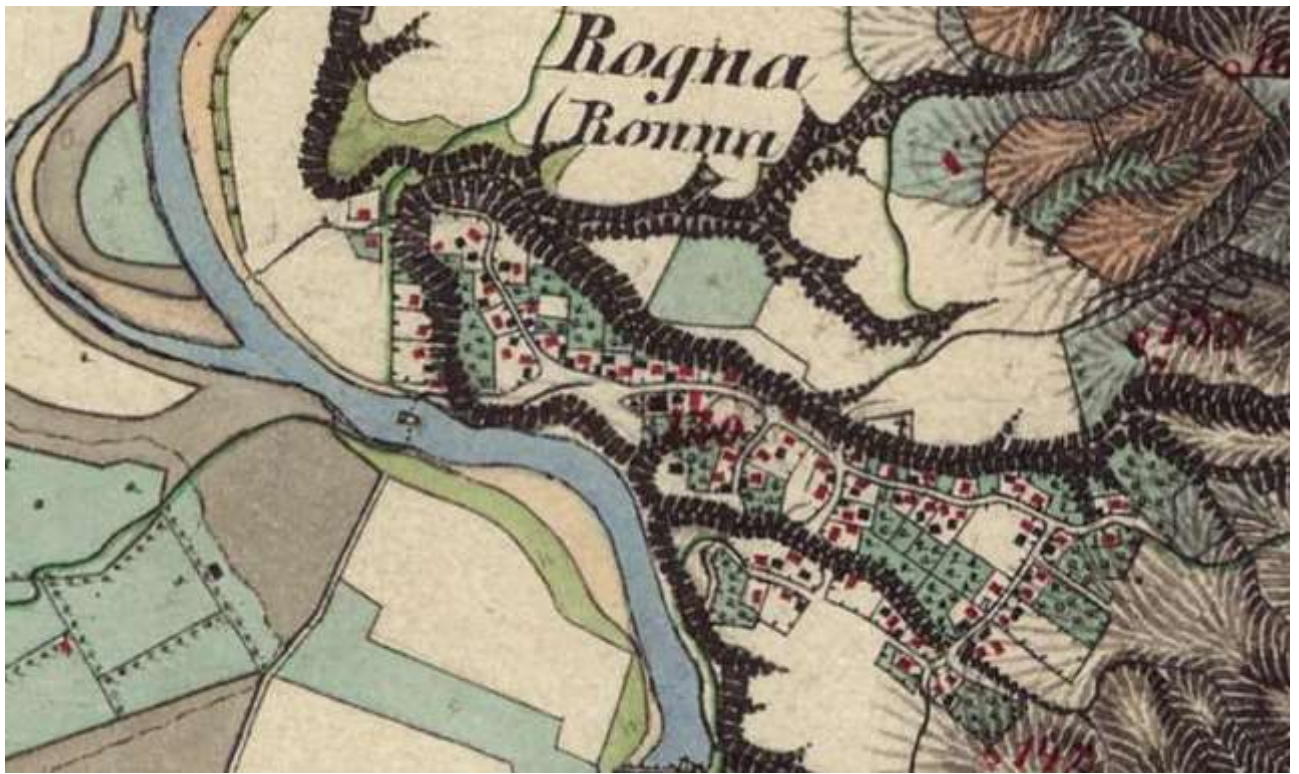
După revoluție numărul copiilor școlari fiind în descreștere, actualmente funcționează numai Școala Primară cu clasele I-IV.

Evoluția urbanistică și edificii

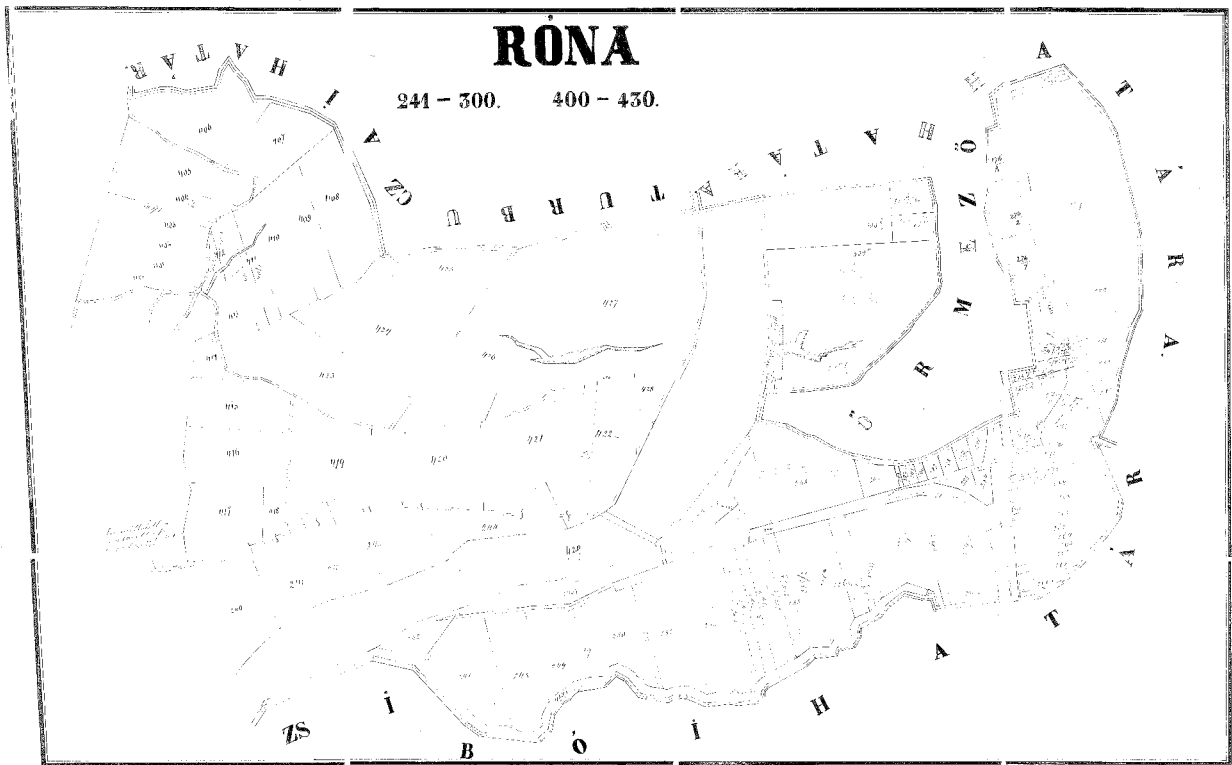
Satul Rona, reprezentare din perioada anilor 1763-1787

Satul Rona în partea a II-a a sec. XVIII, era o comunitate de 40 de gospodării, case cu anexele aferente, înșirate majoritar pe drumul ce urmează forma curbilinie a versantului nordic. Și aici biserica își are hotărnicită clar locația. Câteva case risipite se află la sud de sat. Dezvoltarea satului s-a realizat apoi prin extinderi sudice și la cele două limite de nord-vest și respectiv de sud-est, astfel încât hărțile de la 1900 ne oferă o vatră foarte apropiată de limitele actuale.

Satul Rognă, hărți din perioada anilor 1806-1869 și respectiv 1869-1887

Hartă din perioada anilor 1900 a satului Rona

Un fost grajd CAP dărăpănat adăpostește încă vite.

În extravilan un saivan de oi improvizat

O altă fermă agricolă în extravilanul satului

Podul metalic care leagă satul de orașul Jibou, realizat recent peste râul Someș.

Răstignire din lemn la nr. 44

Școala generală este din perioada interbelică

Biserica ortodoxă, deasemenea

Magazinul sătesc

Căminul cultural

Casă cu prispă pe trei laturi și vis-a-vis la nr. 25, una de factură mai nouă, monovolum, cu târnațul parțial închis.

Anexă decorată cu șură și grajd la nr. 25

La nr. 68 o variantă de tranziție, combinație de lemn și zidărie

Casă tradițională cu târnaț cu arcade și foisor și șarpantă cu pinion teșit

La nr. 122 o modestă casă cu două încăperi

La nr. 7 o casă cu târnaț parțial situat central și o anexă agricolă cu porți frumos meșteșugite

Anexă tradițională la intrarea în sat, cu uși din lemn decorate cu traforuri.

și o variantă mai nouă la nr. ...

„AȘA NU”

„Așa nu!” Acoperișurile sunt nespecifice, dizgrațioase și prost rezolvate.

Mansardare inadecvată, realizată cu profile din plastic. „Așa nu”

Satul Var

Scurt istoric al localității

Numele localității Var, provine de la ocupațiile locuitorilor ei. Pe hărțile vechi apare denumirea de „Piatra Varu” legată de toponimia română a locului și tradiția producerii varului de către localnicii din zona văii Someș. Originea denumirii maghiare a satului face trimitere la „paznic de hotar”. Numele satului s-a format pe baza apelativelor maghiare „ör”, care înseamnă paznic și „mezö”, care înseamnă câmpie¹.

A fost un timp, cel mai îndepărtat punct de pază al Ardealului.

De pe acest loc, din cauza războaielor și a năvălirilor, satul s-a mutat în valea îngustă dar ascunsă, unde se află acum așezarea, care i-a oferit un loc mai sigur.

A fost mult timp o așezare din Comitatul Dăbâca ce aparținea de Plasa Panticeu.

Hodor în lucrarea sa, pentru a localiza mai bine localitatea, ne arată că se învecinează cu localitatea Jibou din Comitatul Solnocul de Mijloc. De asemenea, el arată că a fost un loc de pază renumit și probabil loc de trecere în acel timp, când Ardealul, sub conducerea voievozilor, se întindea numai

¹ Gheorghe Chende-Roman, Toponimie. Din onomastica țării Silvaniei, Edit. Silvania, Zalău, 2008, pag. 189.

până la granițele Comitatului Dăbâca. Deoarece comitatele Solnocul de Mijloc și Crasna făceau parte din zona numită Partium, loc de trecere între Voievodatul Transilvaniei și Ungaria².

În documentele medievale așezarea Var apare sub următoarele denumiri și ortografii: *Ewrmezew*, la 1469; *Ew<r>Mezew*, la 1492; *Eormezeo*, la 1575; *Varul*, la 1733; *Örmezö*, la 1750; *Váru*, la 1837; *Örmezö*, *Varul*, la 1854³.

În anul 1469, așezarea Var din Comitatul Dăbâca era o parte de moșie aparținând lui *Zsombori Péter*, pe care o zălogește la 16 martie lui *Zsombori László*.

Așezarea va fi în stăpânirea familiei *Zsombori*, dar părți de moșie au avut și familia *Drag*, iar apoi și *Csupor Miklós*.

La 26 octombrie 1471, *Zsombori Péter* și-a vândut partea de moșie din Var, lui *Zsombori László*.

La 20 august 1492 *Drágy István Márk* zălogește vămile din proprietățile sale Lupoia, Var, Drag și Zimbor lui *Zsombori Péter*.

Potrivit scrisorii de zălogire, din 28 ianuarie 1525, întocmită de către Conventul de la Cluj-Mănăstur, *Zsombori Benedek* îi cedează în zălog lui *Gyeröfi Zsigmond*, partea sa din moșia localității.

La fel și *Zsombori Péter* și *Benedek*, amănutează în 1526 lui *Drágfi János* pentru o anumită sumă, proprietățile lor din Var și pentru recăpătarea unor moșii din Borzova și Lupoia.

La 18 septembrie 1575, voievodul Transilvaniei *Ștefan Báthori*, confiscă proprietatea din Var a lui *Károly László*, care a căzut în păcatul necredinței, și i-o dăruiește lui *Rátóti Gyulafi László* pentru sprijinul pe care i l-a acordat în lupta contra lui *Békés Gáspár*⁴.

Principele *Sigismund Báthori* îi aprobă lui *Gyulafi László*, la 20 octombrie 1599 să mute pe vecie de la Jibou la Var, portul, locul de descărcare a sării transportate de la Ocna Dej, și celerii să respecte privilegiile și libertățile lui *Gyulafi*. De asemenea principele dispune ca sarea în afară de portul Var și cu alte animale, care trag barcile, în alte părți să nu fie descărcată și depozitată.

Având în vedere că transportul sării pe Someș spre Jibou a provocat multe neajunsuri, atât principelui, cât și celerilor, din partea lui *Wesselényi Ferencz*, de aceea celerii sunt obligați de a lăsa portul Jibou. În același timp ei îi solicită lui *Gyulafi László* să construiască un port la Var, și se obligă să se supună acestuia dacă îi va apăra și va respecta privilegiile lor, ca și scutirea de impozit. Celerii mai cer ca *Gyulafi* să construiască magazii în care își vor putea adăposti vitele.

² Hodor Károly, *Doboka Vármegye, Esmértetése, Kolozsvár, 1837*, pag. 553.

³ Coriolan Suciu, *Dicționar Istoric al localităților din Transilvania*, Editura Academiei R.S.R., vol II, pag. 236.

⁴ Petri Mór, *Op. cit.*, vol. IV, pag. 175.

Pentru chiria magaziiilor vor plăti câte-un florin sau vor plăti în sare la Rusalii.

Portul așa să fie construit, ca nici navigatorii, nici celerii să nu aibă pagube. Sarea să fie dusă cât mai repede în magazine, pentru ca să nu rămână multă vreme în port⁵.

De asemenea, celerii solicită construirea de case pentru ca animalele, ei înșiși și slugile lor să se poată odihni. Să poată primi hrană și băutură, pe bani, vin bun să vândă și atât vinul, cât și mâncarea să fie mai ieftine cu un ban ca la Jibou.

Celerii și slugile lor să fie apărați de oamenii lui *Gyulafi*, ca nimeni să nu facă comerț pe apă cu barca.

Dar la 1610 principele *Gabriel Bethlen* dă ordin ca portul de sare să se mute din nou, de la Var la Jibou.

La 1639, scrie Hodor, din vama percepută la podurile din Var, trăia proprietarul de atunci a locului și trăiește și azi (adică la 1837) și din rămășițele din dreptul de tricesimă de altă dată.

Adunarea Comitatului Solnoc-Dăbâca hotărăște la 1639 să reglementeze vama de pod percepută la Var. În acest sens sunt trimiși din Comitatul Solnocul Interior, *Kozárvary Ferencz* și *Sándor*, iar din Comitatul Cluj, *Kabos Gábor* și *Havasali László*⁶.

În anul 1739 căruțele ce transportau sarea de la Ocna Dej la Șimleu-Silvaniei, plăteau în punctele de vamă, printre care Var și Jibou, un ban după căruța încărcată, iar la întoarcere, după căruța goală, o jumătate de ban.

Și în anul 1750 era loc de vamă la Var, ca și loc de apărare.

La 1601 văduva lui *Liszi Ferencz*, împreună cu administratorul său, atacă casa de vamă unde își vând vinul. De aceea izbucnește un conflict între văduva lui *Gyulafi Sámuel* și văduva lui *Listi Ferencz*, în care se amestecă și principele.

La 1722 hotarul era împărțit în două. Pământul în zona râului Almaș era negru, dar pe zona deluroasă pământul era mai neproductiv, pietros, roșiatic și galben, având lipsă de îngrășămintă. În localitate se ară pământul de 2 ori cu 6 și cu 4 boi. Pământul rodește de două ori sămânța semănată. Și fâneța de care dispune localitatea este amestecată, în unele părți mai roditoare, în altele nu. La 1723 Varul aparținea baronului *Bornemissza*.

Localitatea Var suferea uneori din cauza inundațiilor deoarece râul Almaș se revărsa și producea pagube.

Varul avea pădure din belșug.

Pe malul râurilor se cultivau nuiele, din care se împleteau coșuri pentru care localnicii erau renumiți și cutreierau târgurile din țară, ajungând uneori și în Ungaria.

⁵ Petri Mór, Op. cit., vol. I, pag. 764-767.

⁶ Hodor Károly, Op. cit., pag. 555.

În Urbariul bunurilor cetății Cehu, în secolul al XVII-lea la Var ar fi fost notați 28 de iobagi.

Conscripția din anul 1722 a recenzat în satul Var, 7 iobagi, 6 jeleri și 5 fugari. Aceștia aveau în posesie 13 sesii întregi și o jumătate de sesie, care însemna 68 de câble de pământ arabil, utilizând din acesta pentru semănăturile de toamnă 18 câble, iar pentru semănăturile de primăvară, 14 câble.

În anul 1721 s-au produs în hotarul satului: 198 clăi de grâu, 131 clăi de orz, 15 clăi de cânepă și in, 131 de clăi de alac și 56 căruțe de fân.

La recenzare s-au găsit următoarele animale: 22 boi, 37 vaci, 2 viței, 8 cai, 13 oi și capre și 45 de porci.

În 1721 satul Var avea un impozit de 183 florini renani și 30 de denari, iar anul următor, un impozit comun de 100 florini maghiari⁷.

Conscripția din anul 1733 efectuată în timpul episcopului Inochentie Micu Klein, reliefează faptul că localitatea Var avea 20 de familii de români și un preot unit, care se numea Ștefan⁸.

Primul recensământ general în Transilvania s-a efectuat din porunca lui Iosif al II-lea între anii 1784-1786, întârziind datorită răscoalei lui Horea.

El a fost efectuat de funcționari trimiși din alte părți ale imperiului pentru ca datele consemnate să fie exacte. Conscripțiile și recensămintele anterioare mai mult se bazau pe declarațiile locuitorilor, având o oarecare marjă de inexactitate. De această dată locuitorii nu mai sunt împărțiți după naționalitate sau confesiune, ci sunt luați în general.

Astfel în satul Var a fost consemnată o populație de 370 de locuitori din care 186 bărbați și 184 femei. În funcție de categoria socială existau: 1 preot, 1 orășean, 34 țărani, 30 de moștenitori ai țăranilor, 41 de jeleri și 11 trecuți la categoria „alții”. De asemenea existau 72 de familii care locuiau în 58 de case⁹.

La începutul secolului al XIX-lea problema cea mai acută a iobagilor o constituia tocmai robota, adică obligația în muncă. Din cauza sarcinilor excesive de robotă, țăranii se angajau doar la optimi sau pătrimi de sesii. În Sălaj robota era lăsată la voia feudalului, fiind practică între 1-6 zile pe săptămână la iobagi și 1-4 zile pe săptămână la jeleri.

La robotele generale se adaugă și robota femeilor, cerută în tors și țesut și la unele munci ocazionale.

Situația grea a țăranilor i-a făcut să răspundă chemărilor la luptă lansate de către conducătorii români ai revoluției de la 1848.

Iobăgia fiind desființată după revoluția de la 1848, a urmat patenta imperială din 21 iunie 1854, pentru Transilvania, prin care se delimitau

⁷ ibidem, pag. 553.

⁸ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 296.

⁹ Wagner Ernest, Populația Sălajului la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în Acta Musei Porolissensis, VI, Zalău, 1982, f. 180.

proprietățile țărănești urbariale, față de cele nobiliare. Foștii iobagi au primit pământul pe care îl aveau în posesie.

Prin lege se reglementau de asemenea raporturile dintre foștii iobagi și nobili. Pentru rezolvarea litigiilor dintre cele două categorii s-au creat instanțele judecătorești urbariale.

O situație mai exactă pentru locuitorii din Var o prezintă recensământul general al populației pentru Transilvania din anul 1850. La acea dată populația localității era de 296 de locuitori, care ocupau 52 de case. Era o populație majoritar românească de religie greco-catolică¹⁰.

Total populație	Români	Maghiari
296	293	3

Din punct de vedere religios situația era următoarea:

Total populație	Greco-Catolici	Reformați
296	293	3

În sat exista un preot, 3 funcționari, 8 rentieri, 42 proprietari de pământ, 10 zilieri și alte slugi 5¹¹. Populația localității dispunea de 132 bovine, cu care reușea să efectueze muncile agricole.

Marele recensământ agricol de la sfârșitul secolului al XIX-lea ne oferă date și mai concludente privind ocupațiile locuitorilor, atelajele folosite, numărul de animale și dezvoltarea pomiculturii.

Potrivit acestuia localitatea Var avea o suprafață de 1343 holde cadastrale din care: 408 holde, teren arabil; 8 holde, grădini; 76 holde, fânețe; 148 holde, imaș; 616 holde, pădure (45,86%); 87 holde, nereproductiv.

Animalele identificate cu ocazia recensământului erau: 134 de vite cornute, 11 bivoli, 6 cai, 4 capre, 4 măgari, 228 oi, 105 porci, 423 păsări și 17 familii de albine.

Mediul geografic favorabil a permis și cultivarea pomilor fructiferi, în totalitate 982 pomi: 278 meri, 144 peri, 3 vișini, 532 pruni, 17 nuci și 8 duzi¹².

La începutul secolului al XX-lea localitatea Var avea o avere estimată la 172 coroane și 78 fileri, plătind un impozit direct către stat de 1467 coroane și 40 fileri¹³.

La începutul secolului XX, părțile de hotar aparținătoare erau următoarele: *Șesul Morii, Mânzărie, Între Drumuri, Joseni, Lunca, Pepinieră* (pepinieră de răchită), *Pietriceaua Varului* (se scoate piatră pentru

¹⁰ Recensământul din 1850. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

¹¹ Recensământul din 1857. Transilvania, Edit. Staff, 1996.

¹² Statistica agricolă a țărilor coroanei maghiare, Budapesta, 1897, vol. I, pag. 498-501.

¹³ Petri Mór, op. cit., vol IV, pag. 176.

construcții), *Prunărie, Pusta Onoaiei, Tabla lui Bode, Togul lui Borbei* etc¹⁴. Hotarul localității este scaldat de apele Someș, Almaș și Agrij.

În Var, în hotarul numit "Șesul Morii", există sculptat în stâncă chipul lui Iisus încă din 1723, pe când era proprietarul satului baronul *Bornemissza*, cu inscripția "*Nu e Dumnezeu, nu e om acest chip cioplit, dar e Dumnezeu, e om pe cine reprezintă acest chip*". Într-o adâncitură din acest perete de stâncă se poate vedea și o sculptură a trupului lui Iisus. Inscripțiile săpate de-a lungul anilor arată că aceste stânci au fost vizitate de foarte multe ori.

Conform Recesământului General al populației din Transilvania din anul 1900, localitatea Var avea un total de 389 de locuitori, care aveau următoarea structură națională¹⁵:

Total populație	Români	Maghiari
389	370	18

Aceasta era raportată la următoarele religii:

Total populație	Greco-Catolici	Romano-Catolici	Reformați	Izraeliți	Ortodocși
389	369	9	9	1	1

Această populație locuia în 82 de case, care în ceea ce privește pereții și acoperișul se prezentau astfel:

Total case	Piatră	Lemn
82	2	80

Casele erau acoperite majoritatea cu paie:

Total case	Șindrilă	Paie
82	7	75

În anul 1908, Var avea 78 de case și 372 de locuitori de religie greco-catolică. Era filia parohiei Tihău și aparținea Arhidiecezei de Blaj.

Hotarul satului avea 1428 iugăre, dintre care românii erau proprietari peste 787 de iugăre. În sat existau 56 de proprietari și deși erau 76 știutori de carte, exista un singur alegător¹⁶.

Datele istorice demonstrează că din localitatea Var au participat pe front 79 de concentrați, dintre care 64 au luat parte activă, iar 13 au fost folosiți la partea sedentară. Dintre aceștia, 6 au murit pe front, 2 în alte împrejurări, 2 s-au reîntors în sat ca invalizi, iar 9 s-au întors răniți.

¹⁴ Gabriel Vasiliu, Din toponimia satelor: Cuceu, Husia, Rona, Var, în A.M.P., nr. XI, Zalău, 1987, pag. 740.

¹⁵ Recensământul din anul 1900, Transilvania, Edit. Staff, 1900, pag. 510-513.

¹⁶ Stoica și Lazăr, Schița Monografică a Județului Sălaj, an 1908, pag. 296.

Dintre cei mobilizați, 2 au fost dați dispăruți. În urma acestui război au rămas 4 văduve și 7 orfani¹⁷.

În lunile octombrie-noiembrie au loc în sat acțiuni revoluționare. Se formează Consiliul Național Român și Garda Națională Română pentru menținerea ordinii publice.

Un martor ocular avea să scrie: *"În toamna anului 1918 a fost revoluție în comună. S-a dezvoltat prin soldații veniți din armată. S-au făcut furturi și jefuiri. S-a format garda națională comunală."*

Localitatea Var a fost implicată și în luptele duse împotriva unităților militare maghiare, conduse de maiorul Gyurocsik, pentru eliberarea localității Jibou de către batalionul din Regimentul XIV.

La propunerea lui Aurel Hetco, în loc să debarce trupele române în gara Jibou, unde erau așteptate de armatele ungurești, au debarcat în gara Var și au continuat marșul pe jos, în dispozitiv de luptă, luând trupele maghiare prin surprindere și eliberând la 10/11 ianuarie 1919 localitatea Jibou fără incidente¹⁸.

Din punct de vedere teritorial-administrativ, localitatea Var, în vechime făcea parte din Comitatul Dăbâca și apoi Solnoc-Dăbâca.

În urma reorganizării teritorial-administrative, pe baza legii XXXIII din 1876, se formează Comitatul Sălaj, din comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc, la care intră 22 de sate din Comitatul Dăbâca, printre care și localitatea Var.

După Primul Război Mondial și Unirea Transilvaniei cu România, hotărâtă la Alba Iulia, satul Var va intra în cadrele României Mari, Județul Sălaj, Plasa Jibou. Sub acest aspect va beneficia de legile aplicate în perioada interbelică: reforma agrară, unificarea administrativă, legea de conversiune a datoriilor agricole etc.

Sub aspect economic situația locuitorilor se îmbunătățește ca urmare a împrumutării țăranilor, în urma Legii de reformă agrară din anul 1921. Însă ceea ce împieteașă asupra obținerii de recolte mari sunt mijloacele reduse de care dispunea țăranul și tehnicile înapoiate perpetuate din tată-n fiu.

Culturile caracteristice erau cele din porumb, grâu, secară ovăz, cânepă, floarea soarelui etc., iar dintre animalele crescute, mai numeroase sunt vitele cornute, oile și porcii.

În perioada interbelică ramura de bază era tot agricultura și creșterea animalelor, din care obțineau cele necesare traiului.

Prin adoptarea Legii de Unificare Administrativă din anul 1924, localitatea Var devine comună rurală cu primărie și buget propriu.

¹⁷ Paul Abrudan, Tablou despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, pag. 477.

¹⁸ Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918-1919 Contribuții sălăjene la Marea Unire, Zalău, 2000, pag. 91.

Potrivit Recensământului General al României din anul 1930, în localitate existau 558 de locuitori, dintre care 528 români, 28 unguri și 2 țigani. După structura religioasă, există 528 de greco-catolici, 1 ortodox, 1 romano-catolic, 20 reformați și 8 bapțiști¹⁹.

În ceea ce privește știința de carte, în perioada interbelică s-a făcut un mare progres. Știau citi și scrie 61,7% din populație. De instrucție primară au beneficiat 278 dintre locuitori, iar de instrucție secundară, 2 locuitori²⁰.

În urma hotărârii de amortizare și lichidare a impozitelor restante "Adiționale și Drumuri", prin lucrări pe drumurile comunale și județene, comunicat prin Jurnalul și Consiliul de Miniștri nr. 1788 din 31 august 1934, a început în localitate o activitate mai intensă pentru a schimba înfățișarea comunei.

În anul 1934 s-au continuat și terminat pietruirea și repararea drumurilor. S-a curățat pășunea comunală și s-a împietruit curtea școlii primare.

În anul 1935 s-au refăcut podurile și s-a continuat repararea străzilor și efectuarea șanțurilor, pentru ca apele pluviale să nu inunde străzile din localitate.

De asemenea, pentru îmbunătățirea rasei de animale, s-a cumpărat un taur din rasa Siementhal.

Aceste realizări s-au făcut fiind la conducerea comunei primarul Prodan Iosif și ajutorul de primar Teglaș Vasile. Ei au fost ajutați de un consiliu comunal format din: Teglaș Zaharie, Popovici Aurel, Prodan Simion, Fotiș Ioan, Chețe Aurel, Teglaș Simion, Sabou Iosif, Secheli Gheorghe și Prodanovits Alexandru²¹.

Cu toate realizările obținute în perioada interbelică, standardul de viață al locuitorilor din comuna Var, ca de altfel din aproape toate satele, era coborât.

Și în perioada interbelică, între preocupările de tradiție ale locuitorilor se înscrie și arta împletitului din răchită. Abundența de material, nuiiele de răchită care se și cultivau, datorită așezării favorabile de-a lungul Someșului. Se împleteau coșuri pentru diverse utilizări și chiar garnituri de mobilier casnic, scaune și mese.

La sfârșitul perioadei interbelice, comuna Var avea o populație de 623 de locuitori, dintre care 607 români și 16 maghiari. Datele nu au caracterul unui recensământ oficial, dar au fost întocmite de către organele locale de stat în aprilie 1940, la cererea Ținutului Someș, din care și Sălajul făcea parte.

¹⁹ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. II, pag. 388.

²⁰ Recensământul General al României pe anul 1930, vol. I, pag. 400.

²¹ Fond Prefectura Jud. Sălaj, Cartea de aur, Comuna Var.

După al doilea război mondial are loc o nouă reorganizare administrativă, odată cu formarea raioanelor și a regiunilor din anul 1950. Localitatea Var va fi arondată comunei Tihău, Raionul Jibou, Regiunea Cluj.

În anul 1968 are loc o altă împărțire teritorial-administrativă, Județul Sălaj se reface, iar satul Var va fi subordonat localității Jibou, care devine oraș.

Potrivit recensământului populației și locuințelor din 15 martie 1966, localitatea Var avea o populație de 616 locuitori, din care 298 de bărbați și 318 femei. După structura națională erau 595 de români și 21 de maghiari²².

După datele statistice, din recensământul efectuat în anul 2002, localitatea Var avea o populație de 503 locuitori, dintre care 239 de bărbați și 264 de femei.

Fiind o localitate în care majoritatea populației o formau românii, ritul predominant a fost cel ortodox, iar apoi cel greco-catolic.

La începuturile afirmării satelor românești în documente, preoțimea română nu se evidențiază, deoarece soarta sa era asemenea cu a iobagului. Preoții români erau supuși la dijmă și alte servicii feudale. Ei abia știau a citi și scrie. Toți românii erau supuși episcopilor catolici.

Abia la 1475, când Ștefan cel Mare, domnul Moldovei a înființat Episcopia de la Vad, biserica română din aceste zone a intrat sub jurisdicția acestei episcopii.

Odată cu înființarea Mitropoliei române de Bălgrad (Alba-Iulia), biserica română din Var aparține statornic sub jurisdicția acelor mitropoliți, ceea ce o demonstrează și diplomele primite de la diferiți principii din Transilvania, în care este menționat Comitatul Dăbâca²³.

Până la anul 1700 găsim puține date despre preoții români, abia după ce la 1700, o parte dintre români se unesc cu biserica Romei, prezența lor în viața socială se face tot mai simțită.

Prima conscripție cu privire la situația religioasă a românilor s-a realizat abia în anul 1733 de către episcopul unit (greco-catolic) Inochentie Micu Klein.

Potrivit acesteia, satul românesc Var figurează cu biserică, casă parohială și cu 20 de familii de români greco-catolici, adică 100 de suflete, care aveau în fruntea lor pe preotul unit Ștefan.

Trebuie să subliniem faptul că după 1700 au avut loc dese reveniri la greco-orientalism și treceri de la o confesiune la alta.

Între anii 1733-1800, românii erau în mare parte dezbrinați în două biserici, profesând când confesiunea unită, când cea neunită.

Nu știm cu exactitate din ce cauze și la ce dată credincioșii din localitate s-au rupt de unire și au revenit la vechea lor religie.

²² Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, Regiunea Cluj, vol. I, pag. 103.

²³ D. Stoica și Ioan P. Lazăr, Schiță monografică a Sălajului, 1908, pag. 296.

O cauză ce i-a putut înstrăina pe români de unire, a fost și neîmplinirea privilegiilor și drepturilor, ce li s-au promis prin primatul Kolonics și li s-au acordat prin diplome împărătești, dar neexecutate în fapt. Și apoi i-a influențat pe români pentru a părăsi unirea și exilarea episcopului foarte popular Inochentie Micu Klein.

De asemenea vizita călugărului Sofronie i-a îndemnat să revină la vechea religie.

Însă între 1764-1802 cele mai multe parohii, printre care și parohia Var au fost readuse iarăși la unirea cu biserica Romei.

Parohia Var făcea parte din Districtul Dârjei, care a luat ființă la începutul secolului XIX, iar anterior a aparținut de Districtul Miluani.

Făcând parte din Comitatul Dăbâca, de la început a aparținut de Arhidieceza de la Blaj și apoi de Mitropolia de Alba Iulia și Făgăraș.

Fiind o parohie veche, avea biserică de lemn din anul 1821 închinată arhanghelilor Pentru și Pavel.

În secolul XIX printre preoții care au slujit biserica au fost Popa Dămian, între 1826-1839, Pop Vasile, între 1839-1846, Ioan Pop Dregoșan, între 1846-1852, Gregoriu Popovici, între 1853-1874.

În anul 1892 devine filie a parohiei Tihău slujind preotul acesteia și în Var, adică Coste H. Alexiu. Acesta s-a născut în Chendrea la 21 martie 1857. A studiat la Cluj, iar cursurile teologice le-a terminat în 1880 la Seminarul Arhidiecezan din Blaj. Este hirotonisit la 7 februarie 1882 în Blaj și denumit administrator paroh la 18 februarie 1882 la Tihău.

În anul 1906 figurează ca preot tot Coste H. Alexiu, având un venit de 331 coroane și 4 fileri. El este ajutat de curatorul Aurel Popovici. La acea dată, populația greco-catolică număra 395 de reprezentanți.

Registrele de stare civilă, de nașcuți, de cununați și de morți le are introduse din anul 1821.

În perioada interbelică figurează tot ca filie la parohia Tihău, avându-l ca preot pe Alexandru Nossa²⁴.

În anul 1948 are loc desființarea cultului greco-catolic, majoritar printre locuitorii din Var și trecerea forțată la cultul ortodox, care este majoritar astăzi în localitate.

În anul 2013 funcționa ca și preot paroh în această localitate, Ciprian Pugna.

Pe lângă biserică a funcționat o școală confesională greco-catolică, unde se preda scris, citit și memoria rugăciunilor. Noțiunea de școală s-a introdus cam pe la anul 1800, dar nu se cunosc primii preoți care au predat copiilor din sat.

²⁴ Șematismul Venerabilului Cler al Arhidiecezei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pe anul 1900, 1929, Blaj.

Mai cunoscut era preotul Dămian, pe la 1839, învățător fiind Muntean Chirilă. Școala era o căsuță scundă care avea niște lavițe, iar accentul se punea pe educația religioasă.

Pe la anul 1870, comuna donează o casă pentru clădirea școlii. Se construiesc bănci și se fixează 2 scânduri în perete drept tablă de scris.

Până în anul 1895 se perindă în învățământ, Varga Dănilă și Colcer Ioan, cantori diplomați. Ei primesc ca și salariu câte-o cofă de porumb și valoare a câte 0,60 lei de la fiecare locuitor.

Între 1895-1900 predă la școala din Var, Cozma Vasile, care era cantor și învățător cu diplomă.

În 1895, din fondul bisericesc, se construiește o sală pentru învățământ, cealaltă sală veche devenind locuință pentru învățător.

Din această perioadă, învățământul începe a progresa. Pe lângă rugăciuni, scris și citit și cele patru operații de aritmetică, încep a se mai preda istoria biblică, noțiuni de geografie, istorie și științele naturale. Ca teren de aplicare, școala dispune de o suprafață de 2 iugăre.

În anul 1900 ajunge învățător Conciu Nicolae, de prin preajma Sibiului, care rămâne aici până în anul 1914. Pe lângă limba română, era obligatorie și cea maghiară. Învățătorul primea un salariu de 600 coroane, din care, ajutor de la stat erau 346 de coroane. Copii de școală în anul 1907, au fost 40 de elevi.

Se mai predau și materii noi, cum ar fi muzica (cântul), lucru manual, desenul și dexteritățile.

Anul școlar începea la 1 octombrie și se termina la 1 mai. Însă ceea ce împiedica asupra învățământului era frecvența care lăsa foarte mult de dorit.

În timpul Primului Război Mondial și în primii ani de după, are loc o decădere a învățământului în localitatea Var. Se simte și lipsa de elemente pregătite. Are loc reorganizarea învățământului primar și unificarea sa. De acum școala era susținută de comună, dar plata învățătorului era problema statului.

În anul școlar 1920-1921 au fost înscriși 57 de elevi, dintre care au promovat 29 și au rămas repetenți 28. Încheierea acestui an școlar s-a făcut la 18 mai 1921, în prezența protopopului Demetriu Mureșan din Chechiș.

Între anii 1921-1923 elevii nu frecventează școala regulat din lipsă de învățător.

În anii următori funcționează ca învățători Țarlungă Ioan și Alexandru Radovici. Elevi înscriși la cursul primar pe anul 1924-1925 au fost 51, dintre care numai 38 promovați. Tot în acest an se formează clasa a II-a. De asemenea, începe și cursul pentru adulți.

În anul școlar 1926-1927, la cursul de adulți au fost înscriși 52 de elevi, care au urmat regulat cursurile. Anul școlar a început la 15 septembrie 1926 și s-a încheiat la 20 iunie 1927 cu o serbare frumos aranjată, dându-se un aspect sărbătoresc sfârșitului de an.

În anul 1927 începe construirea unui nou local de școală, care se face din fondul Comitetului Școlar Județean și cu concursul locuitorilor, care au

contribuit cu brațele și carele. Acest local se ocupă în ziua de 15 ianuarie 1928.

În cadrul unei vizite care a cuprins mai multe județe, ministrul Dr. C. Angelescu a vizitat, în zilele 27-28 mai 1928, Județul Sălaj. El a asistat la inaugurarea noilor localuri școlare din mai multe localități sălăjene, printre care și Var.

Concluziile ministrului instrucțiunii erau, după vizită, mai mult decât satisfăcătoare, progresul făcut de școlile sălăjene fiind considerat unimitor.

În perioada anilor 1924-1933 se organizează coruri școlare, serbări, se țin conferințe populare, iar învățătorii participă la cercurile culturale.

Dintr-un chestionar, efectuat în anul 1940, școala mai avea nevoie să se construiască o sală de clasă. Nu avea săli anexe, iar dependențele școlare erau ca și mobilierul și materialul didactic, incomplete.

În cursul anului 1939-1940, școala a primit o subvenție de 12.677 lei, din care s-au făcut reparații generale la localul școlar. Rezulta că au nevoie de asistență socială 10 elevi. Școala avea o bibliotecă care dispunea însă numai de 80 de volume. La instituție exista și o cooperativă școlară cu un capital de 1000 de lei²⁵. Pentru aplicație existau 2 iugăre care se lucrau sistematic, din care grădina de pomi ocupa 20 m^2 și o grădină de zarzavat de 30 m^2 .

Dintre activități, se organizau șezători culturale, reprezentații de cor și expoziție cu lucrările elevilor.

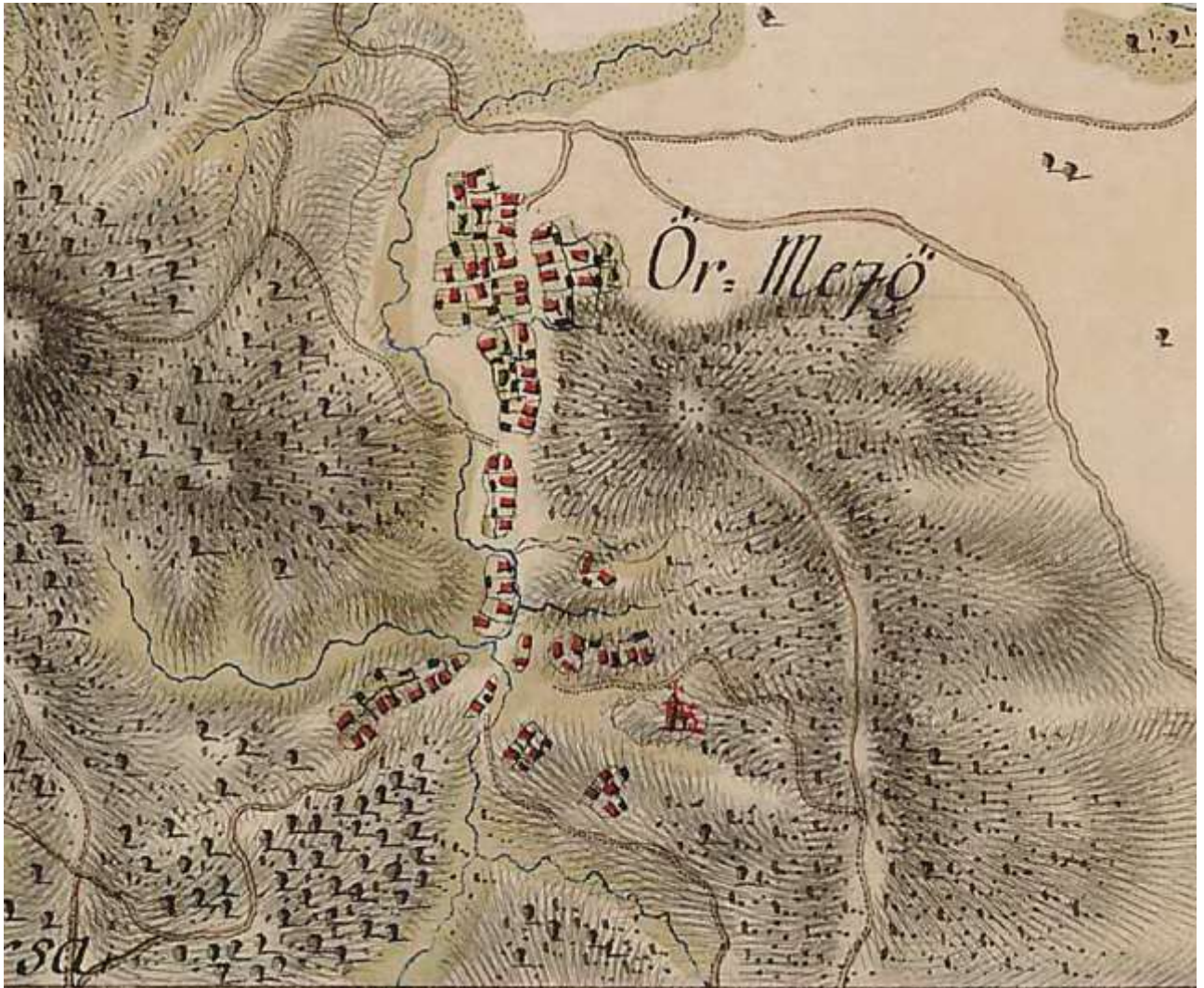
Se subliniază și faptul că învățătorul a fost mobilizat 5 luni și 9 zile, fiind supliniți de alte persoane²⁶.

În prezent, în sat funcționează numai o școală cu clasele I-IV.

²⁵ S.J.A.N. Sălaj, Fond Revizoratul școlar, Doc. 205.

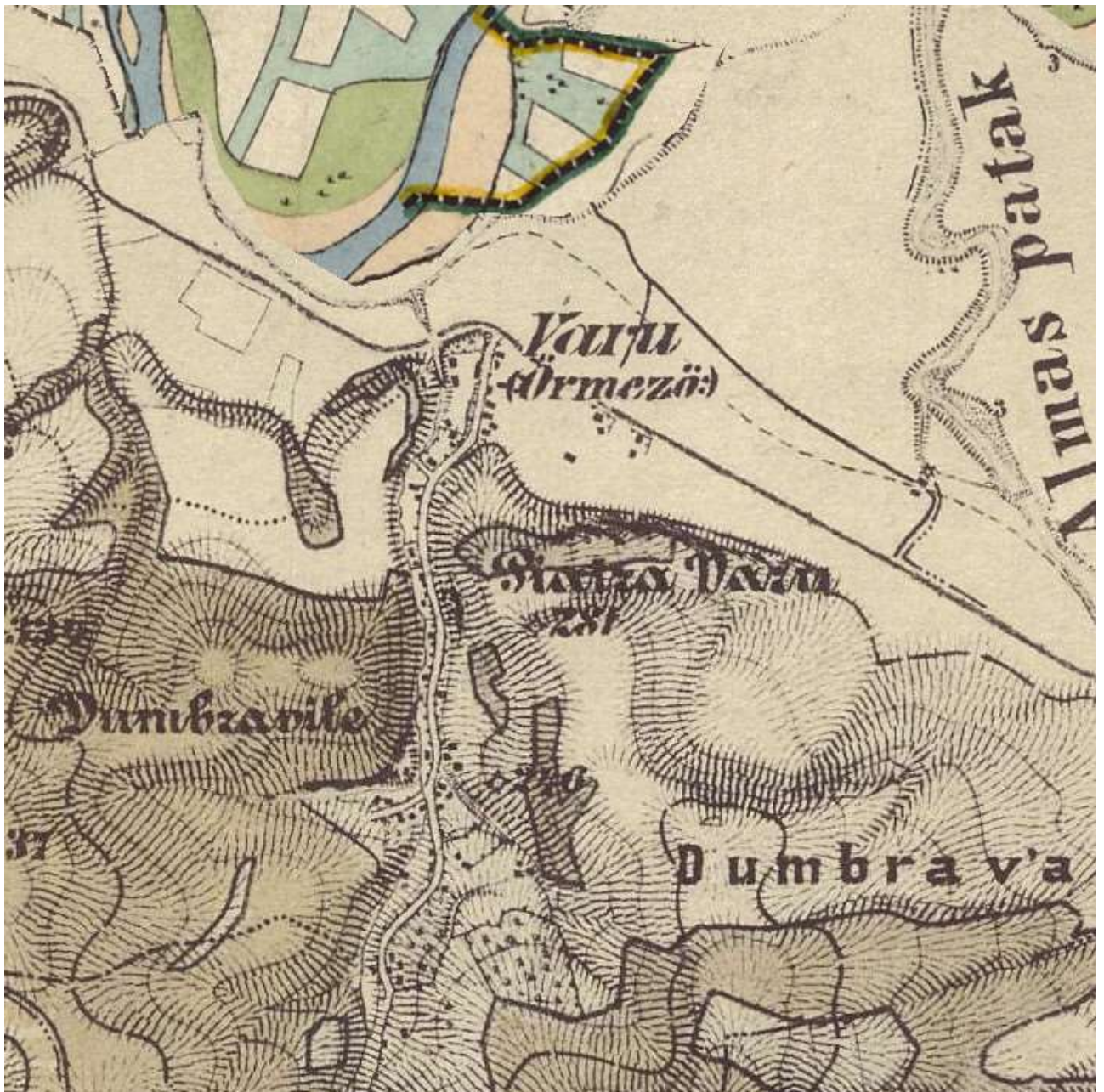
²⁶ Idem, Doc. 239, pag. 35.

Evoluția urbanistică și edificii

Harta iosefină a satului Var 1763-1787

Satul în perioada iosefină, era constituit în mod evident, pe actuala osatură stradală marcată și de valea existentă, pe direcția N-S. Cele 66 de gospodării pitite între munți din cauza năvălirilor migratoare, aveau deja bisericuța din lemn, monument istoric, păstrată până în zilele noastre. În timp, timid, după o aparentă acalmie, se dezvoltă tot de tip liniar și componenta paralelă cu actualul drum național.

Satul Var, hartă din perioada anilor 1806-1869

Regăsim reprezentate mai târziu, după 1800 și punctele de vamă și hanurile unde odihneau celerii ce transportau cu navele lor numite „curb” sarea „imperială” din ocnele de la Turda.

În perioada 1900, se constată deja clar dezvoltată componenta liniară dezvoltată pe direcția est-vest, adiacentă drumului național.

Satul Var, hartă din perioada anilor 1869-1887

Harta satului Var din perioada anilor 1900

Primele restaurante improvizate postdecembriste din zona satului Var stau închise.

Case din satul Var

**Biserica din Var, monument istoric ce datează de la începutul sec. XVIII.
Se impun măsuri de rehabilitare pentru întreg ansamblul care păstrează alături de biserica monument și câteva cruci dintre care una din piatră și o răstignire din lemn.**

Biserica ortodoxă (1994)

Căminul cultural, o clădire interbelică

Școala este construită la 1927

Biserica baptistă

Magazie adiacentă drumului național

Magazinul sătesc

Halta CFR Var trebuie pastrată și reabilitată

Casă din anii 60

Gospodărie tradițională lângă biserica bapt.

La nr. 42, construcții din anii 1939, foșorul țirnațului cu arcade, anexele și fântâna se înscriu în spiritul perioadei interbelice.

Casă tradițională la nr. 44

Casă din anii 60 cu tâmplării decorative originale

O alta din aceeași perioadă

**Casă monovolum cu târnaț, din zidărie
Se păstrează și aici volumetria nealterată,
golurile și tâmplăria în forma originală.**

Gospodărie tradițională

Casă de locuit inedită

Tradiția împletiturilor este dusă mai departe.

Anexa nr.1

REGULI RESTRICTIVE PENTRU ZONA DE PROTECȚIE A MONUMENTELOR ISTORICE ȘI A ZONELOR DE HABITAT CU IDENTITATE LOCALĂ VALOROASĂ

- În zonele de protecție a monumentelor istorice cât și în zonele de habitat cu identitate locală valoroasă, locații cuprinzând clădiri și anexe gospodărești, construcții protejate identificate cu notația "CP" și respectiv "ZCP", orice intervenție constructivă la imobilele din acest perimetru, inclusiv anexele gospodărești, se va putea face numai potrivit recomandărilor formulate de către DJC Sălaj.
- Se va evita amplasarea de construcții noi în zonă sau supraetajarea celor existente cu regim mai mare de înălțime spre a lăsa deschisă perspectiva spre imobilul protejat și a nu știrbi din importanța acestuia și/sau pentru păstrarea specificului local al construcțiilor zonei.
- Se vor păstra caracteristicile arhitecturale specifice existente ale construcțiilor din zonă, parcelarul, volumetria, tipul de acoperiș, tipurile de goluri, etc.
- Refacerea împrejmirilor, amplasarea de mobilier urban, realizarea de alei, iluminatul exterior, etc. se vor face pe bază de proiect, în baza recomandărilor DJC Sălaj.
- Nu se vor folosi decât materiale și culori tradiționale, utilizarea culorilor stridente (roz, oranj, lila, verde crud, etc) și a materialelor atipice (inox, policarbonat, tîmplărie PVC albă, tablă ondulată și/sau colorată) fiind total interzisă.
- Se va îmbunătăți aspectul arhitectural al construcțiilor care au fost alterate în mod nefericit prin lucrări de construire anterioare, lipsite de profesionalism și în baza unor documentații neavizate/neautorizate potrivit legii.
- Nu se va înlocui țigla ceramică de la învelitori cu alte materiale;
- Se păstrează copacii și pomii valoroși din zonă.
- În cazul amplasării unor firme acestea vor fi de mici dimensiuni, realizate din materiale de calitate. Rolul acestora va fi unul de indicare a locului de desfășurare a activității și nu cel de publicitate stradală.
- Se va avea în vedere refacerea la clădiri, a întregii fațade, fără intervenții în mod fragmentat;
- Eventualele extinderi la case vor folosi doar terenurile din spatele acestora, cu respectarea tipologiilor de gospodării locale încetățenite în zonă.

- Nu se vor demola casele cu arhitectură tradițională de tipul celor valoroase menționate în studiul istorico-urbanistic.
- În cazul caselor din cărămidă nearsă pot fi admise demolări - dacă nu corespund d.p.d.v. structural iar dacă proprietarii acestora doresc sau sunt determinați să reabiliteze clădirile - cu obligativitatea de a reconstrui tronsoanele dinspre stradă în mod identic cu cele existente. Se pot face extinderi în interiorul parcelei care însă, să nu afecteze vizual ansamblul.
- Nu se admite placarea mansardelor și a frontoanelor cu lambriuri din plastic sau alte materiale nespecifice, iar cele deja modificate vor reveni la aspectul inițial.
- Nu se admit plăcările cu piatră la colțurile clădirii sau imitațiile din piatră, gresie sau alte materiale nespecifice aplicate la soclul acestora.
- Nu se vor distruge elementele decorative existente ale fațadelor și nu se vor modifica golurile care păstrează forma inițială a clădirii.

Anexa nr.2

Acte normative din domeniul protecției monumentelor istorice

- Legea 50 /1991 privind autorizarea lucrărilor de construcții, modificată și completată;
- Legea nr. 157/1997, privind ratificarea convenției pentru protejarea Patrimoniului arhitectural al Europei;
- Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a Zone protejate;
- Ordonanța de Guvern nr. 43/ 2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, modificată și completată;
- Legea nr. 350/ 2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul modificată și completată;
- Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, modificată și completată;
- Legea nr. 451/2002 pentru ratificarea Convenției europene a peisajului, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000;
- Hotărârea Guvernului nr. 309/2002 pentru aprobarea Normelor Metodologice privind cuantumul timbrului monumentelor istorice și modalitățile de percepere, încasare, virare, utilizare și evidențiere a sumelor rezultate din aplicarea acesteia;
- Hotărârea Guvernului nr. 610/2003 pentru aprobarea Normelor Metodologice privind procedura de acordare a creditelor necesare efectuării de lucrări de protejare la monumentele istorice deținute de persoanele fizice sau juridice de drept privat;
- Hotărârea Guvernului nr. 1430/2003 pentru aprobarea Normelor metodologice privind situațiile în care Ministerul Culturii și Cultelor, respectiv autoritățile administrației publice locale, contribuie la acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice, proporția contribuției, procedurile, precum și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească proprietarul, altul decât statul, municipiul, orașul sau comuna;
- Ordinul ministrului transporturilor, construcțiilor și turismului nr. 562/2003 pentru aprobarea reglementării tehnice „Metodologie de elaborare și conținutul cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate (PUZ)”;

- Ordinul nr. 2684 din 18 iunie 2003 privind aprobarea Metodologiei de întocmire a Obligației privind folosința monumentului istoric și a conținutului acesteia;
- Ordinul Ministrului Culturii nr. 2237/2004 pentru aprobarea Normelor metodologice de semnalizare a monumentelor istorice;
- Ordinul Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2314/2004 privind aprobarea Listei Monumentelor Istorice, modificat și completat;
- Legea 454/2006 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 21 / 2006, privind regimul concesionării monumentelor istorice;
- Legea monumentelor de for public nr. 120/2006
- Hotărârea Guvernului nr. 1067/2007 privind aprobarea Normelor Metodologice pentru aplicarea O.G. nr. 21/2006 privind regimul concesionării monumentelor istorice;
- Ordinul Ministrului Culturii nr. 2118/2007 pentru Metodologia privind exercitarea dreptului de preemțiune al statului român, prin Ministerul Culturii și Cultelor, respectiv prin serviciile publice deconcentrate ale acestuia, în cazul vânzării monumentelor istorice aflate în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat;
- Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2518/2007 pentru aprobarea Metodologiei de aplicare a procedurii de descărcare de sarcină arheologică;
- Legea nr. 24/2007 privind reglementarea și administrarea spațiilor verzi din intravilanul localităților, completată de Legea nr. 47/2012;
- Ordinul nr. 1549/2008 al M.D.L.P.L. privind aprobarea Normelor tehnice pentru elaborarea Registrului local al spațiilor verzi;
- Ordinul Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2260/2008 pentru aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice, modificat și completat;
- Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2728/2008 privind stabilirea personalului împuternicit să constate contravenții și să aplice sancțiunile prevăzute de actele normative din domeniul culturii, precum și pentru aprobarea modelului legitimației persoanelor împuternicite, a modelelor proceselor – verbale de constatare și sancționare a contravențiilor și a modelului înștiințării de plată;
- Legea nr. 6/2008 privind regimul juridic al patrimoniului tehnic și industrial;
- Ordinul M.C.P.N. nr. 2351/2009, privind stabilirea personalului împuternicit să constate contravenții și să aplice amenziile prevăzute de actele normative din domeniul culturii;

- Ordinul M.C.P.N. nr.2664/2010 privind stabilirea cuantumului tarifelor pentru eliberarea avizelor de specialitate necesare autorizării lucrărilor de construire sau de desființare pentru imobilele aflate în zona de protecție a monumentelor istorice și în zonele construite protejate, pentru care nu există regulamente de construcție avizate, (publicat în Monitorul Oficial nr 805 / 02.12.2010);

- Legea nr.153/2011 privind măsuri de creștere a calității arhitectural-ambientale a clădirilor;

-Ordinul nr. 2815/2014 pentru modificarea și completarea Ordinului ministrului culturii și cultelor nr. 2.237/2004 privind aprobarea Normelor metodologice de semnalizare a monumentelor istorice (În vigoare de la 09.01.2015)

-Ordinul MCIN nr. 2797/14.11.2017 privind stabilirea tipurilor de intervenții asupra monumentelor istorice, a imobilelor din zonele de protecție a acestora sau din zonele protejate care afectează în mică măsură substanța istorică și/sau sunt temporare și a condițiilor în care se pot emite avize fără consultarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, respectiv a comisiilor zonale ale monumentelor istorice